

שז"ח פסקי הלכות

תשרי תשפ"ג

בר' חלקי
שלחן ערוך

שו"ת פסקי הלכות

בד' חלקי שו"ע

מהדורת מורי תורה

מאמרי "הוא היה אומר"
במשנתם של החת"ס הגר"א ותלמידיהם

יו"ל ע"י
בית דין צדק
מעלה אדומים
שע"י עדה"ק ירושלים ת"ו

בראשות מורינו הגאב"ד
רבי אברהם יחיאל סג"ל דויטש שליט"א
ר"מ תלמידי הכתב סופר ובעל ה"עין ארו"

תשרי תשפ"ג

בכל ענייני הספר:
מכון תלמידי חתב סופר

כתובת:
לשכת בית הדין
ת.ד. 18 מעלה אדומים
מל: 02-5903246
פקס: 02-5901055
rabbi@maale-adumim.org

וזאת למודעי

כל התשובות ניתנו לפי השאלות והענין
הפרטי של השואל, ויש קבלה בזה מורע
קודש דבית הסופרים זיע"א בגודל הזהירות
לדמות מילתא למילתא, ובפרט בנידו"ד דכל
פסק הוא לאותו נושא בלבד, ואין אנו אלא רק
כמראה מקום ולעיון בלבד.

עוד זאת, כי הדברים המובאים להלן נערכו
בדיבוק חברים ואהבת הלומדים מתוך סרטי
הקלטה שיעורים וגליונות ממורינו בעל העץ
ארז שליט"א אב"ד מעלה ארזים, ואם ימצא
טעות או חוסר הבנה, איתנו תלון משוגתינו.

המערכת

תוכן התשובות

יג	תשובה א • סכנת כלב בכביש
יח	תשובה ב • בגדר איסור כלי זיין בבן תורה
כז	תשובה ג • רוב בעילות אחר הבעל
ל	תשובה ד • מעלת השתיה בכוס של זהב
לה	תשובה ה • תיקון עירוב ביום טוב
לט	תשובה ו • חשש דנתעב"א במקוה
מג	תשובה ז • קריאת שם הנולד
מז	תשובה ח • עיון הגוף עפ"י בקשה
נ	תשובה ט • כהן שהרג מחבל
נד	תשובה י • בגדר איסור שכירות לבעלי מכשירים טמאים
סג	תשובה יא • 'רפואת סוסים' לנשים
סח	תשובה יב • נכדי החת"ס ומירון
עג	תשובה יג • זכות לרפואת שני חולים
עח	תשובה יד • גר שיכול למחות איך מודיעים לו
פב	תשובה טו • צביעת שער ע"י 'כדור מעורר'

פז	תשובה טז • לימוד במקום ריח של חברו
צ	תשובה יז • מאוקראינה למעלה אדומים
צד	תשובה יח • צורת נשיאת כלי זיין בשבת
ק	תשובה יט • מורה בבית ספר שיצא עליה שם רע
קד	תשובה כ • שולחן שבת שעלה באש
קיב	תשובה כא • בגדר שוגג קרוב למזיד בשטרות מזויפות
קטז	תשובה כב • בשר וחלב בשעת הריזון
קכא	תשובה כג • שינת צדיקים רע להם ורע לעולם
קכו	תשובה כד • בחורה ד"ר יר"ש בוחרת בחיים
קלב	תשובה כה • להקרא שוטה כל ימיו
קלט	תשובה כו • בזיון כלי המקדש בדמיון
קמד	תשובה כז • מלמולי עור בשבת ובמקוה
קמז	תשובה כח • נשמה של מי
קנה	תשובה כט • מעשה מצוה או מעשה איסור
קנט	תשובה ל • טיסה מלוס אנג'לס לארץ הקודש
קעט	תשובה לא • לקרוע שערי שמים לגאון וחסיד
קפה	תשובה לב • 'ותשחת הארץ' בזמנינו רח"ל
קצא	תשובה לג • אוירונים ב"יום הנצחון" של עוקר"ד

קצו	תשובה לד' • 'תסמונת' היודע לדבר
רג	תשובה לה' • בגדר דין 'השותק על המריבה'
רז	תשובה לו' • הפסק בין האירוסין לנישואין
ריא	תשובה לז' • אכילת תכשיט של סידור פירות
רטז	תשובה לח' • ביטול קידושין
רכא	תשובה לט' • העברת דירה בתשעת הימים
רכה	תשובה מז' • פרוזבול בקופות גמל והשקעות שונות
רלב	תשובה מא' • 'מגבת חדשה שהיא 'שנה' בתשעת הימים
רלו	תשובה מב' • שינה במיטת השווער והשוויגער
רמ	תשובה מג' • ויקץ והנה חלום
רמו	תשובה מד' • הזמנת גוים לברית מילה
רנד	תשובה מה' • חשש יין נסך בחופה
רנח	תשובה מז' • הרהור באשתו
רסז	תשובה מוז' • דרכי התשובה לבחור
רעא	תשובה מח' • שיעור תורה שאינו לאמיתו
רעז	תשובה מט' • הצלה של מרביץ תורה
רפא	תשובה נ' • טלטול וטבילה ב-D-City
רפח	תשובה נא' • הזמנת כרטיסי טיסה לגוים בשבת

תשובה נב • ברכת המפיל בחו"ל רצה

תשובה נג • חתן עם עזות פנים או עזות דקדושה שו

תשובה נד • נגיעת חתן בכלה קודם חופה וקידושין שיד

תשובה נה • כח בית דין בד' מינים שכ

תוכן המאמרים

מאמרי "הוא היה אומר"

יא	מאמר א + קדיש
כו	מאמר ב + שאיפות
כט	מאמר ג + לחיות או למות
לד	מאמר ד + טעם עולם הבא
לח	מאמר ה + החלטת החיים
מב	מאמר ו + הדרך לאמת
מו	מאמר ז + חבנת דרכי ה'
מט	מאמר ח + מי גדול
נג	מאמר ט + חתימת ידו
סב	מאמר י + גאווה
סז	מאמר יא + ילד מיוחד
עב	מאמר יב + פיתוי
עז	מאמר יג + בוגד

פא	מאמר יד + צ'ופ
פה	מאמר טו + סכנת השבת
פט	מאמר טז + אוטובוס לילדים
צג	מאמר יז + קריאת עיתון
צט	מאמר יח + מפה [Map]
קג	מאמר יט + מוחשבים
קיא	מאמר כ + רב צעיר
קטו	מאמר כא + אין אדם מתקנא בבנו
קכ	מאמר כב + ראש ישיבה
קכה	מאמר כג + לימוד מכל אחד
קלא	מאמר כד + הסוד
קלח	מאמר כה + מילה
קמג	מאמר כו + חוראה
קמו	מאמר כז + מזג אנשים
קנד	מאמר כח + רחיצה
קנח	מאמר כט + החזקת ספרים
קעח	מאמר ל' + הרי שוויין
קפד	מאמר לא + ייסורים

קצ	מאמר לב • מלחמת ה'
קצה	מאמר לג • יום האחרון
רב	מאמר לד • גארטל
רו	מאמר לה • חלום
רי	מאמר לו • גלגול
רטו	מאמר לז • פרוטה
רב	מאמר לח • נאונות
רבד	מאמר לט • כסף
רלא	מאמר מ • זהירות
רלה	מאמר מא • דרישת שלום
רלט	מאמר מב • יצר הרע
רמוה	מאמר מג • ראייה
רנג	מאמר מד • תורה
רנז	מאמר מה • אדם גדול
רסו	מאמר מז • צער נפשי
רע	מאמר מז • בודד
רעו	מאמר מח • ענוה
רפ	מאמר מט • גבול

מאמר נ + ראש ישיבה	רפז
מאמר נא + תואר	רצד
מאמר נב + בן ותלמיד	שה
מאמר נג + כותבי ספרים	שיג
מאמר נד + חינוך הבנים	שיט
מאמר נה + זקן לבן	שכט

תשובה א

סכנת כלב בכביש

הנוסע ב'כביש הבקעה' שליד מעלה אדומים, ובסמוך לכביש רגילים לשהות רועי צאן עם עדריהם, ואחד מכלבי השמירה שלהם עלה על הכביש, וכעת יש סכנה גדולה שאחד הרכבים יתקל בו ויגיע למצב של פיקוח נפש. האם יש חיוב מן התורה לעצור ולסלק את הכלב באיזה צורה, או עכ"פ לעמוד שם ולעורר על הסכנה עד שיטופל הדבר.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה דודאי חייב מן התורה לעשות כל מה שביכולתו כל אחד במצבו לפי מה שהוא (להתקשר לרשויות, להשתדל להוריד הכלב מהכביש בכח, וכן להודיע ב'זויד'), והוא קיום דין "לא תעמוד על דם רעך", וכן מצוות השבת אבידה^א.

א. א) כתב השו"ע (ח"מ סי' תכו סעי' א) "הרואה את חבירו טובע בים, או

לסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל, ולא הציל; או ששמע עובדי כוכבים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה און חבריו והודיעו; או שידע בעובד כוכבים או באנס שהוא בא על חבריו, ויכול לפייסו בגלל חבריו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכיוצא בדברים אלו, **עובר על לא תעמוד על דם רעך** (ויקרא יט, טז)."

ונמצא דודאי יש חיוב למנוע הנזק מהכלב לכל העוברים שם, הכל כפי כוחו ויכולתו להציל או לבטל הסכנה למאות הרכבים הבאים אחריו. (ועי' בשיעורי עץ ארז עמ"ס ב"ק יסוד החת"ס בגדר דין 'לא תעמוד על דם רעך').

ב) עוד כתב השו"ע, כל הרואה בור פתוח ברשות הרבים חייב לכסותו. ולכאורה ה"ה כאן. אולם יש לדון ולחלק, דבור הוא נזק קיים ועומד, אבל כלב שיש בו רוח חיים ויכול להלך ולזוז ממקומו בכל רגע, שמא אינו דומה לבור ולא צריך לחוש שיתקלו בו רבים. אמנם כלפי כמה רכבים שיעברו בזמן הקרוב מסתמא חשיב סכנה, אלא שבלאו הכי הסכנה להתקל בכלב אינה ברורה לכל מי שיעבור שם אלא רק לבודדים מסויימים. והיות שאין זה דבר ברור, ודאי הוא בגדר ספק פיקו"נ, ויש לדון בכל הנ"ל.

ג) והנה, נחלקו רבותינו בענין חוט חשמל שנקרע בשבת, האם אפשר להתקשר להודיע לחברת חשמל או שצריך לעמוד ולשמור עליו עד מוצ"ש, ומרן הגרש"ז אויערבאך זללה"ה הוכיח שמותר להתקשר לחברת החשמל בשבת, מדברי השו"ע (סי' שלד סי' כז) "גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקים בה יכול לכבותה", ולא חייבוהו לעמוד ולשמור עליה כל השבת. והגר"פ אפשטיין זצ"ל גאב"ד בד"ץ העדה"ח ירושלים חלק עליו ואסר להודיע בטלפון בשבת (עי' שש"כ ח"א פרק מא סעי' כ).

ובין לזה ובין לזה, ודאי ופשוט דעד שיבואו מחברת החשמל יש חיוב לעמוד ולשמור על החוט שלא ינזקו בו העוברים ושבים. וכן הוא בנידו"ד, שגם אם מזמין את הרשויות לטפל בכלב, אולם עד שיבואו לשם, מוטל עליו חיוב לשומרו.

(ד) והנה, בור פתוח ברשות הרבים, מחוייבים לעשות לו מעקה, וכמו שכתב הרמב"ם (רוצח פי"א ה"ד) "אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו וכו', חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר 'השמר לך ושמור נפשך', ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים". וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' תכז ס"ז וס"ח). ועי' בשיעורי עץ ארז עמ"ס ב"ק שביארנו גדרי המצוה וחיובה לפרטיה.

ובפוסקים נחלקו אם מברכים על עשיית מעקה לבור, ויסוד המחלוקת האם חיובו משום העשה ד"ועשית מעקה" ואם כן מברכים עליו, או דחיבו רק משום הלא תעשה ד"לא תשים דמים" ולכן אין מברכים עליו. החיי אדם (כלל טו סעי' כד, הוב"ד בפתחי תשובה סי' תכז סק"א) והנצי"ב בהעמק שאלה (סי' קמה אות יז) נקטו שאין מברכים עליו. אבל הגר"א במעשה רב (אות ק) כתב שמברכים, וכן הוכיח הדבר אברהם (ח"א סי' לז), וכן נקט בפשיטות המנחת חינוך (מצוה תקמו סק"י). ובעמק ברכה (מעקה) כתב דברור להלכה דמברכים ע"ז. ומרן הגר"ח ק"ז ללה"ה ב'מזוזות ביתך' על שו"ע הלכות מעקה (נדפס בסוף פירושו למסכת מזוזה) כתב דאף שהגר"א והמנח"ח כתבו לברך על המעקה לבור, אולם "לענ"ד צ"ע מאחר דהרבה פוסקים ס"ל

דאי"צ אלא ג' טפחים וספק ברכות להקל". אבל כששאלתי אותו כיצד לנהוג למעשה, אם לברך על עשיית מעקה לבור, השיב לי שהרי כך כתב הגר"א ולכן אפשר לברך, וכמדומני שענה כן בפשיטות וברירות.

ומעתה לפי"ז יש לדון האם מי שמסלק את הכלב, ובזה מקיים מצוות עשה דאורייתא ד"ועשית מעקה" לכמה מהראשונים, האם יהיה לו חיוב ברכה של עשית מעקה כמו דעת הגר"א והמנח"ח בכיסוי בור, או שיש חילוק בזה. אולם כבר כתב רבינו חסיד שבכהונה הגרב"ש הכהן דויטש שליט"א ולרפו"ש במהרה" (ברכת כהן עה"ת פרשת כי תצא סי' קכא), שתמזה לומר שעל כל סילוק מכשול כסולם רעוע יברכו, אלא ודאי דאף אם הסרת המכשולות נכלל בעשה ד'ועשית מעקה', אך י"ל שהתורה תיקנה ברכה רק היכא שעצם הדבר אינו נזק, כמו בית או באר שהם תשמישים שנצרכים לאדם, ובהם קביעת המעקה היא מעשה חיובי שמברכים עליו, אך בבור ושאר מכשולות שבעצם מהותם עדיף שלא יהיו, בזה אין קביעת המעשה נחשבת מעשה חיובי, ולכן אין בו תקנת ברכה. (ובזה מחלק בין באר לבור ודו"ק), ודלא כמו שביארנו לעיל.

ה) העולה למעשה דודאי הרואה כלב בכביש שמסכן את הנהגים וכן"ל, מחוייב לעשות כל שבידו כדי למנוע דמים ונזק מאחרים, ויעשה כל טצדקי שבידו [ומחוייב למשל להודיע ב'וויז' להציל הנהגים שיש להם המכשיר (ואמנם אין שם אפשרות לציין 'בעלי חיים' סתמא, אלא רק 'בעלי חיים מתיים')]. וכן אמר לי כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א שודאי צריך להתקשר לרשויות ולהודיע ב'וויז' וכיוצ"ב, אולם אמר לענין לעמוד שם ולשמור שצריך עיון אם מוטל עליו, ודלא כפשיטות הבנתנו לעיל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

קדיש

כשאומרים 'קדיש' על ההורים, יש
לחשוב שרק אנחנו היחידים בכל
הבריאה שמסוגלים להציל ולרומם
את נשמותם מעלה מעלה, וזה כפדיון
שבויים שתלוי רק בנו, וגם בנינו יתנהגו
איתנו במידה כנגד מידה, ואשרי הזוכה.

מיוסד על דברי רבינו יעקב מעמדין ז"ל בסידור עמודי שמים, על אמירת
הקדיש והכוונה ועילוי נשמה הנורא שיש לכיין ע"ש הנפטר צעת אמירת "יהא
שמיא רבה". וע"ע צמה שכתב הגר"א בספר אבן שלמה על כח הבן לראות את
עוגש אביו ולהצילו ולהעלותו לדרגות נשגבות, והן הן הדברים.

תשובה ב

בגדר איסור כלי זיין בבן תורה

היות שלאחרונה אחרי פטירת בעל הדרך אמונה זללה"ה התרחשו כמה פעמים פיגועים נוראים בערים שלא שמעו מזה מקודם, כגון בבני ברק חדרה ואלעד, ועוד מקרים נוראים אחרים. שאלו אברכים ובעלי בתים יקרים האם מוטל עליהם חובת השתדלות לקבל רשיון לכלי מלחמה שיהיה עליהם לכל צרשל"ת [בפרט ב'מעלה אדומים' שקל לתושבי העיר לקבל רשיון היות שמיקומו מעבר למכונה ה'קו הירוק']. או היות שהתועלת היא ספק על גבי ספק, ספק אם רח"ל יארע מקרה רע, ספק אם יהיה שם בשעת מעשה, וספק אם יוכל לפעול, ספק אם פעולתו יציל, וספק אולי יהיו שם אחרים שינצלו דרכם. אולם עם כל זאת מספיקא לא נפקא, ולכן שואלים עד היכן יש חובת השתדלות.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דמה שאמרו חז"ל "הבא להרגך השכם להורגו" אי"צ לפנים, אולם לעולם אי אפשר לתת בזה הוראה

כללית כלל וכלל, וכל יחיד תלוי לפי מקום מגוריו, מקום לימודיו, מקום תפילותיו, כח נפשו, כח גופו, כח משפחתו, מזג רוחו, דרגת זהירותו והוראת רבו "המכירו ומכיר את נפשו" (כלשון היעב"ץ לענין תענית יחיד). ולכן אי אפשר לדמות מילתא למילתא כלל³.

ב. א) איתא במשנה (סנהדרין עג ע"א) "ואלו שמצילין אותם בנפשן, הרודף אחר חבירו להורגו", ובגמ' "מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו, תלמוד לומר לא תעמד על דם רעך", ולמסקנת הגמ' 'לא תעמוד' קאי להלכתא אחריתי, והיתר הריגת רודף ילפינן מנערה המאורסה עיין שם. וכן פסק הרמב"ם (רוצח פ"א ה"ו) "הרודף אחר חבירו להרגו אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף". ועוד כתב (שם ה"ט) "הרואה רודף אחר חבירו להרגו וכו' ויכול להציל ולא הציל, הרי זה ביטל מצות עשה שהיא 'וקצותה את כפה', ועבר על שני לאוין, על לא תחוס עינך ועל לא תעמוד על דם רעך". [ויש לדון בגדר חוב "הרואה רודף", ועי' בשיעורי עץ ארז בגדרי חיוב 'רואה' בקידושין, קנאין פוגעים בו, ראיית דם, כיסוי הדם, קידוש לבנה, אבידה, ברכות, ועוד כמה מצוות, ואכ"מ].

עוד איתא במשנה (סנהדרין עב ע"א) "הבא במחתרת נידון על שם סופו", ובגמ', "מאי טעמא דמחתרת, חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והאי מימר אמר אי אזילנא קאי לאפאי ולא שביק לי, ואי קאי לאפאי קטיילנא ליה, והתורה אמרה אם בא להרגך השכם להורגו". וביאר רש"י (ד"ה חזקה) "ואמרה לך תורה: אין לו דמים, ומלמדך מאחר שהוא בא להרגך השכם

אתה להרגו". וכן נפסק ברמב"ם (גניבה פ"ט ה"ז) "הבא במחתרת בין ביום בין בלילה אין לו דמים, אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם פטורין, ורשות יש לכל להרגו בין בחול בין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו, שנאמר אין לו דמים".

וברש"י עה"ת (שמות כב א) כתב "אין לו דמים - אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו". ומעין זה כתב רש"י בסנהדרין (עב ע"א ד"ה מאי) "אמרה תורה אין לו דמים, כלומר, הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו". ודקדקנו בזה בפנקס רש"י (סנהדרין שם, כת"י) דהריגת הבא במחתרת אינה חשובה 'מעשה רציחה בהיתר', אלא לא הוי מעשה רציחה כלל, וכלשונו הברור של רש"י "אין זו רציחה". והנפק"מ בזה, דאיתא בשו"ע (או"ח סי' קכח סעי' לה) "כהן שהרג את הנפש, אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו אפילו עשה תשובה". ולפי מה שנתבאר בדברי רש"י, אם כהן הרג להבא במחתרת יהיה מותר לישא את כפיו, משום ד"אין זו רציחה" כלל. [אולם בלשון הרמב"ם (גניבה פ"ט ה"ז) מדוקדק ד"אם הרגו בעל הבית או שאר אדם פטורין", ומשמע דחשיב מעשה רציחה בהיתר, ולא דלא הוי מעשה רציחה כלל, ועיין].

ובנידוד היכא שבא נכרי להרוג מישראל, בודאי מצוה רבה להציל הישראל ולהשתמש לזה בכלי זיין, והוא מעין מש"כ הרמב"ם (מלכים פ"ה ה"א) "אי זו היא מלחמת מצוה וכו', ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם". ומי שיש לו כלי זיין מן הראוי שישא אותם להגן מיד צר, ויש עוד כלים אחרים להגן שאינם כלי זיין ממש, ואכ"מ.

וב"קונטרס רשימות" שיי"ל ע"י מכונינו בשנת תשנ"ט, ובו זכרונות ממרן הגרי"ז הלוי מבריסק זללה"ה ומרן החזו"א זללה"ה שנשמעו מפי הגה"צ

רבי אליקים שלזינגר שליט"א מגדולי מעתיקי השמועה, מובא משמיה דמרן הגרי"ז זללה"ה, שאמר "יגיע יום בירושלים, שיצטרכו לעמוד מחוץ לדלת עם כלי נשק להציל את הילדים שלנו". ולפני למעלה מעשרים שנה אמרתי הדברים קמיה מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א, ואמר לי "אתם לא בירושלים" (וכוונתו שדברי מרן הגרי"ז הם רק בירושלים שבין החומות). ומי יודע אם הייתה כוונתו רק בדרך נחמה או באמת כיון לדבריו.

ב) אולם מי שאין לו רשיון לישא כלי זיין, ומבקש עתה בעקבות המאורעות להוציא רשיון כזה ולשאת ברשותו כלי יריה, יש להביא בזה מה שהדפסנו בשו"ת פסקי הלכות (ח"ב) בענין "תרומת אבר ע"י בחור ישיבה", במעשה שהיה פעם אחת, שאחד ממשפחתי התמוטט בביתו בליל שבת, ואני הייתי בבית מדרש קרוב ליד הבית, וב"ב שיחי' נבהלו לבית המדרש לבקש ממני לקרוא למישהו לעשות החיאה, וצעקתי בבית המדרש (מלא אנשים יר"ש) "מי יודע החיאה" ובשעת מעשה אף אחד לא קם, ועד שבאו אנשי הצלה, אותו קרוב ז"ל נפטר ומת. ולאחר מעשה זה אמר לי ת"ח מובהק שליט"א ללכת ללמוד טיפולי הצלה כדי להציל במקרים אחרים שלא יהיו. ושאלתי לדעת הוד מו"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה, ואמר לי "מהיכי תיתי ללמוד, הגר"א אמר שהמקום היחיד של בן תורה זה לימוד התורה, ולא צריך לדעת חוץ מזה כלום, ואם יש פיקוח נפש אזי מתקשרים לדוקטור", ושאלתי שלפעמים לוקח לדוקטור זמן להגיע ובינתיים יש סכנת נפש, ואמר בבירור "זה מילתא דלא שכיחא". ושוב שאלתי כן קמיה מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה, ואמר "מה נשתנה שעכשיו צריכים ללמוד, מה שהיה מקרה כזה עם בני המשפחה לא עושה שינוי מיוחד לאחד יחיד יותר מלאחרים". עכ"ד.

ועוד הדפסנו שם, שישבתי ודנתי אצל כבוד האדמו"ר מו"ז'ניץ מונסי הגר"י הגר שליט"א כחודש אחר התמנותו במונסי, ותמהתי על הנהגת אביו זצ"ל שלא נתן לאנשי הצלה לצאת בשבת, ואמר לי שאינו מוגדר כחייב לחלל שבת אלא רק אם בא לפני האדם ממש קריאת הצלה אז הוא מחוייב, אבל אין חייב על אדם להכין לעצמו נשיאת מכשירים וכיוצ"ב כדי להביא על עצמו את החיוב הזה. ואמר שיש מכתב כעין זה ממרן החזון איש זללה"ה. ואמר בהאי לישנא "גם אבי מורי ידע שפיקוח נפש דוחה כל התורה, וכל הזריז לחלל שבת הרי זה משובח, ועם כל זאת אחז בשיטה שלא צריך להכין עצמו על זה". וזה בודאי שלא כדעת כל (רוב) גדולי ישראל ז"ל ויבדלחט"א, שסברו שהיות שמגיעים בכל שבת כסדר רח"ל מקרים של פיקוח נפש, לכן חייבים להיות מוכנים לזה כדת. ואלו ואלו דברי אלקים חיים, קדושי עליון שכל הנהגתם תורת ה', ואכ"מ. (ומו"ר ארי שבבבל הגרא"ד ואכטפויגל שליט"א הנמצא בשכונת סאוט-פולסברג הורה לכמה אברכים ללמוד טיפולי הצלת חיים, אחר שהיו כמה מקרים בשבת שאנשי ההצלה מחסידי וז'ניץ מונסי המתגוררים בשכונת גיבערס הסמוכה, לא ידעו לבא לטפל בהם עפ"י מסורת רבם הנ"ל).

ובודאי אי אפשר לקבוע בזה הכרעה באופן ברור לכולם בשווה, וכל יחיד תלוי לפי מקום מגוריו, מקום לימודיו, מקום תפילותיו, כח נפשו, כח גופו, כח משפחתו, ולכן אי אפשר לדמות מילתא למילתא כלל וכלל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

אלא שניתן לייעץ בזה, דנאמר לי בעדות שיש ב' מיני כלי זיין, אחד יש בו כדי להמית ממש, והאחר נראה דומה לו בתבניתו, אבל אין בו כדי להמית אלא רק לזעזע ולמנוע לפעול במידה מסויימת (ונקרא 'אירסופט'). ולכן אלו שרוצים לישא כלי זיין ולא קיבלו הוראה מאדם גדול או רב מובהק

שצריכים כזה שיש בו להמית, עדיף שיקחו מהסוג השני שעפ"י רוב כמעט שאין בו כדי להמית, ובזה ניצולים מחשש 'לא תשים דמים בביתך' (עי' שיעורי עץ ארז ב"ק ס"ז כז בגדר איסור זה) ועוד חששות שיש בהחזקת כלי זיין שיש בו כדי להמית בביתם (וכגון מעשה שהיה בעיר מולדתי במשפחה שהאב החזיק ברשותו אקדח, ופעם אחת מצאו את הילד הקטן אוחז באקדח בידו ורודף אחר המשרתת הגויה ברחוב העיר שברחה ממנו ברוב פחד ואימה, ואכ"מ).

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שאחריות מוטלת על ראשי הקהילות להכשיר יחידים בכל קהילה שישאו כלי זיין להגן מיד צר, ויקבעו תורנות בין פקידי הבטחון כדי שלא יהיה זילותא דשבת שאחד יהיה קבוע בכל שבת עם כלי זיין.

אולם הגאון רבי אהרן פישר שליט"א, מרא דאתרא 'זכרון משה' ובנו של מרן הראב"ד בעל האבן ישראל זללה"ה, אמר לי, שכבר היה לעולמים בארה"ק מצבים הרבה יותר קשים וחמורים מבחינה בטחונית, ובכל זאת לא שמענו מעולם שהורו הרבנים לשאת כלי זיין, אלא יש להתחזק באמונה ובטחון, וזה ההצלה היחידה שעלינו לעסוק בה. והוסיף ואמר שהיה פעם מצב של ריבוי פיגועים בא"י, ופנו אליו רשויות הבטחון בבקשה והוראה שיפתח בבית הכנסת 'זכרון משה' את שני הדלתות שיש משני צידי בית הכנסת (שאחת נעולה תמיד), כדי שבשעת צרה שלא תבא יהיה אפשרות לברוח. ואמר "לא פתחתי את הדלת השניה, מהיכי תיתי לפתוח". [אולם הסכים שמי שכן נושא עליו הנשק אף בשבת, עליו לישא אותו בשינוי, למעט במלאכה]. ואמר בשם אביו מרן בעל האבן ישראל זללה"ה, ש"רוב הצרות והאסונות באים בגלל המחלוקות והשנאה שיש בכלל ישראל, עד כדי שיש כאלו שלא נישאים לאחרים בגלל מחלוקת", ואכ"מ.

וח"ו אין בדברינו חלילה לפתוח פתח כחודו של מחט להתיר אימונים לבחורים ואברכים אפילו בימי בין הזמנים וכו', וכבר הורה זקן חתנא דבי נשיאה דמרן בעל האבי עזרי זללה"ה הגאון האדיר רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א שהדעה הברורה והפשוטה אצל גדולי עולם בדורות העבר היא שאין לנו להתעסק כלל בכלי זיין, ו"הנשק שלנו זה התורה".

וזכורני כד הוינא טליא בארה"ב, שהיו תקופה של פוגרומים שעשו הכושים ושרפו למאות אם לא לאלפים חנויות ורכבי משטרה, והיה פחד פחדים, ואנשי הבטחון לא היה בכוחם לעשות כלום, ועפ"י הוראת נשיא המדינה דאז פרסו את כוחות הצבא של אמריקה בכל מקום. והגה"צ המשגיח רבי אביגדור מילר זצ"ל הורה לחברי הקהילה כולל רבנים ומלמדים לקנות כלי זיין ולשאת עליהם, ולסדר משמרות של יהודים בכל לילה לראות ולבחון שאין סכנה בחוצות, וכן עשו. ואח"כ פתחו ארגון גדול עפ"י אותה השקפה שקיים עד היום הזה. והיה לעולמים גדולי עולם כמו רבינו מנחם זמבה זצוק"ל הי"ד שהורה לעשות פעולות שונות בזמן מלחמה ואכ"מ. והנני זוכר שהיה אצלינו בשב"ק כבוד האדמו"ר הגה"צ ר"ל מפשעווארסק שליט"א, ובלייל שבת הלכנו אחרי השוה"ט יחד עם כל הקבוצה לבית המדרש (לכבוד אדמו"ר אחר שהיה שם), ונסע בסמוך לנו רכב של נכרים עם כלי זיין לשמור על הקבוצה בהלוך ובחזור.

ויה"ר שיקויים בנו מאמר הכתוב (ויקרא כו, ו) "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד וכו', וחרב לא תעבור בארצכם", ופירש מו"ר עמוד ההוראה הגר"נ גשטטנר זללה"ה (להורות נתן עה"ת שם) דלפעמים יש שלום על ידי ריבוי החרב הנמצא בארץ, שעל ידי שתושבי הארץ מזויינים היטב ממילא האויב פוחד מפניהם וע"כ אין מתגרים בהם ושורר השלום. אולם

באמת אין זה שלום אמיתי, כי לפעמים ברגע של חולשה יתנפלו עליהם האויבים, וע"כ מבטיחה התורה ששלום אמיתי ישרור בארץ, עד שאפילו אם 'ושכבתם' ולא תעמדו על המשמר, וגם 'חרב לא תעבור בארצכם' שלא תצטרכו לשאת חרב, ובכ"ז 'ואין מחריד', כי לא יהיה שום אויב סביבותיכם.

שאיפות

החיסרון של חלום נהדר - שזה לא
אמיתי, המעלה של חלום רע - שיש
לזה סוף טוב. החלום היחיד שנשאר
לעולם - הוא שאיפות אמת של
האדם!

מיוסד על דברי הקדמון ר"מ בן מכיר ז"ל בספרו 'קדר היום', שלפי
הנהגת האדם קודם השינה כך יקבלו אותו המלאכים בעת שנתו. וכתב
זק' הק' הכתב סופר זיע"א בשם הארזי"ל שאדם יכול להשיג רזי תורה
בחלום, ולכן אפילו נדיקי עולם חייבים שינה, אולם אין לאדם להאריך
בשינה משום שאין על ההשגות האלו קבלת שכר.

תשובה ג

רוב בעילות אחר הבעל

הוה עובדא בקהילה אחת שהתפרסמו סיפורי נבלה על מנהיגם. והגיעו איש ואשה מאותה קהילה, והאשה מספרת שהיתה עם מנהיגם קודם החתונה וגם אחריה, והבעל אומר שאכן הבחין שאחד מארבעת ילדיהם אינו דומה להם כלל, לא במראה ולא במנטליות וכו', והיה לו הרגשה כל הזמן שהוא לא בן שלהם אבל לא אמר כלום, והאשה מודה שהיתה עם מנהיגם באותו זמן. האם צריך לבדוק בדיקת DNA לראות אם הוא משלהם או שהוא ממזר.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דאמרינן גם בנידו"ד ההלכה ד'רוב בעילות אחר הבעל' ולא חוששים לממזרות, ואין צריך לערוך בדיקות שונות על זה, ואם בדקו יש לעיין בדינם².

ג. כתב השו"ע (אהע"ז סי' ד סעיף טו) "אשת איש שיצא עליה קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה, אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים,

שרוב בעילות תולים בבעל", וזקה"ק החת"ס זיע"א כתב בתשובה (אבהע"ז סי' יב, הו"ד בפ"ת סי' ה סק"ג) "ואפילו בפרוצה נמי היכא שלא ראינו שנבעלה ממש שייך חזקה, דלא נחשדה אבעילה".

ועוד מבואר בשו"ע שם "אם היא פרוצה ביותר, חוששים אף לבנים", והוא מהגמ' בסוטה (כז ע"א), ומבואר שם ברש"י מה גדר 'פרוצה ביותר', 'פרוצה ביותר' - דאיכא רוב בעילות מאחרים", ולפי"ז בנידו"ד אינה בגדר זה, דאין כאן 'רוב' בעילות מאחר.

ולכן נראה לענ"ד דלא שייך כאן להצריך בדיקות, וי"ל דרוב בעילות אחר הבעל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וכן אמר לי כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א שאי אפשר לקבוע דין לעשות בדיקה כנ"ל, אולם באופן שעברו ובדקו הרי זה שאלה של 'שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא', ויל"ע בזה.

אמר לי הדיין הגר"א שליט"א רב שכונת מקור ברוך ירושלים, שיש להזהיר לבעל שלא יאמין לאשתו כלל, וכך לא תאסר עליו, אולם בנידו"ד הבעל טען שאכן אחד הבנים אינו דומה לו ולאחרים כלל, והוה רגלים לדבר, ונשאר לדון בדין הילד כנ"ל.

ושמעתי מאחד מדייני אבן העזר של הרבנות פאר עירנו הגר"א שליט"א, שלפעמים יש מתגרשים שלא רוצים לשלם מזונות וטוענים בבית משפט שהבן הזה אינו מזרעם, והם שולחים לעשות בדיקת DNA ועפ"י"ז מכריעים בדיני התשלומים. אמנם קודם שעורכים את הבדיקה הזו, הם שולחים לבית הדין של הרבנות לשאול אם יתברר שאינו מזרעו האם זה יקבע עליו דין ממזרות, ואם כן, אינם מאשרים לערוך בדיקה כזו.

ומכל העובדות האלו יש ללמוד שתמיד תמיד אין אפוסטרופוס לעריות, ועד זקנה ושיבה על האדם להפיל תחינתו שלא יכשל בחמורות, ושלא יאבד שפיותו וצלילות דעתו באחריתו.

לחיות או למות

אמר החכם: לחיות דקה אחת על
קידוש ה' באמת, הוא שווה יותר
מללמוד וללמוד לשמור ולעשות כל
החיים!

מיוסד על דבריו של בעל האזי עזרי זללה"ה, שמסכים לוותר על כל
התורה שלמד וכל התלמידים שלימד, ובלבד שיזכה לחיות יום אחד על
קידוש ה', שהעיקר הוא לחיות על קידוש ה' ולא רק למות על קידוש
ה', וע"ע מש"כ בזה בספר עץ ארז עה"ת.

תשובה ד

מעלת השתיה בכוס של זהב

מי שהיה לו גביע של כסף יקר שקיבל במתנה, והשתמש בו לקידוש בשבת ויו"ט, וכעת נאבד (או נגנב) ממנו הכוס. האם עליו להשתדל מדין "זה אלי ואנוהו" לקנות כוס גדולה של זהב, או שאפשר לקנות כל כוס יהיה איזה שיהיה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דמשום דין 'זה אלי ואנוהו' מחוייב שיהיה לו לכל הפחות כוס כערך שהיה קודם, כדי שלא יהיה ניכר זילותא דשבתא. ובודאי יש מעלה יותר אם קונה הכוס של זהב, שהוא מסוגל לשמחת הלב ומסיר הדאגה מליבו, שהוא מעיקר סדר קיום הסעודת שבת כמו שהזהיר בעל 'סדר היום'.

ד. א) איתא בגמ' (שבת קלג ע"ב) "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה, ציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בבלבד אומן וכורכו בשיראין

נאין". ובשיעורי עץ ארז (ב"ק סי' ו) ביארנו בס"ד דעיקר הדין שנתחדש מקרא דזה קלי ואנוהו אינו הלכה צדדית בקיום המצוה, אלא הוא מעיקר החפצא של המצוה. והיינו דצורת קיום החפצא של המצוה צריכה להעשות באופן שיש בה דין הידור, ובזה מתקיים הדין דזה קלי ואנוהו. ועי' שם מה שדקדקנו כן בדברי הרמב"ם בכמה מקומות.

ועוד הבאנו שם דבר חדש בהלכתא דהידור מצוה, ממה שכתב בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ו), ז"ל: "זה לי איזה שבועות היה כאן איש אחד מק"ק יערסלב ובידו ציצית שזורים יפים מאוד, והעיד לי שהמה מנופצים לשמה, ואע"ג שיש לי בתוך ביתי הרבה כפול שמונה ומנופצים לשמה העשוי פה, מכל מקום לקחתי ממנו להיותם יותר יפים", ע"כ. ומבואר בדבריו דמהלכתא דהידור מצוה נתחדש דאע"ג דיש לו ציצית מהודרת, בכ"ז אם בא לפניו ציצית יותר מהודרת, יש דין לקחתה משום קיום דזה קלי ואנוהו. עי' שם מה שכתבנו עפ"י ז".

(ב) היעב"ץ ז"ל בסידורו כתב לענין ליל הסדר (דיני ערב פסח) "יקח כוסות יקרות ואם תשיג ידו יהיו מכסף", ולא הזכיר כוסות של זהב, וכן במנהגי זקני החתם סופר זיע"א (פ"י אות י"ב) מובא דכל הכלים שהיו על שולחנו בליל פסח היו של כסף. אבל יתכן שדיברו בהוה ואין קפידא שלא ליקח של זהב.

ובפשוטו נראה דזהב הוי הידור טפי, ובגמ' מגילה (י"ב ע"א) אמרו "הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב", ופירש רש"י "הראוי לכסף כו' - מטות זהב וכסף קדריש, שר הראוי לזהב לזהב, וגרוע לכסף". ומשמע דהיכא שיכול בזהב, הוי הכסף "גרוע". וכן הכריע למעשה מו"ר עמוד ההוראה הגר"נ גשטטנר זללה"ה (שו"ת להורות נתן ח"ד סי' כה). וכבוד האדמו"ר מקאסאן-

פארשעיי שליט"א נוהג לקדש על כוס של זהב, וכשהייתי אצלו ביקשתי להשתמש בכוס שלו בסעודת ליל שבת, ונתן לי.

ובבאר היטב (או"ח סי' תרעג ס"ק יג) הביא מסדר היום לר"מ בן מכיר ז"ל, דמי שידו משגת יעשה מנורה של כסף לחנוכה. ובספר חסד לאברהם (מעין ב' נהר נ"ח) כתב דמנורה של זהב לחנוכה משובח יותר.

ומצינו בספרים הקדמונים שהשתיה בכוס של זהב מסוגלת לשמחת הלב, ולהרגיע ולהסיר הדאגה מליבו. בשלטי גיבורים על המרדכי (שבת סי' שמט אות א') כתב שטבעות של זהב הוא משמח, וכן בילקוט מעם לועז (אסתר א, ז) כתב שאחשוורוש השקה דוקא בכלי זהב ולא בכלים משובצים במרגליות, לפי שהשתיה בכלי זהב משמחת הלב, ומטעם זה שותים המלכים בכלי זהב כדי שתכנס השמחה בליבם [ובמנהגי מהרי"ל (ליקוטים אות פג) כתב "אמר שמעידין על רבינו תם, כשהיה רוצה ללמוד תמצית מהלכה חמורה, היה נותן לפניו תל של זהובים לשמוח בהם, ונתרחב ליבו ולמד בכח"]. וכבר כתב הקדמון ר"מ בן מכיר ז"ל בסדר היום (סדר סעודת שבת) "ויאכל בשמחה ובטוב לבב וישמח את כל המסובין, וירחיק מעליו ומעליהם כל יגון ואנחה, ואם נתעורר איזה קטטה בבית ישקיט אותה תיכף ויקרא להם לשלום וידבר להם דברי רצוי ופיוס", ולפי הנ"ל נמצא דשתיה בכוס של זהב מסייע לקיים דברי הסדר היום ביתר שאת.

ובזוהר הקדוש (וארא כ"ד ע"א ועוד) מבואר שכסף רומז למידת החסד וזהב למידת הדין, ועפ"ז יש שרצו לומר דעדיף כוס של כסף דוקא. וכע"ז כתב בכף החיים (או"ח סי' תעב ס"ק יא) דיש ענין בכוס של כסף הרומז לחסדים. ואין לנו עסק בנסתרות, ולמעשה כל לבבות דורש ה' ובלבד שיכוין לשם שמים.

העולה בנידו"ד, די ש עדיפות לקנות כוס של זהב, ועכ"פ לא יפחות מערך הכוס שהיה לו קודם. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ג) כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, דלקנות גביע פחות ממה שהיה לו, יתכן שנחשב 'מנהג טוב' שאסור לשנות ממנו בלא התרה. אולם אין כלל דין לקנות כוס של זהב, משום שכל דין 'זה אלי ואנוהו' הוא רק לפי מנהג העולם ולא יותר מזה, והיות שמנהג העולם אינו לקנות כוס של זהב לקידוש, לכן אין מעלה להוציא ממון על זה, ורק מי שרגיל לאכול בכלי כסף וזהב ומתנהג בגינוני מלכות באופן קבוע, אולי יש מקום לצדד להחמיר גם בזה. והוסיף וסיפר שהורה כעיי"ז גם לענין מצוות חינוך, כשבא מלמד לפניו ושאל אם יש קיום מצוות חינוך לתלמידים להרגילם במצוות זימון לברכת המזון, ואמר למלמד הנ"ל שאין לחדש מצוות חינוך במה שלא נהגו. עכ"ד, ויש לדון עוד ואכמ"ל שכבר הארכנו יותר מדאי.

טעם עולם הבא

אמר החכם: לימוד גמרא עם קפה
באשמורת הבוקר בשבת, יש בו טעם
גן עדן.

מיוסד על דברי זק' הק' הכת"ס זללה"ה, מוצא ציטוט בספר תורת עץ
אלרז - מדור חיזוק המורה.

תשובה ה

תיקון עירוב ביום טוב

עירוב שנקרע ביום טוב, האם מותר לומר לגוי
לתקנו כדי למנוע איסור בטלטול שלא לצורך.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דאף שבשבת התירו אמירה לנכרי
לתקן העירוב כדי למנוע מכשול לרבים שיטלטלו בלא עירוב,
אולם ביום טוב שהמכשול יהיה רק ב'טלטול שלא לצורך', י"ל שזה
אינו שכיח וקשה להתיר אמירה לנכרי משום זה"ה.

ה. כתב השו"ע (סי' רמג סעי' א) כותי עושה מלאכה בשליחותו של ישראל
אסור. וכתב מרן הח"ח זיע"א במשנה ברורה (סק"ה) "וזהו איסור גמור
כמו שאמרו בכמה מקומות דאמירה לאינו יהודי שבות, ואסמכוהו אקרא
ד'כל מלאכה לא יעשה בהם', ולא כתיב 'לא תעשה', לרמז דאפילו על ידי
אחרים לא יעשה. ואפילו כשעושה בעצמו מלאכה של ישראל בשבילו ג"כ
צריך למחות בידו".

ומכל מקום מצינו כמה היתרים לומר לנכרי לעשות מלאכה עבור ישראל,

כגון עבור חולה שאין בו סכנה (סי' שכח סעי' יז), וכן במקום מצוה (סי' שז סעי' ה), וכן בעוד אופנים.

וכתב המשנ"ב (סי' רעו ס"ק כה) "מותר לומר לאינו יהודי לתקן את העירוב שנתקלקל בשבת כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול". וטעמו, דאף שהגוי עושה מלאכה דאורייתא ודעת רוב הפוסקים שבכה"ג אסור אמירה לנכרי אפילו לצורך מצוה (רמ"א סי' רעו סעי' ג), מכל מקום דעת העיטור דבמקום מצוה דרבים מותר אפילו אמירה לנכרי באיסור דאורייתא, ובכה"ג שעלול לצאת מכשול לרבים, יש לסמוך על בעל העיטור. וכן הכריע המהרש"ג בקיצור שו"ע (סי' צד סעי' כו) "עיר המתוקנת בעירובין ונתקלקל העירוב בשבת וכו', כיון שיש חשש גדול שלא יכשלו רבים לשאת גם במקום שנאסר כיון שהורגלו בהיתר, על כן אם אפשר לתקנו על ידי אינו יהודי מותר, ואם נקרע החבל שבצורת הפתח, ואפשר שהאינו יהודי יתקנו בעניבה, או בקשר אחד ועניבה על גביו מה טוב".

ובביאור הלכה (סי' שסב סעי' ג ד"ה מחיצה) כתב, דאף שבשו"ת נודע ביהודה (או"ח תנינא סי' מד) משמע לאסור בזה, "מכל מקום יש לסמוך להקל על אלו האחרונים שהקילו. אכן אם רק נפסק החבל ויוכל העכו"ם לקשרו ע"י עניבה מה טוב".

עד כאן נתבאר ההיתר לומר לנכרי לתקן עירוב שנקרע בשבת, שאם לא יתקנוהו עלולים להכשל באיסור גמור של טלטול בשבת. ומעתה יל"ע מה הדין ביום טוב, דהא ביו"ט טלטול לצורך מותר, ורק טלטול שלא לצורך נאסר (שו"ע סי' תקיח סעי' א). ויל"ע מה הדין נקרע העירוב ביו"ט, דאף שלצורך עצם הטלטול אין צורך בעירוב, דהא טלטול לצורך מותר, אבל עדיין יש לחוש לטלטול שלא לצורך, ויש לעיין האם חיישינן לתקלת

הרבים שמא יטלטלו שלא לצורך, והאם זה סיבה להתיר אמירה לנכרי לתקן העירוב גם ביו"ט.

ולענ"ד נראה לאסור בזה, דנראה לומר שלא נחשב שיש כאן חשש תקלה ממש, די"ל דגדר ה"לצורך" שמותר בטלטול ביו"ט, אינו נקבע לפי מה שהאדם עתיד להשתמש בפועל, אלא לפי מה שדעת האדם שיהיה לו צורך בו ובטלטולו. ונפק"מ שהמוציא חבילת עוגיות וכיוצ"ב, אינו צריך לצמצם ולהוציא רק מה שבודאי יאכל, אלא העיקר שהוא חושב בדעתו שרוצה בזה וכבר הוה כולו לצורך (וכן מבואר באחרונים). ולפי"ז יש לצדד שעצם המטרה של האדם שלא לעבור איסור טלטול, זה עצמו משויא לטלטולו כ"לצורך", דאם יהיה נחשב 'שלא לצורך' יעבור איסור, ואין רצונו באיסור. ונמצא שהחשש שמא יהיה טלטול שלא לצורך אינו שכיח, ולא הותר משום זה אמירה לנכרי. וא"ש הא דלא מצינו בגדולי הפוסקים היתר אמירה לנכרי לתקן העירוב ביום טוב.

וכמדומני כששוחתי בזה עם כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א, אמר לי ד'טלטול האסור'. ביו"ט אינו שכיח, דבאופן רגיל אדם מטלטל לצורך, ולכן אין כאן צורך של הצלת רבים בתיקון העירוב, ואין להתיר אמירה לנכרי עבור זה. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

החלטת החיים

אמר החכם: עדיף למות עשרות
שנים קודם, מלהסתכל על מראה
אסור "אחד".

מיוסד על דברי הגר"א קוטלר זללה"ה, מוצא בגליונות עץ ארז על מכחז
הגרע"א זללה"ה.

תשובה ו

חשש דנתעב"א במקוה

אחד שהיה טעון טבילת עזרה, טבל במקוה נשים
(בלי רחיצה ומקלחת קודם) שלא ברשות האחראי, וכעת
סמוך ללילה ולא יעלה ביד האחראי להחליף המים
כדת. האם יש למנוע את הנשים לכתחילה מלטבול
באותו בור או שאין לחשוש לכלום.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה שקשה למנוע מנשים לטבול במקוה
המדובר, אולם אם יש עוד בור ואפשר שהנשים יטבלו בבור השני
בלי לגרום לעגמת נפש וטירחה דציבורא יתירא, הרי זה עדיף טפי
מאותו בור שיש בו ספק הו"א דנתעב"א¹.

ו. א) איתא בגמרא (חגיגה י"ד ע"ב) "שאלו את בן זומא, בתולה שעיברה מהו
לכהן גדול, מי חיישינן לדשמואל, דאמר שמואל יכול אני לבעול כמה
בעילות בלא דם [וממילא אפשר שנבעלה ואין דינה כבתולה], או דלמא
דשמואל לא שכיחא. אמר להו, דשמואל לא שכיח וחיישינן שמא באמבטי

עיברה וכו'. והיינו, דכיון דתלינן דבאמבטי נתעברה הרי היא כשרה לכהן גדול, דעדיין בתוליה קיימין ולא נבעלה מעולם.

ובמשנה למלך (אישות פט"ו ה"ד) הביא דברי הב"ח (יו"ד סי' קצה) שכתב בשם רבינו פרץ: "אשה נדה יכולה לשכב על סדיני בעלה ונזהרת מסדינים ששכב עליהם איש אחר, פן תתעבר מש"ז שלו. ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בנדותה מש"ז של בעלה ויהיה הולד בן הנדה, והשיב, כיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי אפילו תתעבר מש"ז של אחר". כלומר, דמעיקר הדין אין האשה עוברת בעיבור כזה באיסור ערוה כיון שלא נעשה הדבר בדרך ביאה והולד כשר, אלא שבאיש אחר חוששת כיון שהזרע הולך אחריו. ועכ"פ ממילא נשמע, דאם נתעברה מש"ז של אחר תחת בעלה אינה נאסרת עליו בכך, ולא חשיבא זונה, עכ"ד. וכן נקט לדינא בשו"ת אגרות משה (אבהע"ז ח"א סי' י, וח"ב סי' יא), דאין האשה נאסרת מחמת הזרעה מלאכותית שלא נעשתה בדרך ביאה, וגם הולד כשר לבוא בקהל ואין בו חשש ממזרות.

אולם דברי רבנו פרץ אינם מוסכמים לדינא, שכן כתב בברכי יוסף (אבהע"ז סי' א ס"ק יד): "ועוד מצאתי בקובץ ישן נושן כ"י על קלף מתשובות הראשונים, ובו פסק למהר"ר שלמה מלונדון, וז"ל, 'אין אשה יכולה לרחוץ ביום טבילתה במרחץ שרחץ בו בעלה, שמא תתעבר ויהיה הולד בן הנדה, אך יכול האיש לרחוץ במרחץ שרחצה בו האשה"', ע"כ. הנה להדיא, דאם נתעברה באמבטי נחשב הדבר כביאה אסורה ממש והולד פסול. וכן פסקו למעשה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ה) שאשה שנתעברה מזרע איש אחר שלא בדרך ביאה, הרי הוא ממזר. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קעה) כתב דאף

שבדאי יש איסור חמור לאשה לקבל זרע מאיש אחר, אולם יש לדון טובא אם נאסרת לבעלה עיין שם בדבריו.

(ב) והנה, הברכי יוסף הביא מכת"י נושן מתשובת הראשונים דאסור לאשה לרחוץ ביום טבילתה במרחץ שרחץ בו בעלה, אולם בפוסקים לא מצינו שחששו לזה להדיא, ומסתמא הוא משום דהא שנתעברה באמבטי אינו שכיח כלל, ורבינו חננאל (חגיגה שם) כתב שהוא בגדר "מעשה ניסים". וגם כל החשש הוא על טיפין קטנים ואפשר שלא נתערבו במים כלל, ועוד, שכיום מעורבים במים מיני חומרים כימיים שונים שמבטלים פעולת הזרע.

ולכן נלענ"ד, דאף שלכתחילה ראוי לילך לבור אחר שאין בו הו"א של נתעברה באמבטי, אולם כל זה רק במקום שאין חשש עגמת נפש וטירחא דציבורא שצריכים להמתין יותר זמן, ועיין בשיעורי עץ ארז שביארנו את החובה של "שיהוי מצוה לא משהינן" בטבילת נשים, ושכל רגע איחור הוא מעכב מעיקר הדין והוה נפק"מ לדינים מסויימים בגדרי טהרה, ואכ"מ. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שיש לו בקבלה מרבו הגדול הפוסק דמאנסי והגלילות הגה"ח רבי משה ניישלאס זצוק"ל, שכאב לו מאוד כשאיש טבל במקוה נשים, היות שזה פוגע בנקיות המקוה ומפריע לעצם מנוחת הטבילה של הנשים, אולם לא חשש כלל מצד הדין במקרה כזה של איש שטבל טבילת עזרא בלי רחיצה קודם.

הדרך לאמת

הדרך אל האמת קצרה, רק "הקושי
להכיר בה" עושה אותה ארוכה,
ולפעמים נעשה ארוך בשיעור חיי
האדם.

מיוסד על ביאור התפילה "יכירו וידעו כל יושבי תבל", ועל דברי
הרמב"ם והראש"ד ריש יסודי התורה על אמונת אברהם אבינו, וכן
מכתבים ומאמרים מאת בעל האזני עזרי וזלה"ה, עיין פניני עץ ארו.

תשובה ז

קריאת שם הנולד

לראובן נולד בן זכר, ומסתפק אם לקרוא שמו על שם אבותיו, אולם זקנו היה 'בעל בית' פשוט, או לקרוא שמו כשם מורו ורבו שהיה אחד מגדולי הדורות האחרונים.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דכשם שזקני החת"ס זיע"א נתן שמות לילדיו רק מאלו שהיו בשושלת המשפחה, כך ראוי לחפש בשושלת אפילו במרחק שם של ירא שמים וצדיק. ואם ירצה, יכול לקרוא לנולד בשני שמות, אחד בזקנו ואחד כרבו.

ז. ידוע בספד"ק שהשם שהאב נותן לבנו בא משמים לפי שורש נשמתו, וכן מובא משמיה דהאריז"ל. ובשו"ת תשורת שרי (מהדו"ק סי' ה) כתב דאיכא העברת נשמה ממי שניתן שמו לילד (ולכן אין ליתן שם ממי שלא נקבר עדיין, עי' שם), ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' כז) פליג עליו דליכא ענין של העברת נשמה, אלא רק דמשיך עצמו לשורש נשמתו ומהותו.

וזקה"ק החת"ס זיע"א לא נתן לאחד מבניו שם כשם רבו רבי נתן אדלר זיע"א, אף שהחשיבו כאחד מקדושי עליון ושרפי מעלה, וכתב בעל המחנה חיים זצ"ל במכתב (נדפס במשנה הלכות ח"ו סי' רנח), דהוא משום דיש קפידא ליתן דוקא שם מתוך שושלת המשפחה שכולם שייכים בשורש הנשמה ויש השפעה מזה לזה, ויש לזה סמך במדרש רבה (בראשית לז, ז). [אולם יש גם מקור לקרוא לבנים ע"ש רבותיו, עיין אבות דרבי נתן פ"ב ופט"ו].

ובנידו"ד יש להציע שיקרא לרך הנימול ב' שמות, אחד כשם רבו ואחד כשם זקנו, וכך יוצא ידי שניהם. ואף שידוע משמיה דהחזו"א שב' שמות אינו לא שם זה ולא שם זה אלא 'שם חדש' (ראה פאר הדור ח"ד עמוד ר), אולם דעת זקה"ק החת"ס זיע"א אינו כן, וכפי שמוכח ממה שקרא לבנו הכת"ס 'אברהם שמואל בנימין', 'שמואל' כשם אביו ו'בנימין' כשם דודו (והשם 'אברהם' הוסיף לו בהגיעו לשערי מוות בילדותו). ועיין בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' קא). וכן נהוג בבית בריסק, וכפי שסיפר לי מו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה על עצמו, שנקרא 'משולם דוד', משולם ע"ש סבה של אמו הרב משולם ז"ל בן האמרי בינה, ודוד ע"ש אבי חורגה של אמו הרב דוד מינץ ז"ל, שהוא גידל את ילדיה של סבתו שנישאה לו בזיווג שני אחרי שהיתה אלמנת הגר"ח זללה"ה בן ר' משולם הנ"ל. ע"כ. [ויש להביא סמך לזה מדברי התוספתא (קידושין פ"ב ה"ב) "האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון הרי זו מקודשת", אף שיש לחלק אולם הוא סמך להנ"ל]. ובעת קריאת השם יש לחשוב בראשו על ב' השמות כנגד מי קורא, ולא יזה שורש משייך את הרך הנימול.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי דיש כמה קבלות בהנ"ל

שאי אפשר לקרוא שני שמות יחד, וסיפר שהיה מעשה באחד שרצה לקרא לבנו ע"ש האור החיים הקדוש וע"ש אחד מזקניו, ואמר לו הגה"ק רבי אהרן מבעלזא זצוק"ל שבשום אופן לא יערב שני שמות יחד.

[וכבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א כתב בספר 'שמא גרים' (סי' ד) לענין מי שנתנו לו מעות כדי שיקרא לבנו ע"ש פלוני, ואותו פלוני לא היה שומר תו"מ בשלימות. וכתב לו שיחשוב בשעת קריאת השם על אחר שנקרא באותו שם, "וכעובדא שהייתי אצל מרן בעל הקה"י זיע"א כשקראו שם 'שמחה' ע"ש מי שנפטר בקיצור ימים, ואמר לחשוב על רבינו שמחה המוזכר במדכ"י" (וכע"ז כתב בשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' רנג). ובזה יקיים מצד אחד קריאת השם על אותו פלוני, ומצד שני אין השתייכות ממש אליו, וכך יכול ליטול הממון דלא חשיב כמשנה מדעת נותן הממון לקרות ע"ש קרובו דאכתי השם מישך שייך ליה. עכ"ד].

וסגולה גדולה להצלחת הילד וקדושתו, וכדי לטהר נשמתו בנקיות, לומר בלילה שלפני המילה פסוקי תהילים בפרק קי"ט כפי אותיות שמו של הנימול, וכן אחר המילה ליתן צדקה לקניית אוכל לת"ח כמנין שמו של הנימול, ובזה ישכיל ויצליח (סגולה זו מועלת גם בבת, לומר פסוקי קי"ט כשמה קודם קריאת השם בעליה לתורה, וליתן צדקה לקניית אוכל לת"ח כמנין השם אחר קריאת השם). וראה עוד ב'פניני עץ ארז - ברית מילה' (נידון ו') שהבאנו בשם גדולי עולם זצוק"ל ויבדלחט"א עוד כמה פרטים ונידונים בענייני קריאת השמות.

הבנת דרכי ה'

בשרופא בודק עיניים, הוא מניח על האדם משקפי בדיקה מיוחדים. מבחוץ זה נראה שבאותם משקפיים לפעמים רואים מצוין ולפעמים לא רואים שום דבר, ורק הרופא מבין מה הגורם לאור ולחושך. גם אנחנו לא מבינים למה לפעמים רואים ברור ולפעמים לא רואים שום דבר, ורק אדון העולמים יודע מה אנחנו רואים ומתי אנחנו רואים וכמה אנחנו רואים. יום אחד גם אנחנו נבין מה ראינו.

מיוסד על דברי זק' הק' החת"ס זיע"א עה"פ "וראית את אחורי ופני לא יראו". דלפעמים אדם אינו מבין שום דבר, ונסתרות דרכי ה', אבל לאחר זמן מבינים שצדיק ה' בכל דרכיו.

תשובה ח

עיון הגוף עפ"י בקשה

מקוה שיש בו מודעה בהאי לישנא, "אנחנו נמצאות כאן באהבה, לא מעיינים רק אם תבקשי". ואברך יר"ש שואל, אם מותר לכתחילה לטבול במקוה הזה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דהגם שמעיקר הדין קיבלו אבותינו ואמותינו במסורת דורות אחרונים להזהר מאוד על עיון הגוף ע"י בלנית ובפרט במקומות שאין יד האשה או עיניה יכולים להגיע שם, עם כל זאת, באופן שתבדוק בעצמה וגם תבקש מהם לעשות עיון, אין לדחות ל"ט משום זה וכן אי"צ לילך לעיר אחרת".

ח. כתב השו"ע (יו"ד סי' קצט סעי' ח) "אם לא חפפה כלל, לא עלתה לה טבילה אף על פי שעיינה בעצמה בגופה, ואפילו חפפה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא מצאה שום נימא קשור, לא עלתה לה טבילה; ואין צ"ל אם חפפה במקום שיער, ולא עיינה בשאר גופה, שלא עלתה לה טבילה, שעיון הגוף הוא דבר תורה".

אמנם עיקר חובת העיון הוא שהאשה תעיין בעצמה, ומעיקר הדין סגי בזה ואין צריך שתבדוק אותה אחרת, וכמו שכתב הט"ז (סי' קצט סק"ד) "דבר פשוט שאם היא מעיינת ובודקת עצמה בשעת החפיפה דיה בכך ואין צריך בדיקה מיוחדת דוקא", וכן כתב החכמת אדם (סי' קכ ס"א) "ואינה צריכה שתבדוק אותה חברתה, אלא היא בעצמה תעיין ותמשמש בידיה בראשה ובגבה".

אלא שלמעשה כבר נהגו ישראל קדושים שהבלנית מקיימת עיון ובדיקה בכל המקומות ובפרט באלו שאין האשה יכולה לראות בעצמה ורק בדקה אותם במשמוש היד. ובשיעורי שבט הלוי (סי' קצח סעי' מ) כתב דאף שעיקר התקנה של 'בלנית' היה לראות שהטבילה נעשית כראוי וכל שעה נכנס במים, מכל מקום למעשה צריך שתבדוק גם שלא נשאר חציצה על גופה. ונראה דאף שלכתחילה ודאי קיבלנו לנהוג לחומרא עיון בבלנית, אולם בדיעבד יש לסמוך על עיקר הדין שעיון האשה בעצמה מהני, ולא תסמוך על בדיקת הבלנית אחרי שכתבו המכתב הנ"ל, משום שמתוך דבריהם מוכח שיש מה לחשוש שלא יקיימו העיון כדת. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וכן הסכים לדברי גאב"ד היכל הוראה הגאון רבי משה בראנדסאפר שליט"א.

אולם כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שבשום אופן לא לוותר על עיון הבלנית קודם הטבילה, היות שקיבלנו על עצמינו במסורת האחרונים להקפיד בזה, ואין לאשת בן תורה לילך למקוה כזה בשום אופן. אך אם כבר הלכה לשם וטבלה, בודאי טבילתה כשרה בלא פקפוק.

מי גדול

תלמיד מרגיש קטן כשהוא נכנס לחיידר ליד כל התלמידים המבוגרים - תלמיד מרגיש גדול כשהוא בביתה הגבוהה.

בחור מרגיש קטן כשהוא נכנס לשיבה ליד כל הבחורים המבוגרים - בחור מרגיש גדול כשהוא בשיער הקיבוץ העליון.

אברך מרגיש קטן כשהוא נכנס לכולל ליד כל האברכים הגאונים - אברך מרגיש גדול כשהוא מיועד לר"מ.

ר"מ מרגיש גדול כשהוא נכנס לתפקידו ומוסר תורה לחניכיו - הנס שהוא יכול לגדול ביחד עם תלמידיו, עד שגדיים נעשו תיישים, ומרגיש שוב קטן לפני תלמידיו.

העולם הוא גלגל החוזר. ננהג תמיד בענוה, אנחנו אף פעם לא באמת גדולים אלא קטנים מאוד!

מיוסד על דברי הגר"ח הלוי שמואלצין ממיר וזללה"ה, שאמר "בחור שמתחתן נעשה נשי, כשנולד לו ילד נעשה ילדותי, הנס שגדלים יחד עם הילדים..."

תשובה ט

כהן שהרג מחבל

כהן שהרג מחבל שרודף או ספק רודף אחר ישראל,
האם מותר לו להמשיך לשאת כפיו לכתחילה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה דמי שמיקל יש לו על מי לסמוך, והבא
להחמיר ישמע הברכה מכהן אחר^ט.

ט. כתב השו"ע (או"ח סי' קכח סעי' לה) "כהן שהרג את הנפש, אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו אפילו עשה תשובה. הגה: וי"א דאם עשה תשובה נושא כפיו, ויש להקל על בעלי תשובה, שלא לנעול דלת בפניהם, והכי נהוג". ואיתא במכילתא (משפטים) "וכי יזיד איש על רעהו להורגו בערמה, 'רעהו' להוציא אחרים. איסי בן עקיבא אומר וכו' באמת אמרו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים". וכתב הרמב"ם (רוצח פ"ב הי"א) "ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר 'וכי יזיד איש על רעהו', ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי", וביאר הכסף משנה דמקורו הוא מדברי המכילתא, "במכילתא וכי יזיד איש על רעהו רעהו להוציא את אחרים, ומשמע

לרבינו דגר תושב בכלל אחרים וכו', איסי בן עקיבא אומר וכו' פטור מדיני בשר ודם ודינם מסור לשמים. וזהו שכתב רבינו 'אינו נהרג עליו בבית דין', כלומר אבל בדיני שמים חייב.

ובעל הבאר שבע בספר צדה לדרך (דף סט ע"א) למד מדברי המכילתא, שכהן שהרג את הגוי לא ישא כפיו, דהא דינו מסור לשמים. והובאו דבריו בפרי מגדים (סי' קכח אש"א ס"ק נא), וכתב דשמא באלו שמורידין ולא מעלין כן נושא כפיו. [אולם בדברי הפמ"ג שם (אש"א ס"ק נו) משמע דהרג גוי נושא את כפיו, דכתב שאם זרק חץ על תשעה גויים וישראל אחד, כיון דכל קבוע כמחצה על מחצה הוי ספק רוצח ואינו נושא כפיו, ומשמע דמצד הגויים לא נאסר].

אבל הפרישה (סוף סי' קכח) כתב דאיסור כהן לישא כפיו הוא רק כשהרג ישראל, ובמאמר מרדכי (סי' קכח ס"ק מג) ביאר שכוונתו למיעוטי היכא שהרג גוי. (ובעל הבאר שבע היה תלמיד להפרישה, כמבואר בתשובות באר שבע סי' לב). ובתשובות והנהגות (ח"א סי' קלא) כתב על פי דברי המשנ"ב (סי' קכח ס"ק קכט) דכהן שדחף אשה הרה והפילה נושא את כפיו, "דאין חייבין מיתה על עוברין", ואף שחייב בידי שמים. ולפי"ז גם הורג את הגוי נושא את כפיו, דהא אין חייבין מיתה על הגוי.

ועוד יש לצרף מש"כ המשנ"ב (שם ס"ק קכח) בשם המהרנ"ח ד"אם אנסוהו להרוג נושא את כפיו", ולפי"ז יש לדון דאף גוי שהיה רודף אחר ישראל להורגו, וחשיב כאילו הוא אונסו להורגו. אלא שבשער הציון (ס"ק צט) פקפק בזה, וכתב "כן כתבו בשם מהרנ"ח ואין בידי לעיין בו, וצריך עיון וכו' דלמא וכו' הטעם משום דעשה מעשה, והכי נמי בעניננו, וגם בפרי מגדים באשל אברהם סעיף קטן נ"ו משמע שהוא מחמיר בזה".

ובתשובה בגדר בגדר איסור כלי זיין בבני תורה, הבאנו לענין הבא במחתרת, דברש"י עה"ת (שמות כב א) כתב "אין לו דמים - אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו". ומעין זה כתב רש"י בסנהדרין (עב ע"א ד"ה מאי) "אמרה תורה אין לו דמים, כלומר, הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו". ודקדקנו בזה בפנקס רש"י (סנהדרין שם, כת"י) דהריגת הבא במחתרת אינה חשובה 'מעשה רציחה בהיתר', אלא לא הוי מעשה רציחה כלל, וכלשונו הברור של רש"י "אין זו רציחה". והנפק"מ בזה, דאם כהן הרג להבא במחתרת יהיה מותר לישא את כפיו, משום ד"אין זו רציחה" כלל. [אולם בלשון הרמב"ם (גניבה פ"ט ה"ז) מדוקדק ד"אם הרגו בעל הבית או שאר אדם פטורין", ומשמע דחשיב מעשה רציחה בהיתר, ולא דלא הוי מעשה רציחה כלל, ועיין].

ונמצא דלמעשה יש לסמוך על גדולי האחרונים שהתירו לכהן שהרג את הגוי לישא כפיו, ובפרט בנידו"ד שהיה הגוי רודף שמצוה להורגו ואין לו דמים. והבא להחמיר ולחוש לדעות שהורג את הגוי לא ישא כפיו, ישמע הברכה מכהן אחר ויד"ח בשומע כעונה, ויאמר רק פסוקי הברכה. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וראה עוד מה שכתבנו בתשובה בענין 'נשיאת כפים עם גבס'.

חתימת ידו

מה שחותמים ומתחייבים בכתב,
לפעמים שווה פחות מהנייר עצמו,
אבל להכחיש כבר אי אפשר
לעולם ועד.

מיוסד על שמעתתא של "חתימת ידו כאלו נחקרה עדותן צבית
דין".

תשובה י

בגדר איסור שכירות לבעלי מכשירים טמאים

הרבנים הצדיקים והעסקנים המכובדים היראים
לדבר ה' מהארגונים: 'ועד האיכלוס מאה שערים
והסביבה', 'אכסניה של תורה', 'טוהר המחנה',
ארגון 'התעלות', ועוד עסקנים העוסקים במלאכת
הקודש שיחיו לאוי"ט. מבקשים ודורשים בשם
מרבן הגאונים חברי בד"ץ העדה"ח שליט"א, לפנות
כל דירה שבתוכה דיירים שמחזיקים מכשיר שאינו
מאושר מ'ועד הרבנים לענייני תקשורת', המכונים
בפי העם 'איפון' או 'סמרטפון' או כל מיני שמות
נרדפים, וכל סוגי מכשירים שאין רוח חכמים נוחה
מהם.

ולדברי העסקנים החשובים שליט"א, אם בעל
דירה לא יסכים לבטל השכירות, אז יפנו להגיע
תביעה בבד"ץ כנגד בעלי הדירות, ואם לא יופיעו
לדיון, יקבלו אישור מהבד"ץ לתובעם בערכאות,

ושם יתבעו בשם אחד מתושבי הבנין בטענה שהם משכירים דירות והופכים את השכונה לִמְעוֹן של סטודנטים, ויש להם חו"ד מעורך דין שמייצג אותם וכח טענה עפ"י חוקי המדינה, ובדרך זו תקוותם לנקות ולהכשיר את השכונה כראוי להשכונה החשובה ביותר של אנשי ירושלים הטהורים יקירי קרתא דציון, כדת וכדין.

האם נכון על פי דין לעזור ולקדם המהלך הנ"ל, או שב ואל תעשה עדיף.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דודאי יש לפעול בענין זה, שהרי כבר קבע אדונינו הרמב"ם "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו", ולכן בודאי יש מזה סכנה רוחנית לדור דעה של אנשי ירושלים, ושומר נפשו ירחיק מאנשים המחזיקים מכשירים פסולים כאלה, ובפרט יש לאסור להסתובב עמם בפרהסיא בשכונות המתנהגות עטה"ק, ולהזהר ביותר בדבר.

אולם אחר כל זאת, קשה מאוד לחייב בעל דירה להפסיד ממון בגלל חשש הנ"ל, והדבר תלוי בגדולי ההוראה לדון כל אחד מבעלי הדירות לגופו, וכן כל שוכר המתנהג כנ"ל לגופו, לפי הסכמ השכירות הכתוב, לפי אורח החיים של המשכיר, לפי האוכלוסיה

של אותו בנין ושאר הבניינים בשכונה, לפי ההתנהגות הפרטית של השוכר ברוח ובגשם, ולפי קבלתו והבטחתו [עם ערבות] לעתיד, והנסתרות לה' אלקינו. וכל זה תלוי בדעת גדולי ההוראה שליט"א שמוטל עליהם שמירת צביון השכונה.

י. א) כתב השולחן ערוך (חו"מ סי' קנה סעיף לד) "מי שעשה גורן בתוך שלו, או קבע בית הכסא או מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהם, צריך להרחיק כדי שלא יגיע העפר או ריח בית הכסא או האבק לחבירו, כדי שלא יזיקו". ועוד כתב (סעיף לה) "כל הרחקות שאמרנו, אם לא הרחיק וראה חבירו ושתק, הרי זה מחל ואינו יכול לחזור ולהצריכו להרחיק, והוא שראו ממנו שמחל, כגון שסייע עמו מיד, או שאמר לו לעשות, או שראוהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק ולא הקפיד על זה, זכה. הגה: וכן ראוי להורות, אף על גב ד"א דבעינן חזקה שלש שנים וטענה".

ועפ"ז היה מקום לומר שבנידו"ד אין לתושבי השכונה זכות וכח טענה כנגד בעלי הדירות, משום שמצב זה אינו חדש אלא נמשך כבר כמה שנים, ומתקיים אפילו יותר מג' שנים, ועד עתה לא מחו בהם ולא פעלו למונעם כלל, וא"כ הרי יש כאן טענת מחילה ואיבדו זכותם. [ואמנם טענתם שבזמן האחרון נעשה המצב חמור יותר, אבל עצם הדבר אינו חידוש של עכשיו]. אולם, כבר כתב השו"ע שם (סעיף לו) "במה דברים אמורים, בשאר נזקים, חוץ מארבע שהם העשן וריח בית הכסא ואבק וכיוצא בו ונדנוד הקרקע, שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפילו שתק כמה שנים הרי זה חוזר וכופהו להרחיק וכו', ולמה שינו נזיקין אלו משאר נזיקין, לפי שאין דעתו של אדם

סובלת נזיקין אלו, וחזקתו שאינו מוחל, שהזיקו היזק קבוע". ועוד שם (סעיף לט) "מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות וכיוצא בהן במקומו, ויכנסו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הם מצירים את חבריו בקולם ובצפצופם או בדם שברגליהם שהם יושבים על האילנות ומכלים פירותיהם, אם היה קפדן או חולה שצפצוף הזה מזיקו, או שפירות שלו נפסדים לו בדם, חייב לבטל אותה המלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו נזק מחמתן, שהיזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה. וה"ה כל נזק גדול שאין אדם יכול לסבול". ועוד שם (סעיף מא) "כל דבר שידוע שאין המערער יכול לסבול, אף על פי ששאר בני אדם סובלים אותו, אין לו חזקה כנגד מערער זה".

ובנידו"ד טענת העסקנים שמצב זה הוא בגדר "אין אדם יכול לסבול", ואף אם שאר בני אדם במקומות אחרים סובלים כן בדומיה (או לא סובלים כלל), אולם הם בשכונתם עטה"ק בודאי בגדר "אינם יכולים לסבול", ולכן אין חזקה לבעלי הדירות ולא איבדו זכות טענתם לבטל השכירות מהשוכרים ולסלקם מהשכונה.

אלא שלטענת בעלי הדירות כל המערכה הזו מנוהלת רק כנגד שוכרים מסויימים באותו שכונה, אבל כל השוכרים שמשתייכים למוסדות מסויימים באזור, אין מנהלים כלל מערכה כזו נגדם, למרות שנוהגים באותו אופן פסול בענין המכשירים הנ"ל. ומזה מוכיחים שיש כאן מעין מחילה על הטענה הכללית, ורק על חלקים מסויימים יוצאים למלחמה. והעסקנים טוענים שעושים כל מה שבידם לעשות כעת.

(ב) כתב מרן בעל האגרות משה זללה"ה (ח"מ ח"ב סי' כב) אודות שכונה של ישראל שיש בה בתי כנסיות ומדרשות ושיבות קטנים וגדולים ובתי

ספר בית יעקב, ועתה שלטון העיר החליט לבנות שם בנינים ולהשכירם לשכנים רעים שהיהודים לא יוכלו לגור שם מפני הפחד, "פשוט וברור שאסור לכל אדם להיות מן המסייעים לשלטוני העיר אפילו במקצת לא במעשה ולא בעצה, אלא שאדרבה מצד השבת אבדה דהגוף והממון איכא חיוב על כל אחד ואחד לעזור להתושבים אחינו בני ישראל הנמצאים שם בכל מה שאפשר לבטל דבר זה". [והוסיף שגם הישראל הגרים שם, לא יעלה על דעת שום אדם להתחיל לברוח משם ולהתיישב במקומות אחרים, כי גם זה הוא עשיית היזק גדול להנשארים שיעשה מצד זה בהלה ופחד יותר מכפי שיש לפחד וכדאמרו חז"ל בסוטה מ"ד ע"ב בכה"ג שתחילת נפילה ניסה, וגזירה עבידא דבטלא אמרו חז"ל].

ובנידו"ד טענת העסקנים כעין זה, דכיון שהשוכרים באותם דירות אוחזים במכשירים הפסולים בפרהסיא, ומשפיעים לרעה על האוירה של השכונה שמהותה על טהרת הקודש, ונעשה סכנה גם לחינוך הילדים ועלול לקרר את דעתם והשקפתם, א"כ יש לאסור על בעלי הדירות להשכיר להם, והרי רח"ל מוגדרים כשכנים רעים ממש שאסור לסייע להם כלום, ומדין 'השבת אבידה' צריך לעשות הכל על מנת להרחיקם.

וכתב המאירי (סנהדרין מד ע"א) "דייני ישראל וחכמיהם ומנהיגיהם צריכים הם לפשפש תמיד ולחזר ולחקור על מעשה בני עירם, ואין להם התנצלות כשיעשו הראוי על הנגלה הבא לידם, אלא צריכים לחקור ולרגל אחר הנסתרות כפי יכולתם, וכל שמתרשלים בכך הרי הכל נענשים בנסתריהם של חוטאים, שכל ישראל נעשו ערבים זה לזה משקבלו עליהם ברכות וקללות בגריזים ועיבל כמו שהתבאר בסוטה". (ועי' מש"כ באריכות בשיעורי עץ ארז ממרן בעל הברכ"ש זללה"ה משמיה דרבו מרן הגר"ח זללה"ה שנסתפק בדין דיכל ישראל

עריבים זה לזה' אם הוא מדין ערב קבלן או ערב סתם, והוכחנו בכמה ראיות שהוא מדין ערב קבלן). ובנידו"ד הגדול שבעיר הוא דייני ורבני בד"ץ העדה"ח שליט"א, והם קבעו שיש בענין זה סכנה גדולה לטהרת השכונה, ומבקשים למנוע מלהשכיר הדירות לאותם שוכרים.

ג) והנה, בנידו"ד המדובר הוא על שוכרים שמשתמשים במכשירים עם "פילטער" המקובל, כפי שנתייחס בארה"ב ע"י גדולי החסידות והשיבות בראשות אדמו"ר מסקולען זצוק"ל ויבלחט"א המשגיח דליקווד הגר"מ סלומון שליט"א, ובהשתתפותם וסיועם של האדמו"ר מפאשווארסק שליט"א והאדמו"ר מסטמאר שליט"א. וכפי שראיתי בעיני אצל כמה מהמוליכים ומביאים לבתיים של גדולי האדמו"רים שליט"א וגדולי ראשי הישיבות שליט"א שמקובלים בכל עולם התורה והחסידות, שאוחזים במכשירים עם פילטער כנ"ל, והאדמו"רים והגדולים שליט"א מחזיקים אותם בדירתם בידיעתם. וקשה מאוד לאסור את החזקת המכשירים הנ"ל לבחור שהוא ואביו ויתכן גם זקנו ורבו, כולם כאחד מחזיקים ברשותם במכשירים הנ"ל.

אלא שלכל הדעות האיסור הגמור הוא בהשתמשות בראיית דברים אסורים וכדומה, ולענין זה הוה בגדר של אביזרייהו דערייות ממש ממש, וכבר הפיל רבבות מישראל לשאול תחתית, וכבר כתבו בזה גדולי ישראל שהאוחז במכשיר הנ"ל נעשה חשוד בעבירות חמורות, ואשרי הזוכה להתרחק כמטחווי קשת בין מהמכשירים הנ"ל ובין ממחזיקיהם.

ונמצא שקשה מאוד לקבוע דין אחד לכל המכשירים, לכל האנשים, לכל הזמנים ולכל המצבים, שלכל כלל יש יוצא מן הכלל. והיות שאי אפשר לדעת מי ומי ההולכים בכל דירה ודירה, מי מחזיק כלי טמא ומי מחזיק

כלי עם 'פילטער', לכן כשבאים להפסיד לבעלי הדירות ממון השכירות, כשיש להם על מי לסמוך - רבנים ואדמו"רים חשובים שעומדים בראש ממלכת התורה והחסידות בדורנו, קשה מאוד לומר ש"כולם שוים לרעה", ולקבוע שכל בעל דירה יהיה מחוייב למנוע שכירות דירתו. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. [וכבר שאלו למרן הגר"ש אלישיב זללה"ה, מי שהשכן שלו מנוי לעיתון חילוני המלא דברי כפירה ועריות וכו', האם מותר לזרוק את העיתון מתיבתו לאשפה, ואמר "בממון של מישוהו אחר לא נוגעים" עכ"ל, ויש לדון אם דומה לנידו"ד ואכ"מ].

ד) ובנותן ענין להוסיף, שבעירנו הוחלט פעם שיש צורך לשלוח אחד מהעיר, ועשיתי הדבר בעצה של אחד מגדולי הדור וכן ע"פ רב העיר, ועכ"ז עד היום הזה אני מתחרט מאוד מאוד על הנעשה, והנני זוכר את המילים של אותו אחד שאמר בשעת מעשה בשם הגה"צ רבי שלומקה זוויהלער זצ"ל "לשלוח מישוהו מקהילה צריך בית דין של כ"ג דהוה דיני נפשות ממש!" ומי יודע כמה צער יכלתי למנוע מעצמי אם הייתי נזהר כמו שצריך באמת בכבוד אחרים, והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית, ולה' הישועה!

וראה גם בתשובה בענין 'בחורה ד"ר יר"ש בוחרת בחיים' שהבאנו עובדה בענין זה שבאה קמיה מו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה, בענין סילוק מהקהילה ומהעיר באחד מערי אירופא.

ה) העולה בידינו, בודאי יש לחזק ידי העסקנים הרבנים שליט"א לפעול ולהפעיל שינהגו השוכרים הנ"ל כפי הדין, וכפי שיוור להם רבותיהם הפוסקים הדיינים המובהקים המבינים הליכותיהם וחוקותיהם. וכן בודאי איסור חמור להכשיל לילדי השכונות ולקרר את דעתם והשקפתם, ואין

להוציא אפילו המכשירים עם ה'פילטער' בפרהסיא, שאין התושבים יודעים להבחין בין כשר לטריפה.

וכבר היה מעשה במשפחה בארץ ישראל, שהגיעו להתארח בביתם הדודים מחו"ל שהיו יראים ושלמים, והראו לאמא תמונות של ילדיהם במכשיר (ללא פילטער כדבעי), וילדי המשפחה מחו באמא ואמרו שאסור להסתכל במכשיר כזה, והאמא טענה שאף שלכתחילה היה מקום לומר כן, אבל אחר שהדודים כבר מראים את התמונות לא נכון לביישם ולסרב להסתכל. ולא נחה דעת הילדים, ואמר אבי המשפחה שילכו כולם להציג את השאלה קמה דמרן בעל הדרכי שמואל זללה"ה, והציגו בפניו את צדדי השאלה. ענה הגר"ש ז"ל והזהיר לאב, "תדעו לכם שזה סכנה גדולה לילדים, ואי אפשר לעולם לתקן את הקלקול בזה, ואסור ליתן לילדים שום חולשה בנושא זה, ולא לחלק להם בין מקרה למקרה". ע"כ.

(ו) הורה לנו מרן בעל האגרות משה (אבה"ע ח"ד סי' סג) בענין אחר, "כשם שצריך לשאול מבעל הוראה בכל דיני התורה, גם בתוכחה ובקנאות צריך לשאול מבעל הוראה ולא להורות בעצמם", ולכן אשרי הדור ואשרי העסקנים שמצהירים באופן ברור שבאו לדרוש את ה' ולעשות כדת התורה למען ה' וטהרת מחנה ישראל, וברור שמגלגלים זכות על ידי זכאי. ויה"ר קמיה אבינו שבשמים שיזכו לקדש ש"ש ברבים ולהחזיר טהרת השכונה למקומה כשאיפתם הטהורה.

גאווה

מי שמריח ממונו גאווה, אין הקב"ה דן אותו
לפנים משורת הדין כלל, אבל שאר בני
אדם הקב"ה דן אותם לפנים משורת הדין,
ולפום צערא אגרא.

מיוסד על דברי הגר"א זיע"א, מובא באופן שלמה, ובגליונות שם ביארנו בזה.

תשובה יא

'רפואת סוסים' לנשים

בנות בגיל 10-18 המבקשות לרכב בבין הזמנים על
גבי סוסים בפארק סוסים מיוחד, האם יש בכך חשש
משום חסרון צניעות. וכן מה דין 'רכיבה טיפולית'
על סוס לילדה קטנה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דבודאי אינו משום דרכי הצניעות
של בת ישראל, אולם לא מצינו להדיא בדברי חז"ל והפוסקים
הקדמונים שיש בזה איסור ממש, ולכן בשעת הצורך כגון לצורך
טיפולים שונים, יש להתיר שלא בפני גברים"א.

יא. באמת לא מצינו בשום מקום בדברי חז"ל ובשולחן ערוך ובשאר ספרי
הפוסקים הקדמונים שיש איסור לאשה ברכיבה על בעלי חיים. אולם
משמעות דברי חז"ל שאין זה מדרך הצניעות לאשה, דאיתא בגמרא
(פסחים ג' ע"א) "לעולם יספר אדם בלשון נקיה, שהרי בזב קראו מרכב
ובאשה קראו מושב", וביאר רש"י "לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק

רגלים באשה, ואף על פי שהמרכב והמושב שוין בשניהם. ומקשי הגמ' דהא כתיב "ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על הגמלים", ומשני "התם משום ביעתותא דגמלים אורחא היא", ועוד הקשו דכתיב "והיא רכבת על החמור", ומשני "התם משום ביעתותא דליליא אורחא הוא וכו', משום ביעתותא דדוד איכא, משום ביעתותא דהר איכא". ופירש"י "משום ביעתותא דגמלים - שהוא גבוה, ומתיירא שלא תפול, אורחא דאשה לרכוב, כדי שתהא מחזקת בו בידים ורגלים".

ומבואר דאין דרך אשה לרכב על גבי בעלי חיים בפיסוק רגליים, וכתב בעל הבן איש חי בספר בן יהוידע שם, דיש ללמוד מדברי הגמ' מכל שכן, דאם לשון רכיבה המורה על פיסוק רגלים לא נקיט באשה משום דלאו אורח ארעא, כל שכן דלאו אורח ארעא שתרכב האשה בפיסוק רגלים. ובספר 'אורחות רבינו' (ח"א עמוד שעז אות כא) כתוב "שאלו את מרן החזו"א זצ"ל, היות והיום גם הנשים הולכות במכנסיים כגברים, א"כ אפשר דתו ליכא לא ילבש, וכסברת הר"ן בפ"ב דע"ז לענין מראה. וענה מרן דמכנסים באשה זה גופא פריצות ולא שייך כאן היתר דכבר נהגו, והוסיף מרן החזו"א דאם היו סנהדרין, היו הורגים נשים כאלה הלו בשות מכנסים שזוהי פריצות ביד רמה".

ונאמר בפסוק (שמות כ כג) "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערוותך עליו", ופירש"י "שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף שאינו גילוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשו להם מכנסי בד, מ"מ הרחבת הפסיעות קרוב לגילוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון". ומבואר דפיסוק רגלים חשיב בחינת גילוי ערוה, וא"כ אינו ראוי בנשים. ובשיטה מקובצת (כתובות י' ע"ב ד"ה ולא) כתב "ולאו אורח ארעא לזלזל

בבנות ישראל, וזה היה זלזול, שאף על פי שהיו עומדות במלבושיהן היו מתביישות, והיו צריכות לבא לבי"ד ולעלות על פי החבית ולפסוק את רגליהן". ובירמיה (ג יג) כתב רש"י "ותפזרי את דרכיך - לשון זנות פיסוק רגלים למשכבי אשה".

אלא שבדברי הגמרא מבואר שבכל מקום שיש צורך לרכב דייקא באופן כזה, הרי זה אורחא ואין בו משום חסרון צניעות, ובאופנים אלו לא חשיבא לשון שאינה נקיה לומר בהם לשון 'רכיבה' באשה. וכן כתב בעל הבן איש חי (שם) דאחר שאמרה הגמ' דבמקום צורך משום ביעתותא וכיוצ"ב נקיט לשון רכיבה בפיסוק רגלים ולא חשיב לשון שאינה נקיה, מוכח דבכה"ג אין בזה ריעותא, ומסיים "ולכן בארצות הערב שאנו דרים בהם, כיון דאין דרך הנשים לרכוב בשביל טיול כאנשים, על כן לא נתלמדו הנשים בין ישראלים בין נכרים מנהג ערי אירופא שרוכבים מן הצד בלי פיסוק רגלים שזה נקרא מושב, אלא רוכבים בפיסוק רגלים". ועל דרך זה כתב גם מרן בעל הקהילות יעקב זללה"ה, בקריינא דאגרתא (ח"ב סי' מד) "ובדבר שתרכב אשה על סוס, נראה וכו', ואין להתיר אלא בדרך כשאין תחבורה אחרת, יעויין ריש פסחים".

והעולה מכל הנ"ל, דאין מדרך הצניעות של בת ישראל לרכב על סוס, ורק היכא שאי אפשר באופן אחר וכך היא צורת הרכיבה של נשים, אז מותר, אבל בזמנינו אין דרך כלל להשתמש בבעלי חיים לרכיבה, ועושים כן רק לשם טיול ושעשוע, ולכאורה אין זה דרך צניעות. וכן דרכו של מו"ח הגה"צ שליט"א להורות שאין לבנות לרכב על סוסים משום שאינו דרך צניעות. [ומכל הנ"ל יש ללמוד דלאו אורחא דאשה גם בנסיעה ב'אופניים' שהוא בדרך פיסוק רגליים].

אולם במקום שיש צורך, כגון 'רכיבה טיפולית', נראה דחשיב שאי אפשר וממילא אורחא בכך ושרי, אלא שגם בכה"ג יש להקפיד שתהיה הרכיבה בצניעות ובצנעא ולא בפני גברים. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וכבר פירש זקני החת"ס זיע"א מה שנאמר (בראשית כד סד) "ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפול מעל הגמל", שמאחר שהיתה ברכיבה על הגמל שאינו דרך צניעות לבת ישראל, אף שבגמרא אמרו דבגמל אורחא הוא, אך בכ"ז כשראתה שעומדת לפני איש, מיד הפילה עצמה שלא להכשילו בראיה של משהו בחוסר צניעות.

ולענין גיל חינוך בזה, ידוע דעת המשנ"ב (ביאור"ל ריש סי' עה) שהוא מגיל שלש, ודעת החזון איש (או"ח סי' טז סק"ח) שניתן להקל כל זמן שאין דעת בני אדם עליה מחמת קטנותה, ושיערו הפוסקים שהוא בערך כבת שית [ובשבט הלוי (ח"י סי' כו) כתב לענין רכיבה על אופניים שהוא נידון שווה עם רכיבה על סוס, שזמן החינוך והאיסור בזה משתנה לפי גודל הילדה, ו"כנראה עד ט' שנים" אינו בכלל האיסור. ואכמ"ל].

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שאסור לנשים רכיבה על סוסים אפילו בצנעא שלא במקום גברים, והוא חמור בדומה לנשים המסוללות, וכדכתב הרמב"ם (איסורי ביאה פכ"א ה"ח) "נשים המסוללות זו בזו אסור וממעשה מצרים הוא שהוזהרנו עליו וכו', אף על פי שמעשה זה אסור אין מלקין עליו, שאין לו לאו מיוחד והרי אין שם ביאה כלל וכו', וראוי להכותן מכת מרדות הואיל ועשו איסור, ויש לאיש להקפיד על אשתו מדבר זה ומונע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן". אולם לצורך רפואה יש להתיר, והחוש יוכיח שזה עוזר פלאים, שהסוס מרגיש את הרגשותיו של הרוכב ואם אינו "מנהיג" שלו לגמרי, הוא נעשה כמשוגע. עכ"ד. והכל לפי הענין וד"ל.

ילד מיוחד

כשרואים ילד מיוחד ברחוב חושבים
שהוא 'רחמנות' בלי דעת ואין לו
חיים נורמליים, אבל חכם רואה
לפניו גם ילד שיש לו חיים טהורים
בלי עבירות ובלי טומאה.

מיוסד על מאמר בשו"ת פסקי הלכות חלק א' בענין ילד מיוחד.

תשובה יב

נכדי החת"ס ומירון

אחד מנכדי מרן החתם סופר זיע"א שנוהג כדעת זקנו ותלמידיו נ"ע שלא לעלות לציון הקדוש במירון ליומא דהילולא דבר יוחאי. כעת זקוק לישועה גדולה, ומבקש לערוך 'התרת נדרים' על מנהג אבותיו ולעלות לשפוך שיחו לפני אדון העולמים ולפתוח שערי דמעות כדי לפעול ישועה בזכות התנא האלוקי בל"ג בעומר. האם נכון לעשות כן, או שב ואל תעשה עדיף.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, היות שדעת מרן החתם סופר זיע"א שיש בזה חשש איסור מן הדין של כל תוסיף בקביעת מועד חדש לכלל ישראל, וגם שאין ראוי לערוך עליה לרגל המונית בשמחה והדלקה שלא להר בית ה', לכן עדיף יותר לשלם סכום נכבד כפי יכולתו לאברך תלמיד חכם וצדיק שמנהגו לעלות בכל שנה לציון הקדוש, ויאמר שם כל ספר התהילים בציון לזכותו. וכבר נתפרסמו מעשים רבים על מניעות שהיו אצל נכדי מרן החתם סופר זיע"א

שביקשו לעלות להר מירון בל"ג בעומר ולא הצליחו. וזכות רבי שמעון יגן עלינו גם כשנקיים מנהג אבותינו לשם שמים ולא נעלה לציון, והקב"ה ישמור את עמו בצאתם ובבואם מעתה ועד עולם, שכולם מכוונים את ליבם לשמים^{יב}.

יב. כתב זקה"ק מרן החתם סופר זיע"א (שו"ת יו"ד סי' רלג) "ידעתי כי שמעתי שעכשיו אכשיר דרי וממרחק יבואו ידרושו את ה' בעיר הקודש צפת ביום ל"ג בעומר בהילולא דרשב"י ז"ל, ואם כי כל כוונתם לשם שמים, שכרם רב בלי ספק על דרך "ודיגולו" ודליקו נרות "עלי אהבה" כמ"ש תוספות ריש פרק אין מעמידין (ע"ז כב ע"ב ד"ה רגלא). אבל מטעם זה בעצמו הייתי אני מן הפרושים כבן דרותאי (עי' פסחים ע ע"ב), שלא אצטרך להיות יושב שם ומשנה מנהגם בפניהם ושלא ארצה להתחבר עמהם בזה, כי כבר כמה כרכורים כרכר בפרי חדש (או"ח סי' תצ"ו) בקונטרס מנהגי איסור שלו (אות י"ד) על המקומות שעושים יום טוב ביום שנעשה להם נס, מהא דאמרינן פ"ק דראש השנה (יח ע"ב) "קמייאת בטיל אחרינייתא מוסיפים" בתמיה וכו'".

ועוד כתב שם, "לקבוע מועד שלא נעשה בו נס ולא הוזכר בש"ס ופוסקים בשום מקום ורמז ורמיזה, רק מניעת הספד ותענית מנהגא הוא, וטעמי' גופא לא ידענא ובסידור מהר"י יעבץ כתב עפ"י נסתר דהוה כבית דין שכלו חייב והוה זכאי, דהיינו הוד שבהוד יע"ש, אלא לפי זה היה ראוי לקבוע כל טוב בהגיענו לגבורות ביום תשעה למנין בני ישראל, אלא שבלא"ה ימי ניסן הם ואין מספידים בו". ועיין שם שהאריך לתת טעם אחר עפ"י נסתר למה ששמחים ביום ל"ג בעומר, בלא שייכות להילולא דרשב"י.

ועוד כתב, "מכל מקום לעשותו יום שמחה והדלקה, ובמקום ידוע דוקא שיהיה תל תלפיות שהכל נפנים לשם, לא ידעתי אם רשאים לעשות כן, והוה כעין מה שכתב מהרלב"ח (שו"ת סי' ג) במי שנדר לקבר שמואל הנביא יע"ש".

ובדרשות חת"ס (ח"ב דף שצ טו"ג) מובא הספד שנשא במיתת צדיקים בחורבן צפת, וכתב בתוך דבריו, "קנאת ירושלים עשתה זאת, כי שם שמע השמים עיר שחוברה לה יחדיו, שם הר המוריה עקידת יצחק, שם שכב יעקב וחלם לו סולם, שם הר בית ה' ותל שכל פיות אליו פונים, ולא זזה שכינה מכותל מערבי, והנה נשכחה לגמרי, זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת, כי שם קבור איש אלקים הרשב"י במירון והאר"י בצפת, וכל העולים לארץ ישראל לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה, וירושלים נשכחה לגמרי והורד מכבוד, ובמקום שגם בזמן הזה מצוה לעלות לרגל לירושלים כמו שכתב והוכיח בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' שעז), לא שם איש על לב אלא לעלות לצפת להילולא דרשב"י, אשר כבר היה לי ויכוח בזה עם הגאון מהר"ז מרגליות זצ"ל היכן מצינו לעשות יום מועד ביום סילוק צדיק, הלא אמרו חז"ל (נדרים יד ע"א) 'הרי עלי שלא לאכול בשר ביום שמת בו רבו', וז' אדר הוא יום תענית, וכן ר"ח ניסן, וכ"ו ניסן יום מיתת יהושע בן נון. ואף שקראו ליום זה בזוהר (האזינו) "הילולא", הכוונה שיש שמחה בשמים, אבל כאן יש צער, על דרך שאמרו חז"ל (מו"ק כה ע"ב) קצף על עולמו ולקח ממנו נפשות ושמח בהם ככלה". ע"כ. (טענה זו האחרונה, שאין לעשות יו"ט במיתת צדיקים, כתב גם השואל ומשיב מהדורה ה' סי' לט).

נמצא שדעת זקה"ק החת"ס זיע"א לא היתה נוחה מההילולא שעושים בהר מירון על ציון רשב"י ביום ל"ג בעומר (והביא דבריו בפתחי תשובה יו"ד סי'

רנא סק"ד), והוא משני טעמים, חדא דאין לקבוע יום טוב ומועד חדש בכלל ישראל, ועוד, דלא שמענו לעשות הילולא ושמחה ביום פטירה של צדיק. ואף שקהילות רבות מישראל נוהגים לעלות לשם ולעשות שמחה וכו' ביום ל"ג בעומר, אולם נכדי החת"ס בודאי יש להם לקיים מנהג אבותיהם בידיהם ולחוש לדבריו. ובקובץ "אוצרות הסופר" (חלק ט"ז עמוד ק) מובא מעשה מאחד שהיה נכד החת"ס ואירגן נסיעה למירון בל"ג בעומר, ובא לפני המהרי"ץ דושינסקיא צוק"ל יחד עם עוד אחד מנכדי החת"ס, ואמר להם "דו קענסט פארן ווען דו ויסט, אבל אתם נכדי חתם סופר איני נותן רשות לנסוע". וכן ידוע מעשה שהיה בזה עם הדעת סופר זיע"א, ועוד עובדות רח"ל.

וב"עץ ארז" על התורה (ח"א עמוד פג) הבאנו מה ששמעתי בשם אדם גדול אחד שליט"א, שכאשר מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זללה"ה היה חולה, ביקש ממרן הגרא"מ שך זללה"ה לילך להתפלל על קבר הרשב"י הק' במירון, אך אמר לי האדם גדול הנ"ל שלמרות שודאי ענין גדול הוא להתפלל על קברו של רשב"י, אמנם בל"ג בעומר שיש המחללים את קדושת המקום בפריצות ותערובות, יש להמנע מללכת לשם.

אמנם מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א הורה שלא כהנ"ל, ולדעתו הרמה בודאי מותר לנכדי החת"ס המצפים לישועת ה' לפעול אצל אב הרחמים בזכות התנא האלוקי, ובד בבד להזהר להקפיד על תקנת החת"ס ולא להשתתף כלל באירועים והריקודים שבהילולא, עכ"ד. ואלו ואלו דברי אלקים חיים, ואשרי מי שזוכה לשמור על עצמו כדת לכוון ליבו לשמים.

פיתוי

אמר החכם: אם יש משהו ש'מופתה',
תדע שזה לא דבר טוב, "כי לדבר טוב
אין צריך פיתוי".

מיוסד על לשון הגר"א זיע"א צמשלי ט' י"ג, שהחזרה קשה לקנותה כמו
שכתוב בזוהר, שצריך טהרה וקדושה ופרישות, אבל האמת כסילות מפסה
תמיד, ואין אפשר שיהיה דבר טוב, כי לדבר טוב אין צריך פיתוי, עכ"ד.

תשובה יג

זכות לרפואת שני חולים

מי שקיבל על עצמו לעשות מעשה טוב לרפואת חבירו, ובעת נודע לו על עוד חבר שנמצא בצרה, האם יכול לכוון שאותה מצוה תועיל לשני אנשים, או שצריך לכוון רק על אותו יחיד שקיבל המעשה בשבילו.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דכמו שמצינו בפוסקים לענין קדיש על שני בני אדם שבדיעבד מועיל על שניהם, כמו"כ בקיום מצוה י"ל שסגולת המצוה מתפשט ומועיל לכל מי שמכוונים לזכותו"י.

יג. א) מצינו בפוסקים נידון כעין זה לגבי מי שהשכיר עצמו לומר קדיש בתשלום לעילוי נשמת נפטר, ואחר כך מת אביו וצריך לומר קדיש גם עליו, האם יכול לומר קדיש אחד על שניהם וגם לקחת התשלום, או שכל קדיש מועיל רק לנפטר אחד.

בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סימן ט"ו) הביא את דברי הגמ' בגיטין (כ"ד ע"ב) דאין לכתוב גט לשתי נשים, ואת דברי הראב"ד (פרה פ"ז ה"ג) דהממלא

לשנים שניהם פסולים משום דהוי כהיסח הדעת, "וכללו של דבר אין אדם יכול לכוין דעתו לב' דברים כאחד או לשני בני אדם כאחד נפרדים במעשיהם, ואי אפשר בלא היסח הדעת". ומש"כ נטה לומר שאינו יכול לכוון באמירת הקדיש להועיל לשנים.

אבל בהרבה אחרונים הביאו למעשה את דברי מהראנ"ח (שו"ת סימן ע"ז) שדן בזה והכריע שאפשר לומר קדיש אחד לע"נ שני מתים, ו"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן". והוכיח מהראנ"ח כדבריו, מדברי השו"ע (או"ח סי' תקסח סעי' יא) במי שקיבל עליו להתענות ימים רצופים ונזדמן לו בהם תענית חלום או שאר תענית חובה, דהימים עולים לו לכאן ולכאן.

ובספר מנוחה וקדושה (ח"א חתימת שער התפילה) מובא צוואת הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ בעל סמיכת חכמים ובו כתוב "ואחר מות אמכם תתנהגו כן בתורה ותפלה ככתוב למעלה (עד י"ב חודש) בעבורה, ואחר י"ב חודש למיתתה תעשו את כל אלה ותכוונו לשם שנינו לשמי ולשמה נר לאחד נר למאה".

ואמנם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סימן מ"ט, קונטרס אבן יעקב פ"ז) הביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שכל דברי המהראנ"ח הם רק כשאומר קדיש תמורת תשלום ולפתע מת אביו, דאז לקולא אמרינן שהקדיש מועיל לשניהם, אבל לכתחילה אין בקדיש על שנים מעלה כמו קדיש על אחד בלבד. והציץ אליעזר עצמו חולק עליו, וכתב שהסברא "נר לאחד נר למאה" ברורה גם כלפי קדיש, ובודאי הקדיש מועיל גם כשנאמר על כמה אנשים.

והנה, זקה"ק החת"ס זיע"א (שו"ת יו"ד סי' שמא) הביא משמיה דהיעב"ץ "הנה מנהג הספרדים כל הקדישים אומרים כל האבלים בפעם אחת, ועל כולם

עונים הקהל יש"ר, והגאון מהו' יעב"ץ בסידור שלו כתב 'אינני מטפל בדיני קדיש כי נכון מנהג הספרדים שיאמרו כולם בפעם אחת' וכן אנו נוהגים פה בבית מדרשינו בקדיש דרבנן שאומרים כל הבחורים האבלים בפעם אחת, ולפעמים גם בבית הכנסת כשיש שום פלפול בין האבלים אומרים שניהם ומה בכך". ע"כ. ולפי"ז הרי בכל קדיש אנו נוהגים לאומרו בפועל לע"נ כמה אנשים, שהרי למרות שכמה אנשים אומרים בכ"ז הרי זה נחשב רק כקדיש אחד, ומוכח שקדיש אחד או מצוה אחת יכולים להועיל לעילוי כמה נשמות.

ב) עוד יש לציין בזה מה שמצינו לענין שותפות 'יששכר וזבולון', כתב הרמ"א (יו"ד סי' רמו ס"א) "יכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו". ובפשטות משמעות לשונו שהזבולון שנוטל שכר, הוא מגרע בזה משכרו של יששכר, שהרי כתב 'ויחלוק עמו השכר'. וכתב הש"ך (סק"ב) "ויחלוק עמו בשכר - כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד". וזקה"ק הכתב סופר זיע"א (שו"ת או"ח סי' יח) כתב שהזכות של זבולון היא רק לפי שיעור הממון שתומך ביששכר.

אולם כבר כתבו כמה אחרונים שאין נפחת ליששכר כלום בשותפות זו, ושניהם נוטלים שכר שווה בשווה. וכמוש"כ ההפלאה בהקדמה (פתחא זעירא אות מג) "יש שחושבים שהמחזיק בידי ת"ח, ע"י החזקתו קונה ממנו חלק מתורתו כדרך שאר משא ומתן, אך חלילה מלחשוב כן, וכי ימכור תלמיד חכם אפילו שעה אחת מחיי עולם הבא אשר היא יפה יותר מכל חיי עולם הזה וכו', אלא כל אחד מהם מקבל שכרו משלם, משל למי שמדליק נר

מנר שאין מחסור לאורו, כן הדבר לגבי המחזיק בת"ח שנוטל שכרו משלם ואינו נוגע ח"ו בחלקו של הת"ח.

והעולה מזה דניתן לקיים מצוה או לימוד לעילוי נשמת או להצלחת ורפואת שני אנשים בשוה, ואין האחד מגרע מהשני. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שמי שמקבל על עצמו ללמוד משניות לע"נ ומקבל ע"ז כסף ולומד לע"נ שני אנשים, הרי זה גזל גמור מצד הלכות חו"מ. ועוד אמר בשם אחד מגדולי הדור ז"ל שלימוד כזה אינו עילוי נשמה אף לאחד משניהם.

בוגד

כשאיב מוגיע אפילו אם הוא לוחם,
 אז או שמצליחים או שמפסידים,
 אבל הכל מוגבל. אבל כשאיב נעשה
 כאוהב או עושה עצמו כאוהב, אפילו
 אם מצליחים במלחמה עדיין מרגישים
 לעולם וחיים כל רגע את ההפסד
 והצער.

מיוסד על מאמר מו"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה בשם גאוזי בית דריסק,
 שהצועים גרועים מהכל. וכבר ייסד דוד המלך אוכל שולחני...

תשובה יד

גר שיכול למחות איך מודיעים לו

גר שנתגייר יחד עם הוריו בקטנותו, וכעת כשגדל והיה לאיש צריכים להודיע לו שיכול למחות, האם צריך להודיע לו באופן רגיל, או שיש להטות הדברים באופן שלא ימחה על הגירות.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דמשום דין 'ואהבתם את הגר', יש להודיע לו באופן שבודאי לא ימחה על יהדותו שהוא הזכות הגדולה ביותר^ז.

יד. כתב השו"ע (יו"ד סי' רסח סעי' ז) "עובד כוכבים קטן וכו', בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו ב"ד, יכול למחות משיגדיל ואין דינו כישראל מומר אלא כעובד כוכבים".

ואמר לי מרן הגר"ש אויערבאך זללה"ה, דכשבאים לומר לגר שבידו למחות, "תזהר לומר לו באופן שהוא לא יחזור בו". והיה מעשה בשערי

חסד באחד שאמרו לו ונזדעזע והתחיל לחשוב מחדש וכו'. ולכאורה צ"ב, דאם ההלכה היא שיכול למחות, מ"ט צריך להודיעו באופן שלא יחזור בו, דמה ענין הערמה שייך בזה.

והנראה בזה, דהנה נאמר בתורה (ויקרא יט לד) "כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם, ואהבת לו כמוך, כי גרים הייתם בארץ מצרים". וכתב הרמב"ם (דעות פ"ו ה"ד) "אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה שתי מצות עשה, אחת מפני שהוא בכלל ריעים ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה ואהבתם את הגר, צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, הקדוש ברוך הוא עצמו אוהב גרים שנאמר ואוהב גר".

ולפי"ז נראה דבשעה שבאים להודיע לגר שבידו למחותו, עדיין שם ותורת גר ישראל עליו, ויש חיוב גמור של 'ואהבתם את הגר', וממילא ודאי חובה גמורה לומר לו באופן היותר טוב עבורו, שהוא הזכות הגדולה שבעולם להיות ישראל, ובזה מקיימים אהבת הגר כאהבת הקב"ה. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ומבואר בגמרא (קידושין כד ע"א) שעבד כנעני יוצא בשן ועין שהוציא לו רבו, והקשה המהרי"ץ חיות (גיטין יב ע"ב) דהא לדעת רבי מאיר (שם) חובה הוא לעבד שיוצא מתחת רבו, וכי בשביל שעשאו אדונו בעל מום ציוותה תורה שיוסיף לו רעה ויצא לחירות. ותירץ, שאם האדון מכה אותו ומוציא שינו ועינו, לכו"ע הוא זכות לצאת מאדון כזה.

והגאון רבי יעקב משה זללה"ה אמר שהשאלה מעיקרא ליתא, דאמנם לפי דעתו המשובשת של העבד בהפקירא נחא ליה וחובה לו לצאת לחירות, אולם אליבא דאמת ודאי זכות גדולה היא לו לצאת מחיי העבדות וההבל

לחיי קדושה של תורה, ולכן אף שבדיני אדם אזלינן בתר מחשבתו שהוא חובה לו, אולם במשקפיים של תורה הכל נקבע לפי האמת שהוא בודאי זכות גדולה לו לצאת לחירות.

העולה למעשה, דיש לומר לגר באופן שנוטה לכך שלא ימחה, וכן אמר לי כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א, דכיון שאם אותו גר יחזור בו הרי זה חילול ה', אחר שהכיר מהי יהדות ומהי דרך התורה ובכ"ז חוזר בו, וע"כ יש להזהר איך לומר לו. ועוד אמר לי, שיש דעות שבזה"ז לא אמרינן 'בהפקירא נחא ליה', והגירות היא זכות לו, כיון שכפי המציאות כיום אי אפשר לקיים ז' מצוות בני נח בפועל לגויים. [עוד אמר שגר שבידו למחות, אין ליתן לו תפקידים ושררות שאם ימחה יהיה למפרע רע לישראל. והיינו לדעות דגר קטן שלבסוף מיחה בטלה יהדותו למפרע, ודלא כדעת זקה"ק החת"ס זיע"א (יעו"י יור"ד תשובה רנ"ג) דהוי כגוי רק מכאן ולהבא, והארכנו בזה במקו"א].

צ'ופ

אמר החכם: גוים יש להם צ'ופ באמצע
הראש וצידי הראש כמעט נקי, יהודים
יש להם צ'ופ בצידי הראש ואמצע
הראש נקי.

מיוסד על לשון האדמו"ר משאץ לונדון ז"וק"ל, מפי הגרנ"פ מאירזון שליט"א
רבה דביהמ"ד בריסק צעיה"ק.

תשובה מז

צביעת שער ע"י 'כדור מעורר'

בחור מבוגר שהיה לו בצעירותו שיער בצבע חום בהיר וכעת נעשה חום כהה, ומבקש לקחת כדור שמעורר את שורשי הצבע שבשיער להתחדש, ואחרי ג' ימים יש השפעה ומתחיל לצמוח שיער בגוון הבהיר יותר, האם יש בזה איסור 'לא ילבש', או שיש מקום להתיר לעשות כן.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דכיון שאינו צובע את השיער בצבע חדש לגמרי, אלא רק מעורר את הצבע הקיים בשורשו לצאת בהתחדשות ובגוון יותר בהיר, וגם אינו משפיע מיד אלא רק לאחר זמן משעת לקיחת הכדור, לכן קשה מאוד לאסור^{טו}.

טו. כתב השולחן ערוך (יו"ד סי' קפב ס"ו) "אסור לאיש לצבוע (שערות לבנות שיהיו) שחורות, אפילו שיערה אחת, משום לא ילבש גבר". וכתב מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א בספר אום אני חומה (ח"ב סי' רס) "נראה דאף

אם הצביעה לא מייפה יותר מהצבע הקודם שיש לו, מכל מקום אסירא משום דבודאי צובעו משום דלדידיה הוא טוב יותר מסיבה מסויימת, ועוד, דמ"מ הוי תיקוני נשים. ויל"ע בגוונא דשערותיו שחורות רק רוצה לחזק מראיתם ע"י צבע אי שרי, והנראה דאסור, דמכל מקום הוי בכלל יפוי דתיקוני נשים, ועדיין צ"ע.

אמנם בנידו"ד לא מדובר על צביעה בצבע כלל, אלא על כדור רפואי שמעורר את הצבע הטבעי המקורי שבשיער לצאת מהכח לפועל.

ומצינו לשא"ב גאב"ד פרשבורג זצוק"ל בשו"ת דעת סופר (יו"ד סי' סד) שנשאל במה שהמציאו הרופאים תרופה שאם לוקחים אותה דרך הפה היא מחזירה את השערות שהלבינו לצבעם הקודם, אם יש בזה משום לאו דלא ילבש גבר וגוי. ודן שם להתיר מצד דהוי גרמא בלבד, ומסיק שאין זה גרמא ואסור, משום ש"הרפואה עצמה פועלת כמו שהיא ואין זה גרמא". וכן מרן הגר"מ פיינשטיין זללה"ה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' פב) דן ברפואה זו שמחזירה את השערות מלבנות למראיהם השחור שהיה בתחילה, וכתב לאסור, וביאר שאף אם נחשיב המעשה לגרמא, אבל גדר האיסור בתיקוני נשים אינו על המעשה אלא על התוצאה, ומצד התוצאה אין הבדל כיצד נעשתה, אם במעשה או בגרמא, והתוצאה היא תיקוני נשים. ובספר אהל יעקב (לא ילבש עמוד שלח) הביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה שהתיר אפילו שינוי צבע גמור על ידי כדורים, וז"ל 'על ידי כדורים התיר אבל לא בשופי'.

ונראה שבנידו"ד יש להתיר, משום שהנידון הנ"ל הוא באופן שמהפך צבע השיער מלבן לשחור, וזה תוצאה של תיקוני נשים, משא"כ בנידו"ד שאין כאן שינוי גמור מלבן לשחור, אלא רק שעושה את השיער לבהיר יותר,

וזה לא כ"כ תיקוני נשים. ויש לצרף לזה מה שאין פעולת הכדור נעשית באופן מיידי, אלא רק אחר בערך ג' ימים, והרי זה דומה למי שעושה פעילות גופנית של התעמלות ואוכל מאכלים בריאים וכיוצ"ב, וכתוצאה מזה מבריא שער וצומח בצבע המקורי, ששם לא מסתבר לאסור כלל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שרק אם נשים נוהגות לצבוע ג"כ באופן כזה אז איכא חשש דלא תלבש, אולם באופן שהוא לא נחשב לדרך רגילה ומצויה (כי הנשים צובעות להדיא ולא באמצעות כדורים), הרי זה כעשיה 'שלא כדרך' ויש להתיר.

סכנת השבת

אנשים חושבים שהזמן המסוגל ביותר
למנוחה זה שבת בצהריים, אבל האמת
שהפחד הגדול ביותר, אם משאירים את
הילדים בלי השגחת ההורים בזמנים אלו,
ויכול להיות בכיה לדורות ומעוות שלא
יוכל לתקון.

מיוסד על דברי מו"ר הגר"י"ב שליט"א בהרצאות חינוך צ'מורה ומסורה'. וכן
העיד צפני הגר"ש מילר שליט"א גא"ד טאראנטו ולייקווד, שהנסיון לימד אותנו
שיש צוה לפעמים איסורי תורה ומשפחות רצות נהרס עמידם לגמרי. ובשו"ת פסקי
הלכות הצאו עדותו הנוראה של נשיא מכון רפואה והלכה בעל הנתיבות אדם
שליט"א רצה דרמת שלמה צעיה"ק.

תשובה מז

לימוד במקום ריח של חבירו

ראובן לומד בבית המדרש, ונתיישב לידו שמעון ונודף ממנו ריח רע, ואם יעבור למקום אחר יש חשש שיפגע מזה. האם עליו לעבור למקום אחר ולא לחוש לבזיונו. או שמוטל עליו להשאר במקומו כדי שלא לבזותו, וילמד רק דברי מוסר וסיפורי צדיקים שאינם טעונים גניזה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דאם זה מקומו הקבוע של ראובן לא יעבור למקום אחר כדי שלא לבזות את שמעון, ומלבין פני חבירו אין לו חלק לעוה"ב, ויתכן שמותר ללמוד שם גם לימוד תורה ממש. אבל אם אין זה מקומו הקבוע, יכול לעבור ללמוד במקום אחר, ויעשה כן בחכמה^{טז}.

טז. כתב השו"ע (סי' עט סעיף ט) "יצא ממנו ריח מלמטה, אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח; ואם יצא מחבירו, מותר בדברי תורה משום דאי אפשר,

שהתלמידים קצתם גורסים וקצתם ישנים ומפיחים בתוך השינה". וביאר המשנ"ב (ס"ק ל), "מותר בדברי תורה - משום דריח רע שאין לו עיקר הוא אסור רק מדרבנן, לכך לא גזרו בזה מפני ביטול תורה". ובנידו"ד היה ספק אם זהו בגדר "ריח רע שיש לו עיקר" או לא, ולכאורה אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא. ונמצא שמותר ללמוד לידו.

עוד כתב השו"ע שם, "לקרות קריאת שמע, אסור עד שיכלה הריח", וביאר המשנ"ב (ס"ק לב) "דאפשר לצאת לחוץ ולקרות". וצ"ב מ"ש לימוד תורה שמותר, דהא גם בזה אפשר לצאת לחוץ וללמוד. ואכן כתב המג"א (ס"ק טו, ציין לדבריו המשנ"ב ס"ק ל) "לפי זה גם בדברי תורה אם לומד ביחיד ואפשר לו לצאת למקום אחר אסור ללמוד כאן, ואפשר כיון דלא גזרו רבנן א"צ לצאת", כלומר, דמה שהתירו ללמוד תורה בריח רע שאין לו עיקר הוא רק באופן שלומדים רבים יחד ואי אפשר לצאת לחוץ, אבל יחיד שיכול לעבור למקום אחר, אולי לא התירו ללמוד במקומו. והסתפק המג"א שמא לא גזרו כלל בדברי תורה והתירו אפילו ליחיד.

ואולם, בנידו"ד יש להוסיף סברא שאינו יכול לצאת לחוץ ללמוד, משום שעל ידי שיעבור למקום אחר יתבזה חבריו, והרי כבר אמרו חז"ל (אבות פ"ג מי"א) "המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעוה"ב", ונפסק בשו"ע הגר"ז (חו"מ הלכות אונאה סעיף כט) "מאד מאד צריך לזהר שלא לבייש שום אדם מישראל בין בדבור בין במעשה. ואפילו עושה מעשה טוב ועל ידי זה באה הבושת לחבירו, כמו שמצינו באחד מן החכמים שהיה רגיל להשליך מעות לעני בן טובים בכל יום בבוקר השכם בסתר אחורי הדלת שכשיפתח הדלת ימצאם, פעם אחת ביקש העני לידע מי הנותנם שם והלך לראות וברח החכם מפניו עד תוך כבשן האש כדי שלא יתבייש העני, שנוח לו

לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, שנאמר היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ולא אמרה לו בפירוש אלא ברמז אם יודה ואלו לא תפרסמו". ועכ"פ כיון שע"י שיעבור יתבזה חבירו, א"כ י"ל דגם יחיד הלומד התירו לו ללמוד במקום הריח רע שאין לו עיקר, דלא נחשב שיכול לעבור לקרות במקום אחר. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שאם ודאי שלא יהיה בזיון יכול ללכת משם, אבל אם יש צד שיהיה בזיון, אסור לו ללכת ממקומו.

אוטובוס לילדים

בשחורים עומדים ליד ילדיהם
 בשעולים לאוטובוס בבוקר לנסוע
 לחיידר או לבית יעקב, יש להרגיש
 ולהודות לה' על המתנה שיש להם כל
 יום, שהיו מאות אלפי הורים שנחטפו
 ילדיהן מול עיניהם והובלו למוות
 ושמד, רח"ל.

מיוסד על דברי זק' הק' הגרע"א זללה"ה, עה"פ "זבח תודה". עיין בקובץ
 זבח תודה שביארנו באריכות את הישועות שחלים על האדם כשמודה לקצ"ה,
 וכן צביאור עץ ארז עה"פ "שמחינו כימות עיניתנו".

תשובה יז

מאוקראינה למעלה אדומים

בעקבות המלחמה באוקראינה (קיץ תשפ"ב),
 עלו משפחות רבות על מנת להתגורר מעתה
 בא"י. והארגונים הממשלתיים הכניסו שלשה
 רשמים בכל בית מלון כדי למשוך את העולים
 תחת חסות משרדי הקליטה והרווחה וכיוצ"ב,
 ובאופן זה הם עוזבים את דרך הדת כצאן לטבח
 רח"ל. וכמה נגידים מארה"ב נרתמו לפעול
 בענין, ומבקשים לפתוח קהילות לאותם עולים
 בשלשה מקומות בארץ, ומבקשים להתחיל
 במעלה אדומים בקהילה של מאה משפחות,
 וצריך לערוך לחלקם גירות לחומרא. האם יש
 להשתדל בדבר, בין בענין סדר הגירות ובין
 בהקמת הקהילה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דבודאי יש מעלה גדולה עד מאוד
 לעסוק בקירוב נפשות ישראל לקב"ה ולדרך היהדות, אמנם בנושא

הגיוור, קבלה בידי לנהוג בזה זהירות יתר במקום שיש אחרים שבידם לטער הדבר".

יז. כתב הקדמון ר"מ בן מכיר ז"ל בספר סדר היום (סדר תשעה באב) על חשיבות קירוב נפשות ישראל לדרך היהדות, בזה הלשון: "מה תועלת לעם בשוב היחידים, כי התועלת להם לבדם, ומה בצע לתשובה אחר שרוב העם אינם חוזרים בתשובה. אלא כל ירא וחרד את דבר ה' צריך לאסוף אנשים ריקים ופוחזים אשר לא ידעו את משפט אלהי השמים, זה עשרה וזה עשרים, ולדרוש להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ולקרבם אל אביהם שבשמים, ובזה תעלה ארוכה ומרפא לכל מכותינו ולצרותינו ויתקדש ש"ש בין המרובים ובין היחידים, והמעוטים הנשארים בהם יראו וכן יעשו".

"ואלו המחזיקים בדת להקימה ולהרימה, הם הנקראים 'עמודי שמים', והם 'מצוקי ארץ', והם המעמידים את כל העולם כולו, ויש להם זכות כמשה רבינו בדורו אשר זכה וזיכה את הרבים. והם המוציאים יקר מזולל ויש מאין, והם שותפין לבורא יתברך בבריאת העולם ובהעמדתו".

"אבל לומר כל אחד רב או רבן 'שלום עליך נפשי' ולהסגר בתוך ביתו ללמוד או לעסוק בחפצי שמים, לא זו הדרך הרצויה בעיני ה', כי אינו דומה הזוכה לקנות לעשות נפשות הרבה ולקרבן תחת כנפי השכינה, כמו שהוא מזכה את נפשו יחידה ואחרים בהמות ירעו. ומי יודע אם עתיד ליתן דין וחשבון על ככה אחר שהיה בידו להשיב רבים מעון ולהציל לקוחים

למות מרוב רשעתם ולהחיות את נפשם בחנו ובחסדו אשר חננו ה' ולא עשה, הנה גרם את כל הרעה אשר תבא ח"ו אחר שלא הזהירים."

"וזה היה דרך כל החסידים הראשונים אשר היו מקהילים קהילות ברבים לדרוש להם את דבר ה' את חקיו ואת משפטיו, ומורה להם את הדרך ילכו בה, ונמצא זכות כל אותם תלמידים או אנשים הנאספים עמו תלוי באותו רב או רבן, ושכרו גדול במאד מאד שכר שאין לו ערך וקצבה אשר עין לא ראתה".

"יתן את לבו להשגיח בענין זה ולבקש ולחפש לדרוש ולחקור איזה דרך נעלה ונצליח בענין זה, ואין דרך אחר ארוכה וקצרה אלא זה שכתבתי, ובזה צריך אדם להשגיח ולרדוף אחריו, ואם לאו בר הכי הוא, ישתדל לפקוד ולצוות למי שהוא בר הכי שיעשה, וכל הזכות תלוי בו כי הכל הולך אחר המעמיד". עכ"ד.

ונמצא דכל מה שמתעסקים בקירוב ישראל לאביהם שבשמים, הוא בודאי גורם לגאולת ישראל ובין בית ה' של אש.

אמנם בנושא הגיור קבלה בידי לנהוג בזה זהירות יתר במקום שיש אחרים שבידם לטהר הדבר, וניתן לפנות אל הגר"נ אייזנשטיין שליט"א רב דמעלה דפנה ומזקני רבני RGA שהבי"ד לגיור שלו קיבל הסכמה ממרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה לפעול בענייני אלו.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שיש להזהר שלא להכניסם בתוך הקהילות החרדיות הקיימות, אלא אם רוצים יעשו קהילה נפרדת, ואמר שאחר נפילת מסך הברזל ברוסיה הגיעו לאמריקה פליטים רבים, והוראת גדולי ישראל דאז היתה להכניס בכל ישיבה כמה יחידים בלבד כדי שלא לגרום כלל לשינוי מטבע שטבעו חכמים.

קריאת עיתון

אם קוראים עיתון אפילו פעם אחת, אי אפשר לזכות ל"דעת תורה" באמת.

מיוסד על לשון מו"ר הגה"ז רבי יצחק שיינר ז"ל ראש ישיבה מעל שישים שנה בקמניץ בארץ ישראל, שהעיד כן על עצמו, וטען שרק בזכות זה יש לו "דעת תורה", וכן העיד כן על עצמו הגר"מ פיינשטיין זללה"ה בעל האגרות משה, ואמר הגר"מ שזה הסימן שמוכרח דכל דבר שהורה נוצע רק מדעת תורה, שהרי לעולם לא הסתכל בעיתון.

תשובה יח

צורת נשיאת כלי זיין בשבת

אברך שהחליט בעקבות האירועים האחרונים רח"ל
לעשות רשיון לנשיאת כלי זיין, ורוצה לטלטל הכלי
ברה"ר (עם עירוב) בשבת, ושאלתו האם עליו לעשות
שינוי בנשיאת הכלי, או שמותר להחזיקו כדרכו.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, היות שאינו אוחז בתפקיד רשמי כאיש
בטחון מוכר, לכן יש להשתדל לעשות שינוי מאופן הטלטול הרגיל
אצל האחרים, כיכולתו^{יח}.

יח. א) איתא במשנה (שבת סג ע"א) לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת
ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח, ואם יצא חייב חטאת, רבי אליעזר
אומר תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי שנאמר וכתתו
וכו'. ע"כ. והא דלרבי אליעזר הווי תכשיטין, אף דבוודאי אין הדברים
הללו קישוטין שמייפין את האדם, דאינם מזהב וכסף אלא ממינים שאין
מייפין כלל כברזל ועצים, אולם קיבלו תורת חשיבות של תכשיטין

מאחר שהם קובעים לאדם מראה שהוא גיבור וחשוב לעלמא וצריכין לו לענייני הצלה כשבאין עכו"ם בגייסות על ערי ישראל, ולמד רבי אליעזר זה מקרא דכתיב "חגור חרבך על ירך גיבור - הודך והדרך", היינו דלכן הוא "הודך והדרך", משום דבזה נראה "גיבור", שהוא חשיבות ומעלה של הגברא.

ובשו"ע (או"ח סי' שא סעי' ז) פסק כדעת חכמים דכלי זיין אינם תכשיט, ואם יצא בהם חייב חטאת. אולם אם יצא כשהוא חגור בהם במתניו, פטור משום שהם דרך מלבוש, וכתב המשנה ברורה (סק"כ) דאף כשהוא חגור במתניו אסור לצאת בהם משום מראית העין שיחשדוהו הרואים שרוצה להלחם בהם בשבת, ואפילו בחדרי חדרים אסור.

ולפי"ז לכאורה אסור לצאת בכלי זיין בשבת כפסק השו"ע. אולם כתב בערוך השלחן (סי' שא סעי' נא), שהטעם שכלי זיין לא חשיבי תכשיטין, משום שרק לבעלי מלחמה הרי הם כבגדיו, אבל בסתם בני אדם הם משא גמור. [וכתב שכן משמע מהרע"ב במשנה שבת פ"ו מ"ד. ושם לא נמצא דבר, ואפשר שכוונתו למשנה ב' לגבי מגפיים, שלפי שאין לובשין אלא בשעת מלחמה אסור ללבשם בשבת, והיינו שמכח זה לא משוי למלבוש לכל בנ"א, ומ"מ התם פטור דעשויים כבגדים אבל בסייף ורומח חייב].

וכן הכריע למעשה מרן בעל האגרות משה זללה"ה (או"ח ח"ד סי' פא) לענין נשיאת 'מכשיר קשר קטן' לאנשי הצלה בשבת, דחשיב תכשיט לגבי מי שזהו תפקידם הרשמי, ולכן מותרים לנשואם כדרך. ואדרבה, אמר לגאב"ד דעברעצין בעל הבאר משה זצ"ל (שדעתו היה לפסוק לחברי הצלה לנשואם בשינוי) שהוא רק מקלקל בכך ("איר מאכט קאליע, איר מאכט קאליע"), דתכשיט צריך לנושאו כדרך, ובשינוי עלול לאבד שם מלבוש דתכשיט.

אולם גם לדעת בעל האגרות משה ז"ל, יש לעיין אם הא דהוי תכשיט הוא רק באופן שלובשו על החגור וכולם רואים אותו, אבל באופן שאינו ניכר לאחרים וכגון שטמון תחת בגדו העליון, יש להסתפק אם עדיין חשיב תכשיט או לא. ומצינו בזה פלוגתא בדברי רבותינו האחרונים לגבי שעון או תכשיט שמתכסה בבגדו, עי' בזה בשש"כ (פי"ח סעי' י"א) שהתיר עפ"י דברי בה"ל (ש"ג סט"ו ד"ה יוצאה), ועי' בביה"ל סימן ש"א סעי' י"א (ד"ה בזה להתיר) דנראה דאסור. ויש לעיין בזה לדינא. [ובמקום אחר הארכנו בענין נשיאת מכשירי קשר לאנשי הצלה, אם צריכים לנשואם בשינוי, עי' באגרות עץ ארז (סי' א, נדפס בספר 'ביום טהרתו' עמוד שס"ה)].

ולענ"ד נראה שאם אינו איש בטחון רשמי ומוכר, א"כ לא שייך בו ההיתר של תכשיט, ויש להשתדל לעשות שינוי מאופן הטלטול הרגיל אצל האחרים. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ב) והנה, היכא שנושאים את הכלי זיין להגן מיד צר בודאי שרי, וכמו שמפורש בגמ' (עירובין מה ע"א) נכרים שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי נפשות יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' שכט סעי' ו), וברמ"א פסק דאפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבא, יוצאין עליהם בכלי זיין, ומקור דברי הרמ"א מהאור זרוע (הל' שבת סי' פד אות יג) "אע"פ שעדיין לא באו מותר ללבוש כלי זיין לשמור ולעשות קול בעיר כדי שלא יבואו, דאין מדקדקין בפיקוח נפש".

ובשו"ת זרע אמת (ח"ג סי' לב) נשאל אם לעשות תקנה שכל איש מחוייב לעמוד על המשמר ולסובב העיר כולם אחוזי חרב אף בשבת, והשיב דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ואין לעשות תקנה כזו. אולם כוונתו רק שלא לעשות תקנה כזו לכתחילה, אבל היכא שצריכים לכך, בודאי שרי.

ודעת השו"ע (או"ח סי' שכח סעי' יב) דכל מלאכה הנעשית לצורך פיקוח נפש אין צריך לעשותה בשינוי, ולפי"ז פשיטא דאף בהא אי"צ שינוי. אך לדעת הרמ"א דכל מלאכה שאפשר לעשותה בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי צריך לעשות בשינוי, יש מקום לדון אי בעינן שינוי בנשיאה או לאו. [ועי' במנחת שלמה (ח"א סי' ז ד"ה עכ"פ) דאף הרמ"א שהצריך שינוי הוא רק בשינוי הנעשה בקל, אבל שינוי שיש בו טרחה גדולה, י"ל דלא הצריכו את העוסקים בפיקוח נפש לטרוח בכך, משום חשש דנמצאת מכשילן לעתיד לבא, עיין שם שהאריך להוכיח כן, ויש לדון לפי"ז איך ידון האי דינא ואכמ"ל].

ואמר לי בזה כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א שאין לומר לנושא הכלי זיין ללובשם בשינוי, משום שהוא עלול לעכב את פעולת ההצלה אפילו מעט, ולכן ילבשו אותם כדרכם. [וסימוכין לזה מה ששמעתי ממר דב מיזל הי"ו קצין המבצעים בארגון איחוד הצלה בא"י, שלדבריו יש הבדל בשימוש בכלי זיין בין אנשי הבטחון שבא"י לאנשי הבטחון שבאמריקה, שעפ"י הרשויות בא"י אסור ללכת עם כדור בתוך הקנה, ועפ"י הרשויות באמריקה מותר, והטעם שבא"י הרשויות אוסרים לנהוג כן, הוא כדי למנוע חשש תקלה וטעות אפילו רחוק. ואמר מר דב הנ"ל, שההבדל בין זה לזה הוא בערך שניה אחת, ובכל זאת השכילו להבין שהשניה הזו היא הבדל משמעותי ביותר לחיים או למוות, שיש עוד שניה אחת להתבונן אם ללחוץ למוות או להשאיר לחיים, ועל ידי זה ניצלו רבים ממוות בטעות. הרי חזינן שאפילו שניה אחת חשיב עיכוב בשימוש הכלי זיין (ואמר מר דב הנ"ל שכבר שלושים שנה שמידי יום הוא מתפלל בשעת לבישת הכלי זיין שלא יהיה לו תקלה מזה)].

עוד אמר לי כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א, דאף שיש להתיר לישא הכלי זיין בשבת, מ"מ אין להתיר לכל אחד, אלא רק למי שנתמנה לכך מטעם הקהילה, וגם יש לדאוג שלא יהיה בכל שבת אותו אדם, אלא יחליפו בכל שבת אדם אחר, והוא כדי למנוע זילותא דשבתא (וכמו שהבאנו לעיל בתשובה בגדר איסור כלי זיין בבן תורה).

מפה [Map]

אמר החכם: כשעשים תוכנית
לפרויקט חדש, יהיה איזה שיהיה,
חייבים לעשות מפה מדויקת, אם
על המפה יש 100% סיכוי להצלחה,
אז תדע שיש לפחות 50% שזה
יכול להצליח. אבל אם על המפה
אין 100% סיכוי להצלחה, אז תדע
שאין אפילו 50% שהתוכנית יצליח.

מיוסד על לשון הגרש"צ מימון שליט"א בעל השמחת יהושע על הש"ס,
מגדולי גאוני הדור. ע"ה טוזה טרם שלוקחים תפקידים, נכנסים
לשידוכים, פותחים עסקים, תוכנית לימודים, מתן שירותים, לקרצ לוחמים,
כתבי ספרים, חיבור לגאונים ועוד.

תשובה יט

מורה בבית ספר שיצא עליה שם רע

אשה ממשפחה חשובה ומפורסמת המשמשת כמורה בבית ספר לבנות צעירות, יצאו עליה רינונים שיש לה קשר עם מורה שמגיע ללימוד מקדם עם הילדות. וראו אותה נכנסת לרכב יחד עם אותו מורה, והעוסקים בדבר בדקו ומצאו שאינם נוסעים לאותו כיון, ואין לה שום סיבה הגיונית להכנס עמו לרכב. ומאז יצא עליה קול רינון בין הצוות בבית הספר. וכעת המנהל שואל האם להודיע לה על הרינון שיצא לה כדי שתחדול ממעשיה ותזהר, או שיש לחשוש לבושת גדולה שתגרם לה (וח"ו עלול להגיע למצב של פיק"נ, עי' שו"ת פסקי הלכות ח"ב תשובה ל' בענין מאבד עצמו), וכל זמן שאין ראייה ברורה של אמת לאותו רינון, אין לספר לה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, שאין אדם דן אלא על מה שענינו רואות, וממילא על פי הלכה קשה מאוד לקבוע עליה שם המבואר

בשו"ע אבהע"ז סימן ו' סעיף ט"ז, ולענין הרינון שיש עליה בביה"ס, יש ליטול עצה מן הזקנים והלואי שלא יבשל"ט.

יט. כתב השו"ע (אבהע"ז סי' ו' סעיף טז) "יצא לה שם מזנה בעיר, אין חוששין לה. ואפילו הוציאה בעלה משום שעברה על דת יהודית או בעדי דבר מכוער, ומת קודם שנתן לה גט, הרי זו מותרת לכהן". ובפתחי תשובה (ס"ק טו) הביא מזקה"ק החת"ס זיע"א בתשובה (אבהע"ז ח"א סי' ח), לענין ישראל שדר בין האומות יחידי ובתו נתקשרה בשידוכין לכהן ויצא קול שהרתה לזנות ושילדה, והיא ואבותיה מכחישים ואומרים שערלית אחת הוציאה שם רע הנ"ל ומעולם לא זנתה. והאריך שם והסיק דקול על לידה הוא יותר חמור מקול על זנות בעלמא, אולם אחר שכבר נתקשרה בשידוכין והבושה גדולה, יש להתירם, ורק יזהירו את הכהן באיום גדול שאם ימצא פ"פ יוציא, דפ"פ ע"י לידה אפילו פנוי בקי, וכן יש להודיע גם לאשה שתחוש לעצמה אם נפשה יודעת דלא מטוהרה, ומה טוב להטיל חרם סתם בפני אבותיה על מי שמכשיל הכהן הזה.

והנה, ידוע מחלוקת האחרונים במי שדיבר לשון הרע על חבירו ובא לבקש ממנו מחילה, וחבירו אינו יודע ממה שדיבר עליו. דעת מרן הח"ח זיע"א (הל' לשוה"ר סי' ד' סעיף יב) ש"צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין, ולבקש ממנו מחילה על זה", ודעת הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל שלא לספר לו כיון שיגרם לו כעת בושה וצער, ויש רק לבקש ממנו מחילה כללית (עי' מועדים וזמנים ח"א סי' נד). ונראה שגם מרן הח"ח מודה לזה, וכמו שכתב להדיא במשנה ברורה (סימן תרו סק"ג) "בשעת בקשת מחילה צריך

לפרט מה שחטא לחבירו, אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו", ומה שכתב לגלות לו היינו לגלותו שדיבר עליו בלי לפרט מה.

אך נראה שכל זה אינו שייך בנידו"ד, דהכא מה שמבקשים לספר לה על הרינון הוא לא כדי לבקש מחילה, אלא כדי למנוע ממנה להכשל להבא, ובזה יתכן דכו"ע מודו שצריך לומר לה. ומאידך, יש לחשוש שע"י שיאמרו לה על הרינון, אדרבה, תשתדל מעתה לעשות המעשה יותר בהצנע והסתר.

והדיין הגרא"י שליט"א רב שכונת מקור ברוך ירושלים אמר לי, שלדעתו יש לומר לה בעדינות שיש איזה שמועה קלה וכדאי להזהר שלא יהיה רינון אמיתי (ואמר שעדיף שאיש יאמר לה כן ולא אשה, שבאשה יכולה לחשוב שמקנאת בה ולא תקבל המוסר).

ואולם כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי בתקיפות שממעשה חדא אין לקבוע שום דבר, ושב ואל תעשה עדיף שלא לומר לה כלום, אלא ישגיחו בזהירות מעליא שלא יכשלו באופן האסור.

ועכ"פ זה יוצא לנו ברור, שמי שחושב שיכול לשלוח את אשתו להיות מורה בבית ספר לבנות ולהיות רגוע, טעות היא, ואין אפוטרופוס לעריות בכל מקום ובכל זמן, ואפילו למורה בבית ספר לבנות, ותמיד צריך להרבות תפילה ותחנונים ולעורר אודות הזהירות בדבר רח"ל, וכבר כתב זקה"ק הכת"ס זיע"א "ומהנסיון למדנו" עכ"ל, והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית.

מחשבים

אמר החכם: "מי שמתעסק עם מחשבים,
כמו שמתעסק עם מחשפים".

מיוסד על לשון הגר"ח קנייבסקי זללה"ה, מוצא בהקדמה לספר חוט
המשולש על חולין מהדורת שטרסער מאמר קיט' אות מ', תשובה לת"ח
וראש הכולל בן אחד מגדולי ראשי הישיבות בארץ ישראל, בעל מחבר של הרצה
ספרים על הש"ס, שרצה להפסיק לכתוב עם עט היות שקיבל כמה פעמים
שיחוק ציד מרוב הכתיבה.

תשובה כ

שולחן שבת שעלה באש

תלמיד חכם ומרביץ תורה שליט"א ישב על שולחנו הטהור בליל שב"ק יחד עם חתניו ובני ביתו הקטנים והגדולים שיחיו ושוררו זמירות. בפתע פתאום עלו הפרחים המלאכותיים שהיו על השולחן באש ע"י הנרות שבת שהיו סמוכים להם. מיד קפץ ממקומו, הרים את הכלי הגדול של הפרחים ורץ לחפש מקום להניח הכלי, והחליט תוך שניות להניחו באמבטיה כדי שיהיה מקום נקי מסביב עד שתכבה האש. ואחר כך פתח הברז של מים שתתמלא האמבטיה מסביב האש. בינתיים העשן ענן וערפל עלו באופן נורא, ונגרם מצב סכנה של ממש לשוהים בבית, וכן היה קשה להשגיח על האש שלא תקפוץ חלילה לכיון החשמל בשירותים שהיה גם חדר כביסה ועוד מכשירים והדלת של עץ, ולכן נכנס ויצא כל הזמן לראות מצב האש ובד בבד שלא יתפוצץ העשן בכל הבית. ואח"כ שלח ילדיו לקרוא לשכן לסייע לו במאמצי ההצלה. והשכן לקח תרסיס כיבוי (מטף)

ושבר מעליו את ה'פלסטיק בטחון', והתיו סביבות האש. ואז הביא בעל הדירה קוביית SNEX שמלאה אבקה ומתפוצצת כשנתקלת בחום האש, והניחה סמוך לאש, ולא זכר שמעל אותה קוביית SNEX היה מונח 'קופת צדקה'. ועכ"פ אחר כמה דקות של פחד וצעקות מהשכנים המודאגים, ירדה האש וכבתה מעצמה בס"ד.

ויש לברר בזה כמה נידונים, א. אם היה מותר או חיוב לכבות השריפה בעוד הפרחים על השולחן משום 'מכבה', ב. אם היה מותר לטלטל הכלי של הפרחים לאמבטיה משום 'מוקצה', ג. אם היה מותר למלא מים באמבטיה סביב האש, ד. אם היה חיוב לסגור ברז המים לפני שיעלו ויכבו את האש. ה. אם היה מותר לפתוח את ה'מטף' ע"י שבירת חסם הפלסטיק, משום 'מתקן מנא', 'בונה בכלים' ו'קורע'. ו. אם מותר להביא את הקוביית SNEX משום 'בסיס לדבר האסור'.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דלכתחילה היה מוטל עליו לכבות הדליקה מיד, משום שהוא בגדר ספק סכנה. אבל אם ברור לו שיכול להספיק במהירות לטלטל הכלי לאמבטיה ולא יגיע לידי סכנה, אזי ראוי לעשות כן משום 'הקל הקל תחילה'. ואחר שהניח

הכלי באמבטיה, מותר לפתוח הברז למלאות מים עד שפתו, ונראה שאין חיוב לעשות 'קום ועשה' לעצור המים אפילו שמחמתם תכבה האש. ובענין פתיחת ה'מטף' נראה דאין בו משום 'מכה בפטיש' כיון שהכלי עצמו מוכן מתחילה, וה'חסם' הוא מונע חיצוני שאין שבירתו מחדשת תורת כלי בעולם. וכן נראה שמותר לטלטל את הקוביית SNEX ולא נעשית בסיס לדבר האסור.²

כ. א) כתב הרמ"א (סי' שלד סעיף כו) "בחשש סכנת ספק מותר לכבות אפילו הדליקה בביתו של כותי, וכן נוהגין, דיש סכנה אם לא יכבה", וכתב מרן הח"ח זיע"א במשנ"ב (ס"ק עג) "ומזה יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום כיון דאפשר אם לא יכבה אל יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח ותבוא הדליקה עליו", ועוד כתב (ס"ק עד) "מותר לכבות - ומצוה להודיע זאת ברבים דמותר לכבות".

וכתב הפרי מגדים (אש"א ס"ק לב) "מצוה לדרוש דמותר לכבות, כמו בסימן שכ"ח סעיף ב' ומ"א סק"א השואל והנשאל הרי זה מגונה, שהיה לדרוש ברבים".

ובמקו"א (ודרשת וחקרת, קבלת עדות אות טו) ביארנו דבגדרי חילול שבת לצורך רפואת חולה בשבת מצינו בדברי השולחן ערוך ג' לשונות, האחד בסי' שכ"ח ס"ב "מי שיש לו חולי של סכנה, מצוה לחלל עליו את השבת, והזריז הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים". והשני בסי' שכ"ט ס"א "כל פקוח נפש דוחה שבת, והזריז הרי זה משובח", ולא אמרו 'השואל הרי זה שופך דמים'. והשלישי בסי' ש"ל ס"א "יולדת היא כחולה שיש בו סכנה,

ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה", ולא אמרו לא 'הזריז הרי זה משובח', ולא 'השואל הרי זה שופך דמים'. והוא פלא, וצ"ב.

ונראה בס"ד דנאמרו בזה ג' גדרים בדין חילול שבת לצורך רפואה, האחד הוא ביולדת, דהוי רק "היתר" לחלל שבת, ואין בזה דין זריזין ואדרבה יכול לשאול ולברר אי שרי החילול שבת או לא. והשני הוא בחשש פיקוח נפש שיש בו דין זריזין 'הזריז הרי זה משובח', והיינו כמו שביארנו בכמה דוכתי ממו"ר הגר"ח שז"ל בשם זקנו רבינו בעל הברכת שמואל זללה"ה דכל מקום שאמרו 'הרי זה משובח' הפירוש הוא דזה הוי הרחבה של קיום המצוה עצמה [וכן שמעתי בביאור לשון ספר החינוך לענין שבת ממו"ר הארי שבבבל הגר"ד וואכטפויגל שליט"א], ואף כאן יהיה בזה קיום שמירת שבת. והשלישי הוא בחולי של סכנה לפנינו, דלא רק דאיכא 'היתר לחלל שבת', ולא רק שהזריז לחלל עליו שבת לרפואתו 'מקיים שמירת שבת', אלא אף 'השואל הרי זה שופך דמים', כלומר דדיבור השאלה עצמו נידון כמעשה של 'שפיכות דמים'. וכמדומני דכשהרציתי בס"ד את הנ"ל קמיה דרבינו הגר"ש אויערבאך זללה"ה הסכים ליסוד ג' גדרים אלו.

וכאן נקט הפמ"ג בחובת הכיבוי בספק סכנה לישנא ד"השואל הרי זה מגונה", והוא היותר חריף בלשונות הנ"ל. ולפי"ז בנידו"ד שהתפשטות העשן של הפרחים יכול לגרום לסכנה בנשימה, ודאי היה מוטל עליו לכבותם, ואי אפשר להשהותם בוערים במקומם ולהוציא כל תושבי הבנין מבתיהם, דיש ביניהם זקנים וחולים שלא יספיקו לצאת וכמוש"כ המשנ"ב שזה סיבה להתיר לכבות. ונמצא שמה שלא כיבה האש והמתין ושהה להעבירה לחדר האמבטיה, הרי בכל פסיעה ופסיעה נהג שלא כדין וביטל מעלת הדין של 'הרי זה משובח'. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

אולם אם רואה באופן ברור שיכול תוך רגעים ספורים לקחת את הפרחים לאמבטיה ולא לכבותם, אזי אמרין בזה 'הקל הקל תחילה' (עי' שו"ע סי' תריח ז-ח), ועדיף לטלטל מוקצה מלכבות האש.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שאין להתיר לכבות האש מיד, אלא צריך לשער אם הוא בודאי סכנה גמורה ואי אפשר באופ"א, או שיש לו דרכים אחרים לטלטל למקו"א וכיוצ"ב, ויש בזה דין 'הקל הקל תחילה' ולא בכל מקרה אמרין 'השואל הרי זה מגונה'. (ואני הקטן והדל איני יורד לסוף דעתו הרמה).

ב) הפרחים שעל השולחן אינם נחשבים מוקצה, וכמו שכתב הרמ"א (סי' שלו סעיף יא) "מותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת" וביאר המשנ"ב (ס"ק נג) "להעמיד ענפי אילנות - שקוצצין בימות החמה לשמוח בהן בבית, ור"ל שהוכנו מאתמול לכך, אבל סתם ענפי אילן הוי מוקצה".

אמנם, משעה שאחזה בהם האש, אינם ראויים עוד לשימוש כנוי, וא"כ לכאור' נעשו מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלם. ויש להסתפק שבתחילה כשרק החלק העליון של הפרחים נדלק באש לא נעשו כולם שברי כלים אלא רק חלקם העליון, וכשהוא אוחז בחלק התחתון ומטלטל כולם, הרי זה 'טלטול מן הצד' שמותר (עי' שו"ע סי' שיא סעיף ח). אבל זו סברא קשה מאוד, דענין הפרחים הוא לשמש כנוי, והם מציאות אחת, ואין שום ערך לתחתון בלי העליון.

ג) משעה שהביא את הפרחים לאמבטיה, מותר למלאות מים סביב הכלי של הפרחים באופן שאינם נוגעים באש, על מנת שכאשר תגיע האש למים תכבה, משום דגרם כיבוי מותר, וכמפורש בשו"ע (סי' שלד סעיף כב-כד).

ונראה, דאחר שפותח הברז כדי למלאות מים עד שפת הכלי, שוב לא

מוטל עליו לעצור המים אפילו שיגיעו לאש ותכבה, דזה כבר לא מתייחס למעשה שלו. והרי זה דומה למדביק פת בתנור ע"ד לרדותה קודם שתאפה, דפטור, אף אם לבסוף לא הוציאה ונאפתה (עי' שו"ע סי' רנד סעיף ו), וביארנו בשיעורי עץ ארז (שבת, סוגיא דרדיית הפת) דהמחשבה בתחילה לרדות הפת מונעת מהאפיה להתייחס למעשיו. ויש להאריך בזה וביסוד דברי המנח"ח בהנ"ל, ואכמ"ל.

[ומובא על הגר"ח ק"ק זללה"ה שהיה נמנע ממלאכות דאורייתא ביו"ט שני, וכשחל יו"ט שני בערב שבת היה עושה 'עירוב תבשילין' בלא ברכה, ופעם אחת חל יו"ט שני במוצ"ש, ובטעות כיבה את נר ההבדלה, ואמר "נו, מלאכה שאין צריכה לגופה"].

ד) בענין שבירת הפלסטיק שעוצר את ה'מטף' מלהתיז, נראה שמותר גם לדעות שאין לפתוח פקקים בשבת, משום שהשבירה כאן אינה יוצרת כלי אלא מסירה מפריע שעוצר את הכלי מלפעול. וגם אין לאסור בזה משום 'מכה בפטיש', דאין השבירה יוצרת את הכלי, אלא כבר מעיקרא היה לפנינו כלי מוכן עם פלסטיק חיצוני שמונע מלהשתמש, ושבירת הפלסטיק היא הסרת מונע ולא יצירת כלי. (וראה שו"ע סי' שיא סעיף ז-י). ובודאי עדיף לשבור הפלסטיק בשינוי אם ברור שלא יעכב פעולתו.

ה) הבאת הקוביית SNEX שמונח עליה קופת צדקה מע"ש, בפשוטו היה נראה לאסור (אם אין פיקו"נ) משום שנעשה בסיס לקופת צדקה, והמעות שבקופה הם מוקצה מחמת גופו (שו"ע סי' שי סעיף ז) שאסור לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו, ונעשה גם הקוביית SNEX אסורה בטלטול אפילו לצורך גופה ומקומה.

אמנם נראה להתיר בזה מב' טעמים, חדא דבסיס הוא רק כשהניח עליו את המוקצה בכוונה (ראה שו"ע סי' שט סעיף ד). וכאן לא ברור אם היתה כוונה או שהונח כך בלא מחשבה. ועוד, דבאופן שהניח מוקצה על חפץ לא כדי שיתיישב בטוב אלא רק "בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה", דעת המג"א ועוד אחרונים שלא נאסר משום בסיס, ואף שיש מחמירים, מסקנת המשנ"ב (סי' שט ס"ק יח) שבמקום הצורך יש להקל בזה.

ועצם הזזת הקוביית SNEX, יש לדון אם הוי בגדר מוקצה מחמת גופו או מוקצה מחמת איסור, או שאפילו הוה בגדר כלי שמלאכתו להיתר. ובפשטות יש לדונו כמוקצה מחמת גופו שאסור לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו, משום שהרי השימוש בקוביה הוא באופן שהחומר מתכלה בשימוש, והאחרונים כתבו בדומה לזה לענין שמפו ועוד שנחשב מוקצה מחמת גופו כיון שהחומר מתכלה בשימוש.

אבל נראה לדון ולחדש בס"ד דכיון שלצורך פיקו"נ בודאי מותר לטלטל את הקוביה, לכן מעיקרא הרי זה בגדר 'כלי שמלאכתו להיתר', וכמו שמצינו בשער הציון (סי' ש"ח ס"ק יג) שמקלות להפשיט העור מבע"ח נחשב כלי שמלאכתו להיתר בער"פ שחל בשבת, כיון שמוקצה שיש היתר לטלטלו במקרה מסוים והמקרה מצוי, נחשב מלאכתו להיתר, ומשום כך הביא בשלמי יהודה (פ"י סט"ו) בשם מרן הגר"ש אלישיב זללה"ה שתירופות שמצוי הצורך בהם [וכן לגמ"ח תירופות] אינם מוקצה, כי כשנצרך לו הרי מותר להשתמש בו. ונמצא בנידו"ד שהקוביה הנ"ל יש לו שימוש של היתר במקרה של פיקו"נ, ולכן נחשב מעיקרא ככלי של היתר שמותר לטלטלו, היות שכל החפצא של שימוש הוא רק להיתר גמור. ויש לדון בזה עוד, ובבי מדרשא דנו בזה לכאן ולכאן.

רב צעיר

אמר החכם: החיסרון של כל הרבנים
הצעירים שאין להם כתפיים לפסוק
שאלות בדבעי.

מיוסד על לשון הוד כבוד מרן הגר"ש וואזנר זללה"ה בעל השבט הלווי
וגאב"ד זכרון מאיר בני ברק. שאמר ציקורת על הפחד שיש למוצי"ס
צעירים ולכן מחמירים בהוראה. ובשו"ת פסקי הלכות מוצא היסוד הנ"ל
עם כמה פרטי דינים למעשה.

תשובה כא

בגדר שוגג קרוב למזיד בשטרות מזויפות

אחד הגיע לידו חבילת שטרות של 200 ש"ח, ונודע לו שיש בתוכם כמה שטרות פסולים ממש, וחשש שאולי כל השטרות שבחבילה פסולים ומזויפים, ולא בדק, אלא השתמש בהם במקומות שונים. ולאחר זמן התחרט בזה טובא, ורצה לעשות תשובה. האם חייב לתקן עיוותו, וכיצד.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, היות שמצא כמה פסולים מראשיתו ולא בדק האחרים, הוי כקרוב לפשיעה, ויעשה בכסף צרכי רבים, בנוסף לוידוי בינו לבין המקום כ"א.

כא. איתא בשו"ע (חו"מ סי' רכז סעיף יח) דמטבע שנפגמה ונעשתה שוה פחות ממה שנראה בה, אסור לקיימה ברשותו מפני הרמאין, וכן אין למוסרה לתגר מפני שירמה בו אחרים, אלא "יתיכנה או יקבנה באמצעה ויתלנה בצואר בתו".

ומי שמסר לאחרים שטרות מזוייפים בודאי עבר על גזל גמור ורמאות, ונראה דגם בנידו"ד שהיה לו ריעותא בכל החבילת שטרות, מוטל עליו לבודקם, וכשלא בדק הרי זה בגדר 'קרוב לפשיעה', וחשיב כגזלן גמור.

ובספר מחנה אפרים (אונאה סימן ב) כתב, "מי שלקח מקח מחברו ונתן לו בדמיו דינר זהב פסול מהו הדין. יראה לע"ד דאי האי דינר לא נפיק אפילו בשעת הדחק הרי זה מקח טעות והמקח בטל כמי שלא נתן מעות, אבל אם הדינר יוצא בשעת הדחק המקח קיים אלא שצריך להחליף הדינר".

וכיון שאינו יודע למי מסר הכסף וממי גזל, לכן אי אפשר להוציא ממנו ממון בתביעה. אבל תקנתו היא לעשות בכסף צרכי רבים, וכמוש"כ השו"ע (חו"מ סי' שסו סעיף ב) "הרועים והגבאים והמוכסים, תשובתן קשה מפני שגזלו את הרבים ואין יודעים למי יחזרו, לפיכך יעשו בו צרכי רבים, כגון בורות שיחין ומערות". ועוד כתב השו"ע (חו"מ סי' לד סעיף כט) דמי שגזל ואינו יודע ממי גזל, יעשה בו צרכי רבים וחוזר לכשרותו לעדות. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ובמקו"א (מפומייהו דרבנן עמ"ס ביצה עמוד פה) הארכנו בענין תקנת עשיית צרכי רבים, דלכא' מה תועלת יש בעשיית צרכי רבים, והלא עדיין אין כאן השבה לבעלים. ובסמ"ע (שם סק"ה) כתב "דאז גם הנגזל יהנה מן הדברים הנעשים מדמי הגזילה". ואולם הרמב"ם השמיט כל האי דינא דתקנת עשיית צרכי רבים. וביארנו בזה, דלדעת הרמב"ם בקשת המחילה מהנגזל הוא מעיקר צורת התשלומין על הגזילה (וכמו שהארכנו בשיעורי עץ ארז ב"ק סי' מה וסי' מו), ועשיית צרכי רבים שאין בה בקשת מחילה מהנגזל אין בה השבה מעליא, ולכן השמיטה הרמב"ם. אולם לדעת השו"ע אין בקשת המחילה מעכבת, ולהכי הזכיר האי תקנה דעשיית צרכי רבים. ועי' עוד

בדברינו שם שהארכנו לדון בבנים שאביהם הוריש להם שגזל ולא יודעים ממנו גזל, אי צריכים לעשות בו צרכי רבים או לא, עיין שם.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שאם היה משתמש בודאי בכסף פסול יש לו לעשות בממון (בסכום שברור לו) צרכי רבים, אולם אם הוא רק ספק אם היה שם אחרים פסולים, אי אפשר לחייבו לעשות מספק שום דבר (ורק מעיקרא היה מוטל עליו לבדוק ולא לנהוג כפי שנהג).

אין אדם מתקנא בבנו

פעם שאל חצוף אחד לצדיק וקדוש שבנו
גאון אדיר ומאיר פני הדור: איך ייתכן שבן
יותר חשוב מאביו. ענה הצדיק: "אני לא היה
לי טאטע כמו שיש לבני".

מיוסד על לשון המשגות הגה"צ רבי נתן וואכטפויגל זללה"ה ששימש כיוצל שנים כמנהל
רוחני דצית מדרש גציה לייקווד, שהיה ידוע כעניו מכל אדם.

תשובה כב

בשר וחלב בשעת הריון

אשה בהריון מתקדם שעפ"י הוראות הרופא אסור לה בתוקף לאכול שום פחמימות (Carbohydrates) ואפילו ירקות כמו 'גור' אסור עליה, כדי שהעובר לא יגדל יותר מידי ויסכן אותה בלידתה. ואמנם יש לאשה צער של רעב, ולכן היא אוכלת מעט מעט בזמנים קרובים ובכך נשכח ממנה חלק מהכאבים. ושואלת ע"י בעלה אם מותר לה עד הלידה להפסיק בין אכילת בשר לחלב רק ג' שעות במקום ו' שעות. ואם מותר לה, האם צריכה לעשות התרת נדרים על הנהגתה, או היות שהקולא כעת היא לשם שמירת והצלת סדר הליכת הלידה, לכן מותרת לאכול גם בלא התרת נדרים.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, היות שהאשה מוגדרת בעיני חז"ל לכה"פ כדין 'חולה קצת', לכן אי אפשר לאסור לה עד הלידה לאכול מאכלי חלב אחרי ג' שעות, ובעת הצורך גם אחרי שעה ומעין יסוד זקה"ק החת"ס זיע"א, אולם יש לה להיזהר לשטוף ולהדיח היטב

את פיה אחרי אכילת הבשר (ואם אכלה עוף והלכה לישון, אפשר לצרף לכתחילה בעת הצורך גם את זמן השינה לחשבון ג' שעות)^{כב}.

כב. כתב השו"ע (יו"ד סי' פט סעיף א) "אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שיששה שש שעות". והוסיף הרמ"א "ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות, רק מיד אם סלק ובירך ברכת המזון, מותר על ידי קנוח והדחה. והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר, דאז הוי כסעודה אחרת דמותר לאכול לדברי המקילין. אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה. ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות".

מבואר מדברי הרמ"א דהמנהג להמתין שעה בלבד, ובארצות אשכנז נהגו להמתין ג' שעות (וראה פרי חדש סק"ו). וכתב הט"ז (סק"ב) בשם שערי דורא "בבני תורה ראוי למחות ולגעור בהם שלא יקילו פחות משש שעות". וכ"כ הש"ך (סק"ח) "כתב מהרש"ל דכן ראוי לעשות [להמתין ו' שעות] לכל מי שיש בו ריח תורה". [ובשיעורי עץ ארז (חולין עמוד רנז) ביארנו שמי שאכל בשוגג חלב אחר בשר בלא המתנת שיעור הנדרש, אין לו חיוב כלל לקיים דין סדר תשובה, עי' שם].

אולם כבר קבע זקה"ק החת"ס זיע"א (יו"ד סי' עג, הוב"ד בפתחי תשובה סק"ג) דחולה השותה מימי חלב לרפואתו, אפילו הוא רק חולה קצת, אין צריך להמתין אחר אכילת בשר יותר משעה, ואחר שכבר בירך ברהמ"ז ישתה וירוח לו. ואף שהוא נקט "מימי חלב" ולא דיבר על חלב גמור, אך

באחרונים מצינו כדבריו אף בחלב ממש, וכמוש"כ החכמת אדם (סי' מ סעיף יג) "לצורך חולי קצת נראה לי פשוט דיש להתיר אפילו אכל בשר בהמה לאחר שימתין שעה", וכן כתב מרן בעל השבט הלוי זללה"ה (ח"ב סי' לב) "אין זה צריך לפנים כלל דבמקום חולי קצת די שעה ואפילו בפחות מזה אם בירך בהמ"ז, וכמבואר בשו"ת חת"ס יו"ד סי' עג". והעיקר הוא ברכת המזון (אם אכל בתוך סעודה) ושתיית מים והדחת הפה [וביד אברהם כתב להדר גם רחיצת הידים].

ועיקר הדין הוא כדעת הרמ"א להמתין רק שעה אחת, ו"ישראל יוצאים ביד רמה", ומה שנהגו יותר מזה הוא רק בגדר 'מנהג' ואל תיטוש וכו'. ושמעתי מאבי מורי שליט"א שהכיר משפחות באירופה (בהולנד ועוד מקומות) שנהגו למעשה בפועל כדעת הרמ"א והמתינו רק שעה חדא. ובמנהגי החת"ס מובא שהיה מחמיר לעצמו להמתין י"ב שעות, אבל בשו"ת הורה דבחולה סגי שעה אחת כנ"ל (וכן מסופר שבכל בוקר יום השבת היה החת"ס אוכל בקידושא רבא מאכלי חלב ואחר זמן מה אכל סעודת שבת), ועכ"פ ההמתנה יותר משעה אחת הוא הנהגת מעלת הרחקה בין בשר בחלב, ולא מטבע של איסור בעצמותו.

ועפי"ז בנידו"ד שהיולדת בסכנה על עובריה, הרי היא בודאי בגדר 'חולה קצת', ויש להתיר לה להמתין שעה אחת בלבד כפי עיקר הדין. וכבר אמר מרן בעל השבט הלוי זללה"ה (לפני כעשרים שנה) שהיום משתמשים בהוראת היתר של "חולה קצת" מידי הרבה [כוונתו היתה לענין הפקרות אצל רבנים מסויימים להקל בתענית למעוברות], כך שמעתי מנכדו ידידי הגאון בעל המחזה הלוי שליט"א. ולכן יש להורות גם בנידו"ד בזהירות, אולם להיתר. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכיון שנוהגת כעיקר הדין קשה לקבוע לה חיוב לערוך התרת נדרים [וגם החת"ס בתשובה שהתיר לחולה לא הזכיר כלל שטעונה התרת נדרים], ובפרט שהיא נוהגת כן רק לזמן מה עד עת הלידה משום ענין של רוגע ורפואת הלב, ואחר הלידה תחזור למנהג הבני תורה להמתין ו' שעות, ואדרבה, אם תערוך התרת נדרים, זה עלול להכשילה לעתיד לבא להמשיך להקל גם אחר הלידה. אולם חשוב שתודיע לבני הבית שיש לה כעת הוראה מיוחדת להקל מחמת מצבה הרפואי, ואי"צ להכנס עמהם בדין ודברים יותר מזה.

אולם כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי בתוקף, שאם היא מבני אשכנז אי אפשר להתיר לה לאכול בפחות מג' שעות, והוא דרך קלות, ויש לה לאכול דברים אחרים, ויש מספיק דברים אחרים, עכ"ד. ובזכות זהירות בבשר וחלב כדת, יה"ר שהלידה תהיה בשעה טובה ומוצלחת, עם אמא בריאה, ועם ולד קדוש וטהור כל הימים, מתוך שמחה בריאות ונחת דקדושה, ויאריכו ימים ושנים טובות אמן ואמן.

ראש ישיבה

אמר החכם: אני ראש ישיבה יותר
מחמישים שנה, ויצאו אלפי תלמידים
מישיבתנו, ולא מוצאתי תלמידים שלא
לומדים ולא עושים חיל, וגדלים לת"ח.
ואם נמצא "יחיד" שאינו מתאים, הוא
מוצא את דרכו.

מיוסד על לשון מו"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה ראש ישיבת באר יעקב ובעל קונטרס
הביאורים ושערי שמועות. שכתב הגהות על הסדר שניסו להמליך 'ועדת טל'
(ואחריהם עוד גורמים ציוניים למיניהם עד היום הזה רח"ל), מוצא בספר "ארוזים עלי מים"
- הספר הראשון שיצא לאור על הליכות והנהגות של הגאון ז"ל ע"י מכון תלמידי
הכתב סופר בשנת תשס"ו.

תשובה כג

שינת צדיקים רע להם ורע לעולם

ת"ח שעבר דירה עומד לפני רכישת מיטות חדשות
לחדר שינה ועוד רהיטים, וכבוד חמותו הרבנית תחי'
דורשת ממנו לא לקנות המיטות יד שניה מחברה גדולה,
ולדבריה יש לחשוש שעל המיטות נעשו עבירות על ידי
אינם שומרי תו"מ. האם צריך לחוש לדבריה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה שאין איסור לקנות מיטות ממקום שאין
מכירים ואין חיוב לערוך דרישות וחקירות מהו מקור המיטה [ועפ"י
רוב בא"י מיטות נפרדות היו אצל שומרי טהרה, הגם שאין לסמוך
על זה דאינו מוכרח שעשו ועלתה בידם ואכ"מ]. אולם הנהוג בזה
פרישות וקדושה ודאי יש בו משום בעל נפש ונקרא חסיד, צדקתו
עומדת לעד וזרעו לברכה. ואפשר להשלים את התוספת במחיר
ממעות מעשר, ובפרט אם יש בזה הקפדה מחמותו הצדקנית תחי"כ.

אשה שהוא מכירה, אפי' אינם עליה, שמא יבא להרהר בה". וכבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א כתב בספר 'אום אני חומה' (ח"ב סי' יג) דבראשית חכמה איתא שאין להסתכל במיטה שאיש ואשתו ישנים שם, ויליף בק"ו מהסתכלות בבגדי צבעונין, ומשמע שכוונתו לאסור מן הדין. ועוד כתב שם, דבירידת הדורות כהאידינא שכל הסתכלות מועטת מביאה לידי הרהור, יש להחמיר גם בשאינה מכירה שלא להסתכל במיטה של איש ואשתו. ועוד כתב, דבודאי לא כדין עבדי אם נותנים לאורחים החדר שהוא ואשתו ישנים שם. (והביא משמיה דהחידושי הרי"ם דאיתא בברכות דף י' דהשונמית ידעה באלישע שהוא איש קדוש ממה שלא ראתה קרי על מטתה, ומה הגדלות בזה, וביאר שמחמת הזמן שאלישע ישן על מיטה זו, לא נכשל עוד לעולם אדם במטה זו בקרי, והוא כח הקדושה שהיה לו).

ואולם כל זה הוא רק באופן שהבגדי צבעונין או המטה עדיין שייכים לאדם אחר, אבל בנידו"ד שקונים את המיטות, הרי זה כמי שאשתו קנתה הבגדים מחברתה (או כפי שמצוי ששאלות זו מזו), דלא מסתבר לאסור בזה.

וראיתי רבים יראים ושלמים הנמצאים בבתי מלון ואכסניות כשנוסעים בדרכי מצוה וכדומה, ומעולם לא שמענו שאינם משתמשים במיטה שהיו בה אחרים לפניהם, ולכן מן הדין בודאי אין חלות תורת איסור על החפצא דהמיטה, ובפרט שכעת מבקש להעבירם בעלות וזה הוי כשינוי. ובפרט אם מחליפים המזרן. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ואה"נ שאם יש חשש שהשהיה במיטה זו יגרום לו הרהור עבירה, בודאי יש לאסור. ובגליוני עץ ארז על 'נאות מרדכי' הבאנו דברי זקה"ק הגרעק"א בטעם איסור ישיבה על מיטת אשתו נדה, שהוא משום חשש הו"ל, ואם יש חשש כזה בודאי אסור.

ומ"מ הרוצה לקדש עצמו ולהחמיר בפרישות יתירא, קדוש יאמר לו. ועוד בימי חורפי שמעתי מבעל האכסניה של הגה"צ רבי דן סג"ל שליט"א שבכל מקום שמגיע אינו ישן על מיטה שכבר ישן עליה אחר. וכן שמעתי על כבוד ידי"נ הגאון המובהק ריא"ה שליט"א נכד סידנא בבא סאלי זצוק"ל, שביקש לא לשבת בכיסא ברכב (אפילו אם אינו קבוע) אם אשה ישבה באותו כיסא. וכן ראיתי את הוד כבוד צי"ע האדמו"ר מפאשווארסק שליט"א יושב על כיסא של עץ שבוע שלם ולא ישן כלל על המיטות בחדרו המיועד לו בשעה שנסע למסע חיזוק בלאוס אנגלעס. ונמצא מהגאונים הנ"ל, א' שגדל בעולם הישיבות של פוניבז', ב' שגדל בעולם המקובלים דבית אבוחצירה, ג' שגדל אצל גדולי החסידות אדמורי"ם של הדור, וכולם שווין לטובה בהנהגת פרישות וקדושה בענין הנ"ל. אולם כל זה אינו מן הדין, ובעולם התורה והחסידות לא החמירו בזה להדיא כלל.

ומי שבא להחמיר, יש לצדד שמותר לו להשתמש לזה במעות מעשר, וגם זה חידוש, אולם בודאי צריך להיות כוונתו למען ריבוי הקדושה ושלום ביתו, ובפרט אם כוונתו למנוע פגיעה מחמותו הצדקנית תחי'. ועי' בתשובה בענין 'השתמשות במעשר כספים לחפצי מצוה'.

וכבר כתב זקה"ק החת"ס זיע"א שלכל אחד יש רשות לקבוע לעצמו הנהגות צדקות ופרישות, גם אם זה כנגד רצון אשתו ויותר ממה שהיה רגיל עד היום הזה, היות שבעומק הלב כל אחד רצונו להיות דומה למלאך ה' צבקות.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שאין הידור בקניית מיטות חדשות כלל, אבל אם השוויגער נותנת להם את המעות עבור

רכישת המיטות, אסור לשנות מרצונה, דאף שיש מחלוקת בפוסקים מה השיעור שאסור לשנות, אבל בנידו"ד שהוא תנאי של רוחניות ודאי אסור לשנות מהתנאי שלה.

וסיפר לי שהאדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא זצוק"ל מעולם לא ישן על מזרן שהיו בו אחרים, אבל רק על המזרן הקפיד ולא על הברזל שלמטה, ופעם בצעירותו נסע האדמו"ר לחתונה של משפחתו במדינה רחוקה, וחסיד זקן מאותו מקום ראה 'אברך צעיר' מקפיד על חומרות כאלו, וחשב שהוא "צעיר שעושה חומרות", אבל בדק אחריו יום אחר יום דרך החור שבדלת וראה שהוא ישן על הארץ, וראה גדלותו וקיבל גם על עצמו לנהוג כן.

לימוד מכל אחד

אפשר ללמוד מאדם רשע, מושחת,
רוצח, בעל גאווה, בעל תאוה, עצלן,
קמצן, שקצן, בטלן - מה לא להיות,
מה לא לעשות, מה לא לחשוב ומה לא
לדבר!

מיוסד על דברי זק' הק' הכתב סופר זללה"ה, מוצא צמורת עץ ארו.

תשובה כד

בחורה ד"ר יר"ש בוחרת בחיים

בחורה בעלת תשובה יר"ש בגיל עשרים וחמש, שרצונה להנשא לבן תורה, קיבלה סמיכה להיות ד"ר לילדים, וכעת מבקשת לעשות התמחות בבית חולים, וקיבלה כעת שתי הצעות עבודה, האחת בביה"ח 'שערי צדק' בירושלים, שהרוח הכללי הוא של השתדלות בהנהגה כדת וכדין, בין בענין הצוות שהרבה דתיים ובין בענין שמירת שבת (והרבה שאלות הלכתיות שולחים לשאול דעת רב בית החולים שליט"א), וההצעה השניה היא בביה"ח 'שיבא-תל השומר' בתל אביב, שרוב הצוות אינם שומרים תומ"צ, וגם הרוח הכללי הוא הנהגה שלא עפ"י תורה, ובשני המקומות החווה הוא למשך ארבע וחצי שנים. ומצד העתיד המקצועי שלה יש לה עדיפות לעבודה בביה"ח 'שיבא-תל השומר' שתקבל שם יותר נסיון ובדרגה יותר גבוהה. ושאלה להגה"צ שליט"א מורה דרכה מה לעשות.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דבודאי יש להמעיט יותר בנסיון ובאפשרות להכשל באיסורים רח"ל בין בענייני או"ח ובין בענייני אבהע"ז וכמבואר בחריפות לענין לימודי רפואה בשו"ת זקה"ק החת"ס זיע"א. אולם ההכרעה למעשה צריכה להיות רק על ידי רב המכיר את נפשה בתכלית כמו שכתב היעב"ץ, והוא המופקד מן שמיא להדריכה, ויתן ה' בפיו רוח ממרום להכריע.

כד. א) כתב השו"ע (אבה"ע סי' כב סעיף כ) "אשה לא תלמד קטנים, מפני אבותיהם שהם באים בגלל בניהם ונמצאו מתייחדים עמה". וכתבו הנו"כ שהוא בכל אשה, אפילו נשואה. וכן הוא בשו"ע יורה דעה (סי' רמה סעיף כא) "לא תלמד אשה תינוקות, מפני אביהם שמביאים בניהם". וביאר הטי"ז "יש לחוש שמא יזדמן אצלה רווק שיביא בנו ללמוד אצלה נמצא ששניהם אין להם פת בסלם ויבואו לידי יחוד על ידי זה. כן נראה לי טעם נכון". (וראה מה שהבאנו בספר ודרשת וחקרת נספח ג' אזהרה חמורה מהבד"ץ העדה"ח ירושלים משנת תשס"א בענין ביקור אצל רופאים, וגברא רבא חתום עליה מבית דינו של מרן רבי זליג ראובן בענגיס זללה"ה).

וכתב זקה"ק החת"ס זיע"א (יו"ד סי' שלח) שכהן שהוא רופא, ולצורך פרנסתו מבקש לעבוד בבית חולים ולהטמא למתים בקביעות (ובכל פעם יהיה לו היתר דפיקו"נ), ח"ו לא יעלה על הדעת שיוותר על קדושת הכהונה לצורך פרנסתו. ומרן החת"ס זיע"א במשנה ברורה (סי' קכח ס"ק קנא) הביא מזקה"ק הכת"ס זיע"א בגודל חומרת רופא הנכשל באיסורים כדוגמת טומאת כהן למתים לצורך תועלת הרווחת ממון, שאפילו שטוען שעשה תשובה, נקבע ריעותא בנאמנותו, עיין שם.

ב) ובנידו"ד יש לדעת שהעבודה בין רופאים בביה"ח יש בה נסיונות של מכשולים בקשר קרוב בין צוות הרופאים, ו'אחות' חרדית בבית חולים 'הדסה עין כרם', עם כיסוי ראש ונשואה לאברך בן תורה, אמרה לב"ב תחי' "אי אפשר להיות אחות ולהשאר חרדית, וכבר בלימודי הרפואה יש מכשולים רבים ופגיעה אנושה ברוח היהדות החרדית". וכבר כתב זקה"ק החת"ס זיע"א בתשובה (יו"ד סי' עו, מובא בפ"ת יו"ד סי' קנה סק"א) שבמקום חשש עבירה לא מצינו היתר לעסוק ברפואה, ושם מדובר על החולה להצילו, וק"ו בנידו"ד כלפי הרופא.

ג) והנה, יש לצדד מצד אחד שבביה"ח 'שיבא-תל השומר' יהיה לה פחות נסיון בענייני אבהע"ז, משום שהצוות ברובו אינם שומרי תומ"צ, ולא יהיה לה 'קירוב הדעת' אליהם. והיה מעשה שעמדת בית מו"ר נשיא שבט הלויים הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה, ונכנסו קבוצה של רבנים מחו"ל, חלקם היו תלמידי רבינו זללה"ה, ואחרי שישבו כולם מסביב השולחן הציגו שאלתם בפייהם אודות בחורה בת של אחד מחשובי הקהילה דשם, שרח"ל ירדה מדרך התורה ויושבת חוץ לבית המדרש כפרוצה ממש כדי להכשיל בכוונה תחילה בני הקהילה היראים לדבר ה'. וכמה שמבקשים ממנה לחדול לא מועיל שום דבר. וההורים אומרים שאם יהיה הוראה של רבני הקהילה שהם צריכים לעזוב את המקום ולגור במקום אחר הרחק מן הקהילה כדי להציל את היר"ש של בני הקהילה קדישא, יעשו כפי שיאמרו להם. עכת"ד. אחר מחשבה שאל מו"ר זללה"ה, "מי שואל את השאלה". ענו לו הרבנים: "מה הפירוש, אנחנו כהרבנים של העיר". שאל שוב מו"ר "מי שואל את השאלה, אתם, מה זה קשור אליכם בכלל, מה היא אמורה להיות קשורה אליכם בכלל, אתם צריכים לשמור על העניינים שלכם בלי שום קשר אליה. אם היא הייתה גויה הייתם שואלים כזו שאלה בכלל?

בודאי שלא, כי מה קשורה גויה אליכם. אתם צריכים לחשוב שהיא כמו גויה ולא קשורה לאף אחד מהקהילה". (כך סיים את דבריו בתקיפות). אולם הרבנים לא נחה דעתם, ואחר שהביטו זה על זה שוב ושוב מי יעיז באומץ ליבו לשאול ולדרוש שוב מרבינו ז"ל, שאלו שוב, הרי הבחורה לא עושה כמו סתם גויה שנוהגת הפקר, היא מגיעה ומשתדלת להכשיל בכח את בני הקהילה, דזה כל כוונתה שיושבת שם, רח"ל. ואם ההורים מוכנים לעבור לשכונה אחרת רחוקה מן הקהילה כדי להרחיק אותה שלא תוכל להגיע להכשיל, אולי זה הדבר הנכון להציל את בני הקהילה לשמור על טהרתם ועל מחשבתם, עכת"ד הרבנים. ושוב מו"ר זללה"ה נכנס לתוך מחשבות, והיה נירגש ככמה דקות ממש, וכל הרבנים ישבו מסביב כל השולחן בשתיקה גמורה, כולם עיניהם אל ההר הגדול, נשיא שבט הלויים זללה"ה. ואז יצא מפי הרב הדומה למלאך בזה"ל: אם אתם תשלחו אותם מהקהילה אז היא ודאי תתחתן עם גוי, אם אתם משאירים אותם שם היא עוד תתחתן עם יהודי, עכ"ל הטהור. וכולם שמעו וקיבלו את הדברים באימה וביראה לעשות רצון הצדיק.

ומאידך, בביה"ח 'שערי צדק' גם יש חשש של מכשול, אולם כשתכשל עם דתי זה פחות גרוע, שבסוף תנשא לכה"פ לאיש שומר דת. ובודאי נכון להכריע על המקום שיש בו פחות חשש של איסורים ומכשולות, ורק הרב שליט"א שהופקד מן השמים להדריך אותה הוא שיודע להכריע בזה. וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א הסכים לכל דברינו כנ"ל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ד) ובודאי יש לה לשפוף שיח לפני הבורא יתברך שתזכה לעשות הנכון והישר, ולא תכשל ולא תכשיל ח"ו. וכבר כתב מו"ר הגאב"ד הגר"מ

גרוס שליט"א (אום אני חומה ח"ב סי' רלב), "מהראוי כשהולכת אשה לרופא לבדיקה, שתתפלל בליבה שח"ו לא יכנס לה הרהור וכיוצ"ב מנגיעתו, וכהא דמהריט"ץ זצ"ל (מגדולי תלמידיי הב"י והמבי"ט, והוסמך לרבנות ע"י האלשיך הקדוש) חיבר תפילה לרופא כשמטפל בנשים חולות, שיאמר "זכה את מחשבתי וטהר את הרהורי שלא אחשוב על אשה ולא אתור אחר עיני", ובזה בעז"ה מובטח לה שלא תכשל ולא תכשיל". ובנידוד"ד שהרופא היא אשה (מה שלא היה בזמנם), הרי יש לה להפיל התחינה משני הצדדים.

ואחר שעושה מה שמוטל עליה עפ"י דין, בודאי יוצאת בזה ידי חובת השתדלות, והקב"ה ישלח לה כל התועלת בכל מקום שתהיה, ובזכות שתקפיד יותר על שמירת הקדושה והשבת, יפתחו לה שערי שמים של פרנסה. וכבר אמרו חז"ל (קידושין פב ע"א) לעולם ילמד אדם אומנות נקיה וקלה, וכתב רש"י "ואל יאמר בליבו אומנות זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו", ויש להאריך טובא בהבנת דקדוק לשון רש"י, ואכ"מ..

הסוד

אמר החכם: הסוד לעבור כל גל קשה
בחיים, זה לחיות שיש בעולם רק "אני ביחד
עם הרבנו של עולם".

מיוסד על לשון הגר"מ פורגמנסקי זללה"ה. הקים כמה ישיבות בצרפת, ושימש כראש ישיבה בצרפת. נשמה שאמר עליו בעל הלצ אליהו זנוק"ל שהגיע לעולם הזה רק כדי לגלות הגר"מ ז"ל. היה מגאוני הדור, החזו"א לא נפרד מקצרו רק אחר זכויות של כשעה וחצי אחרי הלוייה שניהל. הרב מפוניבז' ביקש שישימש כראש ישיבת פוניבז'. בעל ההר נצי ביקש אותו כחתן. ראב"ד ירושלים בעל התשובות והנהגות שליט"א לא וזה ידו בכל הדברים הנוגעים בדומו של עולם להתייעץ אותו בדיוקנות, ואמר כמה פעמים שמעולם לא ראה דוגמה כמוהו. הרב מצריסק כיבד אותו בנוסף שהיה מפליא לראות. היה אוח ומופת, ושימש כדוגמה של שלימות האדם בתורה בגאונות ובדקדוק, עד שגאוני ישיבות תלמידי טעלו' מתי שרק מוכירים שמו של הגר"מ ז"ל יורד להם דמעות.

תשובה כה

להקרא שוטה כל ימיו

תינוק בן שנתיים וחצי עם תסמונת דאון שבדרך הטבע לא ידוע עד היום אפשרות שיהיה כפיקח לכל דבר ממש, אלא שיש אפשרות עפ"י הטבע לשפר פעולותיו והנהגותיו במידה ובמשקל, ועוד יש רבנים מובהקים שטוענים דיש מקרים שיכול להגיע למצב שכשר לעלות לתורה ולהיות ש"ץ ולהתחתן וכדומה, ואב"מ. והתינוק הנ"ל אינו יכול לשמוע כמעט כלום בלי מכשירים פנימיים וחיצוניים למיניהם, ועל ידי שנים של התרגלות בתרגילים ולימודים שונים מקווים שיוכל להגיע לדרגה של "שומע ומדבר".

האם מותר להכניס התינוק הנ"ל ללמוד במסגרת של ישמעאלים (בית ספר מומחים לילדים חרשים), שלומדים בו בתערוכת יהודים וערבים, וכן המורות כהנ"ל. והכשרות של האוכל הבשרי והפרווה במוסד אינו מהדרין ולא זכר לו, אולם מחזיקים תעודת כשרות של 'רבנות' רגיל, ומשתמשים בהיתר מכירה בשביעית.

**האם יש להתיר לשלוח ללמוד שם, א. מצד הילדים,
ב. מצד הצוות, ג. מצד האוכל.**

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, היות שהרבה גדולי ישראל זללה"ה הורו שבמקום שיש קושי ודוחק מותר ללמוד במקומות מעורבים, ק"ו בן בנו של ק"ו בנידו"ד שכל מציאותו ספק אם חייב באחד מהמצוות שחייבה התורה. ולכן אפשר לייחס כל שהותו שם כאילו נמצא בבית חולים בטיפול רפואי שיש שם בנים ובנות יהודים וערבים.

אולם לענין האוכל יש להזהר מאוד, שכבר הורה זקני הק' החת"ס זיע"א "מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יטמטם נפשו במאכלות אסורות", ולכן יש לעטוף בבית אוכל בכיס בתוך כיס, ולקנות מכשירי חימום שישמשו רק לאותו תינוק. ואין לחשוש שמא יחממו בהם דברים פרטיים שלהם היות שיש להם מכשירים לבד, ואפילו כן ישתמשו במכשיר הנ"ל הרי יש גם היתר של כיסוי בתוך כיסוי. ובזכות הזהירות בשמירת הנפש הקב"ה ירחם על בריאות נפשו וגופו תמיד אמן^{כה}.

כה. א) כתב השו"ע (או"ח סי' שמג סעיף א) "קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו (מאיסור דאורייתא); ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו

בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות. הגה: וי"א דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו".

(ב) כתב זקה"ק החת"ס זיע"א (שו"ת או"ח סי' פג) בענין נער בן ז' שנים שכל מעשיו רמיזותיו וקריצותיו ותנועותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שוטה ודעתו קלישתא מאוד, וקרובי הנער אספו רופאים מומחים מנוסים ומוחזקים שבעיר הזאת לדעת מה יהיה משפט הנער וכדת מה לעשות למצוא מזור ותרופה לתחלואי גופו ונפשו, והרופאים אמרו כולם פה אחד, כי יש בו מעט דעת ודעתו קלישתא ואין רפואה אחרת למכתו אם לא בעיר וויען או בעיר וואצין סמוך לפעסט אשר שמה הוקם בית חינוך מורים המלמדים לאלה דעת ומזמה, ואם יבוא שמה בודאי בלי שום ספק יעלה מעלה אחר מעלה בדעת, ואף כי לא יהיה חריף כשארי בני אדם, על כל פנים יגיע למעלה להיות בעל אנושי לישא וליתן לכלכל דבריו במשפט לטרופ טרף לו. וצדדי השאלה, היות שבבית חינוך הנ"ל יאכילו אותו נבלות וטרפות, כי אי אפשר לשלוח לו ולהכין לו די מחייתו בכשרות, והם גם לא יתנו להכניס לשם אוכל ממקום אחר, והילד הנ"ל יצטרך להיות בחברה ובאגודה עם כל הנמצאים שמה גם במאכלן ומשקן.

והאריך החת"ס בראיות שונות שמותר לשלוח את הקטן לבית ספר המיוחד של הגויים כדי לרפאותו, ואף שיצטרך לאכול שם נבילות וטרפות, לא חשיב ספיה בידים ושרי. "ובתנאי שכשיגיע לבן י"ג שנה ויום אחד יוציאוהו משם".

אולם מסיים החת"ס שם את תשובתו, וכותב "זה נלע"ד מעיקר הדין, ומ"מ העידו קדמונינו ז"ל שע"י מאכלות אסורות בנערות מטמטם הלב

ומוליד לו טבע רע, ולכן עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ולא יאכל נבלות וטרפות".

ובשיעורי עץ ארז (שבת ס" כא בענין ספיה לקטן) דקדקנו בדבריו הקדושים של זקני ז"ל, דה'מוטב' הנ"ל הוא רק כלפי מאכלות אסורות, אבל אם למשל היה מנהג באותו מקום ללכת עם תלבושת כלאים לא אסרינן עליה, דדווקא בטמטום בנפש האדם קפדינן כולי האי, וכן נראה דמשום חילולי שבת ג"כ לא נצטרך למנוע הכניסה לאותו בית חינוך, דהיות ואיסורי שבת אינם איסורים בעצם, ע"כ אינם סיבה למנוע ולומר 'מוטב' וכו'. ורק טמטום המאכלות הוא דחמיר כולי האי.

ג) ומרן בעל האגרות משה זללה"ה (או"ח ח"ב סי' פח) כתב בנידון בת של אדם שאינו יכול לטפל בה, ומחמת שהוא חולה בחולי הלב שכל צער וטירחה גורם לו להחלות יותר, ומבקש ליתנה לבי"ס של המדינה שתאכל שם נבילות וטריפות.

והביא דברי החת"ס ז"ל שמתיר מעיקר הדין, והוסיף דמה שכתב החת"ס להוציאו בהגיעו לבן י"ג שנה ויום אחד, הוא משום שדיבר באחד שיש בו מעט דעת ולא חשיב שוטה גמור אלא רק 'דעתו קלישתא', ויש לו אפשרות לעלות עוד ועוד, ובכה"ג כתב שמגיל י"ג שנה שיתכן שנתחייב במצוות, אין להתיר לו ספיה. משא"כ בנידון שלו שהבת שוטה גמורה וגם כשתגדיל לא תשתנה כלל משטותה, אין הבדל בין קטנותה לגדלותה, ותמיד יש להתיר שהייתה במוסד הנ"ל.

וסיים האגרו"מ דבריו וכתב, לענין מה שכתב החת"ס בסוף דבריו שלמרות שמעיקר הדין מותר, מ"מ "מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יטמטם ליבו במאכלי איסור", דפשוט שכל זה הוא רק במקרה שהיה לפניו שע"י

הטיפולים סופו לשוב להיות בר דעת קצת ומחוייב במצוות, אבל במעשה שדן בו שלעולם לא תתרפא הבת ולא תגיע לידי חיוב מצות, בזה אין לחוש כלל לטמטום הלב, ומותר למוסרה למוסד הנ"ל.

ובמקו"א (יו"ד ח"ד סי' כט) הוסיף בעל האגרו"מ וכתב, שמה שהסיק להיתר, הוא רק באופן שאי אפשר בשום אופן לטפל בה בבית (כעובדא הנ"ל שהיה האב חולה בליבו), אבל כשיכולים להחזיקה בבית אביה או בבית אחרים, אין למוסרה למוסד כזה.

ובפרט זה יש הרבה חילוקי דעות בין גדולי הרבנים והאדמו"רים בדור שעבר ובזמנינו. והיה אחד שנולד לו ילד עם תסמונת דאון ועוד בעיות רפואיות, ואחרי ה'שלום זכר' היה לו עליה לרגל מכל קרוביו, רבנים, ראשי ישיבות, ראשי קהילות ועוד, וכולם עוררו שעליו לחשוב היטב אם נכון בשבילו להכניס ילד כזה לביתו, ואולם הוריו והורי ב"ב ביקשו שניהם ברחמים שלא יחשבו כלל על מחשבה כזו. ולענ"ד השפל לעולם אי אפשר לדמות בזה מילתא למילתא, שכל אחד הוא עולם לעצמו, והדבר תלוי במצב המשפחה, בריאות התינוק, הילדים האחרים, ועוד פרטים.

(ד) ובמקו"א דן זקה"ק החת"ס בתשובה (יו"ד סי' עו, מובא בפת"ת יו"ד סי' קנה סק"א) "אודות עלמה אחת בת י"ח שנים והיא בחולי נכפה ר"ל, וכל הרופאים נתיאשו מלבקש לה רפואה, אך הרופאים הכומרים בארץ ישמעאל אומרים אפשר ימצאו לה רפואה בסמים החריפים או שתמות, וזו היא טובתה לחיים או למות, ואך הרופאים ההמה אינם מאספים אותה לביתם אלא א"כ תאכל עמהם דברים האסורים ושום ישראל ממשפחתה לא יבא אצלה כל ימי משך היותה שם, אם מותר לעשות כן".

וביארנו בספר 'ודרשת וחקרת' (קבלת עדות אות יד) דאף שגבי השוטה כתב החת"ס ד"מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה א' לפני המקום", אעפ"כ דן גבי אותה עלמה שבחולי נכפה להתיר, משום שבה הנידון הוא על סכנת מיתה ולא רק להשאר שוטה, ובכה"ג ברור שלדעת החת"ס ואחריו בעל האגרות משה יש יותר מקום להתיר.

ומצדד החת"ס לאסור לאותה עלמה בחולי נכפה לילך לרופאים הישמעאלים, מכמה טעמים, עי' שם וראה מה שכתבנו על דבריו בספר 'ודרשת וחקרת' (שם), וק"ו בנידו"ד שיש לצדד לאיסור, ויש לדון בזה עוד. (ה) העולה בידינו לנידו"ד, כיון שע"י הטיפול בבית ספר הנ"ל טוענים שישוב להיות מקצת בר דעת, א"כ הרי זה דומה ממש לנידון דהחת"ס גבי שוטה, וקבע לנו דמעיקר הדין יש להקל בשהייתו שם ולא חשיב ספיה של האב (כל זמן שהוא לא הגיע לג' שנים), ורק הזהיר מחמת טמטום המאכלות אסורות, וכלפי זה יש להנהיג שיביאו לו המאכלים מן הבית וגם מכשירי חימום יקבעו עבורו. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. ובזכות הקפידא על שמירת התורה הלואי שיזכרו הי"ת לבריאות הגוף והנפש אמון.

וכן אמר לי כהנ"ל כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א, דאם נוהגים כהנ"ל בודאי אין לחשוש לשום דבר כלל וכלל, ומוגדר מהדרין מן המהדרין, הגם שהעובדים שם אינם יהודים ולפעמים יש רק גוים לבד, שעכ"ז אפשר לסמוך כהנ"ל.

מילה

מעולם לא נעשה 'אוהב' ממילה
רעה, ומעולם לא נעשה 'שונא'
ממילה טובה.

מיוסד על יסוד רבינו יהודה הכסיד בספר חסידים על גודל האיסור
לרצ לדבר בחריפות עם תלמידיו המבקשים את דבר ה'. וכן מרבינו
יהונתן וואלינער זיע"א במרגניתא טבא על האיסור הוצאת ז"ל למי
שמוציא מפיו דבר שאינו הגון רח"ל, שהוא הוה דבר הכל הוצא מפיו.
והארכנו בזה בשו"ת פסקי הלכות עץ ארו. וכן ביאר בזה עם ראיות
ממכילתא וקדמונים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א בגליונות
אבן תרשים על ספר מרגניתא טבא. ידי"ג הגר"ד פינטער שליט"א
בן ש"צ גאב"ד ציקאווסק זצ"ל האיר בעצם ניסוח המאמר.

תשובה כו

בזיון כלי המקדש בדמיון

אדם המתעסק באומנות, בנה חדר מעץ ובתוכו דגם של ארון הברית עם הכרובים ודגם של מנורת המקדש, ונעשו שלא על פי כללי התורה וההלכה המדויקים, אולם נראה כאילו הם בתבנית כלי המשכן. והניח את החדר הנ"ל בפארק משחקים, והילדים באים ומשתעשעים שם, ונכנסים בתוך הארון ומטפסים על המנורה, ועושים תמונות מהנ"ל וכיוצ"ב. האם מותר לשחק בזה ולהצטלם שם, או שיש לחוש בזה משום בזיון.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דלכתחילה ראוי לחוש לבזיון דמות כלי המקדש, ובפרט משום מצוות חינוך, יש חיוב לאב למנוע חשש שיבזה חפצי מצוה בגדלותו^{כו}.

כו. א) כתב השו"ע (יו"ד סי' קמא סעיף ח) "לא יעשה בית תבנית היכל וכו'", שלחן, תבנית שלחן, מנורה, תבנית מנורה. אבל עושה של חמשה קנים או

של ששה או שמונה, אבל של שבעה לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות, ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים, ואפילו אינה גבוהה י"ח טפחים". ובנו"כ מבואר שהאיסור הוא באופן שעושה הבית והכלים באופן שכשר לכה"פ בדיעבד למקדש, אולם כשאינו כשר כלל, אין בו איסור מעיקר הדין. ומרן הגרי"ח זוננפלד זללה"ה כתב (שלמת חיים יו"ד סי' לה וסי' לו) שאפילו באופן שאינו כשר למקדש "לא נכון ואין ראוי לעשות כן לכתחילה". ובאגרות משה (יו"ד ח"ג סי' לג) תמה עליו, והביא מדברי הגמרא ורש"י (ר"ה כד ע"א ע"ז מג ע"א) דמה שאינו כשר למקדש אין איסור כלל לעשותו, אבל אם נשתנה במקצת באופן שפסול למקדש, מותר לעשותו אפילו לכתחילה. (ב כתב הרמ"א (או"ח סי' רעה סעיף יב) "נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות, משום ביזוי מצוה". וכן מצינו בעוד מקומות בשו"ע דין זה שאין לנהוג בזיון בחפצא דמצוה, כגון בהל' שופר (סי' תקפו סעיף כג) "יכול ליתן בתוכו מים או יין לצחצחו, אבל מי רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד". וביאר המשנה ברורה (סק"צ) "מפני הכבוד - פי' מפני כבודו של מקום שלא יהיו מצות בזויות עליו".

וז"ל הרמב"ם (שחיטה פי"ד הט"ז) "וכשמכסה לא יכסה ברגלו אלא בידו או בסכין או בכלי כדי שלא ינהוג בו מנהג בזיון ויהיו מצות בזויות עליו, שאין הכבוד לעצמן של מצות אלא למי שצוה בהן ברוך הוא והצילנו מלמשש בחשך וערך אותנו נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות היושר, וכן הוא אומר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי".

ובמקו"א (עץ ארז עה"ת ח"א עמוד קיז) ביארנו דברי השבולי הלקט (חנוכה סי' קפה), שחידש דכשם שאסור להשתמש בנרות חנוכה לתשמיש בזוי, כך אסור להשתמש במעקה לתשמיש בזוי. ואכ"מ.

(ג) כתב הרמב"ם (שביתת עשור פ"ב ה"י) "קטן בן תשע שנים ובן עשר שנים מחנכין אותו לשעות, כיצד היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש, היה רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע, לפי כח הבן מוסיפין לענותו בשעות, בן אחת עשרה שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות".

וכתב רבינו מנוח, "מה שכתב הרב כאן 'כדי לחנכו במצוות', ולעיל נמי כתב 'מחנכין אותו לשעות', בא להודיענו דתרי חנוכי הוו, חד לעינוי וחד להשלמה, וחינוך השעות אינו חובה מדרבנן אלא חובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בניו ללכת בדרכי יושר, כדכתיב (משלי כב) 'חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה', וכדי להכניסם תחת כנפי השכינה" וכו', עי' שם.

ויש ללמוד מדבריו דכל היכא שהקטן בגדלותו עתיד למיסרך ולהתרגל לעשות עבירה, הרי חובת חינוך דהאב למנוע ממנו עשיה זו, כדי שלא יבא להכשל בגדלותו, ואף אם במעשה שעושה עכשיו אין איסור, דסו"ס הוא מביאו להרגל של איסור בגדלותו.

ועפ"ז י"ל בנידו"ד דאף שאי אפשר לאסור מן הדין לשחק ולהשתעשע בכלים הנ"ל, אך משום דין חינוך דרבינו מנוח, חובת האב למנוע מבניו להתעסק שם דזה עלול להכשילם לעתיד לבא בביזוי חפצי מצוה. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

(ד) ובמקו"א ביארנו גבי לבישת טלית לש"ץ, דאף טלית פסולה מהני לזה, כיון שחובת העיטוף בטלית היא משום כבוד ציבור, וגם בטלית פסולה שהיא כדמיון טלית כשירה מתקיים הכבוד ציבור.

ולפי"ז גם לענין בזיון י"ל דדמות הכלי מתקיים בו נמי החשש בזיון. ומשל

למה הדבר דומה, מדינה שקורעים דגל שלה ברבים, שזהו בזיון לה, אף אם הדגל אינו בבעלותה ואינו כפי כללי הממלכה, דסו"ס נעשה ביזוי לדמיון דגלה.

ודמיון לזה יש להביא ציווי התורה (דברים כא כג) "לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי", ופירש רש"י "זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו, וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה. כל הרואה אותו אומר המלך תלוי". ועל דרך זה י"ל כאן.

ומזה יש ללמוד לילדים שיש להם 'תפילין משחק', שאף שאין בהם קדושה כלל, מ"מ יש לשמור עליהם ולא לבזותם, דיש בהם דמות תפילין ממש. וכן שלא להניחם בשבת. וכע"ז הורה לי גאב"ד בית ההוראה טורונטו לייקווד שליט"א, שאסור לתת לילד להניח התפילין (כשירות, עם חציצה) בלילה כדי שיהיה רגיל קצת קודם הבר מצוה, שזה סתירה לחינוך.

הוראה

אמר החכם: לעולם אל תפסוק הלכה
בגלל שכר הרב שלך היה סובר, אלא
אתה צריך לדעת בברירות ולהרגיש בטוח
בעצמך שכר הדין.

מיוסד על הוראת הוד כבוד מרן בעל השבט הלוי זללה"ה לתלמידיו, שאפילו שדרכי
ההוראה מצומצמים על קבלה איש מפי איש מהחכם סופר זיע"א, עכ"ו לעולם אין
לפסוק על שאלה בהוראה (ונפרט זהו טהרה) עד שתרגיש שאתה גם מצין שכך הדין
ולא רק משום מסורת גרידא. כך העיד תלמידו הנשר הגדול מו"ר הגאב"ד הגר"מ
גרוס שליט"א, וכך מעביר לתלמידיו הבאים אחריו.

תשובה כז

מלמולי עור בשבת ובמקוה

אדם שעבר טיפול בעור הרגליים במשך כשעה
 חדא, ובעקבות הטיפול עתיד להתחלף כל העור
 שבכף הרגל, וזאת ע"י שבמשך חודש נקלף העור
 מאיליו. ושתי שאלות בפיו, האחת אם מותר לו
 להוריד הגרביים בשבת היות שזה גורם להשיר
 חתיכות מהעור, והשנית, אם מותר לו לטבול במקוה
 ציבורי היות שמשאיר שם במים מלמולי עור.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דבהורדת הגרביים בשבת קשה לאסור
 מעיקר הדין, אולם מאחר שהוא בגדר פס"ר דניחא ליה, לכן ראוי
 להזהר בזה. ולענין הטבילה במקוה, בודאי עליו להזהר, ובפרט אם
 אינו משום טבילת עזרא¹.

כז. א) כתב השו"ע (או"ח סי' שכח סעיף לא) "ציצין, שהן כמין רצועות דקות
 שפרשו מעור האצבע, סביב הצפורן, אם פרשו רובן כלפי מעלה ומצערות
 אותו, להסירן ביד מותר, בכלי פטור אבל אסור. לא פרשו רובן, ביד, פטור

אבל אסור; בכלי, חייב חטאת. ופירש"י: 'כלפי מעלה, כלפי ראשי אצבעותיו', ורבינו תם פירש דהיינו כלפי הגוף; וצריך לחוש לשני הפרושים".

בטעם ההיתר בתלישת מלמולי העור כשפירשו ומצערות אותו, ביאר המשנה ברורה (ס"ק צו) "דכיון שפירשו רובן, קרובין לינתק וכתלושין דמיא, הלכך במקום צערא לא גזרו רבנן כשהוא מסירו ע"י שינוי דהיינו בידו".

ובנידוד שהוא מסיר את המלמולי עור ע"י שמוריד את הגרביים, ולא עושה כלל מעשה הורדה בידים, יש להתיר לו מחמת העשיה בשינוי וכלאחר יד, ובפרט במקום צער ואחר דהוה כתלושין.

אולם יש מקום לאסור בשבת כה"ג, אחר דהוה פסיק רישא דניחא ליה, דהוא רוצה בירידת המלמולי עור והחלפתו. ולכן צריך להזהר בזה. וכבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א אמר לי שאפשר להורות לו שילך בשבת בלא גרביים כלל, ובלבד שלא יהיה ניכר לאחרים.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, דאין לומר שהוי בגדר פס"ר דניח"ל, כיון שאף שרצונו באופן כללי בירידת העור, אך אין לו רצון על ירידת העור המסויים שלפנינו, ועוד שרצונו בקילוף העור היבש והוא כבר תלוש ואין איסור בשבת, והחתיכות הלחות שיורדות אין רצונו בהם ולא ניחא לו.

ב) לענין הטבילה במקוה, אמר כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א, בלא"ה אסור משום חציצה, ובשלמא אם לא היה מקפיד על מלמולי העור, אבל בנידוד הוא מקפיד וחפץ שירדו ממנו, וא"כ הו"ל מיעוטו המקפיד שחוצץ מדרבנן.

וכן יש להזהיר שאין לו להזיק את הרבים במקוה הציבורי באותם מלמולים הנושרים ממנו, ובודאי בטבילה שאינה במעלת 'טבילת עזרא'. וכן הסכים כבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א, וחכך בזה.

מזג אנשים

אמר החכם: לעולם חייבים ואפשר
להסתדר עם כל סוגי אנשים, יהיה מי
שיהיה. ולכן לא יעזור לעבור ממקום
עבודה או מגורים משום הפרעת אנשים
מסוימים, מפני שצריכים ללמוד
להסתדר עם כ-ו-ל-ם.

מיוסד על דברי בעל האגרות משה זללה"ה, הוראה לרמ"ס שרז לעצור לתפקיד
אחר היות שעברו קושי מההנהלה במוסד שכיהנו בו. והוא יסוד לכל החיים. כן
העיד תלמידו הגר"י צענדר שליט"א ראש ישיבת ונשיא ממלכת התורה דרכי
תורה צעיר ניו יארק.

תשובה כח

נשמה של מי

אחד שנוהג להדליק בביתו כל מוצש"ק כעשרים ושש נרות על נשמות קדושות, מהם רבותיו ז"ל, זקניו זיע"א, ידידיו הצדיקים ע"ה, גדולי עולם מחברי ספרים שדבוק באור תורתם והשקפתם, עמודי הדורות וללה"ה שהכירם, ונשמות שנפטרו בלי זש"ק רח"ל. וכל שבוע בני ביתו מדליקים הנרות עפ"י רשימה מסודרת עם כל השמות המדוייקים.

שבוע אחד בעת הדלקת הנרות נודע שאין בביתם מספיק נרות לכל הנשמות, ושאלתו האם אפשר להדליק נר אחד לכמה נשמות ושמות, או שכל המוסיף גורע וכשמכוון על כמה שמות לא עולה כלל ומפסיד לגמרי.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דאם מכוון מראשיתו על כמה שמות, מהני נר אחד על כמה נשמות. אולם לכתחילה עדיף לא לערבב בין הנשמות, היות שסוכ"ס יש פולמוס של גדולי הפוסקים (היעב"ן).

הנודע ביהודה, החתם סופר, הכתב סופר, החזו"א ועוד) בסדר ובגדר מעלת עליית נשמה באמירת הקדיש והדלקת הנרות^{כח}.

כח. א) כתב הרמ"א (סי' תרי סעיף ד) "נוהגים שכל איש, גדול או קטן, עושין לו נר [ביום הכיפורים], גם נר נשמה לאביו ולאמו שמתו, וכן נכון, וכן כתבו מקצת רבוואתא". וכתב האליה רבה (סי' תרי סק"ד) דמלשון הרמ"א משמע דסגי בנר אחד לנשמת אביו ונשמת אמו יחד, ולא צריכים ב' נרות. ומרן הח"ח זיע"א במשנה ברורה (ס"ק יב) הביא דברי הא"ר להלכה, וציין לעיין שם עוד, והיינו במה שהביא האליה רבה מתרגום מגילת אסתר (מתוך דברי המלשינות של המן) "בליל צומא רבה מדליקין נרות סכום בניהם סכום אבהתהון", דמשמע שצריך נר נפרד לכל אחד ואחד. עכ"ד.

ויש לדון דשמא רק בנשמת אביו ואמו מהני נר אחד יחד, אבל בנשמת אחרים צריך נר נפרד לכל אחד.

ויתכן לדמות לזה הא דבהל' נר חנוכה (סי' תרעז סעיף א) מבואר דאכסנאי נותן פרוטה לבעה"ב ומשתתף בנר, ובמשנ"ב (סק"ג) הביא יש מהאחרונים שכתבו שבעה"ב צריך להוסיף שמן בשבילו, ובשער הציון (סק"ח) הביא דעת הפרי חדש דלא צריך להוסיף שמן כנגדו כלל [וגם לדעות שצריך להוסיף בודאי אין בזה שיעור הדלקה חצי שעה כדין]. ולפי"ז מבואר שאפשר להדליק נר אחד על שני בני אדם. ויש להביא מזה דמיון מה לנידוד^ד.

ב) מצינו בפוסקים נידון כעין זה לגבי מי שהשכיר עצמו לומר קדיש בתשלום לעילוי נשמת נפטר, ואחר כך מת אביו וצריך לומר קדיש גם

עליו, האם יכול לומר קדיש אחד על שניהם וגם לקחת התשלום, או שכל קדיש מועיל רק לנפטר אחד.

בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סימן ט"ו) הביא את דברי הגמ' בגיטין (כ"ד ע"ב) דאין לכתוב גט לשתי נשים, ואת דברי הראב"ד (פרה פ"ז ה"ג) דהממלא לשנים שניהם פסולים משום דהוי כהיסח הדעת, "וכללו של דבר אין אדם יכול לכין דעתו לב' דברים כאחד או לשני בני אדם כאחד נפרדים במעשיהם, ואי אפשר בלא היסח הדעת". ומשו"כ נטה לומר שאינו יכול לכוון באמירת הקדיש להועיל לשנים.

אבל בהרבה אחרונים הביאו למעשה את דברי מהראנ"ח (שו"ת סימן ע"ז) שדן בזה והכריע שאפשר לומר קדיש אחד לע"נ שני מתים, ו"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן". והוכיח מהראנ"ח כדבריו, מדברי השו"ע (או"ח סי' תקסח סעי' יא) במי שקיבל עליו להתענות ימים רצופים ונזדמן לו בהם תענית חלום או שאר תענית חובה, דהימים עולים לו לכאן ולכאן.

ובספר מנוחה וקדושה (ח"א חתימת שער התפילה) מובא צוואת הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ ז"ל בעל סמיכת חכמים ובו כתוב "ואחר מות אמכם תתנהגו כן בתורה ותפלה ככתוב למעלה (עד י"ב חודש) בעבורה, ואחר י"ב חודש למיתתה תעשו את כל אלה ותכונון לשם שנינו לשמי ולשמה נר לאחד נר למאה".

ואמנם מובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שכל דברי המהראנ"ח הם רק כשאומר קדיש תמורת תשלום ולפתע מת אביו, דאז לקולא אמרינן שהקדיש מועיל לשניהם, אבל לכתחילה אין בקדיש על שנים מעלה כמו קדיש על אחד בלבד. והציץ אליעזר עצמו חולק עליו, וכתב שהסברא "נר לאחד נר למאה" ברורה גם כלפי קדיש, ובודאי הקדיש מועיל גם כשנאמר על כמה אנשים.

והנה, זקה"ק החת"ס זיע"א (שו"ת יו"ד סי' שמה) הביא משמיה דהיעב"ץ "הנה מנהג הספרדים כל הקדישים אומרים כל האבלים בפעם אחת, ועל כולם עונים הקהל יש"ר, והגאון מהו' יעב"ץ בסידור שלו כתב 'אינני מטפל בדיני קדיש כי נכון מנהג הספרדים שיאמרו כולם בפעם אחת' וכן אנו נוהגים פה בבית מדרשינו בקדיש דרבנן שאומרים כל הבחורים האבלים בפעם אחת, ולפעמים גם בבית הכנסת כשיש שום פלפול בין האבלים אומרים שניהם ומה בכך". ע"כ. ולפי"ז הרי בכל קדיש אנו נוהגים לאומרו בפועל לע"נ כמה אנשים, שהרי למרות שכמה אנשים אומרים, בכ"ז הרי זה נחשב רק כקדיש אחד, ומוכח שקדיש אחד או מצוה אחת יכולים להועיל לעילוי כמה נשמות.

והסכים לדברינו מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וראה עוד מה שכתבנו בתשובה לענין 'מצוה לרפואת שני חולים'.

ג) בשו"ת תורה לשמה (סי' תקכ) ביאר טעם הדלקת הנר לעילוי נשמה, וז"ל, "דע כי כתב רבינו בחיי בפרשת תרומה, וז"ל, וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעדוני ההוד והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה, מפני שהיא חתיכת אור חצובה מאור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אעפ"י שהוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט. ועל כן המשילה שלמה המע"ה לנר, הוא שאמר 'נר ה' נשמת אדם', עכ"ל. הרי לך שהנשמה יש לה הנאה מן האור וכו'. [אמנם המשיך שם שהדלקת הנר בבית מהני רק בתוך השבעה, אך לאחר מכן "אין טעם להדליק בבית", אלא כל י"ב חודש להדליק בבית הכנסת, וכן בכל שנה ביום היארציט]. עוד כתב "וצריך שיאמר בפיו בשעת הדלקת הנר שהוא מדליק הנר הזה למנוחת נפש פב"ב, ואז בקריאה

זו שהוא מוציאה בפה יגיע הנאה לנפש האדם שהוא אפילו מרחוק, וכ"ש אם מדליק על המצבה עצמה ששם משכן חלק מחלקי הנפש, עי' שם. ועי' מה שכתבנו במקו"א לענין האה מקבר, שהציון שעל הקבר מבואר ברמב"ם שהוא נשמתו של אדם, ואכ"מ.

(ד) האחרונים דנו אם מותר להדליק נר יי"א צ"ביו"ט, היות שאסור להדליק נר בטלה שאינו צריך לו'. דעת המהרש"ג זללה"ה בקיצור שולחן ערוך (סי' צח סעיף א) שאסור, וכן כתבו עוד אחרונים, אבל זקה"ק הכת"ס זיע"א כתב בתשובה (או"ח סי' כה) להתיר מכמה טעמים, חדא דחשיב נר של מצוה מאחר שכבר נוהגים בו והוא לכבוד אבות ע"פ קרא נר אלקים נשמת אדם ומצוה דיומא הוא דזמנה ביום שמתו בו אבותיו דוקא ושרי, וכמו"כ מכיון שעכשיו מקפידים בנר זה מאד ממש יתר משארי מצות אם לא יוכל להדליק זה ביום טוב כששכח מבעיו"ט או שכבה או ביום טוב אחר שבת או ביום טוב שני יהיה מצטער טובא על דבר זה לכן יש להתיר משום שמחת יום טוב, ויש בזה תרתי משום מצוה וגם משום שמחת יום טוב. ומסיק דלמעשה מוטב יותר להדליקו בביהכ"נ ואפי' אין שם אדם, דמצוה בודאי איכא ככל נר של ביהכ"נ.

ועוד כתב הכת"ס זיע"א שם, דאף שהדלקת נר בייארצייט אין מקורו ברור, אבל כיון שנהגו בזה משום הנהגת כיבוד אב ואם, שוב נעשה לחפצא של כיבוד אב ואם [ומבואר שקביעת שם כבוד להורים נקבע לפי מה שקרוי ונהוג לכבוד, וראה מה שכתבנו עפ"ז בתשובה בענין 'חיתוך תמונת ההורים שעל עוגה'].

ומרן הח"ח זיע"א הביא דברי הכת"ס ז"ל בביאור הלכה (סי' תקיד ס"ה ד"ה נר) "ודע עוד דנר של יא"ר ציי"ט אם לא הדליקו בערב יום טוב ידליקנו

עכ"פ בחדר שאוכלין בו דמוסיף אורה בחדר, ויותר טוב שידליקנו בביהכ"נ ויצא מחשש נר של בטלה, ובשעת הדחק אפשר דיש להתיר בכל גווני דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו, כן מתבאר בתשובות כתב סופר.

והנה מרן הח"ח זיע"א הביא לעיקר את הטעם שכתב זקה"ק הכת"ס זיע"א דהנר הוא לכבוד אבותיו, ולכאורה ה"ה במי שמדליק נר אחד לכמה נשמות ביו"ט כשאחד מהם הוא אביו (אחר דנימא דנר כזה מהני לכל הנשמות הללו), ג"כ שרי ביו"ט, דאחר שעצם מעשה ומלאכת ההדלקה מותרת אגב כבוד אביו, שוב יכול לכוון על כל נשמות המתים שרוצה. ולפי"ז יש להציע לכל הרוצה להדליק נר ביו"ט לע"נ מי שאינו אביו, דיכול לכוון בהדלקת הנר גם על אביו, ובזה יעלה לשניהם ויהיה מעשה היתר. [ועי' בפסקי הלכות עץ ארז שמובא נפק"מ בזה ברבו שחייב בכבודו, אם מקיים כבודו כראוי כשמדליק עבור ועבור אחרים, או שצריך להדליק עבורו לבד].

ה) כתב המשנה ברורה (סי' רס"א ס"ק טז) בשם המהרש"ל, "מותר לומר לנכרי בערב שבת בין השמשות להדליק נר יא"צ, מאחר שהעולם נזהרין בו חשבינן כלצורך גדול". וסיפר לי אחד מחסידי באבוב ממשפחת נגידי החסידות, שפעם אחת ערכו נסיעה למקורבים עם האדמו"ר שליט"א בהרי ניו יארק, והיה (לדבריו) כעשרים וחמש דקות אחרי השקיעה של ליל שבת קודש, ובפתע נודע להאדמו"ר שיש לו יארציט השבת. וביקש נר להדליק, והדליק לע"נ. והיה קצת תמוה בעיני חסידיו שסוכ"ס היה קרוב לחצי שעה אחרי השקיעה. ואמר האדמו"ר שליט"א שיש לו קבלה מבית אבותיו הק' זיע"א שלצורך הדלקת נר נשמה אפשר להתיר גם

אחרי השקיעה אפילו אם הוא מאוחר קצת, היות שנוהגים מעיקר הדין כרבינו תם (וכן נוקטים רוב ראשונים וגדולי אחרונים), ולפי זמן ר"ת השעה שהדליק היא הרבה לפני בין השמשות. ועיין עוד מש"כ בס"ד יסודות אדירים בעיקר גדר קבלת שבת והדלקת הנר בכניסת השבת, עיין בקונטרס עשיית השבת (שנדפס בספר מפומייהו דרבנן עמ"ס ביצה עמוד נא. ועי' סדר היום עם גליונות עץ ארז עמוד ריב).

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שבזמנינו אין להתיר למעשה הדלקת נרות אחר השקיעה, והוא קלות, אולם אביו סיפר לו שבגליציא נהגו לעשות מלאכות עד ארבעים וחמש דקות אחר השקיעה, ולכן אפשר להבין מעשה כהנ"ל שנהג כאבותיו זיע"א ועכ"י.

רחיצה

כשבני אדם רוחצים אחרי יום עבודה קשה, משתמשים בסבון, שמפו, מים חמים ומוגבת. ומנקים זמן רב עד שמרגישים נקיים לגמרי ויוצאים מבית המרחץ. הלוואי... אוי הלוואי... שבני אדם יטהרו הנשמה בדת וכדין "כשלג ילבינו", לפחות כמו שמושתדלים לנקות הגוף.

מיוסד על מש"כ "נחפשה דרכינו ונחקרה", מוצא באגרת הגרע"א זללה"ה, מודפס לאחרונה שוב בהקדמה לספר חוט המשולש עם חידושי הגרעק"א החת"ס והכת"ס זללה"ה על מסכת חולין שי"ל ע"י מכונינו.

תשובה כט

מעשה מצוה או מעשה איסור

בני זוג שנשואים כעשר שנים ולא זכו לזש"ק, והגיעו להסכמה להיפרד בג"פ בשלום ובהבנה. שוב נתברר הטעם שלא זכו לזש"ק, שאינם מצליחים לקיים המצוה כהוגן. והציע עסקן מומחה להשקותם 'סמים' מסויימים, שמוציאים את שניהם משיקול הדעת השווה לכל נפש, ומכניסים לעולם אחר, ובאותו זמן יקיימו המצוה כתיקונה בס"ד. האם מותרים לעשות כן כדי להשתדל למנוע ג"פ ולצורך שאיפת קיום מצוות פו"ר, או שהוא באיסור חמור של בני תשעה מידות ובגדר 'מצוה הבאה בעבירה'.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דכיון שער היום לא עלה בידם לקיים המצוה כדת באופן אחר, לכן קשה לאסור להם לעשות כן, והשם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, והוא רחום יכפר עוןן ולה' הישועה^{כט}.

שכורים". וכן הוא בשו"ע אורח חיים (סי' רמ סעי' ג) "וברותי מכם המורדים והפושעים בי, אלו בני תשעה מדות: בני אנוסה, בני שנאה, בני נידוי, בני תמורה, בני מורדת, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה".

ושורש הפגם של קיום המצוה בשכרות, כתב הראב"ד (שער הקדושה) "בני שכרות, שהוא שכור או שהיא שכורה, ואין בהם כוונת אהבה", וכן העתיק הלבוש (או"ח סי' רמ סעי' ב) "בני שכרות שהוא או היא שכורים ואין בהם כוונת אהבה". וכן משמע ברמב"ם (דעות פ"ה ה"ד) "ולא יהיו שניהם לא שכורים ולא עצלנים ולא עצבנים, ולא אחד מהן, ולא תהיה ישנה, ולא יאנוס אותה והיא אינה רוצה, אלא ברצון שניהם ובשמחתם".

ועל פי זה, יש לדון ולומר שכל האיסור הוא היכא שיכולים לקיים המצוה באופן רגיל, והם מקיימים מתוך שכרות, שעל זה שייך לומר ש'אין בהם כוונת אהבה'. אבל בנידו"ד שלא עולה בידם לקיים המצוה באופן רגיל, ורק ע"י השפעת ה'סמים' יכולים לקיים המצוה, יש מקום להקל ולומר שעצם מה שמכניסים עצמם להשפעת הסמים הוא בכוונה של אהבה רצון ושמחה, שאין רצונם לפרוש זה מזה ולהגיע לידי גירושין. ואדרבה, יש מקום לדון שבעובדא דידן מעשה זה גופא בכללותו הוא מעשה של אהבה ורצון. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וכן הסכים כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א.

וכן כתב לי בתשובה הגאון האדיר החיד"ו וייס שליט"א גאב"ד סטמאר אנטוורפן, וכתב לי בזה"ל, "במה שנשאל כת"ר מחשוכי בנים ל"ע, והרופא מציע שיקחו איזה תרופה כדי שבשעת מעשה יהיו בבחינת התפשטות הגשמיות, אם יש לחוש לבני ט' מידות בני שכרות. תשובה וכו', בנידו"ד

נראה דסוף כל סוף בשעת מעשה דעתו עלה קאי, ואף לדעת הרא"ש דבעינן דעתה, הרי כל השכרות כדי לקיים מ"ע דפרו ורבו (וא"א בלא"ה), וכוונתם שלמה ממש, ולפיכך אינם בכלל בני שכרות.

כתב הרמב"ם (חנוכה פ"ד הי"ד) "היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום, נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום".

החזקת ספרים

אמר החכם: כשאני מחזיק את הספרים
שלי בדרך ללמוד או למסור שיעור,
אני מרגיש שאני מחזיק את הילדים
שלי, ולכן אני לא נותן שאף אחד יחזיק
אותם במקומי.

מיוסד על לשון הגה"ק בעל הצרכת שמואל זללה"ה, מפי נכדו מו"ר הגרמ"ש
לייבוזץ זללה"ה. ובגליונות עץ ארז על ספר חסידים כתבנו בזה.

תשובה ל

מיסה מלום אנג'לס לארץ הקודש

היוצא בטיסה ישירה בימי הקיץ מלום אנג'לס-קליפורניה לארץ הקודש, ועולה למטוס ביום רביעי בכחצות היום (ובאותו זמן הוא ליל חמישי בא"י), וזמן הטיסה כארבע עשרה שעות, ועתיד להגיע לא"י ביום חמישי בכחצות היום. ובכל זמן הטיסה נמצאים בזמן של יום בלא לילה כלל [כפי שמעידים הצוות הבכיר במטוס, וכן הארגונים שמפרסמים זמני הלכה בטיסות בעולם]. איך צריך להתנהג כלפי תפילת ערבית של יום רביעי אחר שאין לו שקיעה, תפילת שחרית ביום חמישי אחר שאין לו זריחה, ומנחה ביום חמישי.

[וכן יש לברר כלפי חמשה ימים הראשונים של נדה, וכן שבעה נקיים, ברכות התורה, ברכות השחר, חיוב תפילין בכל יום, קריאת שמע, ברכות קרי"ש, דשחרית ודערבית, קריאת התורה ביום חמישי, צום בה"ב, אונן רח"ל].

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דיש בשאלה חמורה זו ספק אצל גדולי הפוסקים בעבר ובהווה, והוא נוגע לקיום טהרת ישראל כדת, ויש בו פעמים רבות ספק איסור כרת ממש, ומידי ספיקא לא נפקא, ומי לנו גדול ממז"ר עמוד ההוראה בעל הלהורות נתן זללה"ה שנשאר בזה בצריך עיון רב, ומה נאמר אזובי הקיר. ועכ"פ לענין התפילות, נראה דתפילת ערבית של היום הראשון יתפלל במטוס כנדבה אחרי זמן פלג המנחה [בלי ברכות קרי"ש דהוה חשש לבטלה], ולענין שחרית ומנחה של היום השני אחר הנחיתה בא"י, יבקש מהש"ץ בא"י לכוון להוציאו בעת החזרה של תפילת מנחה [וישמע משני ש"צ, הראשון לתפילת המנחה, והשני לתשלומין דשחרית]. ויקרא קרי"ש ביום השני בלא ברכותיה, ויניח תפילין לפחות באחד מהתפילות הנ"ל. ויש חולקים, ועיין בהערה^ל.

תפילה

ל.

א) כתב הרמב"ם (תפילה פ"א ה"א) "מצות עשה להתפלל בכל יום וכו', ואין מניין התפילות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה". ועוד כתב (ה"ה-ה"ו) "וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות, שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכו', וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה וכו', ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית

ומנחה, ואף ע"פ כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפלת חובה".

מבואר דיש חיוב תפילה מדאורייתא פעם אחת בכל יום, ועוד מבואר דמדרבנן השוו חיוב התפילות לחיוב קרבנות, וחיבו להתפלל שתי תפילות בכל יום ותפילה אחת בלילה.

ובנידו"ד הנמצא במטוס לא עובר עליו שקיעה של יום רביעי ולא זריחה והנץ של יום חמישי, אלא נמשך לו מעין יומא אריכתא ומתחבר מיום רביעי ליום חמישי. ויש לברר מה דינו. והיות שהיא פרשה שלא דנו בה גדולי הזמן בדורות האחרונים כל כך, ולא שמענו ולא ראינו בכתובים אלא רק על מקומות מסויימים ועל נידונים מסויימים, לכן קשה מאוד לקבוע בזה מסמרות, רק לכה"פ נפרוס בזה את הספיקות והצדדים קמיה גדולי הזמן וההוראה. ומידי ספיקא לא נפקא.

ויסוד הספק הוא אם חיוב התפילות נקבע עפ"י שקיעה וזריחה, או עפ"י תאריך היום, או לפי מצב הזמן שלמטה בארץ תחת מקום הטיסה.

ומצינו באחרונים שהאריכו באופן כללי לדון בזה, ודעת מרן בעל האגרות משה זללה"ה (או"ח ח"ג סי' צו) ד"נידון למעלה בעראפלאן איך הוא אז באותו מקום שם למטה", וכן הוא דעת כבוד מרן ראב"ד ירושלים שליט"א בעל התשובות והנהגות (ח"ה סי' לה) "באירון יש להסתפק האם כל זמן שרואה את השמש דינו כיום, אבל נראה דכיון שזהו באקראי לא נקבע כן, וקובעים יום ולילה כפי מקומו הטבעי למטה, ואף שנראה לו השמש מצד גבהו הוא לילה, ותלוי כפי הזמן למטה, וכ"כ הגרא"ז מלצר זצ"ל שבדבר העשוי בידי אדם כגון מגדל או בשוהה באירון ודאי דיש לנכות הגובה וגם הגרימ"ט הסכים לו בזה". ולפי דבריהם יש לדון טובא בנידו"ד איך

לקבוע דינו של הנמצא במטוס כשעובר על מקומות במהירות ואין בהם שקיעה וזריחה.

אולם דעת מו"ר עמוד ההוראה הגר"נ גשטטר זללה"ה (להורות נתן חי"א סי' ה-ח) אינו כן, אלא שחייב התפילות נקבע רק לפי זריחה ושקיעה העובר על האדם בפועל, ולא לפי המקומות שעובר בהם, וזה לשונו שם (אות יג) "על ידי כל זריחה נתחייבנו להתפלל שחרית, ועל כל שקיעה נתחייבנו להתפלל ערבית, ואם כבר התפלל פעם אחת ערבית אחרי השקיעה אינו חייב להתפלל שנית אף כשהלך ממערב למזרח, מכיון שאינו רואה במוחש שום שינוי והתחדשות". ועוד כתב שם (אות טז) "מי שנוסע ממזרח למערב סביב כדור הארץ כדרך הילוכה של החמה, וכל הזמן היה אצלו יום ולא שקעה עליו החמה, אינו חייב לחזור ולהתפלל שחרית כשיגיע למערב, ואף שעברו עליו שעות הרבה וגם בני אותו המקום חייבים בשחרית, אעפ"כ האורח פטור כיון שאצלו נמשך יום זה מתחלת מסעו, ובאותו היום כבר התפלל ולא נתחדש עליו זריחה המחייבתו בתפלת שחרית".

ויש דעות הסוברים דהכל נקבע כפי הזמן במקום שיצא משם, וכן הביא רבינו בעל ה'ברכת כהן' שליט"א (ישלח לו הקב"ה רופ"ש מן השמים במהרה), שפעם נסע לחו"ל בעשרה בטבת, ובשעת צאת הצום בא"י היה צריך להיות במטוס (ובמטוס עדיין לא הגיע שעת שקיעה), והורה לו מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה ש"בשעת הדחק אפשר לאכול בשעת סיום הצום בארץ ישראל". נמצא שדעת מרן הגרי"ש לא כדעת בעל האגרות משה זללה"ה ויבלחט"א בעל התשובות והנהגות שליט"א.

(ב) ולענ"ד נראה דלענין תפילת ערבית יש לדון ולצדד שמא הוא מתחייב בה, והיינו עפ"י דברי הרמב"ם (תפילה פ"ג ה"ז) "המתפלל תפלה קודם

זמנה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל אותה בזמנה, ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק אחר שעלה עמוד השחר יצא, ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה".

ומבואר מדבריו דכיון שתפילת ערבית רשות, לכן מותר להתפלל אף "קודם שתשקע החמה", וכמו"כ כאן י"ל דבזמן שהוא שרוי בו הלא "עומד להיות לילה", ואף שהוא מיד ממשיך ועובר למקומות אחרים ונמצא שלעולם לא בא לידי שקיעה, מ"מ עצם המציאות של זמן שבחפצא "עומד להיות לילה", י"ל שהוא סיבת חיוב בתפילת ערבית.

וע"כ נראה דעליו לכוון שהוא מתפלל תפילת נדבה, ויתפלל ערבית במטוס. אולם ברכות קרי"ש לא יברך משום ספק ברכה לבטלה. וכפי שכתב הקדמון ר"מ בן מכיר ב'סדר היום' דהמתפלל קודם שקיעה"ח לא יברך ברכות קרי"ש דהוי ברכה לבטלה. אך תפילה בתורת נדבה בידו להתפלל, ודייקא אחר פלג המנחה עכ"פ.

[ובמקו"א (ספר 'מפומייהו דרבנן' עמ"ס ברכות שיעור א') הארכנו בעיקר יסוד דינא דתפילת ערבית רשות, וביררנו דאין הכוונה שקיבלו על עצמם להתפלל עוד תפילה כמו שחרית ומנחה והוא בכלל 'מצות תפילה', אלא גדר הדברים הוא שקיבלו עליהם 'מצוה חדשה', ורק שפרטי דיניה נלמדו ונתקבלו שיהיו כנוסח התפילה וגדריה כמו שמצינו בשחרית ומנחה. ונמצא כשמתפלל תפילת ערבית, אי"ז קיום של 'מצות תפילה', אלא הא קיום של 'מצוה חדשה' המתקיימת ע"י אמירת נוסח התפילה דשחרית ומנחה. ועיין שם שביארנו בזה באופן נפלא כמה וכמה פרטי דינים, וראה

גם מה שביררנו שם בסי' ב' בענין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ודברי רבינו הגר"ח זללה"ה בגדר תקנת 'תפילת ערבית רשות'.

ג) ובענין תפילת שחרית של היום הבא, לדעת בעל האגרו"מ והתשוה"נ (הובאו לעיל) שנקבע דינו לפי המקום שתחתיו, הרי שחייב בזה מן הדין. אולם לדעת מו"ר עמוד ההוראה בעל ה'להורות נתן' הגר"נ גשטטר ז"ל שנקבע לפי זריחה ושקיעה, פטור מתפילת שחרית לגמרי. ולכן אי אפשר להתפלל שחרית דהוי ספק ברכה לבטלה, וכן אינו יכול לצאת מאחר המתפלל, דהוא ספק ברכות לבטלה של המוציא.

ואי אפשר לקבוע בזה דין תפילת שחרית כנדבה, דהא מבואר בשו"ע דלא עבדינן תפילת נדבה בכל זמן ועת, וז"ל השו"ע (סי' קז סעיף ד) "הרוצה להתפלל תפלת נדבה, צריך שיהא מכיר את עצמו זריז וזהיר ואמיד בדעתו שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף, אבל אם אינו יכול לכוין יפה, קרינן ביה 'למה לי רוב זבחיכם' (ישעיה א, יא), והלואי שיוכל לכוין בג' תפלות הקבועות ליום".

ועל כן נראה שאחר הנחיתה בא"י ילך למנין שמתפללים מנחה, ויבקש מהש"ץ להוציאו בחזרת הש"ץ עבור תפילת מנחה, ואח"כ ילך למנין אחר ויבקש מהש"ץ השני להוציאו בחזרת הש"ץ תשלומין לתפילת שחרית [ואפשר לצאת בתפילת ש"ץ דמנחה, תשלומין לתפילת שחרית, דאף שהם שני תפילות, מ"מ הברכות שוות, וכמוש"כ הברכי יוסף (סי' קח סק"א)]. ויכוון לכל מילה שאומר הש"ץ, כמוש"כ השו"ע (סי' קכד סעיף א) "צריך אותו שיוצא בתפלת ש"ץ לכוין לכל מה שאומר ש"ץ מראש ועד סוף, ואינו מפסיק ואינו משיח, ופוסע ג' פסיעות לאחרייו כאדם שמתפלל לעצמו". ויענה אמן על ברכות הש"ץ (שו"ע סי' קכד סעיף ו), אבל 'ברוך הוא וברוך שמו' לא יענה (משנ"ב סק"ג).

ומצד האיסור לאכול קודם התפילה, נראה שיאמר בבוקר קודם האכילה תפילה קצרה צרכי עמך מרובים וכו' (עי' שו"ע סי' קי סעיף ג, וסידור היעב"ץ עם גליוני עץ ארז עמוד רנג), ומהני להתיר האכילה.

(ובדידי הוה עובדא, אחר שעברתי ניתוח ואסרו עלי הרופאים להוציא קול דיבור משך חודש ימים, הורה לי מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א לצאת כל התפילות והברכות ב'שומע כעונה' מאחרים, מלבד פסוק ראשון של קרי"ש שיש להתאמץ ולאומרו. וכן הורה הגר"י בעלסקי זצוק"ל בעל 'שולחן הלוי').

(ד) ביסוד דין תשלומין יש לחקור, האם התשלומין דשחרית אחרי מנחה האם הוא דין חדש של תשלומין דשחרית, או דנאמר שזמן שחרית ממשיך כלפי תשלומין אף בזמן מנחה, ומיקרי זמנה דשחרית.

ולפי"ז היה מקום לצדד דמי שבא לא"י בזמן שחרית, יהיה יכול להתפלל תשלומין על ערבית וחשיב זמן ערבית כלפי תשלומיה, דאף שלא נתחייב בערבית, אולם זמן שחרית פתיך ביה אף זמן תשלומין דערבית, ויהיה יכול להתפלל תשלומי ערבית.

אולם יש לפקפק בזה, דהחידוש של תשלומין עד סוף התפילה הבאה דהוי זמנה כלפי זה, הוא רק באופן שבראשיתו היה פרשת חיוב, אבל לקבוע חיוב חדש בזמן התפילה הבאה זו לא שמענו.

והיסוד הנ"ל הוא עולה על קנה אחד עם מה שייסד הגאון רבי בנימין פאלער זללה"ה מפארי תלמידי מרן הגרי"ז הלוי זללה"ה בספר ברכת יצחק (תפילה פ"ג ה"ז), דאיתא ברמב"ם ד"הואיל ותפילת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה" ושרי להתפלל מזמן פלג המנחה, וצ"ב מה בכך שהיא רשות, הלא סו"ס יש לה זמן, ולמה לא לדקדק בזמנה. וייסד הגרב"פ ז"ל, דשם וחפצא דכל תפילה נעשה ע"י הזמן המיוחד לה, והיינו שאין הזמן רק דין בחיוב

וקיום התפילה, שאז חל חיוב תפילה ומתקיימת בו תפילה, אלא שהזמן משווהו לחפצא דאותו שם תפילה, וע"י הזמן כל תפילה נעשית שם וחפצא בפני עצמה, באופן שמזמן תפילת שחרית נעשית התפילה שם וחפצא דתפילת שחרית, וכן בשאר התפילות. אלא דתפילת ערבית מתחלקת בזה משאר תפילות, דשאר תפילות שהן חובה הויין שם מסויים בפני עצמם, משא"כ תפילת ערבית שהיא רשות, כל דינה הוא רק שהיא שם תפילה, אבל לא בשם מסויים ומיוחד דתפילת ערבית, ולכן הדין מתחלק גם לגבי הזמן, דהזמן דערבית אינו לאשוויי שם תפילה, אלא רק דין בחיוב וקיום של התפילה, והרי זה רק תפילה בזמן ערבית. וזה ביאור דברי הרמב"ם דאין מדקדקין בזמן ערבית כיון דהיא רשות, פירוש, אחר שאין חפצא דתפילת ערבית תלוי בזמנה, והיא רק דין תפילה, לכן מותרת גם מפלג המנחה.

תפילין

ה) בענין הנחת תפילין, הנה ברמב"ם ושו"ע לא מבואר אם זה מצוה בכל יום. ואיתא ברמב"ם (תפילין פ"ד הכ"ו) **"אף על פי שמצותן ללבשן כל היום, בשעת תפילה יותר מן הכל, אמרו חכמים כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, וכל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה שהרי בארבע פרשיות צוה על תפילין של ראש ועל תפילין של יד, וכל הרגיל בתפילין מאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו"**.

ובחידושי עץ ארז עה"ת (תניינא, פרשת תצוה, עמוד לט) דקדקנו בלשון הרמב"ם, מהו גדר "כל הרגיל בתפילין", דבריש ההלכה כתב דמצוותן כל היום, ובשעת תפילה יותר מן הכל, ובשעת קרי"ש הוי כמעט חובה, וצ"ב מהו הגדר של 'רגיל תפילין'. ובספר שם הבאנו מכמה חכמים גאונים וצדיקים זללה"ה ויבלחט"א מה שאמרו בזה:

הגאון החסיד רבי יוסף פרבשטיין זצוק"ל מר"י ישיבת אור אלחנן וחתן ש"ב נשיא קהילת מטרסדורף הגר"ע ארנפעלד זצ"ל, אמר לי, שמסדר דברי הרמב"ם שפתח ב'מצותן כל היום' וסיים בעיקר חיובן, נראה ד"הרגיל" קאי על מי שמניחם יותר זמן ממה שמחוייב. והגאון הצדיק הוד כבוד האדמו"ר רבי לייבוש מפשעווארסק שליט"א בן הגה"ק ר"י זיע"א (שזכיתי לשבת על ברכיו בטהרה כשאלהו הנביא עמד לימינו), אמר, שנראה לו הכוונה למי שרגיל במצוות תפילין כתיקונה בלי היסח הדעת, והוסיף שיהיה באמת בקדושה כדבעי.

והגרז"נ גולדברג זצוק"ל, חדב"נ דמרן הגרש"ז אויערבאך זללה"ה, אמר, דהנה יש להבין מה שאנו נוהגים בזמן הזה שאינו זהירים בנקיות הגוף להניח התפילין בשעת התפילה בלבד, לא פחות ולא יותר, וכי אירע בהשגחה פרטית שגופנו נקי מברוך שאמר ועד קדיש יתום בדיוק, וכן בשני וחמישי אירע בהשגחה פרטית שגופנו נקי כשיעור תחנון וקריאת התורה יותר משאר ימים. אלא ביאר בזה עפ"י יסוד האור שמח (הל' ת"ת) דלא נתפרש בתורה שיעור חיוב מצוות ת"ת, והוא משום דלכל אחד שיעורו וחיובו שונה. ועל דרך זה רצה לפרש דברי הרמב"ם, ד"הרגיל" היינו בכל אחד ואחד כפי יכולתו. ע"כ. והגאון השקדן ר"ח ברמן שליט"א מיישיבת פוניבז' הוגיע מוחו זמן מה, ונשאר בלא מענה.

ו) ונראה דמאחר שהוא בא לצאת ידי תפילת שחרית בחזרת הש"ץ של מנחה, לכן ראוי שיניח תפילין באותו זמן, ואולם אי אפשר לומר שזה 'חיוב' ממש, אבל בודאי מתקיים בזה "הרגיל בתפילין מאריך ימים".

והנה, בנידו"ד יש לו ספק גם על תפילת מנחה, ולכן הוא בא לצאת מהש"ץ שתי פעמים (בשני מניינים שונים), מהראשון לתפילת מנחה, ומהשני

לתפילת תשלומין דשחרית. ולכתחילה יניח התפילין רק בשעת חזרת הש"ץ השניה שממנה הוא יוצא יד"ח שחרית, אולם למהדרין ראוי להניח אף בחזרה הראשונה שיוצא בה תפילת מנחה.

ובלא"ה היה ראוי תמיד להניח תפילין במנחה, וכדאיתא בלשון השו"ע (סי' לז סעיף ב) והרמב"ם (תפילין פ"ד הכ"ו) דעיקר חיוב תפילין "בשעת תפילה", והיינו בין שחרית ובין מנחה, וכן כתב להדיא בביאור הלכה (שם) משמיה דהרמ"ע מפאנו דיש להניחם אף במנחה, וכן נהג הגר"א ז"ל (מעשה רב אות סג), אדוני זקני הגרעק"א זצ"ל, ומרן החזו"א זללה"ה, וכן ראיתי את מו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה, וכן איתא בסדר היום וסידור היעב"ץ מעיקר הדין כידוע. ובספר תורת עץ ארז (עמוד שפב) הארכנו לבאר מ"ט אין נוהגים בזה, עפ"י מה שהביא זקה"ק הכת"ס זיע"א בתשובה (או"ח סי' י) מהרשב"א (ח"א סי' סא) דהכלל הוא "פוק חזי מאי עמא דבר", וסו"ס לא נהגו העולם בהנחת תפילין במנחה [ואם יהיה מניין הנוהגין להניח תפילין במנחה, אשרי להם, עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' נא)], עיין שם שהארכנו בזה. ועכ"פ כאן שהוא ממילא מניח התפילין לצורך החזרת הש"ץ שיוצא ממנה תפילת שחרית, מה טוב אם יניחם מעט קודם ויהיו עליו גם בחזרה שיוצא ממנה תפילת מנחה.

אולם לענין הנחת תפילין דר"ת באותו יום יש להקל, דבלא"ה אין זה חיוב גמור. וכן לענין אכילה קודם מצוות אכילת תפילין אי אפשר לאסור עליו. וכן באופן שאירע העובדא הנ"ל בתשעה באב שמנהג העולם שלא להניח תפילין בבוקר, אזי אף אם הוא עצמו נוהג להניח משום קיום המצוה (כמובא בהנהגות זקה"ק החת"ס זיע"א, וכן נהג האדמו"ר מהר"י מסטמאר זצוק"ל, ועוד צדיקים, וראה בפסקי הלכות תשעה באב מה שכתבנו בזה), נראה דבאופן כזה לא יניח, דאחר שאינו חיוב גמור יש להמנע מזה משום האבילות.

קריאת שמע

ז) בענין אמירת קריאת שמע, הנה כתב הרמב"ם בקפיל להלכות קריאת שמע "מצות עשה אחת, והיא, לקרות קריאת שמע פעמיים ביום". ונראה מדיוק לשונו שאין שני מצוות לקרות קריאת שמע אחת בבוקר ואחת בערב, אלא יש רק מצוה אחת, והיא לקרות קריאת שמע פעמיים ביום. ונפק"מ שאם קרא רק בבוקר או רק בערב, לא קיים את המצוה. וכן גר שנתגייר בבוקר, לא יהיה לו חיוב של קריאת שמע, אחר שלא קרא בלילה, ואמנם יהיה חייב לקרות מדין תפילה וכקורא בתורה, אבל לא יקיים בזה את המצות עשה של קריאת שמע. וראה בשיעורי עץ ארז ברכות שהארכנו בזה טובא.

וכעין זה כתב הרמב"ם לגבי קרבן התמיד (תמידין ומוספין פ"א ה"א) "מצות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום והם הנקראים תמידין, אחד בבקר ואחד בין הערבים", וגם בלשון זה משמע שיש רק מצוה אחת של הקרבת שני תמידין, ואם הקריב רק אחד, לא קיים את המצוה. ונפק"מ שאם חנכו את ביהמ"ק בצהריים, יכולים לקיים את הקרבת התמיד רק מצד חינוך המזבח ולא מצד מצות התמיד, שהיא אינה מתקיימת אלא רק כשמקריבים את שני התמידים. ונתבאר במקו"א.

וסיפר לי ידי"נ גדמ"ש הגר"י וולף שליט"א שאחד הציע דברים אלו בפני מרן הגר"ז הלוי זללה"ה, ודחה אותם, וסבר שבודאי קריאת שמע ערבית ושחרית הם שתי מצוות עשה נפרדות לגמרי, ולא נראה לומר שלדעת הרמב"ם הם מצוה אחת ותלויים זה בזה. [ולפי"ז יש לדון כוונת הרמב"ם שבמנין המצוות נמנים שניהם למצוה אחת]. ושמעתי בשם תלמידי בית בריסק שדעת מרן הגר"מ זמבה ז"ל הי"ד היה כמוש"כ דהוה מצוה אחת עם שני חלקים.

ח) כתב הרמב"ם (קרי"ש פ"א ה"ט-ה"יא) "אי זהו זמן קריאת שמע בלילה, מצותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה וכו', ואי זה הוא זמנה ביום, מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה, ושיעור זה כמו [עישור] שעה קודם שתעלה השמש".

נראה בלשון הרמב"ם דתקנת מצוות קריאת שמע הוא לפי הזריחה והשקיעה דהיום, ובודאי לדעת מו"ר בעל ה'להורות נתן' הגר"נ גשטטנר ז"ל דכן הוא לענין חיוב תפילה, אף לענין קרי"ש הוא כן. ואחר שהכרענו לענין תפילה שאין חיוב תפילה חדש מעיקר הדין בלא זריחה ושקיעה חדשים, כן יהא הדין אף לגבי קרי"ש.

ושמעתי מהגרש"ז קרליבך שליט"א יו"ר ועד הפיקוח ההלכתי בהעדה"ח וראש בית מדרש להוראה 'ועד טוב', שהגר"ח"ק זללה"ה הורה לידידו ששאל קמיה, שבודאי נחשב ביטול מצוות עשה מן התורה, וצריך להוציא אפילו ממון רב לפי יכולתו כדי שלא לבטל המצוה בהידור כדין, ואמר לו הגר"ח"ק "כשתעלה לשמים, מה תשיב, למה לא התפללת ערבית? ועל זה עוד אפשר לומר שהוא רשות ולא הייתם במקום חיוב, אבל קריאת שמע שחיובה דאורייתא, מה תענה? ודאי שזה לשלם על זה שבע מאות דולר". ע"כ. והוא חידוש גדול, דאם עיקר הדין הוא שאינו מתחייב כלל בקריאת שמע, א"כ מה יתבעוהו מן השמים, הלא קיים חיובו בהידור בזריחה ושקיעה שהיו לו. ואולי דעת הגר"ח"ק ז"ל שמי שלוקח טיסה כזו מגרע מעצמו בידיים חיוב של קרי"ש שהיה יכול להתחייב, ונמצא לדבריו שישאלו בשמים על כל ביטול עשה שהיה אפשר להתחייב בו.

והנה, מצינו בטורי אבן (ר"ה כח ע"ב באבני מילואים) כללא בדין איסור 'בל תגרע', דאם אינו מקיים המצוה כלל, אינו עובר באיסור בל תגרע, אבל

אם עושה במעשה חלק מהמצוה וחלק אינו עושה, אז עובר באיסור בל תגרע. ולפי"ז יש מקום לדון כאן שמעשה העליה למטוס חשיב עשיה שפוטר עצמו מחיוב והוי בכלל בל תגרע, וא"כ בודאי צריך להוציא ממון שלא לעבור בזה. אולם יש לחלק דכאן אינו עושה חלק מהמצוה ומבטל מקצת, אלא עושה מעשה הפוטר לגמרי מהמצוה, ושמא בזה לא שייך איסור בל תגרע.

ט) ובודאי לכתחילה יש להחמיר לומר קריאת שמע במטוס, אף אם אי אפשר להתחייב מעיקר הדין. אולם לענין ברכות קרי"ש, אי אפשר לברכם משום חשש ברכה לבטלה. וכמוש"כ בסדר היום שהמתפלל קודם שקיעת החמה אינו יכול לברכם מחשש ברכה לבטלה.

ואף שמצינו באור גדול על דברי המשנה (ברכות פ"א מ"ב) "כאדם הקורא בתורה" דהברכות קרי"ש הם מעצם צורת התקנה של אמירת קריאת שמע, שיהיה עם ברכה לפניו ואחריה כתקנת קורא בתורה, ולכן נשאר תקנת הברכות מדין סדר אמירת קרי"ש אף אחר זמן קרי"ש, עם כל זאת אי אפשר להתיר לאמרם דהוי חשש לבטלה.

[ויסוד זה דברכות קרי"ש הם חלק מסדר הקרי"ש בעצמה, יש ללמדו אף מדברי הרמב"ם, דהנה כתב הרמב"ם (קריאת שמע פ"א הי"א) "ואי זה הוא זמנה ביום, מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה, כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה". דהיינו, שזמן המצוה הוא להתחיל בנץ החמה, ולסיים מעט קודם, בשיעור שיוכל לקרות ולגמור אמירת ברכה אחרונה עם הנץ החמה. ויש לעיין מדוע הכניס הרמב"ם לזמן מצות קריאת שמע את הברכה שלאחריה, וכתב דזמנה הוא כדי שיסיים קרי"ש

וברכותיה עד הנץ, ומדוע לא כתב שזמן המצוה של קריאת שמע לבדה הוא 'עד הנץ', ומה שייכים ברכותיה לזמנה.

ואשר מבואר בזה, דברכות קריאת שמע מישך שייכא לעיקר הדין של קריאת שמע בעצמה, והטעם הוא, משום שזה סדר הקריאה של שמע, בתוספת ברכות לפניה ואחריה, ולכן גם הברכות צריכות להיות בזמן של 'עד הנץ החמה'.

וראיה לזה, שהרי מי שלא קרא פרשת 'והיה אם שמוע', לדעת רוב הראשונים יצא ידי חובה מדאורייתא (כ"ד השו"ע סדר היום והיעב"ץ, ובכת"ס כתב שזה דעת רוב הראשונים, אמנם הגרמ"מ קארפ שליט"א אמר לי שזה לא נכון אלא דעת רוב הראשונים שגם ויאמר חלק מהקרי"ש). ובודאי מי שלא קרא פרשת 'ויאמר', לכולי עלמא יצא ידי חובת קריאת שמע מדאורייתא. ובכל זאת בודאי ששני פרשיות אלו גם צריכים לקרות בתוך זמן קריאת שמע, והביאור הוא, כיון שהם חלק מ'סדר הקריאה', שקריאת שמע כתיקנה היא יחד עם כל פרשיותיה. וכמו כן יש לומר לענין הברכות, ש'סדר הקריאה' הוא קריאת שמע עם ברכותיה, ולכן גם את הברכות צריך לומר בתוך זמן קריאת שמע.

ואחד מבני החבורה שליט"א הוסיף ראיה ליסוד זה, מדברי רש"י (ברכות יא: ד"ה יוצר), שכתב דברכת יוצר אור אינה מברכות קריאת שמע, ולכן "אומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו". ומדויק בלשונו שברכות קריאת שמע צריכים להיות דוקא בתוך זמן קריאת שמע, ורק ברכה שאינה מברכות קריאת שמע, יכולים לאומרה קודם זמן קריאת

שמע. וחזינן מדבריו שהברכות הם חלק מ'סדר הקריאה' וצריכים להיות בתוך הזמן].

ברכות התורה וברכות השחר

(י) כתב השו"ע (סי' מז סעיף יא) דהישן ביום הוי הפסק לברכות התורה, ויש אומרים דלא הוי הפסק, וכתב המשנ"ב (ס"ק כה) דמצינו כמה מגדולי האחרונים שבירכו והמברך לא הפסיד. ובנידו"ד הרי ישנים במטוס, וא"כ המברך ברכות התורה לא הפסיד.

אמנם יש לדון האם השינה במטוס נחשבת שינת קבע או עראי. ומי שטס ב'מחלקת עסקים' ויכול להטות מושבו כעין מיטה, לכאורה ודאי חשיב שינת קבע, אולם מי שיושב ב'מחלקה הרגילה' וישן בישיבה, יש מקום להסתפק האם חשיב שינת קבע או לא. ומספק אין לו לברך, אלא יצא יד"ח ממי שישן ב'מחלקת עסקים'.

[דעת מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א שאין לישון ב'מחלקת עסקים' בשכיבה, משום שהוא שינה בתערובת אנשים ונשים, כי אין מחיצה ביניהם (וכיום נהוג שיש מחיצה לכל אחד, ויש לצדד להתיר). וכן הוא בעצמו בנסיעתו אינו שוכב שם כלל, וכן ראיתי את הגאון הגדול הגרב"מ אזרחי שליט"א בנסיעתו שאינו שוכב שם כלל, אלא יושב וכותב חידו"ת מראשית הטיסה ועד לסופה. מי שאשתו אינה טהורה, ישתדל שלא לישב סמוך לה במטוס (במחלקה הרגילה), דקשה מאוד ליזהר שלא תהיה נגיעה בסמוכים זה לזה, בפרט בטיסה ארוכה].

ברכות השחר של יום השני, לא יברכו, דהוי ספק ברכה לבטלה. אולם ראוי לברכם בלא שם ומלכות, כמבואר באחרונים (סדר היום, יעב"ץ, כת"ס, ביאור הלכה ועוד) שבכל ספק ברכה מועיל לומר בלא שם ומלכות. [ואף

שכתב השו"ע (סי' מו סעיף ח) שגם מי שהיה ניעור בלילה יכול לברך ברכות השחר, דהם ברכות על הבריאה ולא על עצמו, עדיין י"ל שאם כלפי עצמו הוי ספק שלא חשיב יום חדש, א"כ אינו יכול לברך].

קריאת התורה ותענית בה"ב

(יא) קריאת התורה ביום השני (שהוא יום חמישי בשבת), יש להסתפק כיצד ינהגו, דאם אמרינן ששני הימים הוו יוצא חד אריכא, א"כ אין כאן 'יום חמישי'.

והנה, בעיקר תקנת קריאת התורה בשני וחמישי, מצינו בגמרא (ב"ק פב.) שתיקנוה כדי שלא יעברו ג' ימים בלא תורה. ויש להסתפק האם קבעוה ב"כל שלשה ימים", או ב"שני וחמישי" דוקא. ונראה דנחלקו בזה תוספות והרמב"ם. דהתוס' (ב"ק שם) כתבו, דהטעם שתיקנוה בשני וחמישי הוא "משום דאמר במדרש, משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום, ולפי שהיה עת רצון באותה עלייה וירידה קבעו בשני וחמישי, ולכך נמי נהגו להתענות בשני וחמישי". אולם הרמב"ם (תפילה פ"ב ה"א) כתב דתיקנו הקריאה בשני וחמישי "כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה", ולא הזכיר טעם אחר לשני וחמישי דוקא. (ועי' בספר ברכת יצחק מהגר"ב פאלער זללה"ה שעמד בזה).

ויש מקום לומר דבנידוד חיוב הקריאה יהיה תלוי במחלוקת התוספות והרמב"ם, דלדעת התוס' שהתקנה נקבעה על יום שני וחמישי דוקא, א"כ כאן שהוא 'יום רביעי ארוך' א"א לחייבם לשמוע הקריאה, ואפילו יהיו ציבור שלם במטוס עם ס"ת, אי אפשר לומר שאם לא קוראים בתורה מבטלים תקנת חז"ל. אבל לדעת הרמב"ם שגדר התקנה שלא יעברו ג'

ימים בלא תורה, א"כ לו יהי שאין כאן 'יום חמישי', אך יהיו חייבים ביום שישי לשמו קריאת התורה, שלא יעברו ג' ימים בלא תורה.

ולענין חיוב תענית בה"ב, למי שקיבל עליו להתענות, יש להסתפק אם נקבע לפי מה שבעולם נחשב ל'יום חמישי', או לפי מה שאצל האדם הוא 'יום חמישי'. ויש לצדד בזה ואכ"מ. ונראה דכיון שחובת תענית זו חלה על ידי נדר של האדם, לכן אזלינן בתר לשון בני אדם, ובדעת בני אדם היום השני נחשב ל'יום חמישי', ויהיה חייב להתענות. [אולם יש דין לקבל עליו התענית במנחה של יום שעבר כמבואר בשו"ע (סי' תקסב סעיף ה), וכאן לא בריא אם היום הראשון הוא "יום שעבר" או רק יום שלישי, ומספק צריך לקבל על עצמו תענית זו שני פעמים].

ז' נקיים

(יב) בענין טהרת נדה, יש להסתפק בין לענין חמשה ימי טומאה (או ארבעה, עי' שו"ע סי' קצו סעיף יא), ובין לענין ז' נקיים. היכי לדון להאי דינא, אי חשיב יום אחד או שני ימים. (וכן יש להסתפק לענין חיוב בדיקה פעמיים בכל יום מהז' נקיים, אלא שבזה יש מקום להקל אחר שבלא"ה בשעת הדחק כשר גם בבדיקת ראשון ושביעי לבד). ומו"ר עמוד ההוראה הגר"נ גשטטנר זללה"ה בשו"ת להורות נתן (שם) נשאר בצריך עיון רב בדין שבעה נקיים בכה"ג.

ולכאורה אם אמרינן דהיום נקבע לפי זריחה ושקיעה, א"כ אין כאן אלא יום אחד ארוך, ולא עולה לה למנין הימים כשני ימים. ולהקל בזה הוא שאלה של איסור כרת. ויל"ע בזה.

והגרא"ב ליטמנוביץ שליט"א שליט"א מרבני בית בריסק בהעדה"ח, הורה שנחשב לב' ימים לענין ספירת נקיים, וכן הסכים ראש ישיבת בריסק המעטירה הגרא"י הלוי סאלאוויציק שליט"א.

אולם שמעתי מידי"נ חסיד שבכהונה הגר"ש נוטיס שליט"א שדעת הגר"י ברקוביץ שליט"א ראש ישיבת 'אש התורה' שעל יד שריד בית מקדשנו ששני הימים נחשבים ליום אחד לענין ספירת שבעה נקיים, וצריך לספור עוד יום אחד, וכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה.

[ועי' פתחי תשובה (סי' קצו סעיף ד סק"ד) בשם השל"ה שהנדה צריכה לספור בפיה את ימי השבעה נקיים, והנוב"י והרדב"ז ועוד חולקים עליו. וראה בספר תורת עץ ארז (עמוד רמט) שביררנו עיקר ענין הספירה דזבה, עיין שם].

דעת גדולי ההוראה

יג) בכל נידון זה, הורה הגאון האדיר ר"ש אלתר שליט"א לאחד מרבני לוס אנג'לס ששהה עמו במטוס בטיסה מלוס' אנג'לס לא"י בזה"ל, "עכשיו הוא זמן מנחה, א"כ נתפלל מנחה", והוסיף לענין תפילת ערבית של יום רביעי ושחרית של יום חמישי, דאזלינן בתר זריחה ושקיעה ולכן פטורים מתפילות אלו, וכן פטורים ממנחה של יום חמישי כיון שהוא יום אחד עם יום רביעי וכבר התפללו מנחה ביום רביעי. ואמר שברור לו שכך הדין, ואפילו להניח תפילין ביום חמישי הוא רק להידור בעלמא. ע"כ. והיינו דס"ל שהוי כיומא אריכתא.

והגאון הגדול רבי מרדכי גולדשטיין שליט"א רב שכונת משכנות יעקב והגלילות בבית שמש אמר לי, דלענין התפילות אזלינן בתר המקום שהמטוס נמצא מעליו, וחייבים בתפילת ערבית ושחרית וכו', וכן הדין גם לענין שבעה נקיים, ובודאי כלפי חמשה ימים יש לסמוך על זה. ועוד אמר, שאפילו אם הבעל נוהג לחומרא דחשיב כיום אחד, עדיין האשה יכולה לנהוג דהוה ב' ימים, ואינו תרתי דסתרי.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, דכלפי תפילת ערבית וקרי"ש של ערבית לכאורה אי אפשר להתפלל ולברך, אבל לענין תפילת שחרית ומנחה שאחרי הנחיתה בא"י אפשר להתפלל, היות שכעת לפני חצות של יום חמישי נמצאים בא"י ונקבע הדין לפי המציאות של עכשיו, ולענין שבעה נקיים נחשב לב' ימים.

ושאלתי את הגאון רבי גרשון בעס שליט"א ראש בתי הדין בלוס אנג'לס, ולא היה ברור לי דעתו בזה, ועכ"פ אמר שיתפלל ערבית של יום רביעי במטוס בזמן פלג המנחה, ושחרית של יום חמישי יתפלל בא"י אחרי הנחיתה.

הרי שווייץ

אמר החכם: מי שמונח בתלמוד,
לא שייך שלא יראה את כל גדלות
הבריאה של הקב"ה בכל תוספות
שלומד.

מיוסד על לשון של מו"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה ראש ישיבת צאנז
יעקב ובעל הקונטרס הביאורים ושערי שמועות. וכתורת עץ ארז צאנז
זוהי תוצאה.

תשובה לא

לקרוע שערי שמים לגאון וחסיד

תלמידים שרבהם נפל לחולי קשה ביותר רח"ל,
וברצונם לעשות נח"ר ליוצרם כדי לעורר עליו
רחמים מן השמים, ומבקשים עצה הוגנת שתהיה
שוה לכל נפש.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דאחר שכבר קבעו חכמינו ז"ל ש"צריך
שיחלה עצמו" על ת"ח השרוי בצער וצריך לרחמים, וק"ו כשאותו
ת"ח הוא רבה, לכן יש לקבוע יום תענית ותחנונים לתלמידיו
ומעריציו וכל מי שקיבל תועלת ממנו, וכן לתת פדיון נפש אוכל
לת"ח, ועיין בהערה לא.

לא. א) כתב הרמב"ם (תעניות פ"א ה"א) "מצות עשה מן התורה לזעוק
ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר 'על הצר הצורר
אתכם והרעותם בחצוצרות', כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר
וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו". והנה, חולי של יחיד בודאי אינו

בכלל "כל צרה שלא תבא על הציבור", אולם בנידו"ד שרב של ציבור נעשה חולה, יש מקום לדון שהוא בכלל "צרה של ציבור", דכלפי תלמידיו ומעריציו הוי צרת רבים.

בעת תחילת לימוד מסכתא חולין בכולל 'תלמידי הכת"ס' במודיעין עילית, קבענו יום תענית לרבני הכולל, כפי שכתב זקה"ק החת"ס בספר 'הזכרון' שביום שהתחיל לימוד מסכת חולין גזר תענית על בני הישיבה, וכפי שכתב בספר חסידים. וכן הורה לנו רבינו בעל האיילת השחר זללה"ה לתקן תענית, אלא שבאותו זמן היה יום לאחר חנוכה ועוררנו שבמגילת תענית איתא שאסור לקבוע תענית ציבור באותו יום, וכמוש"כ רבינו הח"ח זיע"א במשנ"ב (סי' תרפו סק"א), אולם תענית יחיד מותר לקבוע בו. וע"ש שביירנו אם תענית לבני הכולל הוי בגדר 'תענית ציבור' או 'תענית יחיד', ושאלתי בזה את רבינו הגדול הגר"ש אויערבאך זללה"ה ואמר לי דחשיב תענית יחידים, ונפק"מ דאפילו כשיהיו עשרה מתענים בבית הכנסת, אין קוראין 'ויחל', וכן הורה לי לדינא מו"ר כבוד הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א שלא לומר 'ויחל' (וכיוצ"ב מצינו בפוסקים לגבי תענית בה"ב, דאף כשיש עשרה מתעניין בביהכ"ס אין קורין 'ויחל'). ובפרט למבואר בדברי זקה"ק החת"ס זיע"א בתשובה (או"ח סי' קנז) ד'ויחל' תלוי ביום ולא בתענית, ורק תענית ציבור קבוע הוי בגדר 'יום תענית', ולא ציבור של יחידים שקבעו להם תענית. [ואפשר דכדי לאפוקי מ'תענית ציבור' משום מגילת תענית, הורה לן הגאב"ד שליט"א שלא לקרוא 'ויחל', רק דבעינן אמירת 'עננו' ביחיד ולא בציבור (עי' משנ"ב סי' תע סק"ב), ותיקן לומר אחר תחנון 'אבינו מלכינו' וסליחות לתחלואי ילדים]. וראה עוד מה שכתבנו בזה בשיעורי עץ ארז עמ"ס חולין (בסוף הספר).

(ב) ב'יהי רצון' שאחר קריאת התורה בשני וחמישי, אומרים "יהי רצון וכו', לקיים בנו חכמי ישראל הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם בכל מקומות מושבותיהם". ויש לברר מה המקום לאריכות הגדולה הזו, וכיצד נכנס לתוך הבקשה על החכמים כל משפחתם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם.

ונראה עפ"י מה שאמרו חז"ל (מכות י"ע"א) "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, שנאמר 'וחי' עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא". וביאר הרמב"ם (רוצה פ"ז ה"א) "תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו וכו' וחי בעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד כמיתה חשובין". וכתב הריטב"א "מגלין רבו עמו - פירוש, ואף על פי שיש ישיבה בערי מקלט, שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, כדאמרינן במס' ע"ז י"ג ע"א".

והנה, בהמשך הגמ' שם איתא "אמר רבי יוחנן, הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו", וכן נפסק ברמב"ם שם. והיינו משום דהרב בלא תלמידים הוא כתלמידים בלא הרב, וגם ע"ז אפשר לומר דחיי הרב בלא תלמידים כמיתה חשובים. ואף אם יש תלמידים אחרים בערי מקלט, אולם גם בזה שייכא דברי הריטב"א ד'לא הכל אדם זוכה ללמד', ולא כל תלמיד הוא 'תלמיד' כדת. (ועי' בשיעורי עץ ארז עמ"ס מכות מה שהובא פירוש נורא מבעל הברכת שמואל ז"ל).

וזה ביאור המעשה פלא שמצינו בגמ' (תענית כג ע"א) דחוני המעגל ניים שבעים שנין, וכשקם אזל לבי מדרשא ולא הימנוהו, "ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה", חלש דעתיה, בעי רחמי ומית. "אמר רבא, היינו דאמרי אינשי או חברותא או מיתותא". והוא פלא ממש, איך המית עצמו על חסרון יקרא כדמבעי ליה. ולהנ"ל הרי זה קיום ממש של דברי הרמב"ם

דחיי בעלי חכמה בלא תלמוד "כדמבעי ליה", כמיתת חשובים, וכן הוא הרגשתו של רב שאין לו את תלמידיו, וק"ו תלמידים בלא רבם.

ובזה ניחא הא דבקשתנו ב'יהי רצון' אחר קריאת התורה היא לא רק על החכמים עצמם, אלא גם על תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם בכל מקומות מושבותיהם, דכולם נצרכים להרב גופא. וכבר הביא מו"ר ר"י באר יעקב הגרמ"ש זללה"ה משמיה דרש"י ב'ספר הפרדס' דהתלמיד דבוק בנפש רבו ומקבלים כח זה מזה. ואיתא בגמ' (תענית ז"ע א') "אמר רב נחמן בר יצחק, למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה', לומר לך, מה עץ קטן מדליק את הגדול, אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים. והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן".

ג) והנה, לאחרונה כמה גאונים בא"י ובחול נחלו ונכנסו למצב סכנה, ונקבע ע"י תלמידיהם ומעריציהם יום תענית וחזוק, ופרסמו כדלהלן: אמרו חז"ל (ברכות יב ע"ב) "אם תלמיד חכם הוא וצריך לרחמים, צריך שיחלה עצמו עליו". ולכן כאיש אחד בלב אחד וביראת הכבוד, נשתדל בלא נדר בעזה"י לקיים כפי יכולתנו את הסעיפים הבאים ביום ... [היינו ביום ב' או ה', וכמוש"כ השו"ע (או"ח סי' תקפ סעיף ג) "יש מי שאומר שגזרו שיהיו מתעניין בכל שני וחמישי על חורבן הבית, ועל התורה שנשרפה, ועל חלול השם"].

א. להיות בצום ותענית עד חצות [ולקבל התענית יום קודם (שו"ע או"ח סי' תקסב סעיף ה)]. ומי שאין בכוחו יעשה לכה"פ 'תענית דיבור' כחצי יום [כמבואר בדברי הגר"א זללה"ה (אבן שלמה פ"ז אות א') ובדברי מרן הח"ח זיע"א (משנ"ב סי' תקעא סק"ב) שתענית דיבור פועל לכה"פ כמו תענית

מאכילה ושתיה. והגם שזה נאמר על תענית דיבור בכל היום, אולם כבר הורו מרנן הגרא"מ שך, הגר"ח קנייבסקי, והגר"ש אויערבאך זללה"ה, שמעלת תענית דיבור הוא גם כשנעשה לחצי יום (כמובא בספר מהגרנ"צ פרנס שער השבת עמוד ל').

ב. לומר ספר אחד בתהילים, ומי שאין ביכולתו יאמר לכה"פ מזמור קי"ט [וכמו שהאריך הקדמון ר"מ בן מכיר ז"ל בעל ה'מודה אני' בספרו 'סדר היום' (הנהגת ערבית מוצ"ש) בגודל מעלת וייחוד מזמור קי"ט על יתר המזמורים, וכן תיקן בישיבתו לאומרו בכל יום קודם סדר הלימוד של ארבע פעמים שש שעות רצופות].

ג. לתת סך ח"י שקלים לצדקה בעבור אוכל לתלמיד חכם [עי' בדברי הרמ"א (או"ח סי' שלד סעיף כז). וכן מובא בסגולת הגרעק"א ז"ל (לענין זש"ק) גודל תיקון ופעולת נתינת מטבעות של כסף ודייקא בעבור אוכל לתלמידי חכמים].

ייסורים

אמר החכם: עדיף שהקב"ה יתן לי כל
הייסורים מכף רגל ועד ראש בעולם
הזה, העיקר להגיע לעולם הבא נקי
לגמרי.

מיוסד על המילים של פאר הדור האחרון הגר"מ פוגרמנסקי זללה"ה,
ומקדושי מייסדי עולם המורה צדקת. מפי הגר"מ שטרנבוך שליט"א
ראצ"ד ירושלים עיה"ק שהעיד הנ"ל.

תשובה לב

'ותשחת הארץ' בזמנינו רח"ל

נגיד נכבד מפורסם שמתיעצים עמו בעניינים שונים, כגון אנשים שיש להם צו מאסר או עונשי מס כבדים, אנשים שסובלים מבעיות בנפש, חולים למיניהם, נערים ונערות שנזרקו מבתי הוריהם בגלל מעשה כזה או אחר, ועוד. ובאים לפניו גברים שתאוותם תועבה היא, ואיסורים בסקילה, ולדבריהם יודעים שהם חולים ומרגישים שנוהגים כבהמות, אולם לא יכולים להפרד כלל מתאוותם, ואין להם עצה איך להיות כבני אנוש בריאים בדעת ובנפש. ולדבריו הם אומרים שאין רצונם להמשיך במעשיהם, ואדרבה, הם שואפים להיות כאחד האדם. ושאלתו מה אפשר לתת להם עצה ותושיה.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, שאחר שעל פי דעת הרופאים כמעט שאין בזה רפואה אם לא על ידי תרופות וטיפולים למיניהם, לכן קשה לקבוע תשובה ברורה לזה, ובדאי אפשר להורות בזה תשובה כללית לכל בני אדם, דבודאי כל אחד הוא עולם בפני עצמו, אולם

צריך לדרוש ולתור אחר הנקודה שכל אחד באופן פרטי אחוז בחטא (ויש בזה באופן כללי שלשה מינים), ועפ"י היקף השייכות לחולי המנוול הזה יש להשתדל ולבדוק אם אפשר ליתן עצה הוגנת לב.

לב. א) כתב השו"ע (אה"ע סי' כד סעיף א) "לא נחשדו ישראל על משכב זכר ועל הבהמה, לפיכך אין איסור להתייחד עמהן, ואם נתרחק אפילו מיחוד זכר ובהמה, הרי זה משובח. ובדורות הללו שרבו הפריצים, יש להתרחק מלהתייחד עם הזכר". ובערוך השולחן (שם) כתב, משכב זכור ומשכב בהמה מהערייות הם וחייב כרת ואם בעדים והתראה חייב סקילה כמפורש בתורה, ולכן הבא על הזכר או הביא זכור עליו כיון שהערה אם היו שניהם גדולים נסקלים שנאמר (ויקרא יח, כב) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, ובקדושים כתיב (ויקרא כ, יג) ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם, הרי דהשוכב והנשכב שניהם בסקילה וכו'. ע"כ.

ובעוה"ר בדור האחרון חזר וניעור עניינם וחטאם של אנשי דור המבול וארץ מצרים, ויש חולים מנוולים השקועים בחטא הזה עד שאבד מהם תאוות נשים לגמרי, ולדבריהם אינם מסוגלים לפרוש מזה כלל, ולא יודעים מה לעשות.

ואיתא באורחות צדיקים (שער כו) בשם הראב"ד, "כל אדם יכול לדעת בעצמו איך יגדור לפי ענייניו, והראש לכל הגדרים, שישמור עיניו ממה שאינו שלו".

ונראה שיש בזה שלשה מינים, הראשון הוא מי שנכשל רח"ל כמה פעמים

באיסור הנ"ל, אולם לא דבוק בו כ"כ ועדיין יש לו תאוה רגילה המצויה לבני אנוש, ותקנתו היא לימוד מוסר ואגדה ותורה בטהרתה, שזה יכין לו הדרך לדרכי התשובה, וכמו שכתב רבינו הגר"א זללה"ה בפירוש משלי (כה, כא) "אמרו בגמרא אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבהמ"ד אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ וכו', והיינו ששני מיני יצר הרע הן, תאווני וכעסני, והן ימין ושמאל מים ואש, וכנגדן נקרא התורה ג"כ אש ומים, והיינו שבתורה הן ב' דברים הלכות ואגדות, ואגדות נקרא מים שמושך לבו של אדם כמים ושם כל עניניהם על מוסר שמזה ישבר יצה"ר של התאוות ע"י מוסר, וההלכות הן הדינין שהן האש וכו'. וזהו אם רעב שונאך שהוא היצה"ר, אם הוא רעב שהוא הכעסני האכילהו לחם שהוא הלכות שהוא נצרך להלכות, ואם צמא שהוא התאוני השקיהו מים שהוא אגדות".

ב) והמין השני הוא מי שנכשל בעוון החמור הזה עד שכבר פקע ממנו תאוות בני אנוש רגילים, ודבוק לגמרי בעבירה. ודרך התיקון שלו היא רק באמצעות שיפוש מבני אדם וישב בהתבודדות מבני אדם עד שירגיש שתיקן את עצמו בזה.

כתב רבינו הגר"א (אבן שלמה פ"ב אות ד) "מי שאין מעצור לתאוותיו וכעסו, טוב לו לשבת בארץ מדבר". ועוד כתב רבינו הגר"א (אבן שלמה פ"ד אות יט) "להכניע היצר הרע החיצוני צריך להתרחק מלהביט בתאוות עולם הזה ומחבורת אנשים המבטלים מתורה ולישב בהתבודדות, והיצר הרע הפנימי צריך להכניעו בזכרון יום המות".

ובגליונות שם (כת"י) הבאנו דברי רבי אברהם בן הרמב"ם שכתב בספרו 'המספיק לעובדי השם' פרק על מעלת ההתבודדות, ובתוך דבריו שם כתב, "ההתבודדות היא אחת הנכבדות שבין המידות התרומיות, והיא

דרכם של גדולי הצדיקים ובאמצעותה הגיעו הנביאים לידי התגלות, והיא נחלקת להתבודדות חיצונית ולהתבודדות פנימית, וכוונת ההתבודדות החיצונית היא השגת ההתבודדות הפנימית שהיא המדרגה העליונה וכו', ועל פי זה נטו הנביאים ותלמידיהם הצדיקים אל ההתבודדות החיצונית המביאה אל ההתבודדות הפנימית" וכו', עיין שם שהאריך בזה. ועוד כתב בפירושו לתורה (בראשית כד, סג) "ויצא יצחק לשווח בשדה - יצא מן המקום אל קרוב למקום מלונו, כדי להתהלך ולעבוד את ה' בשדה בחפצו בהתבודדות כדרכו וכדרך נביאי ה'".

ושמעתי ממו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפוגל שליט"א, שהיה מעשה ביהודי זקן ושבע ימים שהציעו לו לקרוא עיתון, ואמר שקיבל על עצמו שלא נוגע בשום עיתון לעולם, וביאר טעמו, שמתחילה היה שומר תו"מ ובעקבות קריאת עיתון של פורקי עול יצא לתרבות רעה, ואחר זמן נכנס לצרה גדולה והבטיח שאם יושע ממנה ישוב לדרך טובה ולא יגע יותר בעיתונים, וכעת הוא מקיים נדרו. ואמר מו"ר שליט"א שהלימוד הגדול מזה הוא שגם מי שחושב שקשה לו מאוד לעשות תשובה על עוונותיו, מ"מ החובה הגדולה המוטלת עליו היא להרחיק עצמו מן העבירה ולקבל עליו שלא להכנס לתוך תחום הנסיון.

ובודאי חובת האדם לחשב עם נפשו מהם המקומות והעניינים שמביאים אותו לידי נסיון וגורמים לו מכשולות, ולהתרחק מהם, ואף אם קשה הדבר בעיניו, כבר כתב רבינו הגר"א (אבן שלמה פ"א אות ה) "כמו שהרוכב על הסוס יכול להכריחו לילך בדרך הישר על ידי יגיעה, אף אם הוא סוס רע, כן אף מי שנפשו רעה בטבע מידותיה". ועליו להכריח עצמו לילך בדרך היושר כפי שעשהו האלקים.

ג) אולם המין השלישי הוא קשה מכולם, והוא מי שמרגיש שהוא במצב של חולי, וזה מאוס עליו, והוא עוסק בו נגד עצמו, ורצונו להיפרד את נפשו מחמת שעושה כן, אולם בטבעו למעשה אינו יכול להפוך את הגל על פיו כלל רח"ל.

ואדם כזה רחוק מאוד למצוא לו תקנה, שאם למרות שהוא מרגיש את האיסור והמיאוס והגנות וכו', בכ"ז הוא לא מסוגל לפרוש מזה, הרי שהוא חשוד על הכל, ואסור להתייחד עמו כמוש"כ השו"ע (אבהע"ז סי' כד סעיף א) "בדורות הללו שרבו הפריצים, יש להתרחק מלהתייחד עם הזכר", ואדם כזה הוא בודאי בכלל "פריץ" ממש. [ועי' בעץ ארז עה"ת שכתבנו בענין חו"נ לזכר ובהמה].

[ויש לציין כאן מה שנדפס בספר מפומייהו דרבנן (עמ"ס חולין בסופו) פסקי הלכה ששמע כבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א ממרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה, ובנידו"ד מובא שם (אות ז) "בחור שנכשל עם חבירו האם צריך להודיע בשידוך, והשיב שאם יודעים שכבר לא שייך לזה, אם צד הכלה לא הוי יר"ש במיוחד [בערך לשונו] א"צ להודיע ואם יר"ש להודיע, כי הוא איסור תורה". ועוד שם (אות ו) "בת שהיתה מסללת עם חברתה, ועתה עשתה תשובה, האם צריך להודיע בשידוכים, והשיב שא"צ להודיע כי לא הוי איסור תורה, אבל רק אם יודעים ברור שכבר מתקנת בזה".]

מלחמת ה'

אמר החכם: לפני שכל מנהיג קהילה
מוחליט אם לצאת במערכה נגד דבר
מסוים יהיה איזה שיהיה, צריך לראות
לפניו את דמות דיוקנו של אדונינו החתם
סופר, ולפעול בדרכו הרמה.

מיוסד על לשון צעל האצי עורי ראש ישיבת פוניבז' זללה"ה, שהעיד על עצמו
לפני כל מערכה חושב לעצמו מה היה החת"ס זיע"א עושה וכך נוהג. ופעם
יאל למערכה בדבר ליצורי מאוד גדול, וחזר בו משום מעשה שהיה. ואמר אח"כ
בכאב גדול "מי יודע אם אני עוד יזכה לראות פני החתם סופר". כך שמעתי
מכלי ראשון מתלמידו ששמע מפי קודשו, הגה"ח ר"מ הייזלר שליט"א.

תשובה לג

אירונים ב"יום הנצחון" של עוקר"ד

מלמד בחיידר שהילדים בכיתתו מסתכלים על
הופעה של אירונים ב"יום הנצחון" שלהם בארץ
ישראל, האם מוטל עליו להשתדל למנוע זאת מהם.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דהיתר ואיסור ממש אכ"מ, אולם ודאי
הדבר מאוס ופוגע בעולם הרוחני של ה"עין" של הילדים, וראוי
להשתדל מאוד למנוע מהם להסתכל בזה^{לג}.

לג. א) כתב הרמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"ב) "ספרים רבים חברו עובדי כוכבים
בעבודתה וכו', צונו הקדוש ברוך הוא שלא לקרות באותן הספרים כלל
ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה, ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור
שנאמר אל תפנו אל האלילים, ובענין הזה נאמר ופן תדרוש לאלהיהם
לאמר איכה יעבדו שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא אף על פי שאין
אתה עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין
שנאמר ואעשה כן גם אני".

בודאי להסתכל על הופעה של נצחון שעושים כאן ביום אידם, הוא עלול לגרור הלבבות אחריהם, ושייך בזה דברי הרמב"ם "שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין", ובודאי אם היה הופעה כזו של הנאצים ימ"ש, לא היה מי שיעז להסתכל בזה בהנאה, והרי "גדול המחטיאו יותר מן ההורגו" (רש"י דברים כג, ט), ומעשי המרת הדת שגרמו הרשעים בא"י חמורים הרבה יותר מרציחה, ופשוט שההסתכלות בהופעות הנצחון שלהם היא מאוסה למאוד.

והדרך הישרה היא להיות שקוע בלימוד באופן שלא שמים לב לדברים כאלו, וכמו שסיפר לי מו"ר הגר"ח ש ליבוביץ זללה"ה שפעם הסתכלו רבים על ההופעה של המטוסים הנ"ל, ומרן הגר"א מ שך זללה"ה עבר שם ולא הבחין בזה כלל מרוב שקיעותו בלימוד.

וצריך לדעת שכל הסתכלות אסורה משפיעה רוח טומאה על האדם, ועלול להדבק בו מחשבות הכפירה של 'כוחי ועוצם ידי', ולגרום לו ירידה ברוחניות.

ב) כתב רבינו הגר"א זללה"ה (אבן שלמה פ"י אות כב) "בעין רשום כל העולם וכל אשר בו, וכל מה שעושה טוב או רע נרשם באותו מקום שבין בצורתו ודיוקנו באותו יום, וזה שמראין לאדם לפני מותו". ובגליונות עץ ארז (כת"י) שם הבאנו שבראשית חכמה איתא שבשעת מותו של אדם בא מלאך מלא עינים להמיתו, והוא נעשה מכל הראיות האסורות שהאדם נכשל וראה בימי חייו. והוא כדברי הגר"א שכל מה שנרשם בעין האדם בימי חייו מראים לו קודם מותו.

ובתפילה אנו מבקשים "והאר עינינו בתורתך", וביאר זקה"ק החת"ס זיע"א שעל ידי שמירת העינים מראיות אסורות זוכים להבנה אחרת

בתורה, ודקדק כן בלשון הכתוב "ולא תתורו וכו' ואחרי עיניהם וכו' למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי", שכל ידי השמירה שלא לתור אחר ראיות אסורות, זוכים לזכרון בתורה, הבנה בתורה, וקיום כל המצוות.

וזה עולה בקנה אחד עם דברי רבינו הגר"א שבעין רשום כל העולם וכל מעשי האדם, דנמצא שהעין היא המקום שרשום בו 'עולם התורה' של האדם, ופגם בראיה הוא מהרס ומחריב את כל 'עולם התורה' של אותו אדם.

ואיתא בגמ' (נדה ל:) דהולד במעי אמו מלמדין אותו כל התורה ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, והוא משום שבמעי אמו אין לו ראיות אסורות שמלכלכות לו את גלגל העין ומונעות את הראיה הזכה. ורק כשיוצא לאויר העולם ונכנס לעולם מלא קנאה ותחרות וראיות אסורות רח"ל, אזי נעשה לו הגבלה בכח הראיה שבעין.

ומצינו על המעלה של לעתיד לבא (ישעיה נב ח) "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון", וזהו משום שמה שמפריע לראות אור ה' בעוה"ז הוא החושך שיש על העין מחמת הראיות האסורות והראיות של קנאה ושנאה, ולעתיד לבא שלא יהיה עוד קנאה ושנאה ותחרות (כדאיתא ברמב"ם מלכים פ"ב ה"ה), הרי שתהיה נקיות בעין, ועי"ז 'עין בעין יראו' בשוב ה'.

מצינו שגדולי ישראל נקראים "עיני העדה" (במדבר טו, כד), משום שהם העינים שמנהיגים את הדור, וכתב רש"י (במדבר לא יד) "כל סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות". וזקה"ק הגרעק"א זיע"א פירש את הקללה "והיית משוגע ממראה עיניך", שמנהיגי הדור נעשים כעוורים, וכדברי הגמ' (ב"ק נב ע"א) "כד רגז רעיא על ענא, עביד לנגדא סמותא", ופירש רש"י "עביד לנגדא סמותא - לעז המושכת מנקר עיניה ונכשלת

ונופלת בבורות והעדר אחריה, כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להן פרנסים שאינן מהוגנין". ובזה יש לפרש בעוד דרך מה שמתפללין "והאר עינינו בתורתך", שהוא תפילה על עיני העדה מנהיגי הדור שיהיה להם הארת תורה ולא יכשלו ויכשילו כולם אחריהם.

ובספר 'מחזה עינים' למגיד בריסק הגראג"ל ז"ל ביאר הכתוב (משלי כה, כו) "מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע", וז"ל, 'מעין' זה עין האדם, כשם שם 'עין' אחד הוא על עין המים ועין הראות. ואמרו חז"ל (סנהדרין קח ע"א) "דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים, שנאמר (בראשית ו, ב) ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו, לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל העין". ו'מקור' זה הלב, שנאמר (משלי יג, יד) 'תורת חכם מקור חיים' וכו'. וכה אמר החכם מכל אדם, אם "מעין נרפש", דהיינו עין עכור כי הוא רואה ומביט בעיניו על כל רע, "ומקור משחת" היינו הלב נשחת כי הוא חורש בליבו מחשבות און, אז "צדיק מט לפני רשע", לפני יצר הרע שנקרא רשע כמאמר חז"ל (קידושין ל ע"ב) עה"פ 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו. עכ"ד, עיין שם באריכות. ויש להוסיף על דבריו, דאין מים אלא תורה (ב"ק פב ע"א), וידוע שרוב העולם מים (עי' רמב"ן בראשית על תוהו ובוהו), ונמצא ששמירת העין היא שמירת כל העולם ושמירת התורה.

יום האחרון

כשאני רואה "סוכר" אני חושב על יום
האחרון. לא יהיה אחד שישבח את
ה"סוכר" בשביל הקפה שיעשו בחזור
מהלוויה שלי. פירוש, שאדם שווה עוד
פחות מקצת "סוכר". לכן שוב יום אחד
לפני מיתקן!

מיוסד על המשנה "שוב יום אחד לפני מיתקן". ובאגרת זק' הק' הגרע"א
זללה"ה ציארנו בזה טובא גדל המעמד והשכר של יום האחרון. ובגליונות
סוף ספר אבן שלמה מהגר"א ז"ל. מובא בהקדמה לספר חוט המשולש על
מסכת חולין.

תשובה לד

'תסמונת' היודע לדבר

מי שיש לו ילד עם 'תסמונת דאון', האם כשיודע
לדבר מחויב ללמד אותו 'תורה צווה לנו משה'
ופסוק ראשון של קריאת שמע כדין "קטן היודע
לדבר אביו מלמדו תורה".

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דדין "קטן היודע לדבר אביו מלמדו
תורה", הוא מדין הכנה וחינוך למצוות ת"ת בלבד, ולכן בילד
'תסמונת' שלעולם לא יהיה עליו חיוב של ת"ת ממש, אין על אביו
חיוב ללמדו "תורה צוה לנו משה" או פסוק ראשון של קרי"ש
כשמתחיל לדבר^{לד}.

לד. א) כתב השו"ע (יו"ד סי' רמה סעיף ה) "מאימתי מתחיל ללמד לבנו,
משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וגו', ופסוק ראשון מפרשת
שמע, ואח"כ מלמדו מעט מעט, עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה,
ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות". וכן הוא ברמב"ם (תלמוד תורה פ"א ה"ו)

"מאימתי אביו חייב ללמדו תורה, משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה ושמע ישראל, ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים עד שיהיה בן שש או בן שבע הכל לפי בוריו, ומוליכו אצל מלמד התינוקות". ובביאור הגר"א כתב דמקור דברי השו"ע הוא משני מקורות שונים, הדין שמשעה שמתחיל לדבר מלמדו 'תורה צוה לנו' הוא מגמ' סוכה (מב ע"א) "קטן היודע לנענע - חייב בלולב, להתעטף - חייב בציצית וכו', יודע לדבר - אביו לומדו תורה וקריאת שמע". ופירש"י שם "חייב בלולב - לחנכו מדבריהם", כלומר, דאינו מדין קיום מצוה ממש, אלא מדין חינוך בלבד.

והדין השני שכתב השו"ע שמכניסו למלמד משנעשה בן ששה או שבעה, כתב בביאור הגר"א שהוא מגמ' בבא בתרא (כא ע"א) "בא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע".

ומסדר ההלכה ברמב"ם ושו"ע משמע שכל הדין ללמדו פסוק 'תורה צוה לנו' בקטנותו, הוא רק בתורת הכנה לשיגיע לגיל שש או שבע ויכנס למלמד, ואז ילמד אצל המלמד חומש, משניות, גמרא והלכה. אולם ילד שלא יגיע לעולם לחיוב וסדר הרגיל, אין גם חיוב ללמדו 'תורה צוה לנו' כשיועד לדבר.

(ב) והיה מקום לומר דהדין ללמד לתינוק היודע לדבר פסוק 'תורה צוה לנו', הוא לא רק בתורת הכנה והכשר להיותו כבר שית ושבע ויכנס למלמד, אלא יש בו מצוה בפני עצמה, ואף אם אין בו קיום מצוות תלמוד תורה ממש, ולא נכנס בכלל הדין "ושננתם לבניך" ואיננו בכלל חובת האב ללמד בנו תורה, אולם יש בו חיוב מדין הכנה רוחנית ואבן יסוד לחיי

התורה. וזה אולי שייך גם בבן 'תסמונת' שלא יהיה יכול לדבר בדברי תורה ממש בגדלותו.

אולם בדברי הרמב"ם והשו"ע משמע שכל הדין ללמדו קודם גיל שש ושבע הוא רק מדין הכנה והכשר, ואין בו דין תלמוד תורה בפני עצמו. וא"כ נראה שאפילו ענין רוחני אין בזה, דאם אין בו קיום של 'ללמוד תורה' משום שלא שייך בו הכנה לעתיד, גם ענין רוחני אין בו.

ונפק"מ בזה, בכל ילד רגיל שמכניסים אותו ללמוד תורה אצל המלמד בקטנותו קודם שהוא בן שש ושבע, האם יש בזה דין של "עוסק במצוה פטור מן המצוה", והאם חייב בברכות התורה, והאם זקנו חייב בזה כמו שכתב הרמב"ם לענין ת"ת (ת"ת פ"א ה"ב) "כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך". וכן נפק"מ האם המלמד שהכה לקטן כזה והמיתו בשוגג חייב גלות או פטור, דהא רב המלמדו תורה פטור (רמב"ם רוצח פ"ה ה"ו). דאם הלימוד בגיל כזה הוא בגדר תלמוד תורה, א"כ דינו כתורה לענין כל הנ"ל, אבל אם הוא רק בתורת הכנה והכשר, לא יהיה בו כל הדינים הנ"ל. (ועיי' בשיעורי עץ ארז שביארנו כמה גדרים ברב ותלמיד ואב ובנו).

ג) והנה לשון הגמ' הוא שמכניסים אותו למלמד בגיל שש או שבע, וכן הוא ברמב"ם ושו"ע, ומשמע שקודם לגיל זה יש איסור ועבירה להכניסו למלמד. ולפי"ז לא שייך שהאב ימנה המלמד לשלוחו בזה, אחר שהוא 'שילח לדבר עבירה'.

וזה לשון הרמב"ם (ת"ת פ"ב ה"ב) "מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע לפי כח הבן ובנין גופו, ופחות מבן שש אין מכניסים אותו". ובספר החינוך (מצוה תיט) כתב ע"ז, "וראוי לכל בן דעת שיתן לבו שלא

להכביד עול הילד בלימוד בעודנו רך האברים ורך הלבב, עד שיגדל ויתחזק כח לבו ותוקף אבריו, ועצמותיו ימלאו מוח, ויוכל לסבול יגיעת הלימוד, ולא יקרנו חולי ההתעלפות בסיבת היגיעה רבה עליו".

משמע כמפורש שההגדרה של לימוד התורה קודם גיל שית ושבע הוא חשש סכנת נפשות של התעלפות ושבירת אבריו ומזג רוחו וכוחו, ויתכן שהוא ח"ו מעין מעוות שלא יוכל לתקון ממש, ולא רק מעלה ודרגה בהלכות סדר החינוך. ולימוד כזה הוא סתירה מוחלטת של מצוות הבן על האב.

ובענין זה סיפר לי מו"ר הגר"ח ש ליבוביץ זללה"ה, שכאשר היה תינוק לא נתן זקינו בעל הברכת שמואל הגר"ב זללה"ה שיכניסוהו לחיידר. ואביו הגרי"מ זללה"ה לחם איתו בזה, ולבסוף בהיותו כבן חמש שנים הסכים זקנו ז"ל שיכניסוהו ללמוד בחיידר. [ואמר הגר"ח ש ז"ל שהוא זוכר איך הובילוהו לחיידר באותו יום, והיה ויכוח מי יחזיק אותו בידי, הגר"ב ז"ל טען שהוא זקנו וזה חיוב שלו, ובנו הגרי"מ ז"ל טען שהוא אביו ויש לו זכות קדימה, ולבסוף הכריעו שכל אחד יקחנו חצי מהדרך, וחצי הדרך הראשון היה הגר"ב ז"ל וחצי השני היה הגרי"מ ז"ל].

(ד) איתא בגמרא (ב"ב כא ע"א) "אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת [מלמד תינוקות הוה]: עד שית לא תקביל, מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא". ופירש רש"י "האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנין עליו עול על צוארו". ויש לדקדק מהו הדמיון של אכילה ושתייה בעל כורחו כחרישת שור בשדה בעל כורחו, וכן מהו הכפילות של "האכילהו והשקהו תורה", ומ"ט לא סגי במשל אחד של אכילה או שתייה לבד.

והנראה בס"ד, דאיתא בגמ' (נדרים טו ע"א) "שבועה שלא אישן שלשה ימים,

מלקין אותו וישן לאלתר". וברמב"ם (שבועות פ"ה ה"כ) הוסיף "נשבע שלא יישן שלשת ימים, או שלא יאכל כלום שבעת ימים וכיוצא בזה שהיא שבועת שוא, אין אומרין יעור זה עד שיצטער ויצום עד שיצטער ולא יהיה בו כח לסבול ואח"כ יאכל או יישן אלא מלקין אותו מיד משום שבועת שוא ויישן ויאכל בכל עת שירצה".

ומבואר דאדם אינו יכול למנוע עצמו מאכילה יותר משבעה ימים, ומשתיה יותר משלשה ימים, וי"ל דלענין זה המשילו חז"ל את התורה לאכילה ושתייה, דיש בה בחינה שאי אפשר לחיות בלי תורה יותר משלשה ימים, וכמו שאמרו בגמ' (ב"ק פב ע"א) שמטעם זה תיקנו קריאת התורה בשבת ושני וחמישי, "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים - דורשי רשומות אמרו, אין מים אלא תורה וכו', כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה".

והדמיון לאכילה שאי אפשר בלעדיה יותר משבעה ימים, נראה שהוא מרמז על לימוד תורה בעומק והיקף, עם קנייני התורה ושימוש חכמים, וזהו בחינת 'אכילה' של תורה. והיינו מה שנהגו בזמן הגמ' שדורשין בפירקא ביום השבת כמבואר בכמה מקומות בגמ', ואמרו במדרש (ילקוט"ש ויקהל רמז תח) "אמר הקב"ה: עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני". ובמשנה (שבת קטו ע"א) איתא דאין קוראין בכתובים בשבת "מפני ביטול בית המדרש", ופירש

רש"י "בשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעסוקין במלאכה כל ימות החול, ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר, וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים". וכן נפסק בשו"ע (סי' רצ סעיף ב) ומשנ"ב שם.

והשוו חז"ל שני סוגי לימודים אלו, אכילה ושתיה של תורה, לחרישת השור בשדה בעל כורחו, ללמדינו שכפי שאפשר לתת לשור לעבוד בשדה בעל כורחו, ובסוף יהיה השדה מוכן וראוי כתיקונו, כך יש לנהוג עם הבנים בגדלותם אחר שהתחזק טבעם ורוחם, שלא לרחם עליהם אלא להכריחם בעל כרחם ללימוד תורה, עד שיהיה בסוף כריסם מלא תורה וירא"ש טהורה.

אולם כל זה שייך רק בילד ששייך בפרשת "האכילה והשקה תורה בעל כורחו", אבל ילד 'תסמונת' שלעולם לא יהיה יכול לעסוק בתורה כדת, לכאורה פשוט שאין חיוב על אביו ללמדו 'תורה ציוה לנו' או פסוק ראשון של קרי"ש. ואולם קשה לומר שאין כלל ענין רוחני לנשמתו הטהורה של הילד בלימוד כזה, אבל 'חיוב' בודאי אי אפשר לקבוע בזה, ולא הוה בגדר "עוסק במצוה פטור מן המצוה" וכיוצ"ב. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. והקב"ה ישמור את בניו ובנותיו ברוח ובגשם, והוא שבירך את האבות יברך את הבנים ונאמר אמן ואמן.

גארטל

אמר החכם: מי שמדבר בתפילה
אין לו זכות ללבוש 'גארטל'.

מיוסד על לשון של כבוד האדמו"ר מסאטמאר לונדון ז"ל, שניגש
לאחד שדיבר בעת התפילה 'חוך' מהיכל התפילה, והוריד ממנו
בתקיפות את הגארטל שלו ואמר "מי שמדבר בתפילה שלא ילגש
גארטל".

תשובה לה

בגדר דין 'השותק על המריבה'

שני בחורים ישבו ב'חדר אוכל' בישיבה, ונעשה מריבה ביניהם על אודות מנות האוכל שהיו שם, וראובן צעק על שמעון "גנב מושחת", וענה לו שמעון "אתה ממזר", ע"כ. האם יש חיוב על ראובן לגנות את דברי שמעון, או שב ואל תעשה עדיף.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דהיות שראובן התחיל בנוסח של ביזוי לשמעון, לכן אם לא ישיב כעת על דברי שמעון לא יהיה לו מעלת "השותק על המריבה הרי זה משובח", וא"כ יש מקום להתיר לראובן לגנות ולהכחיש דברי שמעון ולומר שאינו ממזר^{לה}.

לה. כתב השו"ע (אה"ע סי' ב סעיף ד) "כל שקורין לו ממזר ושותק, או נתין ושותק, או חלל ושותק, או עבד ושותק, חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאים מהם, אא"כ בודקין כמו שנתבאר". וכתב עלה הרמ"א "ויש אומרים דכ"ז דוקא בדורות הראשונים שהיו ב"ד נזקקים למי שחרף חבירו ומענישין

אותו כראוי, לכן הוי שתיקה כהודאה. אבל עכשיו, השותק על המריבה הרי זה משובח, אא"כ קורין לו כך שלא בשעת מריבה". ודברי השו"ע והרמ"א הם דברי הרמב"ם והראב"ד (איסורי ביאה פ"ט הכ"ב).

והנה, הראב"ד והרמ"א נקטו הלשון ד"השותק על המריבה הרי זה משובח", וכבר הבאנו בכמה דוכתי מה שאמר לי מו"ר הגר"ח ש"ל בשם זקנו הברכת שמואל זללה"ה ביסוד וגדר דין "הרי זה משובח", דאין זה מעלה והידור חיצוני שנוסף על המצוה, אלא זה הרחבה של החפצא דמצוה גופא, פירוש, דעד כמה שמקיים ההידור הזה, הרי זה כקיום של עיקר החיוב ממש (עיין בקונטרס "הרי זה משובח" שעעלא"ע בעזה"י). ולפי"ז השותק בשעת מריבה הוא קיום של עיקר הדין, כאילו חל עליו דין איסור לענות לחבירו, ונעשה מעין איסור הוצאות לעז וכדומה.

ולכאורה עפ"י דברי השו"ע יש לראובן חובה למחות על דברי שמעון ולומר 'איני ממזר', אולם לדברי הראב"ד והרמ"א בזה"ז שאין בי"ד נזקקין למי שחרף חבירו, הרי שייך בזה הכלל ד"השותק על המריבה הרי זה משובח".

אולם לענ"ד נראה, דכל דין זה ד"השותק על המריבה הרי זה משובח", הוא רק באופן שאינו מתחיל במריבה, וחבירו אומר לו גנאי והוא שותק, אבל באופן שראובן עצמו כבר פתח במריבה, וכעת שמעון משיב לו, שוב אין ראובן יכול לומר 'מעתי אני שותק ואני משובח', שהוא כבר פתח במריבה, ויכול (ואולי מוטל עליו) למחות על דברי שמעון. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וסמך לזה יש להביא מהמבואר בספר שמואל (שמואל ב' ב, כו) דאחר שהרגו חיילי בית דוד בחיילי בית שאול כמה מאות איש, אמר אבנר שר צבא שאול

ליואב שר צבא דוד, "הלנצח תאכל חרב", הלא אנו ממשיכים במריבה בלי סוף ונהרגים רבים מישראל, והשיב לו יואב, הלא אתה התחלת במלחמה, והיה לך לא להלחם כבר בבוקר, ומדוע עכשיו שנהרגים מאנשיך אתה מתעורר לומר 'הלנצח תאכל חרב'. הרי חזינן מחכמתו של יואב שמי שהתחיל במריבה אין לו זכות בשעתו הקשה לטעון 'הלנצח תאכל חרב', שהוא עצמו התחיל במריבה. ועל דרך זה בנידו"ד, אחר שראובן פתח בדברי גנאי, אינו יכול לומר 'אינני משיב לדברי שמעון ואני צדיק', שהוא כבר פתח במריבה, ומעתה לא יתכן שיחול בו עוד שם ותורת 'משובח' על ידי שתיקתו, וכהנ"ל.

אמנם, יש לומר דכאן אינו דומה להנ"ל, משום דראובן שאמר בתחילה לשמעון 'גנב מושחת', הרי דיבר מעניינו של העסק ביניהם, ורק שמעון שאמר 'אתה ממזר' הוא שאמר דברים שלא מעניינא כלל, והוי קצת כמתחיל במריבה, וא"כ יש מקום לומר דשתיקת ראובן כן תועיל לו להיות בתורת 'משובח'. ויש לדון בזה.

חלום

אמר החכם: בחור חולם מתי אזכה
להתחתן שיהיה לי פת בסלוי במלחמות
היצר, ונשוי חולם מתי יהיה לי מנוחה
בבימי הבחרות בלי של הפרנסה
והמשפחה.

מיוסד על זק' הק' החת"ס זללה"ה דדרשות מוצא בפניני עץ ארו, וכן מוצא
באורות עץ ארו מחשבה מאת המשגיח דקמניץ הגה"צ רמ"א שטרן ז"ל
לענין תפילת חתן זכות המערכי צעת השצע זרכות, שהוא חושב שכאן
אפשר להחפזל בטהרה באמת, אבל לא עובר זמן ונדע שגם שם היצר הרע
יודע להגיע.

תשובה לו

הפסק בין האירוסין לנישואין

חתן שנכשל עם הכלה בעבירות חמורות רח"ל בתקופה שבין האירוסין לחתונה, ולא עבר זמן רב עד שהתגרש. וכעת בדעתו "להציע נישואין" לבחורה יר"ש. האם מותר לו לקבוע נישואין בעוד כמה חודשים, או שיש לחשוש שיכשל שוב ח"ו אחרי האירוסין עם הכלה.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד, בודאי יש לחזק ולשבח את הבחור על שבדעתו ושאيفתו לבנות בית עפ"י תורה וירא"ש, והדבר החשוב ביותר הוא להרחיק את עצמו מן העבירה. והיות שכל 'פגישה' ביניהם בין האירוסין לחתונה יש בו משום 'קירוב הדעת' (כלשון הראב"ד) ויכול לעורר מבשול, ודאי מוטל עליו לצמצם את מספר הימים שבין האירוסין לחתונה^ל.

לו. א) כתב השו"ע (אה"ע סי' כא סעיף ג) "מותר להסתכל בפנויה, לבדקה אם היא יפה שישאנה, בין שהיא בתולה או בעולה, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל בה דרך זנות, ועל זה נאמר: ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה". ועפ"ז נהגו לערוך פגישות בין המשודכים קודם האירוסין והנישואין, לבחון אם מתאימים זה לזה.

[ונראה דגדר הסתכלות דרך זנות שאסר השו"ע, הוא כמוש"כ מרן בעל האגרות משה זללה"ה (אבה"ע ח"ד סי' סו) דיש שני מיני הרהור, וז"ל הבהיר, "ההרהור שמביא לידי הוצאת זרע אינו הרהור בפייה של אשתו ובחכמתה ובטוב לבה ובשאר מעלותיה שיש לה, דזה לא שייך להוצאת זרע, ואפילו בימי נדתה הא מותר להסתכל במקומות הגלויים אף ליהנות בראייתה, וכ"ש שמותר להרהר וליהנות משאר מעלותיה. - אבל הרהורי הנאה דמעשה תשמיש שיש לו עמה, ואיך שישמש עמה גם להבא, שאלו דברים הם מביאים להו"ל וסתם אינשי לא מהרהרים בענינים אלו, זה אסור].

(ב) אמרו חז"ל (קידושין מא ע"א) "אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך" (ונפסק ברמב"ם אישות פ"ג הי"ט, ועיי' שו"ע אבה"ע ז"ל לה, א).

וכתב רש"י (קידושין מא ע"ב ד"ה בהא) דהא דאמרו בגמרא דאסור לאדם לקדש אשה ע"י שליח שמא תתגנה עליו, פירוש "דמצוה שיראנה שמא תתגנה עליו", ומבואר בדבריו שיש מצוה בעצם הראיה של האשה קודם הקידושין. אמנם לשון הגמרא הוא "אסור לאדם לקדש את אשתו עד שיראנה", ובמאירי כתוב שהוא "נדנוד עבירה", אבל דעת רש"י שזה "מצוה" (וראה בלשון הרמב"ם אישות פ"ג הי"ט).

והנה, רש"י הוסיף וכתב "מצוה שיראנה שמא תתגנה עליו". ותמוה מ"ט הוסיף רש"י מילים אלו, והא אין בכך תוספת כלל על האמור בגמרא, והוא שפת יתר לכאורה שלא לצורך. ונראה דכוונת רש"י ללמדנו את הגדר והיסוד במצוה לראות האשה קודם הקידושין, שהוא נקבע לפי ה"שמא תתגנה עליו". פירוש, שכלל שמרחיקים יותר את ה'שמא תתגנה', כך מקיימים יותר מצוה.

והוא עולה על קנה אחד עם מה ששמעתי ממו"ר ר"י באר יעקב הגרמ"ש שפירא זללה"ה, ד"מה שרואים יותר, מקיימים ואהבת לרעך כמוך יותר". ואמר לי ר"י לייקווד המעטירה הגאון המפואר רבי ירוחם אולשין שליט"א שאין לפרסם דבר זה בשער בת רבים, ואסור לאומרו בפני עם הארץ.

[וייל"ע מהו זמן האיסור במי שלא ראה את האשה קודם הקידושין, האם רק בשעה שנושא אותה ורואה דבר מגונה ומתגנה עליו, או כבר מראשיתו בזמן הקידושין. וכן יש לעיין במי שלא ראה כדין וקידשה ולא התגנתה עליו, האם עבר איסור וגרם רעה לעצמו או לא. ואכ"מ].

ג) אולם בנידו"ד שהחתן ראה בעבר שהיה לו מכשול מהנהגה של ריבוי פגישות, א"כ בודאי יש לו למעט בהם ככל האפשר, כדי שלא יבא ח"ו לתקלה. וכבר כתב מרן הגר"א"מ שך זללה"ה במכתב "דעתי שאין להיפגש עם המדוברת הרבה פעמים, שאם אחרי ארבע או לכל היותר חמש פעמים נראה שזה מתאים, יש להחליט אם להתארס, ולא למשוך הדבר יותר בלי שום תועלת. וכן אני אומר ומייעץ לבחורים השואלים אותי".

והנה, בנידו"ד היה לחתן מכשול מחמת עצם שהיית הזמן שבין האירוסין לנישואין, שזהו זמן שיש קירוב הדעת גדול יותר, וכבר מרגישים כביכול נשואים וכאילו מותרים, אבל באמת הם עדיין באיסור גמור כמו בחור ובתולה בעלמא. ולכן נראה פשוט שיש לחתן להתאמץ ולקבוע תאריך לחתונה בזמן סמוך מאוד לאירוסין, שלא ישאר שהות זמן בכדי מכשול, ולמעט היטב מפגישה עם המדוברת. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וכן אמר לי כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א שבודאי יש להמנע מלהאריך את התקופה שבין האירוסין לנישואין, ואין להשתמט בטענות שלא מוצאים אולם וכדומה. והי"ת יצילנו ויגדור פרצות עמו ישראל.

גלגול

מי שלא רוצה לחזור בגלגול, עדיף
שימחל לכל מי שחייב לו כסף,
שאם לא כן - יצטרך לחזור לעולם
לקבל את כספו מהבעל חוב.

מיוסד על דברי הגר"א זיע"א שחידש לענין פרשת גלגולים, כמוצא
בספר אבן שלמה "מי שחייב לו כסף ולא שולס או לא מחל הבעל
חוב עד שנפטר מהעולם, יצטרך לחזור ביחד עם בעל חובו היות שאת
החוב עדיין חייבים לשלם".

תשובה לו

אכילת תכשיט של סידור פירות

לשמעון נולד בן בשעט"מ, וחבירו ראובן שלח לו לשמחת ה' שלום זכר' מגש של פירות, שמסודר עליו צורת פירות וכמה מהם חתוכים כתבנית אותיות ומרכיבים יחד את שם המוסד של בעל השמחה. בשעת ה' שלום זכר' ישב שם לוי, והתחיל לאכול מהפירות שהרכיבו את השם הנ"ל, וגער בו יהודה ואמר לו, מדוע אתה הורס את השם של המוסד דבעל השמחה, הרי יש כאן תכשיט לבעל השמחה, ובידך לאכול כל הפירות האחרים מהמגש בלא להרוס את הקישוט של השם. ולוי בדעתו ש"אנחנו לא נשים, ולא צריך תכשיטים של פירות". האם לוי צודק בטענתו שמותר לו לאכול מהפירות שמרכיבים את הקישוט של השם, והאם חייב מדין מוזיק לראובן שהביא את הפירות המקושטים, וכן יש לברר אם צריך לבקש מחילה על מה שעשה.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שאי אפשר לחייב את לוי תשלום ממון, היות שבדעתו אכל פירות שהיו על השולחן ועומדים

לבסוף להיות נאכלים, אולם יש כאן קרוב לאומדנא דמוכח שהאותיות שנעשו ע"י הפירות לא נעשו על מנת שיאכלו מהם (ובודאי לא במרכו המעמד), אלא להיות ליופי ונוי לשמחת לב בעל השמחה, ולכן מוטל עליו לפייס בין את בעל השמחה ובין את ראובן שהביא את המגש פירות, וצריך לבקש מחילה. ואם המזיק הוא תלמיד חכם, יש לו להחמיר ולשלם לבעל השמחה כשיעור ההפסד שגרם באכילתו^ל.

לז. א) כתב הרמ"א (סי' שמ סעיף ג) "אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכוין רק לאכילה, דהוי מוחק". וכתב המשנה ברורה (ס"ק טו) שהאיסור הוא דוקא כשכותבין על העוגות אותיות מדבר אחר, אבל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס או בידים שרי, דאין שם כתיבה עליה וממילא לא שייך בזה מחיקה.

עוד כתב מרן הח"ח זיע"א (משנ"ב ס"ק יז) "עיין בספר דגול מרבבה שמצדד להקל בעיקר הדין הזה, והביאו בשערי תשובה, ויש לסמוך עליו כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בפיו דרך אכילה". וטעם הקולא בזה הוא משום דהוי תרי דרבנן, דהיינו מקלקל וכלאחר יחד. אולם החזון איש (סי' סא סק"א) כתב שיש להחמיר ולאסור בזה, דלדעתו עצם ההיתר של פסיק רישא בתרי דרבנן אינו מוכרע.

ובנידוד יש לדון דלא מיירי על שבירת אותיות המונחות מעל העוגה, אלא על אותיות העשויות מהפרי עצמו, והרי זה בכלל דברי המשנ"ב (ס"ק

טו) דבאותיות מהעוגה עצמה אין על זה לא שם כתיבה ולא שם מחיקה, ומותר. (ועי' אורחות שבת פרק טו הערה לו).

ב) כתב השו"ע (חו"מ סי' רמא סעיף ה) "הנותן מתנה לחבירו, ומפרש תנאי, אפילו אם נותנה לו על מנת שלא ליתנה לאחר או שלא למוכרה או שלא להקדישה, או אפילו ע"מ שלא יעשה בה שום דבר אלא דבר פלוני, הוי מתנה לאותו דבר שפירש בלבד".

והנה, בכל מקום קיימא לן דדברים שבלב אינם דברים, אולם כתב הרמ"א (חו"מ סי' רז סעיף ד) "יש אומרים דבמתנה דברים שבלב הויין דברים", וביאר הסמ"ע (סק"י) "הטעם, דדוקא במכר דקיבל מעות מסתמא גמר ומקני אם לא דפירש, משא"כ במתנה שהוא בחנם, דאומדן דעת כל דהו מבטל המעשה ואמרינן ביה דלא גמר בדעתו ליתנו לו בחנם".

והנה, בנידו"ד ראובן הביא לשמחת השלום זכר מגש פירות עם אותיות של שם המוסד דבעל השמחה, ויש כאן אומדנא דמוכח שבדאי רצונו שיהיה השם שלם עד סיום המעמד, שיראו רבים ויהנו לאורו, וא"כ יש כאן שיור במתנה, ולוי שאכל מזה גזל ממנו. וכמו"כ יש אומדנא שדעת שמעון בעל השמחה ג"כ שלכתחילה לא יאכלו מזה עד סיום המעמד, וא"כ יש מקום לדון שלוי גזל גם ממנו.

אולם קשה לחייב את לוי תשלומי ממון, מאחר שסו"ס הפירות הונחו על השולחן באופן שראוי לאכילה לכולם, ושמעון לא אמר כלל שהוא אוסר השתמשות של אכילה מפירות מסויימים. ולכן נראה, דאף שלא היה ללוי לנהוג כמו שנהג, אולם לחייבו ממון אי אפשר. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ואמנם, בודאי יש ללוי לפייס לראובן ולשמעון על מעשיו, שסו"ס הזיק

להם וביטל כוונתם ורצונם. ואם הוא תלמיד חכם, יש לו לנהוג לפנים משורת הדין וליתן להם תשלומי ממון בשיעור ההפסד, וכמוש"כ רבינו הגר"א (אבן שלמה פ"א אות יד) "תלמיד חכם צריך להתנהג בענין 'לפנים משורת הדין' יותר משאר העם, למשל, למחול דמי ההזק שעשה לו הפועל שלו - זה דרך הרבה בני אדם, אבל התלמיד חכם, לבד מחילת ההיזק צריך לשלם לו עוד שכר פעולתו בעבור הדבר שהזיקו". ובגליונות עץ ארז (כת"י) הארכנו בזה, ואכ"מ.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שיש בזה חילוק בין אדם רגיל לעסקן מכובד, שבאדם רגיל יש מקום להתיר לאכול מהפירות, אבל בעסקן מכובד צריך להבין שסידור הפירות נעשה לשם כבודו, ואסור לאכול מהם.

פרוטה

מי שרואה פחות מפרוטה ברחוב
לא חושב ששווה להשקיע את הזמן
להתכופף ולהרים אותה. אבל מי יודע
אם כל עתידו הכספי תלוי בהרמת
אותה המטבע.

מיוסד ע"פ דברי רבינו היעב"ץ זיע"א בסידור עמודי שמים, מדור הנהגת
דרך ארץ.

תשובה לה

ביטול קידושין

אדם נשוי שיש לו שני ילדים, ובא ממשפחת יראים ושלמים חשובה, וקובע עיתים לתורה וחסידות, ולצורך פרנסתו עבד בזמן שאינם זמנים, ורח"ל נכשל בעבירה חמורה באישון לילה ואפילה. ומשם גלגל עליו מזלו שאשתו מבקשת ממנו ליתן לה גט, והוא מסרב ליתן גט ומבקש שהיא תקבל אותו כבעל תשובה. ומהכא להתם מצא עצמו בתוך בית האסורים באר"י. וכעת אחר ג' שנים נתנו לו לצאת בלי ביאור וטעם או ידיעה מה ולמה. ואחר שיצא, לדבריו אמר לו האב"ד שאם לא יתן גט יעשו בבי"ד 'ביטול קידושין למפרע', ולכן כדאי לו לתת גט במהרה.

ואחר שידוע שעשיית 'ביטול קידושין' הוא נגד דין תורה, האם יש חובה על ראשי הקהילה של משפחת האשה לפרסם ברבים שהיא נחשבת אשת איש לכל דבר כל זמן שלא תקבל גט כריתות כדת משה וישראל.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שא"א לקבוע בנידון זה כלום עד שלא שומעים גם את צד האשה בכלי ראשון, וכן עוברים בעיון על כל כתבי הדיונים של התיק המדובר^{לח}.

לח. א) איתא בגמ' (כתובות ג ע"א) "כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקינהו רבנן לקדושין מיניה", ונחלקו הראשונים אם יש בזה הפקעה ממש או לא, ודעת הרשב"א (בחידושים שם ובשו"ת ח"א סי' א'קסב) דההפקעה מועילה רק לגרום לבעל שהגט שנותן יהיה עם גמירות דעת לחול, אבל אין הפקעה מועילה בפני עצמה, וכן מדוקדק בדברי רש"י שם "כל המקדש - כל המקדש אשה על דעת שהנהיגו חכמי ישראל בישראל הוא מקדשה, שיהיו קיימין קידושין לפי דברי חכמים ויהיו בטילים לפי דברי חכמים על ידי גיטין שהכשירו חכמים", ממה שהוסיף "על ידי גיטין שהכשירו חכמים" משמע שאין הפקעה מועילה בפני עצמה, אלא רק כשיש שאלה על הגט שמא הבעל לא גמר בדעתו לגרשה בגט זה, אז אמרינן אפקעינהו כדי לקבוע את דעתו לגמור ולגרש בגט זה.

והרמב"ם בהלכותיו לא הזכיר בשום מקום לשון זה של 'אפקעינהו רבנן לקידושין', ומשמע שלא ס"ל להלכה דין זה. (ועי' שו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' כו). ולמעשה כתב הרמ"א (אה"ע סי' כח סעיף כא) שאפילו היכא שהיה תקנה גמורה של הקהל נגד הקידושין, וכן נעשה הפקר בי"ד בפועל על כסף הקידושין, בכ"ז לא סמכו להתיר בפועל אשה על פי זה, וז"ל הרמ"א, "קהל שתקנו ועשו הסכמה ביניהם שכל מי שיקדש בלא עשרה או כיוצא בזה, ועבר אחד וקידש, חיישינן לקידושין וצריכה גט. אף על פי שהקהל

התנו בפירוש שלא יהיו קדושי קדושין והפקירו ממנו, אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה". ולפי"ז בודאי אי אפשר להשתמש בעצה של אפקעינהו להפקיע קידושין ולבטל הצורך בגט.

[ולפי דברי הרמ"א צ"ע מה שהבאנו במקום אחר לענין כח החכמים לקיים דין מעשה בית דין במכירת נכסים של קטנים, וייסדנו בס"ד שהוא מדין תקנת הקהילות ואז אין צריך לדיני הקניינים ומהני אפילו ביותר משתות וכדומה, אולם בדברי הרמ"א מבואר שהגם שיש תקנת הקהילות שעוקרים הקידושין, עכ"ז עדיין יש חובת גט וחוששין לקידושין, ובתשובה אחרת הארכנו].

(ב) ובנידו"ד נראה שאי אפשר להכריע לצד הבעל בלי לשמוע צד האשה בכלי ראשון, וכן לעבור על הפרוטוקולים של הדיונים. ולמרות שיש במסגרת הרבנות כאלו שחשודים על התרת נשים רבות לשוק בלי סרך של אמת, וכח אחר מעורב בהם ורוח זרה סובבת בתוכם. אולם יש בהם גם כשרים ונאמנים שניתן לברר אצלם עפ"י מספר תיק מה נעשה בדיוק עם אותה אשה, ואם היא אסורה או מותרת לשוק. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

(ג) ובאמת יתכן שאין כוונתם לעשות בפועל 'ביטול קידושין', אלא רק רצונם לאיים על הבעל שיסכים ליתן גט כשר מרצונו. אלא שיש לברר אם זה בכלל גט מעושה, דהכלל באופן כללי הוא שאם לא מחוייב עפ"י הלכה ליתן גט, אזי הכפיה אינה מועילה והוי גט מעושה ופסול, ואם עפ"י הלכה מחוייב ליתן גט, הכפיה מועילה והגט כשר. ובנידו"ד לא ידוע לנו אם הוא מחוייב לגרשה עפ"י הלכה, ועי' בזה בשו"ע (אבהע"ז סי' קנד, וברמ"א סעיף כא). ושוב נתברר בנידו"ד שהבעל מסכים לתת גט, אלא שרצונו ושאיפתו בכל

הדיונים שיתנו לו זכות להיות במועדים עם בנו ובתו, וכן לראות אותם לכה"פ כמה פעמים בשנה, והאשה באופן רשמי מסרבת ליתן לו וטוענת שיש לו בעיה של אלימות, והוא מעכב את הגט עד שיסכימו לו את הילדים כנ"ל, ומסכים להיות בבית הסוהר אפילו עוד שנה ושנתיים עד שיסכימו לו כנ"ל. ויש לדון אם בכה"ג עצמות הגט חשיב מעושה או לא, ואכמ"ל.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שאין לדבר על 'ביטול קידושין' אפילו בתורת איום כדי שיתן גט, היות שזה אסור על פי דין. ואם עושים כן בפועל יש לחשוש לגט מעושה, וחייבים לפטר את האב"ד שאמר כן.

ואמר לי הראב"ד דסאטמאר אנטווערפן החיד"ו הגאון הנורא בעל "ויען יוסף" שליט"א, שאם יתברר שיש לבעל בעיה צדדית כמו אלימות על אשתו וילדיו, אז יש לדון לגופו אם יש מצוה לפדות אותו מיד. ולכן חשוב מאוד לשמוע את טענות האשה מכלי ראשון ולא לסמוך על כלי ראשון ושני של הבעל והאשה (ועי' ברמ"א אבהע"ז סי' קנד סעיף ג על ההיתר והאיסור להכות לאשתו, ע"ש. וע"ש בפתחי תשובה בשם זקה"ק הגרעק"א שציין ליש"ש ב"ק פ"ג סי' ט, ויש להאריך ואכ"מ).

גאונות

לפעמים בדברים הפשוטים ביותר
לכולם טמון גאונות אמיתי שיכול
להציל חיים לדורות.

מיוסד על חכמת דוד שצרח לתוך המערה החילונית ולא רחוק משאול, ששאול
הגיע והשיג מיד, ונכנס לחוכו צלי לחלוט שדוד ואגשיו נמנאים שם.

תשובה למ

העברת דירה בתשעת הימים

אשה יר"ש אחראית משמרת בבית חולים שערי צדק עומדת לעבור דירה בתוך 'תשעת הימים', והתחייבה לסייד ולצבוע את הדירה שעוזבת, וכן יש לה צורך לצבוע את הדירה החדשה שנכנסת אליה. ואולם, יש לה קושי רב לערוך את הצביעה כשבני המשפחה בתוך הדירה, ולכן רצונה לצבוע את הדירה החדשה בתוך 'תשעת הימים' קודם שנכנסת אליה, ואת הדירה הישנה ג"כ בתוך 'תשעת הימים' מיד אחרי שיוצאת ממנה. איך מוטל עליה לנהוג על פי דין.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד, היות שהעברת דירה עם משפחה יש בה טרחה גדולה מאוד כידוע, ולפעמים גם הפסד ממון, ולצאת מהדירה במיוחד לזמן הצביעה הוא טרחה גדולה, לכן מותר לצבוע בתשעת הימים, בין את הדירה הישנה על מנת להחזירה כתיקונה לבעל הדירה, ובין את הדירה החדשה על מנת לגור בה בבריאות ובמנוחה כראוי.

אמנם לכתחילה עדיף ונכון יותר להחמיר ולסכם עם אינו יהודי לפני ראש חודש אב, שיצבע בקבלנות בין את הדירה הישנה ובין את הדירה החדשה [ולכה"פ בדירה החדשה]. וכן יש מקום להדר שלא לצבוע את הדירה החדשה כולה, אלא לשייר משהו [חדר קטן או חצי חדר] שאינו צבוע, כדי לגלות האמת שהצביעה היתה רק מה שמוכרח וחיוני לדירורים.

ובזכות שמשדלים בכניסה לבית החדש שתהיה על טהרת הקודש, בעזה"י יזכו לראות אור פני מלך חיים בכניסת הכהנים והלויים בחזרתם לעבודתם בבית מקדשנו ותפארתנו, בבנין ציון ובנחמת ירושלים, אמן^{לט}.

לט. כתב השולחן ערוך (סי' תקנא סעיף ב) "מראש חודש עד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור".

וכתב מרן הח"ח זיע"א במשנה ברורה (ס"ק יב) דהאיסור הוא רק בבנין שאינו צריך לו לדירתו ועושה כן להרווחה בעלמא. ועוד כתב (ס"ק יג) דבמקום הפסד מותר, ואפילו בבנין של שמחה, "שהרי אינו עושה בשביל שמחה כי אם בשביל הפסד". ועפ"ז יש להתיר בנידו"ד שצביעת הדירה אינו להרווחה אלא לצורך השימוש הרגיל. ולצבוע אחרי תשעת הימים הוא דבר שכרוך בהפסד מרובה, משום שבשעת צביעת הדירה צריך להוציא את בני המשפחה ושאר החפצים מהבית.

ומ"מ יש מקום להחמיר ולסכם את אינו יהודי לפני ר"ח אב שיצבע את הדירות בקבלנות, וכמו שכתב המשנ"ב (שם ס"ק יב) "אם שכר לנכרי קודם ר"ח בקבלנות, מותר בכל ואפילו בט"ב עצמו, דנכרי אדעתא דנפשיה עביד, וה"ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה". והסכים להנ"ל הגאון המובהק ראש ישיבת 'אור לציון' ידי"נ ר"ב אבא שאול שליט"א. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

כסף

אמר החכם: פעם חשבתי שהכסף הגדול
מוחזיק את הישיבה, אבל אחרי שנים
הבנתי שדווקא הכסף הקטן שומר על
קיום החזקת הישיבה.

מיוסד על לשון הגר"ד הלוי מצריסק זללה"ה ראש ישיבת צריסק המעטירה
בארץ ישראל, ע"פ דברי חז"ל "פרוטה לפרוטה מצטרפת למשכון גדול". כך
העיד בנו ממשיך דרכו הגר"י הלוי סאלאווייז'יק שליט"א לפני אחד שהציא
לישיבה חמישים שקל למעות יזכור. וכך אמר לי כמה פעמים כבוד הגה"צ
האדמו"ר מפשוורסק שליט"א מעיר מולדתי אנטווערפן יע"א, לעולם חייבים
לעבוד גם על כסף קטן להחזקת מוסדות ולעולם לא לזלזל בזה.

תשובה מ

פרוזבול בקופות גמל והשקעות שונות

האם יש דין לעשות פרוזבול בהשקעות בקופות
גמל, מניות מחברות מסויימות, אגרות חוב, קרנות
העדג' החדשים וכל הדומה להם.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דאף אם כלפי שמיטת כספים
דאורייתא יש לדון אם האופנים הפיננסיים הנ"ל הוו בכלל דין
שמיטת כספים, אולם תקנה דרבנן בזמן הזה "שלא תשתכח תורת
שביעית", בודאי שייך לחפצא של קיומו וראה הערה^מ.

מ. א) כתב הרמב"ם (שמו"י פ"ט ה"ב-ה"ג) "אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה
אלא בזמן שהיובל נוהג וכו', ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת
בזמן הזה בכל מקום, ואף על פי שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח
תורת שמיטת הכספים מישראל". [ובמהר"י קורקוס הביא דהראב"ד כתב
דאפילו דרבנן אינו, וסיים דנראה שהוא חזר בו].

ומקור דברי הרמב"ם הוא בגמ' (גיטין לו:) וכדעת רבי שם. והנה, לשון הגמ'

הוא "תקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית", והרמב"ם שינה מלשון הגמ' וכתב דתקון "כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל", ויש לדקדק טעם הדבר.

ונראה בזה, דהנה מצינו כמה מצוות דתקון רבנן "זכר למקדש", וייסד לן מרנא הגריי"ז הלוי מבריסק זללה"ה (חידושי הגריי"ז מנחות סו.), דאין הגדר בתקנה זו דאותה מצוה דזמן המקדש תהא נוהגת אף בזמן הזה, אלא דתיקנו מצוה ותקנה חדשה, ואינה דבר אחד עם המצוה שהיתה בזמן המקדש. ונפק"מ, דלא בעינן בתקנה החדשה שיהיו כל פרטי המצוה כמו שהיה במצוה הדאורייתא. [ובזאת ביאר להא דבספירת העומר אמימר מני יומא ולא שבועי "אמר זכר למקדש הוא", דכיון דהיא תקנה אחרת מהמצוה דאורייתא, ולא תקנה לקיים אותה מצוה עצמה, לכך ניתן לקיימה בשינוי הפרטים. וכן ביאר בזה מה דלולב ניטל כל שבעה במדינה "זכר למקדש" (סוכה מד.), ודברים הפוסלים במקדש כשרים במדינה, דאין זה אותה מצוה].

אמנם, כל זה הוא בתקנה מתורת "זכר למקדש", דבזה ניתן לקיימה אף בלא כל פרטי המצוה דאורייתא, דסו"ס מתקיים בזה הזכר למקדש. אבל בתקנה שהיא מתורת "שלא תשתכח", בזה נראה דאדרבה, יש להחמיר בתקנה יותר מהדין דאורייתא, דאף היכא דאינו בכלל המצוה מדאורייתא, אך ה"לא תשתכח" קובע דגם זה נכלל בגוף התקנה, דכל מה דהוא מעין המצוה, יש בו התועלת דלא תשתכח תורת המצוה.

וסמך לזה, יש להביא מדברי הגמ' (סוכה לא.), "אמר מר, לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר, פשיטא, מהו דתימא, לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג, קא משמע לן זימנין דנפיק חורבא מיניה דאתי

למסרך". הרי להדיא, דטעמא ד"לא תשתכח" מחייב לקיים אף דברים שאינם מכלל המצוה עצמה, ומשום דסו"ס מתקיים בכך ה"לא תשתכח". ורק היכא דיש לחוש דנפיק חורבא מיניה, יש פטור מלעשות כן.

ועוד אמרו בגמרא (שם) "אמר רבי יהודה, מעשה בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן, אמרו לו משם ראיה, אין שעת הדחק ראיה", וביאר הראב"ד (הלכות לולב), דאף דלולב היבש פסול ואין מברכים עליו גם בשעת הדחק, בכ"ז נוטלים בשעת הדחק אף יבש, "שלא עשו כן אלא **שלא תשתכח** מהן תורת לולב". ומבואר כנ"ל. [ואמנם דעת הרמב"ם (לולב פ"ח ה"א) דבשעת הדחק היבש כשר ומברכים עליו, אך אי"ז סותר לעצם הדין דיש חיוב מתורת "שלא תשתכח" הכולל אף מה שאינו בגדרי המצוה לגמרי].

והנה, עצם דין זה דחיובא מתורת "שלא תשתכח", מצאנו בש"ס לענין ד' מינים, וכן בחולין (קא:) דתיקנו לעשות יוהכ"פ בשבת אע"פ שאינו חל להיות בו כדי שלא תשתכח תורת יום הכיפורים (לישנא דרש"י שם ד"ה ושלחו), וברמב"ם נזכר גבי שמיטת כספים, וכן גבי חלה בחו"ל (הל' ביכורים פ"ה ה"ז), והריטב"א (סוכה יד.) כתב דאם אין לו סכך אחר, יסכך בנסרים, שלא תשתכח תורת סוכה, ובישועות יעקב (סו"ס לב) כתב דגם תפילין שאינן מרובעות יש דין להניחם כשא"א באופ"א מדין "שלא תשתכח". וכל ענין זה צריך תלמוד, דהא בודאי לא אמרינן כן בכל מצוות התורה, דהיכא דלא יכול לקיים המצווה כתיקונה, צריך לקיימה בדבר הדומה "שלא תשתכח", ולא נתברר היטב אימתי אמרינן כן. וכן שאלתי קמי' הגאון האדיר רבי דוב לנדו שליט"א ביאור בסתימת הש"ס בדין "שלא תשתכח", ואחר מחשבה בענין התקשה בזה ונשאר בצ"ע.

ועכ"פ היכא דנאמר דין זה ד"שלא תשתכח", הגדר בזה הוא שכולל אף מה שאינו מעיקר המצוה ותנאי קיומה. ובזה יבואר שינוי הלשון ששינה הרמב"ם מלשון הגמ', דרצה לומר בזה דהדין שמיטת כספים בזמן הזה אינו רק מטעם "זכר לשביעית", כלומר, שהוא מצוה נפרדת אך לפי כללי המצוה הראשונה, אלא שהוא מתורת "שלא תשתכח", שהוא כולל אף יותר מהמצוה הראשונה, כל מה שהוא מעין הלוואת כספים ובכלל השמיטה.

ומכלל הדברים יש ללמוד, לכמה אופנים פיננסים שונים, שגדרי שיעבודי הממון שבהם חלוקים בכל אחד לפי עניינו, כגון בנק דיגיטלי ומטבעות דיגיטלים החדשים, וכן השקעות בקופות גמל, מניות מחברות מסויימות, אגרות חוב, קרנות העדג' החדשים וכל הדומה להם [וסיפר לי יו"ר UBS קרן משפחתי, שלדבריו היא קרן ההשקעות המשפחתי הגדול ביותר בעולם, שכספי הפקדונות של כל אדם מושקעים במינים ממינים שונים, ויתכן כספים של אחד שניתנים חלקם בהלוואה חלקם בפקדון וחלקם בערבות וכיוצ"ב. ואמר לי שרבים מהמשקיעים שם הם יהודים]. שאף אם בחלק מהדברים הנ"ל לא יתקיים גדרי הלוואה כלפי המצוה דאורייתא, ויהיה בזה ספק לדינא, אך י"ל דהתקנת שמיטת כספים בזמן הזה, יהיה נוהג אף בהם, דכיון שגדר התקנה הוא מתורת "שלא תשתכח", לכך הוא כולל כל דבר שהוא מענין הלוואה והדומה לה, ואף האופנים המסופקים.

וכתב לי ידי"נ הגאון המובהק הגרש"ז קרלבר שליט"א יו"ר ועד הפיקוח ההלכתי בד"ץ העדה החרדית וחבר התאחדות הרבנים ליוצאי ארה"ב, "אנחנו תמיד הבנו הגמ' 'יכול לא מצא אתרוג יביא רימון או פריש', לו שיהא מחוייב, אלא אם רצה, וע"ז אומר הגמ' שלא יביא, אבל לא היה הו"א שחייב להביא, או שרבנן חייבוהו, ופשוט". עכ"ל. ויש לדון לפי דבריו

מ"ט לא יהא בזה איסור דבל תוסיף, וראה מה שביארנו בשיעורי עץ ארז בגדרי בל תוסיף.

אמנם נראה לענ"ד דודאי כוונת הגמ' היתה לחיוב, וכפי דאיתא בשולחן ערוך (סי' תרמט ס"ו) "בשעת הדחק שאין נמצא כשר, כל הפסולין נוטלין ואין מברכין", וביאר הגר"א (וכן פסק הח"ח במשנ"ב ס"ק נד) "נוטלין כדי שלא תשתכח תורת לולב מ"שראל", ובודאי הכוונה לחיוב ולא רק רשות. וכן מצינו בגמ' (בכורות כז.) ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' שכב ס"ג) גבי חלה, "מפרישין חלה בחו"ל מדברי סופרים, כדי שלא תשכח תורת חלה מ"שראל", ובודאי הכוונה לחיוב גמור, ולא רק אם רצה.

[ובתוס' בבכורות שם (ד"ה פסק) מצדדים לומר דחיוב חלה בחו"ל הוא רק במקומות הסמוכים לא"י ולא בבבל, והגדר בזה ביארו בדמקומות הקרובים "מתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ", ובבבל "לא מתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ", ומבו' דמחמת ה"שלא תשתכח" חייבו להפריש אף מה דבחפצא אינו שייך כלל לחלה, ורק משום ה"מתחזיא". וכמו"כ י"ל בנידו"ד, דאף מה שבחפצא אינו הלואה גמורה ממש, אך יתחייב בשמיטת כספים בזה"ז, משום ד"מיתחזיא" כהלואה. וכבר באו לפנינו כמה עובדות בבעלי דינים, שאחד שיעבד נכסיו להלואה שלקח השני, ואותו מלוה הפסיד כל הכסף, והבנק גבה מהנכסים, וכעת אומר המלוה שניתן לו השיעבוד כשותפות בהשקעה, ובעל הנכסים אמר שהתכוון רק להלואה, וחזינן בדומיהן תמידין כסדרן כיצד גם השקעות פעמים מתחזיא ודינם חשוב כהלואות].

ואמנם, היה מקום לצדד [לפי מה שטען לי ידי"נ הגר"י שוורץ שליט"א בעל 'אמונת ישראל' עמ"ס שביעית רבה דצאנז ביתר] דבכל גווני דמספקא לן אי יש חובת השמטה אזלינן לקולא, ואין החוב נשמט. והוא

על פי דברי הרא"ש ריש מכות (פ"א ס"ג) גבי המלוה חבירו לעשר שנים, נחלקו בגמ' אי שביעית משמטתו או לא, ופסק הרא"ש דאין השביעית משמטת וחייב לשלם, משום דשביעית בזמן הזה דרבנן ואזלינן לקולא. והקשה הבית יוסף (חו"מ ס"ז) דהא יש בזה גם ספיקא דממונא אי נפקע החוב או לא, ובספיקא דממונא קיימא לן דאזלינן לקולא לנתבע משום דהמוציא מחבירו עליו הראיה, וא"כ מ"ט נקטינן בזה לקולא דשביעית אינה משמטת. ותירץ הב"י דדעת הרא"ש היא דשביעית דין הממון הוא תוצאה מדין האיסור, כלומר, דכיון דאסרה תורה נגישת החוב, לכך הוא נשמט ובטל אף הדין ממון שבו, ולכן עיקר הנידון הוא אם יש בזה דין שמיטה, ובזה אזלינן לקולא דאין שמיטה נוהגת בזה, וממילא מוכרע דאף הדין ממון אינו קיים בזה. ועפ"ז היה מקום להכריע דבכל הנידונים המסופקים בגדרי הלוואה, לא תיחול דין שמיטת כספים ויהיה החוב קיים. ויסוד דהב"י הוא מעין מה שידוע דעת רבינו הגר"ח הלוי זללה"ה דאיסור ריבית הוא מהלכות יורה דעה ולא מהלכות חושן משפט, הלכות איסור ולא הלכות ממון. וכן מובא בשולחן ערוך חלק יורה דעה ולא חושן משפט. והוא עולה בקנה אחד עם דברי הב"י הנ"ל.

אמנם, כל זה הוא רק אי הנידון היה רק על עצם גביית החוב, אך לפי מה שביארנו דחלות השמיטה באופנים אלו הוא משום דעצם התקנת שמיטת כספים בזמן הזה הוא בתורת "שלא תשתכח" ולכך נכלל בזה אף המקרים המסופקים כנ"ל, לפי"ז לא שייכא הטענה הנ"ל. ויש לעיין עוד ולדון לדינא. ואף אי כלפי להוציא ממון עדיין צ"ע, אך עכ"פ יהיה חיוב לקיים תקנת פרוזבול באופנים הנ"ל, דהא דינא ד"שלא תשתכח" בשמעתין דידן הוא פרשה חדשה בכל הלכות "לא תשתכח" שלא מצינו בכל מקום.

זהירות

אמר החכם: אף כשצריך להוכיח
אדם, פעמים אני נמנע לעשות זאת
כשיש חשש לפגיעה אישית.

מיוסד על לשון הגר"ט וויס זללה"ה גאב"ד העדה החרדית ירושלים
שנהג כן בעצמו צנושאים מסויימים.

תשובה מא

'מגבת חדשה שהיא ישנה' בתשעת הימים

הנכנס למקוה בתשעת הימים, ולא הביא מגבת ישנה מהבית, וכעת יש לפניו רק מגבות חדשות של המקוה, או מגבות ישנות ומשומשות. האם מחויב להשתמש עם המגבות המשומשות, או שיכול להשתמש עם המגבות החדשות באופן מסוים.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שאם משתמש תחילה במגבת החדשה לייבש מקומות של זוהמא שבגופו, אין לאסור לעשות כן, שלא יתכן שהרחיצה שם הותרה והניגוב שם יהיה אסור, ואחרי שמשתמש במגבת למקומות הזוהמא, שוב נעשה שם של 'מגבת ישנה' שמותר לנגב בה שאר גופו^{מא}.

מא. כתב השו"ע (סי' תקנא סעיף ג) אסור ללבוש בגדים מכובסים בשבוע שחל בו תשעה באב [וברמ"א, דנוהגים להחמיר מראש חודש], ואפילו מטפחות הידים והשולחן אסור.

וּכְתַבּוּ הַפּוֹסְקִים שֶׁאִם לּוֹבֵשׁ הַבֶּגֶד קוֹדֵם רֹאשׁ חוֹדֵשׁ, מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַח"כ, וְהוּא עַל פִּי דְבַרֵּי הַרַמ"א בְּהַלְכוֹת אֲבִילוֹת (יו"ד סי' שפ"ט סעיף א) דֹּאבֵל אֲסוּר לְלַבּוֹשׁ בְּגָדִים מְכּוּבָסִים, וְנוֹהֲגִים שֶׁאִדָּם אַחֵר לּוֹבֵשֶׁם שְׁעָה אַחַת וְאַחֲרָיו לּוֹבֵשֶׁם הָאֵבֶל וּמוֹתֵר. וְעַפ"י יֵשׁ שֶׁטַעֲנוּ שֶׁאֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּגְבֵּת חֲדָשָׁה בַּמִּקְוָה, אֲלֵא צָרִיךְ לִיקַח מַגְבֵּת מְשׁוּמֶשֶׁת שֶׁאֵין בָּהּ אִסוּר.

אוּלַּם נִרְאֶה דִּיכּוֹל לִנְגַב גּוֹפּוֹ בַּמִּקְוֹמוֹת שֶׁל זֵיעָה, דֵּהֵא בִּסְתָם אֲסוּר לִרְחוּץ (שו"ע סי' תקנ"א סעיף טז), וּבַמִּקְוֹמוֹת שֶׁל זֵיעָה בְּגוֹפּוֹ מוֹתֵר תַּחֲתֵּי הַרְחִיצָה (כַּמְבּוֹאֵר בְּבִיאּוֹר הַלָּכָה ס' תַּקֵּנָה סעיף טו). וְאִם הוֹתֵר לִרְחוּץ מִקְוֹמוֹת אֵלּוּ שְׁבִגּוּפוֹ, וְדֹאֵי מוֹתֵר גַּם לִנְגַבֵּם בַּמַּגְבֵּת שֶׁהוּא ג"כ נֶחֱוֵץ לְהַעֲבִירָהּ הַזֹּהֶמָא. [וְאִף שֶׁנִּשְׁתַּלֵּית דִּים הוֹתֵרָה וּבִכ"ז לֹא הוֹתֵר נִיגוּב בַּמַּגְבֵּת חֲדָשָׁה, הֵכָא שֶׁאֵין דֵּהוּי מִקּוֹם זֵיעָה וְהַנִּיגוּב עֲצָמוֹ לֹא הוּי 'הִנָּה', וְרֹאֵה עוֹד מָה שֶׁכְּתַבְנוּ בַּפְּסָקֵי הַלְכוֹת תִּשְׁעַת הַיָּמִים].

וְאַחֵר שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּגְבֵּת לַמִּקְוֹמוֹת שֶׁל זֵיעָה שְׁבִגּוּפוֹ, שׁוֹב הוּ"ל בְּגַד שֶׁאֵין מְכּוּבָס שֶׁהָרִי נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּבֵר, וּמַעֲתָה מוֹתֵר לוֹ מַגְבֵּת זֹאת אִף לְשֹׂאֵר גּוֹפּוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּכַמּוֹ שֶׁמוֹתֵר לְהַחֲלִיף הַבְּגָדִים הַתַּחֲתוֹנִים הַסְּמוּכִים לְגוֹפּוֹ אֲפִילוֹ בַּמְכּוּבָסִים, דֵּלֵא חֲשִׁיב תַּעֲנוּג, א"כ גַּם שִׁמּוּשׁ בַּמַּגְבֵּת לְנִקְיוֹן מִקְוֹמוֹת שֶׁל זֵיעָה לֹא גָרַע וְשָׂרִי. וְכֵן הַסְּכִים מו"ר הַגַּאב"ד הַגַּר"מ גְּרוֹס שְׁלִיט"א.

כְּבוֹד גַּאב"ד סְקוּוִירָא יְרוּשָׁלַיִם שְׁלִיט"א אָמַר לִי, שִׁישׁ בִּידּוֹ קִבְּלָה מֵרַבּוֹ הַגְּדוֹל רַבֵּינוּ מֹשֶׁה נִיִּישְׁלָאס זְצוּק"ל, שֶׁאֲפָשָׁר לַעֲשׂוֹת מִקְוָה חָם גַּם בַּתִּשְׁעַת הַיָּמִים, הַיּוֹת שֶׁמִּקְוָה בַּעֲצָם הוּא חֲפָצָא שֶׁל 'מִקּוֹם טִהְרָה' וְלֹא 'מִקּוֹם רְחִיצָה', וְאֲפִילוֹ שִׁישׁ תַּעֲנוּג בְּפוּעַל בְּכִנְיָסָה וְהִשְׁהִיָּה בַּמִּקְוָה, אִךְ לֹא אֲסִירוֹ חֲז"ל אֲלֵא רְחִיצָה וְלֹא 'מִקְוָה'. [וְאָמַר לִי יִדִּי"נ הַגַּר"ש זִלְצֶר

שליט"א דיין סטמאר 49, שמה שמזהיר בשיעוריו ובשיחותיו שהורים לא ילכו לבריתה עם בגד ים בקפידה גדולה, ולא על מקוה, היות שמקוה לא שייך לתענוג ולא לרחיצה ולא בפרשת עובדא דחול, אלא הוא חפצא של מקום טהרה. ורק בבריתה שההורים שוהים בשחיה חייבים להקפיד בלבוש כדת, משא"כ במקוה כלל לא, וכן יש עוד חסידויות שמקפידים כנ"ל, ולא כמו שקיבלנו מרבותינו גדולי ראשי הישיבות זצוקללה"ה ושליט"א, ואלו דברי אלקים חיים, ויש להאריך עוד ואכ"מ].

אולם ידי"נ הגאון בעל המחזה הלוי שליט"א, נכדו של מרן השבט הלוי זללה"ה, טען בפני (וכן כתב בפסקיו) שיש קפידה גדולה על האיסור לשהות במקוה חם בתשעת הימים. והורה בקהילתו שיהיה מקוה אחד בלי חמימות כלל. ואמר שלא מובן כלל איך העולם נוהגים לטבול במקוה חם. אך הוסיף שבעו"ה מקוה חם ושימוש עם מגבת נקיה הם מוגדרים מהמצוות של זמנינו ולא מהעבירות, ומהניסיון למדנו, ע"כ.

דרישת שלום

אמר החכם: כשתלמיד או מעריץ מגיע
להתברך ולהתייעץ, הדבר הראשון
שצריך הוא להביע התעניינות בשלמו
ופרנסתו.

מיוסד ע"פ הנהגותיו של הגר"ח קופלמן זללה"ה ראש ישיבת לוצרן - שווייץ,
מחשובי תלמידיו של צעל השערי יושר זללה"ה. זכה להעמיד אלפי תלמידים
הגויים ברחבי העולם למעלה מיוזל שנים.

תשובה מב

שינה במיטת השווער והשוויגער

חתן שנתבקש על ידי השווער והשוויגער שליט"א להגיע אליהם לשבת, וכיון שאין להם מקום עבור משפחת בתם, לכן ביקשו שהחתן ואשתו ישנו במיטותיהם בחדרם, והם ישנו במקום אחר. האם יש להמנע מלישון במיטת השווער והשוויגער.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שאי אפשר לקבוע שאין בזה חשש איסור, ובודאי אין זה הנהגה ראויה כלל, ויש לעשות כל טצדקי שלא לנהוג כן^{מב}.

מב. א) כתב השו"ע (יו"ד סי' רמ סעיף ב) "איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו". והיה מקום לומר דאף שינה על מיטת ההורים הוי בכלל איסור 'מורא אב ואם'. אולם יש לדון שמא המיטה לא נחשבת מקום של כבוד, ולא שייך בזה מורא, ויל"ד. [ובתשובה אחרת על "עזות של חתן" הבאנו דעת זקה"ק הכת"ס זיע"א

שמזהיר החתן על כבוד חמיו ככבוד אביו, וכותב לחתן גודל חיוב ההירות והעונש אם נכשל בזה].

(ב) כתב הרמ"א (אה"ע סי' כג סעיף ו) "אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא". וכן כתב ב"ד (סי' רמב סי' טז) "המנהג פשוט ליכנס עם רבו ואביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו למרחץ, אף על פי שבגמרא אסרו כולם, והכל הוא מטעם דעכשיו הולכים במכנסים".

וכתב הפתחי תשובה (אבה"ע סי' כג סק"ה) "לפי זה בזמנינו שאין מכסין, אין היתר בדבר, ולא ידעתי על מה סמכו העולם להקל בזה. ומצאתי בספר תולדות אדם פ"ו הביא שם כי הגאון הצדיק מו"ה זלמן זצ"ל מוויילנא פעם אחת הלך לבית המרחץ, וכאשר בא אל פתח בית המרחץ ומצא את חותנו שמה, שב לאחוריו וברח משם כבורח מארי. ואמר דאף שרבינו הרמ"א המציא היתר, לפי זמנו דיבר, וכן האגודה שהביא הרמ"א בזמנו היה מנהג אצל כולם לילך במכנסים במרחץ, אבל עכשיו החוש מעיד על הפוך הדבר והוא איסור גמור מדינא דגמרא בלי שום חולק". [ובערוה"ש (אבה"ע"ש) ר"ל שהאיסור היה רק בזמנם שהיו יושבים ומתעכבים במרחץ, משא"כ בזמנינו שנכנסים ויוצאים מיד].

ובטעם איסור הרחיצה עם חמיו, פירש רש"י (פסחים נא ע"א) "אביו וחמיו - מתוך שרואהו, ונזכר שמשם יצא, נותן לבו להרהור, וכן בחמיו, נותן לבו שיצתה אשתו מכאן".

ואמנם כאן מיירי על הליכה למרחץ שעומדים שם ערומים, אך יש מקום ללמוד מזה לאסור גם שינה על מיטותיהם, דגם בזה יש מקום לחוש להרהור ש"נזכר שמשם יצתה אשתו", ויש לחוש להרהור.

(ג) והנה, כבר הזהיר מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א (אום אני חומה ח"א הוגי שעשעות ס"ק קמד) באיסור ההסתכלות במטה שאיש ואשה ישנים עליה. והביא דברי הגמ' (שבת קמ ע"ב) "העומד באמצע המיטה [שאישה ואשה רגילין בה לישן (רש"י)] כאילו עומד בכריסה של אשה", ועוד אמרו בגמ' (עירובין סג ע"ב) "כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויים בה, עליו הכתוב אומר (מיכה ב, ט) "נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה". והפוסקים לא הביאו דין זה, אולם בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח) הביאו. ובספר מחזה עינים (גי'א חזיון מחזה ד' אות ה') התריע על זה שאין מקפידים ומניחים המיטות באופן שהמתארחים בבית יכולים להסתכל בהם.

ואחר אזהרה זו, נראה פשוט דנידון דידן חמור טפי, דאין זה רק הסתכלות במיטה שאיש ואשה ישנים בה, אלא שינה עצמה במיטות אלו. ואף שבאופן שמתארחים בבית ובעלי הבית אינם שם, לא שמענו לאסור השתמשות במיטותיהם, אולם בשעה שהם בבית כבנידו"ד, נראה ודאי שהוא דבר שאינו ראוי כלל ובכלל האיסור הנ"ל.

ועפ"ז נראה דבנידו"ד ראוי לעשות כל טצדקי שלא להגיע לידי זה, ויש לחוש לאיסור ממש בשינת החתן וכלתו על מיטות השווער והשוויגער. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א, וכן הדיין דק"ק סקווירא ארה"ב שליט"א, אמרו לי שאין לחשוש לכל הנ"ל כלל.

יצר הרע

אמר החכם: תדע, לקנות ספרים רבים
בשאינם מוכרחים ללימודו, הוא "יצר
הרע" בשאר יצר הרע'ס.

מיוסד על לשון הגה"צ רמ"א שערן ז"ל מנהלה הרוחני דישיבת קמניץ
בעיה"ק ירושלים עשרות בשנים. והעיד על עצמו שיש לו דירות מלאות
ספרים ועכ"ז אמר הדברים הנ"ל.

תשובה מג

ויקין והנה חלום

ראובן קיבל ידיעה שתבעו אותו הרשויות המקומיות על ענין כל שהוא, ומחמת זה התחייב להיכנס לבית הסוהר. ובפחד ושברון לב הלך עם כמה בגדים וטו"ת בליווי בני משפחתו לבית הסוהר המדובר. וכשהגיע לשם ואמר סיבת הגיעו לממונים שם טרם כניסתו לדלתי בית אסורים, נודע לו שהכל היה חלום רע וקם משנתו והנה חלום יעוף. ושאלתו בפיו, אם עליו לקיים תענית חלום או תיקון מסוים אחר בעקבות החלום, או שאין להתייחס לזה כלל וכלל, אחר שלא מצינו זכר לחלום רע מעין הנ"ל בדינא דגמרא, ואולי בזה נאמר "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין" (אפילו אם ליבו דואג).

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, דמעיקר הדין כבר ייסדו לנו רבותינו שאין לחשוש להתענות תעניות חלום בזמנינו, אולם בודאי נכון לערוך סדר הטבת חלום וכן להתפלל לתיקונו בברכת כהנים (אחרי שמיעת סדר קדושה וברכו, ומעין לשון האריז"ל לענין תיקון הנפש ביום הדין).

ובעל נפש שרוצה לפדות חלומו בצדקה לאוכל לתלמידי חכמים,
בודאי מצוה לעשות כן^{מג}.

מג. כתב השו"ע (סי' רכ סעיף א-ב) "הרואה חלום ונפשו עגומה עליו, ייטיבנו באפי תלתא דרחמי ליה, ולימא באפייהו: חלמא טבא חזאי, ולימרו אינהו: טבא הוא וטבא ליהוי וכו'; יפה תענית לבטל חלום רע, כאש לנעורת. הגה: ודוקא בו ביום, ואפילו בשבת".

וכתב המשנ"ב (ס"ק ה-ז) דאין חיוב להתענות אלא הוא רק בגדר רשות, ומי שמתענה, מועיל לו רק כשמצרף לזה תשובה. ומעוברות ומניקות אין להורות להם להתענות אלא יפדו התענית בממון. (ובמקו"א הבאנו דעת לב העברי בשם זקה"ק החת"ס ז"ל שאין לנשים ובנות להתענות כלל חוץ מט' באב ויוהכ"פ, וכע"ז הורה החת"ס לבניו שלא לקבל בקשת האם לצום ביום היארציט שלה, למרות שהיא תענית חשובה, ואכ"מ).

והמהרש"ג בספרו קיצור שו"ע (סימן קכז סיף יח) כתב, "יפה תענית עם תשובה לבטל חלום רע כאש לנעורת, ודווקא בו ביום. ומכל מקום אינו מחוייב להתענות, דאמר שמואל החלומות שוא ידברו. אבל מחוייב לעשות תשובה ולעסוק כל היום בתורה ותפילה". מבואר שאפילו אם אין חיוב על עיקר התענית ממש, אבל עכ"ז "חייב" להתעסק בדברים שיכולים לכפר ולטהר את עצמו.

ובסידור הגאון היעב"ץ ז"ל ב'הנהגת הרואה חלום' כתב "ראה חלום קשה בלילה, יעשה הטבה בשחרית, וטוב לעשות מיד אחר התפילה. יפה תענית לחלום כאש לנעורת, ובו ביום, ואפילו בשבת". ובגליונות עץ ארז

שם כתבנו בס"ד, דיסוד דינא דתענית חלום חלוק ביסודו משאר תעניות, דכל התעניות יסודם כענין תפילה וזעקה, אך בתענית חלום עצמותו של מניעת המאכלים הוא כאש בנעורת, ובזה ביארנו מה שתענית זו מתקיימת אף מחצי יום לחצי לילה (דהיינו י"ב שעות, כלשון הרמ"א) מה שלא מצינו כן בשאר תעניות, דכיון דאין התענית בחפצא דהיום אלא רק מניעת מאכלים שהם גופא אש בנעורת היפה לחלום, לכן זה מתקיים שפיר גם בכה"ג. ועי' שם מה שהארכנו.

ואולם, מבואר בפוסקים שאם יש סיבה לתלות שבא החלום הרע, אי"צ להתענות, כגון מי שיש לו כאב שינים וחלם שנפלו שיניו (משנ"ב סי' רפח ס"ק יח), או אם הרהר ביום וחלם ע"ז בלילה (משנ"ב שם סק"ז). ובזמנינו שאנו שומעים כל העת חדשות ומאורעות מכל קצוי הארץ, מלחמות ואסונות וכו', הרי בכל חלום יש מקום לומר שהוא בגדר הרהר ביום וחלם בלילה, ולכן רבותינו האחרונים הקילו בזה ולא נהגו כלל בתענית חלום. והחזון איש כתב באגרת (קו"א ח"ב אגרת קמט) "הרבה פעמים חלמתי כמו אלה, ולא שמתי לב לזה, ונכון שתאמר הרבש"ע בעת נשיאת כפים", ובהערה שם כתבו שהיה מדובר על חלום שבסידור היעב"ץ כתוב להתענות עליו אפילו בשבת.

ועוד מצינו בשולחן ערוך (סי' רפח סעיף ה) שלא כל חלום הוא בגדר 'חלום רע', דרבים נראים כרעים אולם יש להם הטבה לטובה, ושלכן יש אומרים שלא להתענות תענית חלום בזמן הזה עכ"פ בשבת, "שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע". ועוד כתב השו"ע שם, "והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים שעל שלשה חלומות מתענים בשבת, ואלו הן: הרואה ס"ת שנשרף, או יוה"כ בשעת נעילה, או קורות

ביתו או שיניו שנפל; וי"א הרואה יוה"כ אפילו שלא בשעת נעילה; וי"א הרואה שקורא בתורה; וי"א הרואה שנושא אשה. והא דרואה שיניו שנפל דוקא שיניו, אבל הרואה לחייו שנשרו, חלום טוב הוא דמתו היועצים עליו רעה ונ"ל שהחלומות שאמרו בפרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת". ויש לדון באופן של חלום דידן, אם הוא בגדר חלום רע או לא. ולכן בודאי יש לצרף זאת שלא להצריכו תענית.

ואמנם, גם מי שאינו יודע אם זהו חלום רע או טוב, יש לו לומר נוסח הרשב"ע בברכת כהנים, וכמו שכתב השו"ע (סי' קל סעיף א) "מאן דחזא חלמא, ולא ידע מאי חזא [אי טבא הוא או בישא הוא (משנ"ב)], ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי: רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך" וכו'. (ויל"ע מתי לומר הנוסח של רבש"ע, אם בעת הברכת כהנים ממש, או מיד אחרי סיום הברכת כהנים, ועיין).

וכמו כן, אם נפשו עגומה עליו מהחלום, יש לו לערוך סדר הטבת חלום, כמפורש בשו"ע (סי' רכ סעיף א) "הרואה חלום ונפשו עגומה עליו, ייטיבנו באפי תלתא דרחמי (פי' שאוהבים אותו) ליה, ולימא באפיהו: חלמא טבא חזאי, ולימרו אינהו: טבא הוא וטבא ליהוי" וכו'.

ונראה דמי שהוא בעל נפש, יחמיר בנוסף לזה לפדות התענית בבתינת צדקה לאוכל לתלמידי חכמים,

ועוד אמר לי כבוד מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א, דמלבד הרבש"ע הטבת חלום והצדקה, ישתדל ג"כ לקבל עליה לתורה, והבאנו דבריו במקו"א.

ואחד מחשובי הפוסקים בעיה"ק אמר, דהגם שבזמנינו לא נהגו להתענות ולקיים תיקונים אחרים, אך בנידו"ד נראה שיש כאן גילוי לעשות תיקון

הבית בענין חיובי הצדקות, וכן היה עובדא למעשה באחד מגדולי העשירים והנגידים בישראל שע"י בירור לעומק של ראב"ד ירושלים בעל האבן ישראל זללה"ה בספרי החשבונות שלו נתגלה לו שלא היה החשבון מכוון כדת ולא הגיע למעשר מכספיו לצדקה. ועוד הוסיף הגאון הנ"ל שליט"א שאפילו שאין חיוב תענית, אולם נכון לצום בזמן בה"ב לפחות יום אחד כנגד התיקון חלום הנ"ל.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שלמרות שמעיקר הדין פטור מלצום, אולם היות שחלום רע מודדים לכל אחד לפי עניינו, ואצלו מרגיש שזה מוגדר חלום רע, לכן נכון לפדות אותו בצדקה כשיעור סעודה חשובה שהוא כעשר דולר, ואין צריך להוסיף לשלם כפי יכולתו.

ראיה

אמר החכם: כשרוצים לילך בשמירת
העיניים בשלמות בלי חשש יוהרא, יש
להרכיב משקפיים ללא מספר.

מיוסד על הנהגת הגה"ק ר"י כוכב זללה"ה ה'כוכב יעקב' שזכה לכחוצ עשרות ספרים (ועל"ז) על כל התורה כולה, ושימש כר"מ לתלמידי הכתב סופר, שנהג כן שנים רבות בצעירותו וצניעות וללא ידיעת הוריו. וכן נהג זקני הרה"צ הנגיד רבי יצחק הערש ר'דורפער זל"ל מייסד ק"ק מחזיקי הדת אנטוורפן וקרית צית אונגריין במאה שערים, שהיה הולך עם משקפי שמש ולמעשה העדשות היו שחורות ולא היה רואה חוץ לד' אמותיו מעולם. והעיד צפני גאון ישראל רש"צ מימון שליט"א בעל השמחת יהושע על הש"ס, "הגם שמגיל שמונה עשרה נזקקתי למשקפיים וסבלתי ממיגרנה, רוצ ימיו היה זהיסח הדעת". ועיין מה שכתבנו ב"אדומים בעלייה" בעניין שמירת העיניים.

תשובה מד

הזמנת גוים לברית מילה

מי שיש לו שותפים עסקיים שאינם יהודים המבקרים
 כעת בארץ הקודש, האם מותר לו להזמין להשתתף
 יחד עמו בסעודה שמכניס את בנו לבריתו של אברהם
 אבינו בשעה טובה ומוצלחת.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד דמעיקר הדין אין מניעה מלהזמין
 גוים לברית קודש, אולם נכון להסביר לערלים שאנו מוסרים את
 נפשינו אפילו בדמים ממש למען כבוד הי"ת, ועי"ז יתקדש שמו
 יתברך בעולם. וכן ראוי לכתחילה לסדר להם שולחן נפרד מיוחד
 ומכובד בצידי הקהל במקצת, ולא ישתתפו בשולחנם אנשים
 יראים ושלמים אלא עמי הארץ ומסורתיים וכדומה^{מד}.

מד. א) כתב השולחן ערוך (יו"ד סי' רסה סעיף יב) "נוהגים לעשות סעודה ביום
 המילה". והוסיף הרמ"א, "וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה, הוי כמנודה
 לשמים. ודוקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמצאו בני אדם

שאינם מהוגנים, אין צריך לאכול שם". ומבואר שהאיסור לישיב בסעודה עם בני אדם שאינם מהוגנים, חמור הוא כל כך, עד שבידו לבטל ולמנוע את חלות הנידוי על מי שאינו משתתף בסעודה.

(ב) ומקור האיסור לישיב בסעודה עם עמי הארץ, הוא בגמרא בברכות (מג ע"ב) "ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם וכו', ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וביארו בגמ', "ואל יסב בחבורה של עמי הארץ, מאי טעמא, דילמא אתי לאמשוכי בתרייהו". ובמקום אחר איתא (סנהדרין כג ע"א) "כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין וכו', לא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן", ובאר רש"י "ואין נכנסין לסעודה וכו' - שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישיב אצל עם הארץ בסעודה".

ודין זה נפסק ברמב"ם בשני מקומות, האחד בהלכות דעות (פ"ה ה"ב) "החכם וכו' ולא יאכל אצל עמי הארץ ולא על אותן השלחנות המלאים קיא צואה", והשני בהל' סנהדרין (פכ"ב ה"י) "כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין וכו', ולא נכנסים לסעודה עד שידעו מי מיסב עמהן".

והנה, לשון הגמ' בסנהדרין הוא "לא היו נכנסים בסעודה", וכן הוא לשון הרמב"ם (הל' סנהדרין שם). ומשמע שאף הכניסה למקום הסעודה, גם כשלא מסובים בשולחן אחד, אסורה. אך גירסת התוספות בפסחים (קיד ע"א ד"ה ואין) היא, "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא כן יודעין מי מיסב עמהם". וכן הוא לשון השו"ע (או"ח סי' קע סעיף כ) "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא כן יודעים מי מיסב עמהם, מפני שגנאי הוא לתלמיד חכם לישיב אצל עם הארץ בסעודה". ולפי גירסת התוס' והשו"ע האיסור הוא רק כשמסובין יחד בשולחן אחד, ולא נאסרה הכניסה למקום שאוכלים שם גם אנשים שאינם מהוגנים.

ושוב הראוני שכתב כן מרן החפץ חיים זיע"א בביאור הלכה (שם ד"ה לא), דהא דאין העולם נזהרין בזה, דאפשר שכל האיסור הוא כש"ישוב עמהם בחבורתם", "אבל כשהת"ח יושב בחבורה של איזה לומדים היושבים סביביו, אף שבסעודה ההיא יש הרבה עמי הארץ גם כן, או אפשר דהוא הדין כשיושב במקום מיוחד בפני עצמו, לית לן בה". והוסיף מרן הח"ח ודייק כן מלשון הש"ס "אלא א"כ יודעין מי מיסב עמהן", "דמשמע אצלם ממשי, וכפירוש רש"י דגנאי לת"ח לישב "אצל" עמי הארץ".

ועוד הוסיף מרן הח"ח שם, "זכר לדבר, הא דאיתא במדרש על הפסוק 'טוב אחרית דבר מראשיתו', דר"א ור' יהושע הוו בסעודת מילה של אלישע בן אבויה, ואמרו 'אינהו בדידהו [ר"ל שארי בני אדם] ואנן בדידן' ע"ש במדרש" [וע"ש בביאור הלכה דאפשר שבסעודת מצוה לא נאמר כלל איסור זה, דמצוה מגנא מן החטא, ועיין שם עוד].

ומוכח ומבואר מכל הנ"ל שאין איסור בעצם הכניסה או השהייה באולם שיש בו אנשים שאינם מהוגנים, אלא האיסור הוא דייקא כשמסיבין יחד בשולחן אחד לאכילה משותפת. ולא יתכן שכל גדולי ישראל יצטרכו לבדוק בכל שמחה את כל מאות האנשים שנמצאים ואוכלים תחת אותה קורת גג לתאוות ליבם, אלא ודאי האיסור נאמר רק כשהאכילה נעשית בשיתוף של הצדיקים עם הע"ה. ואדרבה, מי שלא ישתתף בסעודת מילה מחמת שיש אנשים שאינם מהוגנים באחד השולחנות, יעבור על הנידוי, משום דבכה"ג לא נאמר האיסור אכילה בסעודה זו.

ועל כן בנידו"ד שסעודת הברית מילה נערכת באולם מפואר עם כל סוגי האנשים, תלמידי חכמים, צדיקים, עמי הארץ וגוים, וכל השולחנות מרוחקים מאוד אחד מן השני, הרי שכל זמן שמקיימים הסדר הנ"ל

שמחלקים את הצדיקים בשולחן נפרד מהאינם מהוגנים, מעיקר הדין אינו נקרא שמיסב עמהן כלל ואין בזה חשש. [ויש לדון לפי"ז בגדר ה"סעודה" האסורה עם אינם מהוגנים, וכגון מי ששותה משקה שאינו יין, דלא חשיב קביעות, לכאורה לא יהיה שייך בו האיסור הנ"ל].

ובענין זה יש להביא מעשה נפלא שראיתי בעיני, בעת שתנועה חרדית ידועה ערכו בארה"ב מעמד 'סיום הש"ס', והזמינו את כל גדולי הרבנים, ובתוכם 'הרב מטעם' בא"י, והיו שבאו למו"ר נר המערבי ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א ועוררו שאסור להשתתף שם כדי שלא לתמוך בציונות וכו', ואמר להם, "אם זה היה סיום הש"ס, היה צריך לנהוג שם על פי תורה, אבל באמת זה רק 'דינר' לאותה תנועה ידועה, ובדינר אין כ"כ חסרון שמזמינים רבנים כאלו".

ועל דרך זה י"ל בנידו"ד, דאמנם להסב בסעודה יחד עם אומות העולם הוא חסרון משום שנראה כמשוה עצמו אליהם ומכשיר את דרכם, אבל כל זה שייך כשיש ישיבה משותפת לשניהם וניתן להוכיח כהנ"ל, משא"כ כשיש באותו אולם עשרות אנשים, וכל אחד יושב בשולחן אחר, ואין קשר בין הצדיקים לשולחן של הגויים, אין בזה חשש. ומשל למה הדבר דומה, לצדיק מפורסם שמושיבים לידו אדם אחר, אם הצדיק הנ"ל עירני וחי לכל מה שמתרחש סביבו, הרי יש בזה הסכמה לאותו אדם, משא"כ אם אותו צדיק אחוז בשרעפי קודש ונמצא בעולם אחר וניכר לכל שאין לו ידיעה כלל במה שמתרחש סביבו, אזי אין שום ראייה של הכשר ליושב בסמיכות אליו.

ג) ואולם, למרות שמעיקר הדין אי אפשר לאסור וכו"ל, מכל מקום היכא דאפשר ראוי וכשר מאוד להחמיר בכל כה"ג, ומשום שיש לידע שכל פרט

במעמד הברית משפיע לנצח על נשמתו ונפשו של הרך הנולד. וכמו שכתב היעב"ץ זיע"א ש"כל פרט הנעשה בברית מילה, יש לו השפעה על התינוק". ומסופר על מרן החזו"א זללה"ה, שהגיע לפניו אב עם בנו שירד מדרך הישר, ואמר האב למרן החזו"א ז"ל "אתם הייתם הסנדק שלו", וכוונתו היאך יצא מה שיצא. ושאל החזו"א מי קיבל עמידה לברכות, ואמר לו, ומי קיבל הברכות, ואמר לו, מי היה קוואטער, ואמר לו, ועדיין לא נמצא מי שלא היה ירא ושלם, עד ששאל החזו"א מי קיבל כיבוד הזימון בברכת המזון של סעודת המילה, ואמר לו שם של אחד מהרבנים שאין רוח חכמים נוחה מהם, ונחה דעת החזון איש ז"ל, ואמר לו "זה בגללו".

וכבר הבאנו במקו"א מה שכתב רבינו יהודה החסיד בספר חסידים (סי' שנח) "נכרי הזריז בשבע מצות שנצטוו לבני נח וכו', תכבדיהו יותר מישראל שאינו עוסק בתורה". ולכן לפעמים בעוה"ר יש לחשוש יותר על הזמנת ישראלים מסויימים לסעודה, הרבה יותר מאותם הגויים, והכאב גדול מאוד מאוד.

ובהקדמה לחידושי הכת"ס עמ"ס גיטין (שי"ל מחדש ע"י מכונינו), הבאתי מה שנשאתי לפני בני הישיבה בבית המדרש גבוה דליקווד בעת רעוא דרעוין, בפני הוד ראש הישיבה כבוד הגר"מ קוטלר שליט"א, והבאתי בפניהם דברי הגר"א (אבן שלמה פ"ד אות יט) "צריך להתרחק מלהביט בתאוות עולם הזה ומחבורת אנשים המבטלים מתורה", דנתחדש בהם חידוש נשגב, דעד עתה ידענו איסורי הסתכלות בעבירות ובמעשים שאינם מהוגנים, אולם כאן נתחדש בדברי הגר"א ז"ל דאף הסתכלות "בחבורת אנשים המתבטלים מתורה", הוא נמי גורם לאדם להדבק אחריהם ולהמשך ולפרוש מדרך התורה. ובזה ביארנו לבקשת דוד ע"ה בתהילים (קא, ג) "לא

אשית לנגד עיני דבר בליעל, עשה סטים שנאתי לא ידבק בי", דמי ששם לנגד עיניו את הפורשים מדרכי תורה, ואפילו לא במעשי איסור ממש אלא רק מתבטלים מן התורה, הוא נמי בכלל חששא ד"ידבק בי", וגם מהסתכלות כזו צריך לפרוש.

והוא נוגע למעשה, שפעמים רואים אנשים עומדים בטלים ומדברים שיחת חולין, ובאמת אין עושים חפצא של מעשה עבירה חוץ מ"ודברת בם ולא בדברים בטלים", אולם אפילו אם העובר שם אינו משתתף עמהם כלל, עם כל זה, בעצם זה לבד שמסתכלים עליהם גורם רע לעצמו ונדבק בו שפלות מעשיהם וגריעות השקפותיהם. [ובשו"ת פסקי הלכות הבאנו מחלוקת הרא"ה בספר החינוך ורבינו יהודה החסיד בספר חסידים אם יש עונש על הרואה מראה איסור באונס, ומבואר גודל חיוב הזהירות המוטל על האדם מלהביט אפילו באונס באנשים המבטלים מלימודם].

ד) ועל גודל הזהירות בשמירת הקדושה והטהרה באירועי שמחה, יש להביא מעשה שהיה עם מרא דכולא תלמודא רבי חיים קרייזווירט זצ"ל גאב"ד עיר מולדתי אנטווערפן יע"א, שהיה נוהג פעמים רבות להשאר בחתונות כמה שעות, הרבה אחרי הדרשה של המרא דאתרא שהיה מוסר ברוב גאון כבוד ועוז. ואחד הבעלי בתים שאל אותו בפליאה, "הרי כבוד הרב עסוק יומם ולילה, למה הרב נשאר כל כך הרבה זמן". וענה לו הגרח"ק ז"ל, "כל זמן שאני כאן, אני יודע שלא יהיה לקהל את העזות לעשות ריקודים שיש בהם משום פריצות רח"ל, לכן כל רגע שאני נשאר אני שומר על שערי הקדושה של העיר ושל הדורות הבאים". ואשרי עין ראתה חכמתו הגדולה. ומזה יש להבין וללמוד שכל רב ור"מ ילמד לעשות גזרה שווה בעצמו, בכל תחום שהשפעתו קיימת.

ונמצא בנידו"ד, דאף שאין לאסור מעיקר הדין להזמין אותם גוים לסעודה, אך צריך לסדר להם שולחן נפרד שלא יחד עם הת"ח והבני תורה, ולכתחילה ראוי להקפיד בכל חומרא בברית מילה ובסעודת הברית. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שאין חשש כלל בהזמנת הגויים לסעודה, משום שהדבר ידוע שאין רצונו להזמין לסעודת מרעים, אלא כל כוונתו מצד הנימוס וכללי הפוליטיקה, וזה לא נכלל באיסור "סעודת מרעים". והוסיף שיש בזה מעשה רב מכל גדולי האדמורי"ם בעולם שמזמינים לשמחותיהם גוים מהמלכות ואנשי ממשל, ולא נחשב שיודעים יחד בריעות כלל.

תורה

קבע חז"ל: חכמה בגים תאמין תורה
בגים אל תאמין. פירוש, מה שחכמת
התורה מגלה, שום גי בעולם לא יכול
להשיג.

מיוסד על יסוד של הרב מפוניצ' זללה"ה, על צחור שהיה מזוין בלימוד שהתגלה
שהוא לא יהודי ומחה ונעשה גוי כמקודם, וכהלכות קטן שנחגייר. שאלו את הרב
מפוניצ' איך ייתכן כזה מזוין ושקוע בלימוד התורה, ימחה הכל כלא היה? וענה
הגאון ז"ל "א גוי בלאצט א גוי", גוי ישאר גוי.

תשובה מה

חשש יין נסך בחופה

רב שיודע שיכבדו אותו בברכה בחופה של תלמידו, ויש 'רבנים' אחרים מצד הכלה שאין רוח חכמים נו"מ, ולדעת מרן הרב מבריסק וללה"ה יינם יין נסך, האם מותר לו לברך ברכה על יין זה כיון שלדעת החתן והכלה קים להו שהיין מותר, ואינם חוששים לומר שהיין נעשה יין נסך על ידי אותם 'רבנים'.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שאם אותו רב הוא ירא וחרד, יש לו לדאוג ולבקש לקבל ברכה ראשונה ולא ברכה אחריתא וכדומה, ואז כשהוא מברך על היין הוא כשר לכל הדעות. ואם קיבל ברכה אחרת אחרי שנגעו ביין אותם 'רבנים', אזי קשה לאסור לקבל הכבוד ולברך, ובפרט במקום חשש של כבוד הבריות. ואם הוא שייך למורשת דעת החת"ס או לתלמידי בית בריסק, ראוי שימנע להופיע שם על ידי כל מיני טצדקי, וחכם עיניו בראשו^{מה}.

החתן קודם נשואין, והן שש ברכות. ואם יש שם יין, מביא כוס יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולם על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות; ואם אין יין מצוי, מברך על השכר.

וכתב החלקת מחוקק (סק"א) דאם אין שם יין, נחלקו הראשונים, דעת הרא"ש (כתובות פ"א סי' טז) והר"ן (מובא בטור סי' סב) דאין לברך בלא כוס, ודעת הרמב"ם (אישות פ"י ה"ד) משמע דסגי בלא כוס, דהא כתב הרמב"ם שם "ואם היה שם יין מביאין כוס של יין ומברך על היין תחלה ומסדר את כולן על הכוס", ולא כתב 'צריך לברך על הכוס', וכן דייק המגיד משנה שם "ואם יהיה שם יין וכו', פי' שאין היין מעכב ודבר פשוט". [וגבי ברכת אירוסין כתב הרמב"ם להדיא (אישות פ"ג הכ"ד) דאם אין שם כוס, מברך אותה אפילו בלא כוס, וכאן הנידון גבי ברכות הנישואין].

ולכאורה לפי"ז יש להקל בנידו"ד כשיש שאלה של יין נסך על היין שבכוס, דאף אם נאמר שהכוס פסול, מ"מ לדעת הרמב"ם והמ"מ והח"מ (וסתימת השו"ע) הברכה כשירה אף בלא כוס כלל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

(ב) כתב זקה"ק החת"ס זיע"א בגליון השו"ע (או"ח סי' לט) "נראה לפענ"ד שיש כח בכלל ישראל להוציא המורדים מכלל האומה ויחזרו לגויים גמורים אף להקל. וזכר לדבר, ראה ויתר גויים שהתיר להם ז' מצוות (ב"ק לח ע"ב), אע"ג דלאו ראיה גמורה היא, מ"מ כן נראה לי".

וידוע מה שאמר מרן הרב מבריסק זללה"ה שאנשי המזרחי יינם יין נסך, ועי' בשיעורי עץ ארז (חולין סי' ח) שביארנו דהכל תלוי ב'שם' שהאדם מגדיר את עצמו, ולכן יכול להגדיר את עצמו כגוי אף שישראל הוא, ע"ש. וכן אמר מו"ר הגרמ"ש בעל קונטרס הביאורים זללה"ה שיש לחשוש להן

כאפיקורסים ממש. וכשבאתי קמיה דמו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה ושאלתי אם נכון הנ"ל בשם אביו, ענה לי שמאוד פשוט שזה נכון וכן מסתבר שזה הדין, והוסיף ואמר "לדעתי הם גם חשודים לעבור על איסור בישול מן התורה בשביל מצוה של 'עונג שבת', ואני יודע שזה מה שהם עושים", רח"ל.

ובמקו"א הבאנו מה שאמר מו"ר הגרמ"ש לייבוביץ ז"ל נכד הברכת שמואל זללה"ה, שכך נהג בחופה חתנו של הרב מבריסק זללה"ה הגרי"מ פיינשטיין זללה"ה על פי הוראת הגרי"ז ז"ל. ואמר לי הגרמ"ש ז"ל שגם הוא בעצמו חושש לזה.

אולם כשדנתי בכל הנ"ל קמ"י דהגה"צ רא"ה שליט"א רבה דסאטמאר 49, אמר לי שדעת הוד כ"ק האדמו"ר רבינו יואל זצוק"ל היה רק על גודל המרידה בקב"ה והריח של אפיקורסות ומינות שיש בציונות, אולם מעולם לא הורה את הדברים מהכח אל הפועל לדינא ולהלכה למעשה. ולכן בודאי אין היין אסור כלל ומותר לברך עליו, ודלא הגרי"ז הלוי ז"ל, עכ"ד. ואם דבריו של הגה"צ הנ"ל שליט"א נכונים, בודאי יש מקום לסמוך בשופי לאלה שאינם שייכים למורשת החתם סופר ובית בריסק.

אדם גדול

אמר החכם: רק חסר דעת שאין בו
שימוש חכמים, צריך לשאול כל דבר
לאדם גדול לפני שיעשה.

מיוסד על לשון הגר"א קנריק זללה"ה תלמיד של החפץ חיים ז"ל, הצרכת
שמואל ז"ל, והגר"א קוטלר ז"ל. ראש ישיבת אור המאיר פיקסקיל בארה"צ. מפי
בנו מו"ר הגר"א שליט"א בעת הספדו על אביו צהיכל ישיבת בית מדרש גבוה
לליקווד שאביו היה מעשרה תלמידים הראשונים שם.

תשובה מז'

הרהור באשתו

אדם שעובד במקומות זרים, ובדרך למקום עבודתו יש נשים שפעמים לבושות בפריצות רח"ל, ויש לו נסיון של הרהורים רעים. וקיבל עצה ממרצה חרדי מפורסם בעולם לקחת עמו תמונה של ב"ב ולהביט בה כדי לבטל תאוותו והרהוריו מהנשים הזרות. האם מותר לו לנהוג כן בימי ההיתר ובימי הפרישה.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד, היות שכל כוונתו לשם שמים, לכן בימי ההיתר בודאי מותר לו לראות באשתו אפילו במקומות המכוסים, ואפילו כשכוונתו להנות, משום דהרהור באשתו הטהורה מותר ועיין בהערה. אולם בימי פרישה שאין לו פת בסלו קשה להתיר, וגם אי אפשר לאסור. ובימי הוסת אם יסתכל כנ"ל קשה לקבוע עליו שם פרוש וצדיק^מ.

תאות אשה. הגה: ואם אי אפשר לו בלא הרהורים מוטב שלא להניחם. והקשו האחרונים מה נתחדש כאן בהלכות תפילין, והא בלא"ה אסור להרהר בעבירה. וביארו דבא למעט גם היכא שמהרהר באשתו הטהורה, דבלא שלבוש תפילין אין בזה איסור כלל, וכשלבוש תפילין יש להמנע אף מזה (ראה שו"ת שלמת חיים או"ח סי' מא). ומבואר דהרהור באשתו הטהורה מותר.

וכן מבואר בדברי זקה"ק החת"ס זיע"א (שו"ת ח"ה סי' קצ ד"ה ואלו), וז"ל, "הנה אנו מזהירים לשמוע קול זמר אשה אפילו פנויה שאינה נדה וערוה בשעה שאנו קורים ק"ש ובשעת תפלה כמבואר בשו"ע או"ח (סי' עה סעיף ג ומג"א סק"ו). והיינו על כרחך בשמיעת קול פנויה טהורה, דאי באשת איש או פנויה נדה, קשה מאי אריא בשעת ק"ש ותפילה, תיפוק ליה לעולם אסור משום קול באשה ערוה. - ומפני זה אנו מפרישים הנשים מן האנשים בבית הכנסת בפני עצמן, שלא יבאו לידי הרהור בשעת תפלה ותהיה תפלה נדחית רחמנא ליצלן. ויצא לנו זה משמחת בית השואבה דאמרינן במסכת סוכה שהיו מתקנין שיהיו נשים מלמעלה ואנשים מלמטה שלא יבואו לידי קלות ראש, ואמרינן התם (נב ע"א) דיצא להם כן מקרא (זכריה יב) 'וספדה הארץ משפחות משפחות לבד, משפחות בית דוד לבד נשותיהם לבד', אמרו והלא דברים ק"ו, ומה לעיל שעוסקים בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד, עכשיו שעוסקים בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה יע"ש. - ומזה ראינו להנ"ל דאפילו היכא דליכא משום איסור ערוה כגון אשתו של עצמו, מכל מקום במקום תפלה והודאה או הספד כל מה דבעי לבא לרחמנא לא יתעורר שום ענין הרהור אפילו באשתו אמרו, שהרי כתיב 'משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד', ומ"ט לא יספדו כל איש עם אשתו יחדיו, אלא ע"כ דגם זה אסור דגורם

הרהור ובטול הכוונה". ומבואר מתו"ד דדעת זקה"ק החת"ס זיע"א הוא שהרהור באשתו הטהורה שרי, ורק בזמן קרי"ש ותפילה אסור [ובענין זה שאלתי למו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א, אם מותר לכוון בברכת 'מודים' להודות להי"ת על טובת התשמיש עם האשה, והשיב לי להיתר. אולם לא מיירי על מחשבה בגופו של מעשה].

וכמו"כ כתב להדיא מרן החזו"א זללה"ה באגרת הקודש (אגרת ד) "לא אמרו איסור הרהור אלא בדבר עבירה" אבל באשתו הטהורה מותר, ומו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א בספר 'אום אני חומה' (ח"ב עמוד תקעו) הביא דבריו, והוסיף "אמר לי אברך אחד ששאל את רבינו הגר"ח קניבסקי [זללה"ה] ואמר לו שגם להחזו"א, אם הוא בגוונא דאיכא חשש שיגיע להו"ל, אסור להרהר". והיינו, דההיתר להרהר באשתו הטהורה הוא מפני שודאי לא יגיע מזה להוז"ל, די ש לו פת בסלו.

והנה איתא בעירובין (יח ע"ב) "לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך, ואפילו היא אשתו". ופירש רש"י "שהוא גנאי לו". אולם בשו"ת הרדב"ז (סי' תשע) כתב דטעם האיסור הוא משום הרהור, ואמרו 'אפילו היא אשתו' כי גם באשתו אסור ההרהור. וכבר הקשו האחרונים על דבריו, דמלבד דרש"י פירש טעם אחר לאיסור ההליכה אחרי אשתו, גם עצם החידוש לומר שאסור הרהור באשתו טהורה הוא תמוה, ומדברי השו"ע והרמ"א הנ"ל מוכח שהרהור זה מותר.

ומו"ר הגר"מ גרוס שליט"א בספר 'אום אני חומה' (ח"ב סי' שפא סק"ב) הביא מחלוקת אחרונים אם מותר הרהור באשתו טהורה, וסיים שלהלכה יש להחמיר שלא להרהר. וראה להלן באיזה הרהור מיירי.

(ב) כתב השו"ע (אה"ע סי' כא סעיף ד) "מותר לאדם להביט באשתו, אף על פי

שהיא נדה והיא ערוה לו; אף על פי שיש לו הנאה בראייתה, הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול". וכן כתב הרמ"א (יו"ד סי' קצה סעיף ז) "לא יסתכל אפילו בעקבה, ולא במקומות המכוסים שבה. הג"ה. אבל מותר להסתכל בה במקומות הגלויים אף על פי שנהנה בראייתה". והנה, לכאורה באופן שמסתכל בה איכא הרהור, ובכ"ז הותרה ההסתכלות מטעם שהיא מותרת לו אחר זמן, וא"כ משמע שגם ההרהור מותר. והיינו אפילו בימי הפרישה.

אולם יש לפקפק בזה, די"ל שההיתר הסתכלות באשתו הוא משום שרגיל בה ולא חיישינן שיבא להרהור. וכעין זה מצינו במשנ"ב על הא דאיתא בשו"ע (או"ח סי' עג סעיף ב) "אם היה ישן עם אשתו [ערומים], קורא [קרי"ש] בחזרת פנים לצד אחר, ואפילו בלא הפסקת טלית, משום דחשיבא כגופו". וביאר המשנה ברורה (סק"ה) "משום דאשתו כגופו ורגיל בה וליכא הרהורא, ומ"מ צריך חזרת פנים, דפנים להדי פנים א"א דליכא הרהורא". ע"כ. וא"כ אין ראיה שמותר הרהור באשתו בימי הפרישה.

ואדרבה, יש להביא ראיות שאסור להרהר באשתו בימי הפרישה, שהרי מצינו להדיא בכמה וכמה דיני הרחקות שטעמם הוא כדי שלא יבא להרהר באשתו, ואם הרחקו שלא יבא להרהר, כ"ש שההרהור עצמו אסור.

וחזינן כן בדברי הרמב"ם (אישות פכ"א ה"ח) "כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, גזירה משום הרהור שמא יבא לבעול", הרי שהאיסור בהרחקות הוא כדי שלא יבא להרהור.

וכן מבואר בדברי השו"ע (יו"ד סי' קצה סעיף ה) "לא ישב במטה המיוחדת לה, אפילו שלא בפניה". וביאר הט"ז (סק"ו) "משמע אפילו ישיבה בעלמא בלא

שכיבה, דבישיבה נמי איכא הרהור, ומצד ההרהור יבוא לידי הרגל עבירה, כן כתב בית יוסף. [ועוד חידש הט"ז שם, "נראה דכל שכן הוא שהיא לא תישן במטה שלו, די שפי הרהור בשכבה ובקומה, אבל ישיבה בעלמא מותר לה על מטה שלו דהיא לא מרגלא ליה". ועי' מש"כ בדברי הט"ז בספר 'ביום טהרתו' עמוד רח].

ג) ובספר 'ביום טהרתו' (עמוד רו) ביארנו גדר איסור הסתכלות באשתו נדה, דלשון הרמ"א (יו"ד סי' קצה סעיף ז) דבמקומות המגולים מותר "אע"פ שנהנה בראייתה", ולשון הרמב"ם (המובא בב"י שם) "ואע"פ שיש לו הנאת לב ממנה בראייה", וצ"ב מ"ט שינה הרמ"א מלשון הרמב"ם (שהוא מקור דבריו).

וביארנו עפ"י דברי החינוך (מצוה שפז) בגדר איסור 'ולא תתורו', דאין לוקין על לאו זה "לפי שאין זה דבר מסויים שנוכל להתרות בו העובר עליו, כי מהיות האדם בנוי בענין שאי אפשר לו שלא יראה בעיניו לפעמים יותר ממה שראוי וכו', על כן אי אפשר להגביל האדם בזה בגבול ידוע", וצ"ב כיצד ניתן לומר על מצוה ודין שאינה דבר מסויים, דודאי לא צויתה התורה על האדם איסור שאין לו גדר ברור. וביארנו שם שגדר האיסור הוא כלשון החינוך שם "שלא ירדוף האדם אחר מראה עיניו", והיינו דלא נאסרה ראייה זו או אחרת, אלא נאסרה "הרדיפה", מה שרודף אחר עיניו לראות ולהנות בראייתו, ולכן כל ראייה שבאה ממילא אין בה איסור אלא רק זו שרודף אחריה. וזה הטעם שאי אפשר לתת בזה גבול ידוע.

ובזה ביארנו לשון הרמ"א "אע"פ שנהנה בראייתה", שינה מלשון הרמב"ם "אע"פ שיש לו הנאת לב ממנה", דכוונתו לרמוז לדברי הסדרי טהרה (שם ס"ק טו) בשם השערי דורא (הל' נדה אות יח) דאף במקומות המגולים "לא יתן בה עיניו יותר מדאי", והיינו כנ"ל, דהסתכלות יותר מדאי היא בכלל

"רדיפה" אחר ראייה שיש בה הנאת הלב שנאסרה. [ואמנם בסדרי טהרה שם כתב שהרמ"א פליג על השערי דורא ומתיר גם הסתכלות יותר מדאי, אך לדברינו רק הרמב"ם פליג ומתיר אפילו ב'הנאת לב' שהיא בהסתכלות יותר מדאי, אבל הרמ"א שינה לשונו משום שס"ל כשערי דורא ולא פליג עליו].

ג) והנה, נכון לצטט בענין זה, מה שהעיר לי יקירי ידי"נ הגרא"ל גולדשטוף שליט"א שכתב מרן בעל האגרות משה זללה"ה (אבה"ע ח"ד סי' סו) דיש שני מיני הרהור, וז"ל הבהיר, "ההרהור שמביא לידי הוצאת זרע אינו הרהור ביפיה של אשתו ובחכמתה ובטוב לבה ובשאר מעלותיה שיש לה, דזה לא שייך להוצאת זרע, ואפילו בימי נדתה הא מותר להסתכל במקומות הגלויים אף ליהנות בראייתה, וכ"ש שמותר להרהר וליהנות משאר מעלותיה. - אבל הרהורי הנאה דמעשה תשמיש שיש לו עמה, ואיך שישמש עמה גם להבא, שאלו דברים הם מביאים להוזה"ל וסתם אינשי לא מהרהרים בענינים אלו, זה אסור".

ובמקו"א (אבה"ע"ז ח"א סי' סט) ביאר עפי"ז מהו הרהור המותר באשתו ומהו הרהור האסור, דשני מיני איסורי הרהור יש, האחד, הוא מקרא ד"ונשמרת מכל דבר רע", והוא "שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה" (כתובות מו ע"א), וזה במהרהר על ענייני תשמיש, ואיסור זה הוא גם באשתו הטהורה, משום שזה עלול להביא לידי הוזה"ל. - והשני, הוא מקרא ד"אחרי עיניכם", דדרשו חז"ל (ברכות יב ע"ב) "זה הרהור עבירה", והוא מדבר במי שמהרהר לעשות עבירה של זנות, שהתורה אסרה מלבד עצם המעשה, גם מחשבה לעשות את המעשה. וזה לא אסור באשתו הטהורה, דאין זה מחשבת איסור. אבל באשתו נדה, זה אסור". וכן כתב במקו"א (או"ח ח"ד סי'

(טו) "באשתו מותר להסתכל בה אפילו ליהנות מיופיה אפילו בימי נדתה, ואין חוששין להרהור, דאם היו חוששין להרהור הא אסור אפילו באשתו ובימי טהרתה, שהרי איסור הרהור אינו איסור מצד עצמו אלא כדי שלא יבא לידי טומאה בלילה, וזה שייך גם במהרהר באשתו בעניני תשמיש".

(ד) ובספר 'ביום טהרתו' (עמוד רט) הבאנו בס"ד תשובת כבוד הגאון הנורא ראב"ד דסטמאר אנטוורפן החיד"ו שליט"א בעל שו"ת "ויען יוסף", שהאריך להוכיח שאסור להרהר באשתו טהורה, וכתב דבגמרא (ז"כ ע"ב) אמרו "אל ירהר אדם ביום ויבא לידי קרי בלילה", ולא הוזכר שום חילוק בין אשתו טמאה לטהורה, ומהיכי תיתי להתיר הרהור בטהורה. וכן הביא דברי הרדב"ז (שהבאנו לעיל סוף אות א) שההרהור אסור גם באשתו הטהורה, והביא עוד כמה ראיות ע"ש.

אמנם נראה דיש לחלק בין סוגי ההרהורים וכמוש"כ מרן בעל האגרות משה זללה"ה, דהרהור בגופו של מעשה אה"נ דיש סברא לאסור, אולם הרהור ביופיה ומעלותיה וחיבתה ואהבתה, אי אפשר לאסור באשתו הטהורה וכו"ל. ועכ"פ על פסיקת הרמ"א לעיל בהדיא א"א לחלוק לעולם, ולכן יש לדון ולחלוק בזה עוד, ואכמ"ל שכבר הארכנו יותר מדאי.

(ד) לענין הרחקות ביום הוסת, כתב השו"ע (יו"ד סי' קפד סעיף ב) "בשעת וסתה, צריך לפרוש ממנה עונה אחת, ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד". וכתב הש"ך (סק"י) "משמע אפילו חיבוק ונשוק שרי כמו שפסק ב"י ממשמעות הפוסקים, ודלא כתרומת הדשן, וכן פסק הב"ח אלא שמסיים מיהו נראה דהמחמיר באלה תבא עליו ברכה". והט"ז (סק"ג) כתב "כתב מו"ח ז"ל המחמיר בזה תע"ב, ולי נראה שאסור מן הדין לדעת הרא"ש שכתב לענין אבילות שיש להחמיר בחיבוק ונישוק שהוא מביא לידי חשק,

והוא הדין נמי הכא". אולם בפתחי תשובה (סק"ה) הביא מתשובות הרדב"ז (החדשות סי' קסג) שפסק דחבוק ונשוק שרי כדעת ב"י, וכתב "דאין לחדש חומרות על ישראל, והלואי שישמרו מה שמוטל עליהם".

והרהור באשתו ביום הוסת, הוא בודאי לכל היותר כחיבוק ונישוק, ונמצא דמעיקר הדין הוא מותר, אלא שהמחמיר תבא עליו ברכה, ומי שאינו מחמיר הלכה ולמעשה קשה לקבוע עליו שם "פרוש וצדיק".

ה) כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א טען לי בנוגע לנידו"ד, שמעיקר הדין אי אפשר לאסור הסתכלות יותר ממה שאסרו חז"ל, ואפילו ביום הוסת הוא מותר מעיקר הדין כחיבוק ונישוק, אולם זהו נחשב לקלות והיא הנהגה שלא שמענו מעולם, ויש לחוש שהקלקול יהיה יותר מהתיקון.

צער נפשי

כאב גופני חיצוני של השני אולי אפשר
לתאר ולשער, אבל צער הנפשי הפנימי
של השני אי אפשר להשיג לעולם.

מיוסד על המשנה 'אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו'. דפשוט שלא
נאמר על כוס קפה של חברו אלא על ניסיונות כושלים רבים ומגוונים שאי
אפשר לתאר ולשער רק צעולס האמת.

תשובה מז

דרכי התשובה לבחור

בחור ישיבה שהיה למדן ושקוע בתורה ולמד יום יום עם אחד מגאוני הדור, ומשום מעשה שהיה נפל מהמסגרת של עולם הישיבות וירד לשאול תחתית ממש. וכעת חזר קצת ללימוד התורה בעומק והנחת תפילין כדת ותפילת שמו"ע מידי יום ביומו. ושאלתו מהי דרך העליה הנכונה עבורו, ובמה צריך להתחיל כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, ולדבריו כעת אינו מרגיש טעם בתפילה רח"ל.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שאסור להעמיס עליו טובא יותר על מידותיו המצומצמים, ויש לגשת לזה בזהירות נוראה כדי לא לקלקל עתידו, ושלא יהיה ח"ו בכלל 'בנין ילדים סתירה', וידע המורה הנוראה המכריע בזה שעליו ועל צווארו תלוי הקולר של האחריות. אולם מידה טובה מרובה¹².

מפי רבו המכיר את נפשו וכוחותיו, ולפעול רק על פיו, דפעמים חל על התלמיד דברי חז"ל ש"המתענה הרי זה חוטא", ופעמים הוא "לומד תורה והקב"ה בוכה".

וכתב רבינו הגר"א זללה"ה בפירוש משלי (יט, ג) "לפעמים אדם מתחיל ללמוד תורה ולעשות מצות, ואח"כ פירש מחמת שקשה לו מאוד לפי שאין מסייעין לו, וזועף על ה' למה לא סייעוהו. ובאמת הוא מחמת אולתו. והוא כי כל אדם צריך לילך לפי מדרגתו ולא יקפוץ, ואז ילך לבטח בדרכו אף כי יסייעוהו, אך שזה האדם לא התחיל לילך בדרכו לכך לא סייעוהו. וזהו "אילות אדם", כלומר מחמת אולתו שעשה בלתי ישוב הדעת סילוף דרכו, והוא זועף על ה' למה לא סייעו". עכ"ד.

והנני זוכר מימי חורפי שאחד הגיע לפני המשגיח הגה"צ רבי אביגדור מילר זצ"ל ואמר לו שהוא מעשן בשבת רח"ל, אולם רצונו להתחזק ולהתחיל לשמור שבת כתיקונה, ושאלתו מה הסדר שנכון לו להתחיל בשמירת השבת. שאל אותו המשגיח ז"ל: כמה אתם מעשנים בשבת רגילה, וענה כעשרים סיגריות, אמר לו המשגיח: אם כן, תעשן רק תשע עשרה בשבת הבעל"ט. והן הן דברי הגר"א (אולם אינו מוכרח שעל זה כה"ג כיון הגר"א, ובודאי לענ"ד עצם הגישה הזו מחודשת). ותלמידו דזקה"ק החת"ס זיע"א הגר"י מודערן זצ"ל בספרו פרי העץ (וישלח ד"ה אכן) כתב "שמעתי מאדמ"ו מהרמ"ס זצ"ל לפרש מה שאמרו חז"ל (ברכות מג ע"ב) 'פסיעה גסה נוטלת מאור עיניו של אדם', כי מאור הסגולה לילך בעבודת ה' רק בהדרגה כי בזה מרגיל עצמו להלחם נגד היצר, משא"כ אם ירצה לעלות פתאום במעלה רמה, וזהו פסיעה גסה נוטלת מאור עיניו הוא אור אלוקי המעוררו אל הטוב, והבן. ובזה פירש ג"כ הפסוק (שמות כ, כג) "לא תעלה במעלות על מזבחי" פירוש

עליה פתאומית בקדושה, "אשר לא תגלה ערוותך עליו", כי עי"ז עוד יפול
הנופל ירידה פתאומית ע"י התגברות היצר עד עריות רח"ל ע"ש.
ויש לדון כל מקרה לגופו עם היסוד הנורא הנ"ל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד
הגר"מ גרוס שליט"א. וה' יאיר עינינו שלא נכשל ולא נכשיל אחרים ח"ו,
אמן.

בודד

המנוחה, התענוג והרוגע שיש להיות לבד
לפעמים - בדיוק זה ההרגשה היגון, הכאב
והבכיה של כל אלמן ואלמנה, אבל לא
רק לפעמים אלא תמיד.

מיוסד על מאמר של כבוד ראש ישיבת פוניבז' הגר"ש רוזנצקי זללה"ה, על תיאור
של אלמן, ואלמנה, "אלמן, זה שמגיע הביתה בלילה, מדליק את האור, אצל הכל
נשאר חושך..."

תשובה מה

שיעור תורה שאינו לאמיתו

מגיד שיעור שעומד למסור שטיקל תורה לתלמידיו או לציבור, ויודע שדבריו אינם "לאמיתה של תורה". אולם היות שהוא מוכרח לומר שיעור, ואם לא ימסור תמידין כסדרן כפי קביעותו, מעמדו אצל תלמידיו ואצל הבעלי בתים לא יעלה יפה ודבריו לא יהיו נשמעים ומתקבלים, האם משו"ה מותר לו למסור השיעור, דסוכ"ס הוה תלמוד תורה של רבים, או שיש איסור למסור תורה כשהוא יודע שהיא אינה לאמיתה.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שהיות שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואין ידו של אדם מגעת אלא רק לפי כוחו ויגיעתו, לכן מותר לו למסור השיעור. אולם מוטלת עליו חובה להודיע בציבור שהוא אומר את הדברים רק כדי ללבן ולחדד לב התלמידים. ואם כוונתו באמירת החידושים לא לשם שמים אלא כדי להתפאר, עונשו גדול מאוד, ונתחלק לשני פרשיות, שיקבל עונש לתורתו בעולם הזה, ועונש לגאווותו בעולם הבא רח"ל, והוא רחום יכפר^{מח}.

הדוחקים רובם אמתיים", אבל כתב בדרשותיו שהכותב ספר על מנת להתפאר בו, הרי שבכל פעם שאחד לומד מתוך ספרו הוא מקבל עונש על זה רח"ל. וכבר ביארנו בגליונות עץ ארז על הספר חסידים שמבואר בדברי רבי יהודה החסיד ממש מעין יסוד החת"ס הנ"ל.

ובהקדמתנו לחידושי מרן הכתב סופר זיע"א עמ"ס גיטין מהדורת שטראסער שי"ל זה עתה ע"י מכונינו, הבאנו בביאור על מזמור קי"ט בתהילים בפסוק "מזקנים אתבונן", הוראה מהגר"ח קניבסקי זללה"ה, שסופר סת"ם שאינו מקפיד בחשמל בשבת אין לקרוא בס"ת שלו והוא ברכה לבטלה, ואין לצרף כזה למנין הקוראים. ונשאל אם יעשה תשובה ויתחיל להקפיד מה הדין, ואמר שזה יהיה כשר. [ולפלא עלי הדבר, ששאלתי קמיה בעל הלהורות נתן אם צריך להמנע משימוש בחשמל בשבת, ואמר שיש בזה כמה ספיקות ונידונים, "ולמעשה כאן בבית אין גנרטור", והלא ידוע שמרן בעל הקה"י זללה"ה היה שולח לביתו אלפי שאלות בהלכה, עד שגם מרן הגר"ק ז"ל בעצמו היה דופק על דלתו בשליחות אביו עם שאלות הלכה למעשה].

והוא מפליא פלאות, כיצד ע"י תשובה ותיקון המעשים חוזר הס"ת ונעשה כשר, אחר שנכתב בשעה שהיה משתמש בחשמל בשבת. וביארנו שם עפ"י מה שקבע לנו זקה"ק החת"ס זיע"א בביאור דברי חז"ל (יומא פו:): "גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות", שאחר תשובה מאהבה נהפכים מעשיו כולם לקדושה, אכילתו נהפכת מאכילת דבר אחר לאכילת קרבן פסח ומצה, והראיית איסור נעשית כמצוה של ראיית פני המקדש, או כקיום של 'וראי אתם אותו', וכן דיבורו הרע נהפך ונעשה כדיבור בדברי תורה. ובכל כה"ג לא נכתב בספר שעשה מעשה עבירה ועשה תשובה,

אלא אחר ששב באהבתו, נכתב מעתה אך ורק מצוות וזכויות, והעבירות עצמם נכתבים כמצוות.

ולפי"ז אפשר לחדש לדעת הגר"ח ק"ז"ל שסופר כזה שעשה תשובה מאהבה הופך את ספריו מספר שכתב... לספר שכתב צדיק, שע"י תשובתו חוזרים מעשיו הראשונים להיות חפצא של מצוה ממש, ולא רק ניקיון של העבירה ומעין זכות, אלא שעצם העבירה הוה חפצא של מצוה.

ועפי"ז יש לדון גם במי שכתב ספר בלי כוונה לשם שמים אלא כדי להתפאר, ואח"כ למד מוסר במשך שנים ועשה תשובה ע"י שהקב"ה השפיל אותו כדת והרגיש שאין לו בעולמו שום דבר חוץ מד' אמות של הלכה באמת, וכן נתחזק ש"היום כאן ומחר בקבר" הוא לא רק מימרא מחז"ל אלא מציאות בהאי עלמא, ורואה בכל יום לפניו את יומו האחרון [כמו שמסופר במסורת במשפחת בית הסופרים, שכבוד רבה דפרשבורג בעל הדעת סופר זללה"ה השיב להוד כ"ק האדמו"ר רבינו הגדול רבי אהרן מבעלזא זיע"א, על שאלתו האם נכון שלא ראו חיוך על אור פניו הטהורים של אדונינו זקה"ק הכתב סופר זללה"ה, והשיב לו הדעת סופר שאמת הדבר, וטעמו היות שכבר בגיל צעיר כידוע היה הכת"ס במצב של מוות ממש, והחברה קדישא כבר הדליקו נרות סביב מיטתו וקבעו שהוא מת, ונכנסה הרבנית שרל ע"ה לזקה"ק החת"ס זיע"א שהיה שקוע בלימוד התורה ואמרה לו שאסור לו ללמוד אחר שבנם בכורם יקירם הטהור שמואל וולף כבר איננו, ומיד קם החת"ס ונכנס לחדר השני, וכיבה את הנרות מסביב המיטה והורה לכולם לצאת, ואחרי זמן מה יצא ואמר "איך האב גע'פועל'ט א יובל" ("פעלתי יובל שנים"). והיות שהכתב סופר ידע לעולם את תאריך מיתתו, לכן חיוך אמיתי לא היה שייך לעלות על

פניו, עכ"ד הדעת סופר ז"ל]. ועכ"פ מי שישוב בתשובה כן, אולי יועיל לו עפ"י הנ"ל לטהר כל ספריו שהוציא לאור קודם בדעת להתפאר ושלא לש"ש, וכן לתקן את העונש שמוטל על האדם בכל פעם שלומדים בספריו שנדפסו שלא לש"ש.

וכן מג"ש שמסר שיעורים על מנת להתפאר, יש לו דרך תיקון עפ"י הנ"ל על כל העבר, אם עושה תשובה ולומד ומבין שעדיף לו להיות פועל יום שעושה מלאכתו באמונה, או יושב ואומר תהילים כל היום בטהרה, מלמסור שיעורים ולהתפאר בגאונותו.

וכבר קבע לנו רבינו הגר"א זללה"ה על הפסוק (משלי ב, יז) "ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ", וז"ל, "והענין שמתוק לאיש לומר חוקים אשר לא טובים ופשטים שקריים ודרושים מפוארים וחילוקים בכדי להתפאר ולהתנשא, אבל אחר כך ימלא פיהו חצץ". ומשמע מלשונו הקדו' שיש עונש על הפה ממש, והוא לכאורה עונש בהאי עלמא, והעונש הזה הוא מידה כנגד מידה על מה ש'ערב הפה' באיסור. ומובא כהנ"ל באבן שלמה (פרק ח אות ה) "מי שאומר פשטים ודרושים מפוארים שאינם לאמיתה של תורה בכדי להתפאר, ענשו גדול מאוד". ויש לדון בזה טובא מה הגדר של "עונש גדול מאוד", ואכ"מ, וכתבנו בזה בס"ד בגליונות על האבן שלמה. ומסופר שמרן בעל האבי עזרי זללה"ה לא רצה בסוף ימיו לסדר תיקון רפואי על כאבים שהיו לו בצווארו, וטענתו, שהיות שאדם מברך ברכות בלי כוונה ונהנה בגרונו מאיסור, לכן עדיף שיהיו לו הייסורים האלו לתקן הנאת גרונו שהיו לו שלא כדין, עכ"ד.

ובמקו"א (ביום טהרתו, אגרות עץ ארז, אגרת ט) הבאנו ביסוד הנהגת הרבנות, מה שאמר לי כבוד הגה"צ האדמו"ר מתולדות אהרן ר"ד שליט"א,

שעיקר הזהירות שצריכה להיות לרב ומנהיג מוסר התורה, שישמור על נקיות בעת אמירת דברי תורה וחיזוק ברבים, שלא יעלה את ליבו כאילו שיש לו כח בפיו, אלא שהכל זה רק מהקב"ה האב הרחמן. ואם עולה לאדם מחשבה של התנשאות או גאווה שהוא מוצלח ודבריו נשמעים מכח עצמו, אזי יעצור מיד את דבריו ויחשוב שוב ושוב שכל כוחו רק מהקב"ה והוא צינור להעביר את רוח ה', ורק אח"כ ימשיך, שלא יעביר את דבריו מתוך נגיעות אישיות וכדומה, עכ"ד. וכבר האריך זקה"ק הכתב סופר זיע"א בספרו עה"ת בחומר האיסור של תורה מתוך מחשבות זרות של שלא לשמה.

כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, דאמנם היו גאונים שהקפידו להעביר לתלמידיהם שמה שאומרים זה לא רק חידוש כדי לחדדם וללבן הדברים, אלא שאומרים דברי אמת, וכן נהג מורו ורבו רבי בערל קרויזר זצוק"ל מח"ס "דבר מלך" על הרמב"ם, ומרגלא בפומיה בשיעור "יש לי ווארט ואני אוחד שזה אמת". אולם, אם הרב לא אומר את השיעור בשביל כבודו, אלא כוונתו לחזק את התלמידים ולתת להם אהבת תורה, אז יכול לומר אפילו דבר שאינו אמת, והעיקר לכוון שאינו מדבר לשם כבודו.

ויה"ר שנזכה לקיים הוראת הרמב"ם שאדם חייב ללמד "לכל התלמידים", וזה עיקר חיוב ומצוות תלמוד תורה של "ללמוד וללמד", כדת וכדין בטהרה ובקדושה, בדביקות וביראה, והקב"ה אוהב את בעלי התשובה, והלוואי שנזכה.

ענוה

נער הייתי גם זקנתי, ולא ראיתי
'צדיק' שאינו מצטיין בענוה.

מיוסד על הגר"א באבן שלמה פרק ז' אות ז', שהוא מחועב ומשוקץ
לפני ה', ולעולם אין דנים אותו לפני משורת הדין, וזה דברי חז"ל אין
אני והוא לא יכולים לדור יחד, וע' בחורת עץ ארו ביאור ברמב"ם שכל
אחד חייב להיות בענוה כמשה רבינו.

תשובה מט

הצלה של מרביץ תורה

מרביץ תורה שהגיע ללמוד בבית מדרשו, ומיד כשפתח את ספר הלימוד, הודיעו לו בטלפון שיש מקרה חירום של ילד שצריך החייאה כמה בניינים לידו, ובפשטות אין עדיין אנשי הצלה אחרים שמטפלים בילד. אולם המרביץ תורה אמר לסובבים אותו "באתי כעת ללמוד ולהרביץ תורה, ויש לי קבלה שאני לא יוצא באמצע סדר הלימוד לשום דבר". האם יש לכופ את המרביץ תורה לצאת, או שהיות שכבר התחיל בלימודו שב ואל תעשה עדיף.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד, היות שכבר נודע למרביץ תורה הצורך בהצלה, ויש לשער שזה מצוה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים, ויש בו צד פיקוח נפש, לכן קשה מאוד להתיר למרביץ תורה להישאר בבית מדרשו אפילו לעוד רגע אחד. ואם שומע הוראה זו וממשיך לשאול ולהסתפק, הרי הוא בחשש גדול של "לא תעמוד על דם רעך", ובגדר של "השואל הרי זה שופך דמים" מט.

תעמוד על דם רעך'. וכן הרואה את חבירו טובע בים או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל וכו', וכל כיוצא בדברים אלו, העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך". ועוד כתב שם (הט"ז) "אף על פי שאין לוקין על לאוין אלו מפני שאין בהן מעשה, חמורים הם שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו אבד כל העולם כולו, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו".

ובספר המצוות כתב הרמב"ם (ל"ת רצז) "הזהירנו מהתרשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת המות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו, כמו שיהיה טובע במים ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו" וכו'.

ואמנם, כשיש סכנה למציל, אינו חייב להסתכן כדי להציל, וכמוש"כ מרן החפץ חיים זיע"א (משנ"ב סי' שכט ס"ק יט), ושאפילו בספק סכנה נמי עדיף ספיקו ידיה מודאי דחברו, וסיים וכתב "אולם צריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו המדקדק עצמו בכך בא לידי כך" (ועי' בספר ודרשת וחקרת, שהבאנו דברי המשנ"ב בחלק 'קבלת עדות' אות י"ג ע"ש). וכבר הבאנו בדרשת שבת שובה שנה זו מעשה ממרן בעל האגרות משה זללה"ה דאף כשהכריע שמותר להכנס לספק סכנת חיים לצורך חולה אחר, מ"מ ישב לומר תהילים ולהתחנן בבקשת רחמים עבור המציל, ובמקו"א הבאנו כל המעשה,

אבל זה פשוט שחייב לעשות כל מה שביכולתו להציל את חבירו, ואפילו לעבור על מצוות כמו לחלל שבת וכיוצ"ב, והבאנו במקו"א שמצינו בדברי השו"ע בגדרי חילול שבת לצורך רפואת חולה בשבת ג' לשונות, האחד בסי' שכ"ח ס"ב "מי שיש לו חולי של סכנה, מצוה לחלל עליו את השבת,

והזריז הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים". והשני בסי שכ"ט ס"א "כל פקוח נפש דוחה שבת, והזריז הרי זה משובח", ולא אמרו 'השואל הרי זה שופך דמים'. והשלישי בסי' ש"ל ס"א "יולדת היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה", ולא אמרו לא 'הזריז הרי זה משובח', ולא 'השואל הרי זה שופך דמים'. וצ"ב. וביארנו בס"ד דנאמרו בזה ג' גדרים בדין חילול שבת לצורך רפואה, האחד הוא ביולדת, דהוי רק "היתר" לחלל שבת, ואין בזה דין זריזין ואדרבה יכול לשאול ולברר אי שרי החילול שבת או לא. והשני הוא בחשש פיקוח נפש שיש בו דין זריזין 'הזריז הרי זה משובח', והיינו כמו שביארנו בכמה דוכתי ממו"ר ז"ל בשם זקנו רבינו בעל הברכת שמואל זללה"ה דכל מקום שאמרו 'הרי זה משובח' הפירוש הוא דזה הוי הרחבה של קיום המצוה עצמה [וכן שמעתי לענין שבת ממו"ר נר המערבי הארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א], וכמו כן כאן יהיה בזה קיום שמירת שבת. והשלישי הוא בחולי של סכנה לפנינו, דלא רק דאיכא 'היתר לחלל שבת', ולא רק שהזריז לחלל עליו שבת לרפואתו 'מקיים שמירת שבת', אלא אף 'השואל הרי זה שופך דמים', כלומר דדיבור השאלה עצמו נידון כמעשה של 'שפיכות דמים'. וכמדומני דכשהרציתי את הנ"ל קמיה דרבינו הגר"ש אויערבאך זללה"ה הסכים ליסוד ג' גדרים אלו. ובמקו"א הארכנו בזה.

ונמצא בנידו"ד, דודאי היה מוטל על המרביץ תורה החשוב שליט"א להפסיק ממשנתו ולילך להציל, שבמקום פיקוח נפש אסור להתמהמה ולשאול, וח"ו עלול להיות בגלל 'שופך דמים'. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

גבול

אמר החכם: מי שנכשל בעבירה
חמורה, זה אומר שעבר את הגבול
המותר. השאלה, מה המרחק שלנו
מהגבול...

מיוסד על לשון הגה"ס רבי יחזקאל לוינשטיין זללה"ה בעל ה'אור יחזקאל',
משגיח דשיבת מיר המעטירה בשנחאי.

תשובה נ

טלטול ומבילה ב-D-City

מי שעושה אירוע בשבת להנהלת מוסדותיו במלון D-City שע"י מעלה אדומים, ולאשתו יש ל"ט בליל שבת. האם מותר לה ללכת בליל שבת מ D-City למקוה במישור אדומים, והאם אפשר לסמוך על כשרות המקוה, הבלנית, עירובי תחומין, ואם יש היתר לבקש משומר יהודי ללוות האשה בהליכה כמה דקות עד היישוב של המקוה.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שמותר ללכת ברגל ע"פ דין מהמלון הנ"ל עד שכונת גבעת המייסדים בלי עירוב תחומין, אולם חל איסור לטלטל שום דבר בכל הדרך, וגם בתוך שטח D-City גם אסור כהנ"ל. ולענין סדר הטבילה וסדר ההליכה ליראים לדבר ה' עי' בהערה.

נ. דיני תחומין ועירוב בין D-City לשכונת היישוב הקרוב
(א) לפי הבדיקה שע"י נציגי הבד"ץ, כעת אין צורך לעשות עירובי

תחומין למיקום של היישוב הקרוב מישור אדומים (המכונה 'המייסדים'), היות שהמרחק הוא פחות משבע מאות מטר, ובדאי פחות מקילומטר [ובמרחק אוירי הרבה פחות].

אולם לענין טלטול, יש לידע שכעת אין עירוב מסביב המלון הנ"ל, והוא פתוח הוא לג' רוחות, ומרגע שיורדים מקומת המלון לקומת קרקע (ולא 'קומת הכניסה' אלא קומת הקרקע דייקא), יש איסור טלטול בחוץ (אפילו שנראה שיש שם גדרות). ולכן אסור לטלטל צרכי נשים למקוה או מים וכדומה מהמלון עד היישוב הקרוב.

והעירוב שנבנה בעיר מעלה אדומים ע"י נציגי הבד"ץ, ובראשות שר המומחים בבניית עירובין רבי משה ברלין שליט"א, וכיום נמצא תחת פיקוח של נציגי הבד"ץ ובאישורו, כולל שכונות 03 06 מרכז מצפ"נ ו-07 ולא כולל את 'מישור אדומים' (ובמקו"א כתבנו לענין צירוף בסיס צבאי ליד כניסה לעיר לריבוע העיר, בנוגע לעירוב העיר מעלה אדומים).

[וכן ביארנו במקו"א לענין כתיבת כתובה ב'מישור אדומים' שלאחרונה מתקיימים שם חתונות וכל אחד כותב נוסח אחר וכל אחד סומך על דעת אחרת רח"ל, וצריך לכתוב לכתחילה "מישור אדומים הסמוך למעלה אדומים", ובדיעבד אם כתבו רק מעלה אדומים נכון לתקן קודם החתונה, אבל אם כתבו רק מישור אדומים קשה לומר שהוא אינו כשר, וכן הסכים להנ"ל הרב הראשי דמעלה אדומים וכך כותבים למעשה].

ומה שצריך להביא מגבות, כבר הורה לנו מו"ר עמוד ההוראה בעל הלהורות נתן זללה"ה, שילבשו המגבת על הצוואר כמו צעיף, ואז הוא נעשה בגדר 'מלבוש' ומותר לטלטלו, ואפילו ביום חם. אולם אין היתר להביא יותר ממגבת אחת, שיותר מאחד כבר אינו בגדר 'מלבוש'. ויש

להזהר ללבוש המגבת כנ"ל מרגע היציאה מקומת המלון, שכל השטח מחוץ לבנין אין בו עירוב וחל איסור טלטול וכנ"ל. (ובמקו"א כתבנו לענין טלטול בשבת כדרך או בשינוי, לענין נעליים וטבעת, אקדח ריבוי ציצית ועוד).

דרגת הכשרות דבתי הטהרה במעלה אדומים

(ב) כתב בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' כח) "אין להכשיר מקוה בלי רשות הרב, דבמקוה צריך השגחת והוראת הרב דמתא. ואם הרב אינו משגיח על המקוה יכול לבא לכמה מכשולות ח"ו, על כן הנהיגו גדולי הדור שאין להכשיר שום מקוה בלי הוראת ורשות הרב. על כן הדבר ברור שחלילה להכשיר המקוה מהיחיד בלי רשות הקהל, ואותן אנשים אשר לא יצייתו וילכו לבית הטבילה בלי הכשר מהרב, חוששני להם שנכשלים באיסור".

המקוה במישור אדומים (וכן בים המלך) עבר לפני למעלה מעשר שנים שיפוץ ע"י ידידנו הנאמן הנדיב עו"ד הרב יצחק מונטל שליט"א, תחת פיקוח רבני הבד"ץ שליט"א יחד עם ועד 'היכל הוראה' בראשות ידי"נ עוז הגר"מ בראנדסדארפער שליט"א, ובאותו זמן עצם המקוה היה מהודר לשימוש לכתחילה ממש.

וכן השנה כבוד רב העיר ידי"נ הגר"מ נגרי שליט"א הידר במילוי מי גשמים חדשים הרבה כדת וכדין, ובעצמו מפקח על כשרות המקוה שיהיה כהוגן בס"ד. ועשה עוד כמה תיקונים טובים בטהרה בעיר, ועוד ידיו רב לו בעזה"י.

וכן מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א בדק בעצמו את המקוה בשכונת המרכז בעיר, ואף מומחים וארגוני טהרה נוספים הסכימו כולם בפה אחד ושיבחו את הרב הראשי הגרמ"נ שליט"א, ונהנו לראות כיצד מנוהלת

כשרות המקוה על צד היותר טוב בקפדנות ובזהירות בס"ד.
ולמען הסדר הטוב במועצה הדתית, קבע לאחרונה היו"ר הרב שי' פרץ
שיחי', שיש להתקשר כדי לקבוע זמן מיוחד לבית הטבילה.

פרשת עיון הגוף

ג) לענין הבלנית יש להיזהר להיבדק כדין ע"י בקשה מהבלנית, או לערוך
בדיקה בבית לפני הגעה לבית הטבילה ע"י אשה אחרת, היות שלפי
התקנון של הרשויות לא עושים עיון הגוף כמסורה לנו וכנהוג היום בכל
תפוצות ישראל במקומות היראים לדבר ה'.

יש מהפוסקים שחולקים על הנ"ל ואוסרים לגמרי לטבול במקוה
שהבלנית אינה בודקת כדת המסורה לנו (ראה עוד בתשובה במקו"א לענין עיון
הגוף ע"פ בקשה).

טבילת גברים במישור אדומים

ד) לענין טבילת גברים בבוקר באותו מקוה נשים (שהוא בד"כ בקשה של
קבוצות חסידים), אין עדיין הסדר עם הנהלת המקוה. אולם אפילו לדעת
הפוסקים וכן דעת רבנות העיר שחוששים לנתעב"ב, בנידון דידן אפשר
להתגבר על חשש זה ע"י החלפת כל המים ע"י שעון בשבת [או ע"י שגוי
יכניס בכל יום בשבוע חומר חיטוי אחרי טבילת הגברים ולפני טבילת
הנשים, ויש שדנים במציאות בזה, ואכ"מ].

יש להציע פתרון קל יותר, להביא לשטח המלון כלי של מ' סאה מים
ולטבול שם, ולפי רוב דעות בפוסקים מועיל שאובין לטבילת גברים.
והרווח בזה הוא שהגברים לא יצטרכו לטרוח בהליכה בחום היום, וכן לא
יהיה צורך לתקן את המקוה לנשים אחר הטבלה בהחלפת מים או עצות

אחרות כנ"ל (וראה מש"כ בס"ד בפסקי הלכות קורונה לענין דרגות הטבילה בטהרת גברים בערב יו"ט ובכל השנה).

אין חכם כבעל הניסיון

ה) נכון להזהיר הנשים ההולכות לטבילה, שאמנם ע"פ רוב האזור של ה'מישור' הוא מקום שמור, ובפרט שהמלון לא רחוק מעמדת השומר בכניסה ליישוב, וכן ההליכה היא רק כעשר דקות, אולם נכון שלא ילכו שם בלילה לבדם בשופו"א, ומהניסיון למדנו.

והיה ראוי ליקח ליווי של ארגון 'שמירה כהלכה' שאינם יהודים, וניתן להגיע להסדר עם החברת שמירה של המלון שישמרו על שטח הקטן שהולכים בו הנשים מזמן יציאתם עד שחוזרות למלון. ועדיף שמירה ע"י נכרית וד"ל.

אמנם אם השמירה תהיה ע"י יהודי, אין היתר להשתמש בזה, שהוא חילול שבת ממש, והטובלת שהולכת עמו וגורמת לו את החילול שבת, נחשב שהיא עצמה עושה את החילול שבת ממש. ונמצא שטבילתה הוי בגדר 'מצוה הבאה בעבירה', ואין מקום להתיר איסור סקילה כדי להרויח מצות טבילה בזמנה, ובודאי הוא איסור חמור ואכמ"ל. ויש עוד להזהר להכנס לשכונת המקוה (הקרוי 'המייסדים') דרך שער צדדי, ולא לגרום לשומר היהודי לפתוח את השער הראשי שהוא כרוך בחילול שבת, וחשוב לסכם עם הממונה שם לאותו שבת, היות שכסדר יש חילופין בזה.

ולכן העצה הקלה היא להתקין מכשירי מצלמות בדרך שמשטח המלון עד היישוב הקרוב, ולחבר את המצלמות למוקד האבטחה של המלון או למוקד הארצי הפרטי, למשך שעותיים וחצי מהשקיעה עד סיום זמן הטבילות (וראה בתשובה במקו"א בענין 'מה יעשה אדם וינצל', וכן בענין חברת אבטחה

על ידי ווידאו, ומובא שם שיש בעיר מודיעין חברה שמפקחים על מקומות רבים בא"י ובחו"ל, ולכאורה אין בזה שום ריבוי חילול שבת, ולכן יש להשתדל להגיע לחברה כזו או בדומה לזו, ולדברי מנכ"ל החברה יש גם אפשרות לבקש תצפיתנית שאינה יהודיה).

כבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א הסכים לכל דברינו הנ"ל.

[לאחרונה היה באותו מלון חתונה של 'שנה ופירש' עם גויה רח"ל, ונודע הדבר בשעת מעשה, והעובדים באולם לא הסכימו להשתתף בעבודה באירוע כזה, וכמו שאמרו חז"ל אפילו ריקניים שבכם מלאים מצוות כרימון. וראה מה שכתבנו בזה באבן שלמה פ"ה אות ג, בביאור דברי הגר"א בפירוש משלי יט, יד שיראת שמים הוא מתנת אלוקים].

ראש ישיבה

אמר החכם: ראש ישיבה אמיתי יודע
לכבד את שאר רבני הישיבה יותר ממה
שהם מכבדים אותו, והעיקר לא לחשוב
רק על עצמו.

מיוסד על דברי מוסר וקבלה מאבותיו הקדושים, מאת ראש הישיבה דבית מדרש
גציה דלייקווד המעטירה הגר"מ קוטלר שליט"א, שנחמנה על ידי הגר"מ
שך זללה"ה להמשיך דרכם של אביו וזקנו זיע"א. ועומד בראש ממלכת התורה
החשובה והגדולה ביותר בארה"צ וכמעט בעולם קרוב ליוזל שנים.

תשובה נא

הזמנת כרטיסי טיסה לגוים בשבת

יהודי יקר שומר תורה ומצוות שהקים חברה חדשה עם סניפים ומשרדים בהרבה מדינות כגון ארה"ב, אנגליה, הודו, גרמניה וישראל. ורוב העובדים והמנהלים בחו"ל הם אינם יהודים. וכעת כשבוע קודם ראש השנה הוא עורך "שבוע תערוכה" בעיר תל אביב, ומגיעים לשם משקיעים ואנשי מפתח מכל העולם, ובמשך כל השבוע נמצאים בתערוכה המנהלים והעובדים הבכירים מכל הסניפים ברחבי העולם.

והמנהג במקרים כאלו שבעל החברה דואג לכל המנהלים שתחתיו לאש"ל מלא מתחילה ועד סוף, ומוטל עליו ג"כ להזמין עבורם כרטיסי טיסה בהלוך ובחזור. והיות שה'תערוכה' בנידו'ד מסתיימת ביום שישי בצהריים, לכן הוא צריך עפ"י המסוכם לרכוש לכולם כרטיסי טיסה היוצאים אחר כניסת השבת.

ושאלתו האם מותר לו להזמין עבורם כרטיסי טיסה
היות שמדובר בגויים שמצוה עליהם לחלל את
השבת, או שבין שמוטל עליו לדאוג לנסיעתם, לכן
נחשב שעושה מעין מלאכה במה שקונה עבורם
כרטיסי טיסה בשבת.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד שמעיקר הדין אין איסור בטיסה עצמה
[ובענין ההגעה לשדה תעופה והיציאה משם, אכמ"ל], אולם כיון
שהטיסה כרוכה בבדיקות וסידורים בשדה התעופה, והעובדים שם
יהודים, ויש לצדד שזה נחשב לנגרם ע"י הישראל בעל החברה,
לכן אפשר דלכתחילה נכון להמנע מלהיות שותף בהכשלתם,
ואם הוא בעל נפש שיכול להחמיר על עצמו, יציע לאותם גוים
להשאר במלון על חשבוננו עד מוצ"ש, ובזה יהיה נקי מחשש איסור
חילול שבת, ויראה בזכות זה ברכה מרובה במעשה ידיו בחברה
החדשה^א.

נא. א) כתב השו"ע (סי' שז סעיף ג) "אסור ליתן לא"י מעות מערב שבת
לקנות לו בשבת", ומבואר שמלאכה הנעשית ע"י גוי לצורך ישראל, יש בה
איסור לישראל המשלח. ובנידו"ד הטיסה נעשית עבור הישראל שצריך
שאותם מנהלים יהיו בחו"ל עבור העבודה שלו.

והנה, הנסיעה במטוס המונהג על ידי גוים, יש בה כמה חששות איסור, א. 'אמירה לגוי' כשהטייס ושאר אנשי הצוות עושים מלאכות בשבילו, אך זה אינו שייך באופן שרוב הנוסעים גוים (עי' שו"ע רעו, ב). ב. איסור תחומין, שהמטוס עובר יותר מאלפים אמה מחוץ לעיר. אך דנו בזה הראשונים והאחרונים אם יש איסור תחומין באויר, ולפעמים אמרין בזה ספק דרבנן לקולא (עי' שו"ע תד, א). ג. ביטול עונג שבת, שטלטול הנסיעה גורם צער ובלבול (עי' שו"ע רמח, ב).

ובאחרונים (אגרות משה או"ח ח"ג סי' צו, מנחת יצחק ח"ב סי' קו, ועוד) הביאו לעיקר האיסור מה שכתב זקה"ק החתם סופר זיע"א (שו"ת ח"ו סי' צז) שהוא משום עובדין דחול, ועל פי דברי הרמב"ן (ויקרא כג, כד) שהוא בכלל איסור "שבתון". וז"ל החת"ס, "הנוסעים בדאמפף וואגען אינו שובת וגופו נע ונד ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו אשר רגיל בהם בביתו, ומתקרב אל מקום מסחרו בשבת להיות שם ביום החול, פשוט דגרע הרבה טפי ממחשיך על התחום ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל, ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגליך וגומר ממצוא חפצך, כנלע"ד פשוט וברור בעזה"י". (והארכנו ביסוד דבריו בקונטרס שביתת השבת, ראה בספר מפומייהו דרבנן עמ"ס ביצה).

ושמעתי ממרן הגראי"ל שטיינמן זללה"ה שבזמן שמרן הגרי"ז זללה"ה כיהן כאב"ד בריסק בפעם השניה, לא הצליחו להרכיב 'רוב' רק בצירוף המזרחי, ולכן קיבל התפקיד הרשמי ראש הקהל דבריסק אחד מאותם שאין רוח חכמים נוחה מהם, והיה בא לעיר ברכבת אחרי שקיעת החמה של כניסת השבת, כלשונו "בערך בתשע בערב", ואמר לי הגראי"ל ז"ל

שלא החשיבו את זה לאיסור גמור, עכ"ד. ולא הכירו שם מדברי זקה"ק החת"ס זיע"א כאיסור גמור.

(ב) והנה, כל הנ"ל שייך בישראל הנוסע במטוס בשבת, אבל בנידו"ד מדובר על נסיעה של גוים, ולכאורה אין בה כל חשש.

אלא שיש מקום לדון לאיסור בזה, משום שהרי מוטל על ישראל לטפל בנסיעת הגוי לחו"ל, והוא באחריותו, ובפרט שהמנהלים הנוסעים שם עובדים אצלו והוא צריך שיחזרו למדינתם להמשיך העבודה, וא"כ יש מקום לדון שמא הטיסה מתייחסת אליו וכאילו נעשית בשליחותו, ואסור שגוי יעשה מלאכה בשליחות עבד ישראל, וכדאיתא בשו"ע (שם) "אסור ליתן לא"י מעות מערב שבת לקנות לו בשבת", וכאן הטיסה נעשית עבור הישראל שצריך שאותם מנהלים יהיו בחו"ל עבור העבודה שלו.

ואמנם יש לדון בזה האם נסיעת הגויים לחו"ל היא לצורך עצמם או לצורך הישראל בעל החברה, אבל יש מקום להחמיר ולחוש שמא נחשבת הטיסה כמלאכה עבור הישראל וכן"ל.

אולם נראה דיש להתיר כאן מעיקר הדין, משום דלדעת החת"ס זיע"א שהאיסור בטיסה הוא מטעם ביטול השביתה, פשוט שאצל הגוי לא שייך איסור כזה [וידוע שאלת האחרונים מה יעשה גר שמל ולא טבל, שחייב במצוות ואסור בשמירת שבת, וכתבו בזה כמה אופנים כגון שיצא לרה"ר בציצית וכדומה, ולדברינו יש להציע לו לנהוג בהפרת השביתה, דלישראל חשיב איסור ולגוי אינו איסור].

ומצד החשש שמכשילים את אנשי שדה התעופה בעשיית מלאכות עבורם, יש לדון בזה מצד שהם עוסקים במלאכתם בלא"ה, וי"ל בזה "הלעיטהו לרשע וימות", וכמו שכתבו האחרונים לענין מי שמהלך בשבת

ועובר בכביש וגורם ליהודי לעצור את רכבו בשבת רח"ל, שאין לחשוש בזה לאיסור, כיון שהוא מהלך כדרכו, ומה שהנהג עוצר את רכבו הרי זה בכלל "הלעיטהו לרשע וימות". [ודנו האחרונים בענין עשיית 'הפגנה' בשב"ק, כשגורמים עי"ז לאנשי משטרה וכדומה להגיע לשם ולחלל שבת, והיו שהתירו בזה משום 'הלעיטהו לרשע וימות', אולם דעת מו"ר הגר"ש רזנברג שליט"א גאב"ד בד"ץ ב"ב ובית דינו שלכתחילה אסור לעשות הפגנה בשבת כשאפשר ביום אחר או בדרכא אחרינא, ולפי"ז יש לחוש גם בנידו"ד שאסור להכשיל את העובדים בשדה תעופה. אולם בנידו"ד יש לצדד שכשנעשה כל זה ע"י גוים, אין בו איסור מממש].

ומסופר על פאר הדור האחרון הגאון האדיר רבי מרדכי פוגרמנסקי זצוק"ל, שקודם פטירתו ביקש בכל לשון של בקשה לגרש את אשתו כדי שלא תיפול ליבום לפני אחיו, משום שהוא היה גר בשוויץ, אחיו היה גר בניו יורק, ולא היה שומר שבת רח"ל, וחשש שמא יבא לפוטרה מיבום ע"י חילול שבת בהגעתו מארה"ב לשוויץ רח"ל, וחשש שמא מתייחסת עבירה זו אליו שנעשית מחמתו ועבורו. וסוף המעשה שאשתו לא הסכימה בשפו"א לגירושין, ואכ"מ.

ג) ולכן בנידו"ד העצה הראויה לכתחילה היא לתת לאותם מנהלים גויים אפשרות להשאר במלון גם ביום השבת, ולצאת לדרכם רק במוצ"ש. ואם לבסוף ירצו לטוס על דעת עצמם, הרי בעל החברה את נפשו הציל במה שנתן להם אפשרות להשאר, ואדעתיה דנפשיהו עבדי. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ובמקו"א (פסקי הלכות ח"ב תשובה כט) הבאנו הוראת רבותינו ז"ל בענין נהג מונית שנוסעים עמו סמוך לכניסת השבת, ויש חשש שלא יספיק

לחזור לביתו קודם שקיעת החמה, ואמר לי הגאון הגדול בעל שבט הקהתי שליט"א שמרן הגרא"מ שך בעל האבי עזרי זללה"ה הורה שכל זמן שנותנים לנהג מקום ואפשרות להיות בו בשבת, אין איסור להזמינו וליסוע עמו, ומה שיעשה לבסוף הוא על דעת עצמו. והעיד שכן סבר גם מרן הגרש"ז אויערבאך זללה"ה.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שמותר בלי נידון כלל להזמין להם כרטיסי טיסה לשבת, היות שכל העסק בטיסה נחשב רק עסק שלהם ואין לבעה"ב בזה כלום, שהוא צריך להם במקום העבודה בחו"ל רק ביום ראשון ואין לו נפק"מ איך מגיעים.

תואר

אמר החכם: אל תקרא לי בתואר
שאינו מגיע לי...

מיוסד על לשון הגר"א אריאלי שליט"א, ר"מ בישיבת מיר, ותמיד כסדרן אם קוראים לו "ראש ישיבה", עונה הגר"א: "צ"ה יש ראש ישיבה לישיבת מיר, אני רק מגיד שיעור"... וגאמר בפסוק "יהללך זר ולא פיך", וכן מנואר בספר חסידים לרבינו יהודה הכסיד אה"ט ט"ו.

תשובה נב

ברכת המפיל בחו"ל

אחד שנהג לומר ברכת המפיל כמובא בגמ' בשו"ע ובכל הפוסקים, וכשהגיע ללמוד לפני תלמידי בית בריסק הפסיק לומר ברכת המפיל כנהוג שם. וכעת שחזר לארה"ב נשא אשה והורה לה שגם היא לא תברך 'המפיל', ואשתו טוענת שהיא למדה שאין שום היתר בדבר. האם האשה חייבת לקבל דעת בעלה בזה או לא.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד דקשה מאוד להתיר הנהגה זו של הבעל, הגם שגם אני נחלה במחלה זו כבר עשרות שנים, אולם אין מקור ברור לזה לא בקדמונים ולא בפוסקים וגם לא בבית הרב ז"ל. ואמנם, אם האשה מתפללת מעריב ואומרת ברכת "ברוך ה' לעולם", אז עדיף יותר לקבל הוראת הבעל ולמנוע מחלוקת בבית רח"ל, אבל בליל שבת ויו"ט שאין אומרים ברכה זו (ובמקצת קהילות גם במוצש"ק), חייבת לומר ברכת המפיל כדין, וזה פשרה יפה בין הבעל לאשתו. ואם הבעל לא מקבל הפשרה, יכולה האשה לומר

הברכה בלי שם ומלכות ולא תהא קפידא של הבעל, ולדעת הרבה פוסקים מהני ברכה כזו בדיעבד. ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו^{נב}.

נב. א) כתב השו"ע (או"ח סי' רלט סעיף א) "קורא על מטתו פרשה ראשונה של שמע, ומברך המפיל חבלי שינה על עיני". וכתב מרן החפץ חיים זיע"א בביאור הלכה (ד"ה סמוך) דאמנם דעת החיי אדם שאפילו אם בסוף אינו יכול לישון אין זה ברכה לבטלה "דעל מנהגו של עולם הוא מברך", אבל יש לפקפק בזה, כי משמעות נוסח הברכה שהיא על השינה של עצמו כפי שאומרים "המפיל חבלי שינה על עיני" ולא על מנהגו של עולם, ולכן מסיק הח"ח ז"ל "נ"ל דאם מסתפק שמא לא יוכל אח"כ לישון, בודאי אין כדאי לכתחלה לברך". עכ"ד.

וכתב הקדמון רבי משה בן מכיר ז"ל בספר 'סדר היום' (סדר ק"ש של לילה) "הברכה הזאת אין לברכה עד שיראה הוא בעצמו שהשינה באה עליו ועפעפי עיניו נאחזים לישון, כי איך יברך 'המפיל שינה' והשינה עדיין לא באה אלא שהוא מכין לה מקום שתבא, ודאי ברכה לבטלה הוא. ולפי שראיתי הרבה בני אדם טועים בזה הענין, ובכל עת וזמן שמבקשים לשכב על מטותיהם מברכין, כתבתי זה, כי ראוי לכל יר"ש להזהר מזה, ושלא יברך כי אם בשעה הראויה לה". הובאו דבריו במגן אברהם (סק"ג, ומשמע בהמשך דבריו שם שחולק עליו בזה) וראה מה שכתבנו בזה בגליונות לסדר היום שי"ל ע"י מכונינו.

וכתב כבוד מרן ראב"ד ירושלים הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ב ס" קלא) שבבית בריסק לא נהגו לברך ברכת המפיל, ושמע שטעמם משום דס"ל כדעת הסדר היום שלא תיקנו הברכה כשהולך לישון אלא כשחבלי שינה כבר בעיניו, וקשה לנו לקבוע הדבר. והקשה על זה, דבפוסקים לא נקטו כדעה זו, ולכן ס"ל להלכה שיש להקפיד על הברכה. ואמר לי מו"ר ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א שהקפיד מאוד בברכת המפיל, עד שהגיע ללמוד אצל הגרי"ד הלוי מבריסק ז"ל שתחת כנפיו לא בירך, אולם אח"כ חזר לברך, ולא כמו קודם אלא בזהירות לפי הענין, ולכאורה הוא כדקדוק לשון הסדר היום.

ב) עוד הביא בתשובות והנהגות שם, ששמע טעם אחר למנהג בית בריסק בשם רבי משה סאלאווייצ'יק זללה"ה אחיו של הרב מבריסק הגרי"ז זללה"ה, שהאמירה בתפילת ערבית של ברכת "ברוך ה' לעולם" שיש בה ברכה מיוחדת על מה שמפקיד רוחו בלילה, מועיל בדיעבד לפטור מהמפיל. ויש זכר לדברים כמה פעמים בתוך הנוסח וכן בחתימה.

והנה בסידור רבינו היעב"ץ זיע"א כתב, דברכת "ברוך ה' לעולם" היא תקנה בתראה, ומשום דקיימא לן תפילת ערבית רשות, לכן מפסיקין בקדיש, דמשמע שנגמר כל הסדר, וכבר יצאו ידי חובה בפסוקים הללו שיש בהן י"ח אזכרות נגד י"ח ברכות התפילה שאינה חובה, וכיון שאמרו כל אלו הפסוקים תקנו גם כן ברכה לאחריהם, היא "יראו עינינו". וכל זה תקנו מתחילה כשהיו בתי כנסיות שלהם בשדה, להקל עליהם שלא יתאחרו בלילה מפני המזיקין דשכיחי בדברא. והאידינא שוויה לתפילת ערבית חובה משום דבתי כנסיות בישוב, ואפילו הכי תקנה זו לא זזה ממקומה ואומרים זה וזה. עכ"ד היעב"ץ שם.

ובגליונות עץ ארז שם כתבנו, נסתפקתי באותם מקומות שגם כהיום הם בשדה, האם תהא ברכה זו בגדר חובה, או שאזלינן בתר רוב העולם וגם בהם הוה רשות.

ועכ"פ ברור לנו שעצם מטבע וחוב הברכה של "ברוך ה' לעולם" כהיום חלוק לגמרי בעצם תקנתה ותוכן לשונה מכל שאר הברכות שתקנו בסדר התפילה בפרט ויסוד דיני הלכות ברכות בכלל, ולכן כתב היעב"ץ שם דנכון לומר פסוקי ברוך ה' בשיבה, פירוש, שאין דנים אותו כדין של הלכות שאר ברכות שצריכים עמידה, אלא הוה ברכה מיוחדת עם דינים והלכות בפני עצמם. ולכן אפשר לדון ולחדש שאותה ברכה יכולה לפעול גם לקיום הברכה של "ברכת המפיל".

ואין לדון ולחשוש להא דיש הפסק בין ברכת "ברוך ה' לעולם" לשינה ואיך תועיל לברכת המפיל, די"ל דברכה זו תיקנו חז"ל על כל ענייני הלילה והשינה, ולכן מהני גם בתורת "ברכת המפיל" ואין חסרון של הפסק.

ובתשובות והנהגות פקפק בסברא זו, וכתב שזה לא מטבע הברכה שתיקנו חז"ל בברכת 'המפיל', ועוד שטעם זה שייך רק בחו"ל ולא בארץ ישראל שאין אומרים ברכת "ברוך ה' לעולם". ע"כ. ויש להוסיף שלדעת הגר"א זללה"ה לא מברכים כן אפילו בחו"ל, וכן נהגו גאוני בית בריסק אחריו בחו"ל, ובזה נפל הבנין.

ועוד יש להעיר, דבליל שבת וליל יו"ט [ובמקצת קהילות גם במוצ"ש] אין אומרים ברוך ה' לעולם, ואז לכו"ע יהיה חיוב ברכת המפיל עפ"י הנ"ל. אלא דיש לדון ולומר דאחר שתיקנו ברכה זו בימות החול, שוב בטלה תקנת 'ברכת המפיל'.

ועכ"פ מי שסומך על זה, בודאי יש לו לכוון באמירת 'ברוך ה' לעולם' גם על השינה.

(ג) כתב היעב"ץ במיטת כסף, "אחרי שקיים מצות עונה וחזר לישון, נראה לי שאינה חובה לחזור ולברך ברכת השינה, הגע בעצמך, המפסיק שנתו כמה פעמים בלילה אחת, האם יצטרך לחזור ולברך כל פעם שרוצה לישון עוד, וכזה לא שמענו, ולא אישתמיט תלמודא ולא אחד מפוסקי הלכות להזכיר חילוק זה. אלא סתמא דמילתא ברכה אחת עולה לו לכל הלילה. עם שיש לומר כשמפסיק בה הפסקה גדולה כמו בעשיית התשמיש, לא הוצרכו להשמעינו שיחזור ויברך כשחוזר לשנתו דממילא משמע, מכל מקום אין בזה הכרע. ונראה דמאן דהדר מברך, נמי לא הפסיד, אע"ג דספק ברכות להקל".

והוסיף היעב"ץ שם וכתב חידוש נורא בהגדרת דיני ברכת המפיל, ומשם יצא יסוד אדיר ואור חדש על ציון האיר שמגלה רזי תורה בהבנת ברכת ה', וז"ל, "אי בעי עביד הכי או הכי ושפיר דמי, ולא משום ספק או מדרך פשרה אני אומר, אלא לפי שהוא דבר התלוי גם בכוונת המברך, שאם מתחילה נתכון לפטור כל השינה של לילה זו אע"פ שיפסיק בה, שוב אינו צריך לברך כל אותה לילה אפילו מפסיק בה כמה פעמים כיון שמתחילה היה בדעתו לפטור הכל בברכה אחת, ודמיא לברכת הנהנין שפוטרת כל מה שאוכל ונהנה אע"פ שמפסיק באכילתו והנאתו כל שלא הסיח דעתו. אכן מי שירצה לחזור ולברך ברכת השינה משהפסיק בה, הרשות בידו, והוא יכוון מתחילה שלא לפטור רק שינה הראשונה, ואז כשחוזר ומברך אינה לבטלה, וכן נכון בעיני".

ודברי היעב"ץ נפלאים ונשגבים ממש, בצד אחד כתב שעצם הברכה תלוי "בדעת המברך", והוא ממש פלאי, דהיכן מצינו כזה גדר. ועוד הוסיף "אי בעי עביד הכי או הכי ושפיר דמי". ובשיעורים ביארנו מה שכתב היעב"ץ כמה פעמים "רצה לעשות כן או לעשות כן", והרי התורה אינו תלוי ברצון בני אדם, יש דין, יש חיוב, יש פטור, יש רשות, ולא מצינו הלכה שמה שירצה יעשה [ואמנם מצינו בכמה מקומות בפוסקים שתלו הברכה בדעת המברך, עי' ביאור הלכה סי' ח סעיף יד ד"ה וי"א, ושו"ע סי' תרלט סעיף ח ונו"כ].

ועוד כתב היעב"ץ שאין זה מדרך פשרה, אלא כהנ"ל "שהוא דבר התלוי גם בדעת המברך, שאם נתכוון בברכתו לפטור כל השינה של לילה זו, אע"פ שיפסיק בה אינו צריך לברך כל אותה לילה, אפילו מפסיק בה וכו' כל שלא הסיח דעת". וצ"ע דהרי השינה עצמה הוה הפסק גדול, שאין לנו הפסק גדול מזה, ואיך היעב"ץ דן לדמות הפסק השינה להפסק של אכילה, דבאכילה הרי מתכוון ויודע שהוא ממשיך אותה אכילה והוא ער בשעת אכילה, וכל קביעות שם ותורת "הפסק" הוא בביטול הכוונה, והשינה הוי הפסק והיסח הדעת מחמת עצם השינה.

ויותר קשה, דהרי בסדר היום כתב באריכות ובחריפות על החיוב ברכת התורה שחייב אדם אחרי השינה אפילו אם בירך באותו יום, והוסיף וכתב שלא מועיל כל תירוצים למיניהם וחיובים לברך, ומזהיר שמצינו ת"ח שמקילים בזה וזה היה גורם החורבן לבית ה' בהר ציון "שלא בירכו בתורה תחילה", פירוש שתירצו את עצמם שלא מחוייבים וסמכו על הברכה הראשונה אפילו שהיה הפסק שמחייב עוד ברכה. והגם שאיננו נוהגים לכתחילה כהנ"ל, אולם ברור לנו דעת סדר היום שהשינה הוה הפסק.

ובשיעורים ביארנו דעת זקה"ק החת"ס זיע"א שיש לכוון שהברכה של ברכות התורה יעלה עד אחרי השינה, אבל אחרי שקמים מחוייבים כבר בברכה חדשה של ברכות התורה, היות שהברכה פעלה רק עד אחרי השינה (והורה כן גם ברבים בחג השבועות בבוקר אחרי ששמע ברכות התורה מאחד מתלמידיו שישן בלילה). והן הן דברי היעב"ץ לענין ברכת המפיל שאפשר לקבוע גבול בעצם כח הברכה, שתחול רק עד אחרי השינה הראשונה או השניה וכדומה, והוא גילוי נורא. ובהדיא לא כהבנת הסדר היום שמחמיר במי שרק מעלה צד כזה, וגם בזה יש לצדד בגדר שיטת הסדר היום, ויש להאריך עוד.

ויש בזה נפק"מ לענין קטן שהגדיל, שברכת התורה שבירך בבוקר היה בקטנותו ואינו עולה לו לחיוב החדש שיש לו בלילה כשנעשה חייב במצוות, ומאידך לא פקע הברכת התורה מאיליו שהרי לא הלך לישון. ואם תלוי בכוונת הלב כדברי היעב"ץ לכאורה יהיה צריך לברך שוב. ונראה דבלא"ה כיון דאין ברכת שחרית מועלת דקטן הוא, לכן ממ"נ יצטרך לברך שנית. ועל כן בודאי יש לעורר שלכל הפחות יכוון בתפילת ערבית בזמן כניסתו לגיל מצוות בברכת 'אהבת עולם', וכמו שמובא בפוסקים. וכן הוא בכל גדול שישן שינת הצהריים, שיש לו לכוון בברכת 'אהבת עולם' כדי לצאת ידי דעתת הסדר היום [וכבר ידוע מה שכתב זקה"ק הכתב סופר בגליון רבינו יונה שהיה תחת ידו שעיקר הכוונה בתפילה צריך להיות בברכת 'אהבת עולם' ודו"ק היטב].

עוד נפק"מ אפשר בזה בענין קטן שנתגייר כדן ובירך ברכת התורה, ואח"כ כשגדל נתחרט ומחה והפקיע ממנו קבלת עול מצוות, ושוב חזר בו והחליט לקיים המצוות כדת וכדין. האם יש חלות לברכת התורה שבירך בבוקר, שאם

הכל תלוי בכוונת הלב ובידו להגדיר אם יפקע חלות הברכה או לא. מיהו י"ל דכיון דכשמיחה איגלאי מילתא למפרע דנכרי הוה, א"כ אף אם יכוון בברכתו לפטור גם הזמן שאח"כ לא מהני, דברכת נכרי אינו כלום, ודו"ק.

(ד) ועוד כתב בתשובות והנהגות במקום אחר (ח"ד סי' נז) סברא מחודשת למה גאוני בית בריסק לא בירכו, "אולי ברוב התמדתם הרהרו בתורה תמיד, ולא נחו לישון, אלא דממילא נפל עליהם חבלי שינה מאפיסת כוחות מאליו, וסברו דהברכה תיקנו דוקא כשהולך לישון ומצפה לכך ובזה יכול לברך שמיד מתחיל חבלי שינה". והוא חידוש גדול בגדר חיוב ותקנת הברכה. (ופלא של ממש, והוא בגדר מפליא פלאות).

ועוד כתב שם, דכיון שדעת כמה מקובלים שאין לברך 'המפיל' אחרי חצות לילה (עי' ברכי יוסף סי' רלט), לכן גאוני בית בריסק לא בירכו, היות שהלכו לישון אחרי חצות.

(ה) כתב מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל (ימלא פי תהילתך תפילה עמוד רפט) "הגר"ח והגרי"ז מבריסק זצ"ל לא בירכו המפיל מחשש שמא לא ירדמו".

ובעובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ג עמוד קסט) מובא בשם מרן הגר"מ הלוי סאלאוויצ'יק זללה"ה, שבחודשי חיי האחרונים של מרן הרב זללה"ה ראו שהיה מברך את ברכת המפיל, והסבירה בתו שהטעם ששינה את הנהגתו בזה, כיון שראה שבעת האחרונה נרדם מיד אחרי שהיה קורא את הקרי"ש שעה"מ, ועל כן החל לברך את ברכת המפיל. ובלילה האחרון לחייו שמעו אותו אומר "המאיר לעולם כולו בכבודו", ומתוך כך הבינו הסובבים שברך את ברכת המפיל". ע"כ.

אמנם, כמדומה ששאלתי קמיה דמו"ר נשיא שבט הלויים הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה על ענין ברכת המפיל, ואמר לי "מי אמר שלא אומרים,

מי אמר שלא אומרים...", ולא חשבתי שכוונתו באמת שאומרים, אלא שכוונתו לומר שזה הנהגה מבית ולפנים אצל בית בריסק בלבד. אולם שמעתי מנכדו המופלא הגר"י הלוי בן ראש הישיבה כבוד הגר"ז הלוי שליט"א וחתנו של כבוד הגרנ"פ מאירזון שליט"א רבה דבית מדרש בריסק בעיה"ק, שהעיד לי בברירות שהסבא קדישא היה מברך ברכת המפיל. ואמר בשם זקינו שזכה לישון בחדר אחד שנים רבות עם מרן הגר"ז הלוי זללה"ה, והעיד בברירות שהיה נוהג לברך ברכת המפיל כדין, וכן נוהגים זרע קודש הנ"ל להמשיך מעשי אבותיהם בפיהם.

ו) ובנידו"ד שיש ויכוח בין האיש לאשה על הברכה, הרי כבר קבע לנו הספר חסידים שלעולם אין התפילה גובר על פני דנדוד מחלוקת, ומביא שם מעשה באחד שעשה מחלוקת על מקום התפילה לפני ארון הקודש, וכתב שהגם שהוא מקום שמועיל לקבלת תפילתו של האדם ביותר, אבל אם זה עולה לאש המחלוקת הרי זה לא שווה שום דבר. ואותו אחד פרחא נשמתו מחמת שגרם למחלוקת הנ"ל.

ולכן אין לאשה והבעל לעמוד על דעתם בעקשנות, ששניהם יכולים להפסיד מאש המחלוקת, ואפילו בדברים שבקדושה יש להיזהר היטב ולדון ולהבחין דק דק לפני שמעוררים לכאן ולכאן. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א. וראיתי ושמעתי איך שזוגות הם והוריהם פרקו בתים והיה בכיה לדורות עולם, והסבל שלהם ושל ילדיהם מי יכול לתקן, והכל בשם ה' ותורתו למען כבודו יתברך שמו ולשם קיום מצוותיו ודרכיו. וחבל על דא"ל.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, שבהרבה חסידויות לא אומרים המפיל, ושאל קמיה דהגה"צ ר' שולם ברנדר זצ"ל שהיה ראש

ישיבה בבעלזא בחו"ל והיה מקורב ביותר אצל האדמו"ר הגה"ק ר' אהרן זיע"א, ושאל קמיה למה לא אומרים אצל החסידים המפיל, ואמר שיש בזה כמה סיבות ואין כאן מקומו, אולם גילה טפח ואמר שחוששים שהמטה אינה נקיה וללא ראוי להזכיר בסמוך לה שם וברכה.

ולענין עצם השאלה אמר, שזה סוגיא שהוא לא ירד לעומקה, אבל לא מסתבר לומר שיש זכות לבעל לקבוע לאשתו דבר פרטי שאינו שייך למנהגי הבית, והגם שראה בשם מרן הגר"ש אלישיב זללה"ה שיש כח לבעל לקבוע לכל הנהגת אשתו גם מה שלא נוגע להנהגת הבית ממש, אבל הוא חידוש ושמועה שלא ברור שיעורה. ועכ"פ אם מדובר על 'שנה ראשונה' שנוהגים לדבר בינם עד שנרדמים, יש יכולת לבעל לתבוע שלא תברך המפיל כיון שהוא רוצה להמשיך לדבר.

בן ותלמיד

בן ותלמיד נחשבים בן ותלמיד כל זמן
שנוהגים מנהגים של בן ותלמיד, אולם
ברגע שמרגיש אביהם או רבם בבגידה
ובמרידה, מאבדים שם של בנו ותלמידו,
וסופו מי ישורנו.

מיוסד על דברי החתם סופר זללה"ה בשם הגר"א זללה"ה ודברי המדרש רצה,
דברגע אחד של קנאה של משה ליהושע שענה למשה בחריפות, שם חלה מיתמו
דמשה שהוא [כלשון הרמב"ם] "רבן של הנביאים, נשיא הנביאים, אב הנביאים",
ובזה ואמר "טוב לי מיתמי מחי", שמרידת תלמיד וכן קשה מכולם, ובדאי זה
קשה יותר מאלף תוכחות כמצאנו במדרש שם. וכחצ זק' שם ציאור גורא בשם
הגר"א ואכמ"ל.

תשובה נג

חתן עם עזות פנים או עזות דקדושה

אברך יקר למדן חתן אצל נגיד נכבד שליט"א, ולדברי החתן חמיו חייב לו סכום כסף, ומחמת עדינות הענין ושלום בית וכו' קשה לו לתבוע ממנו בתוקף שישלם לו. וכעת נודמנו לו שלשה מקרים שיכול לעשות דין לעצמו וליקח כסף של חמיו בתורת תשלומין. ואלו הן: א. חמיו מחו"ל התארח אצלו בשבת, ועלה לתורה ונדב 'מטבע חשוב' לבית הכנסת, ונתן הכסף לחתנו כדי שישלם חובו לבית הכנסת; ב. חמיו השאיר אצלו בטעות 'מטבע של כסף' כשיצא לחו"ל; ג. בהיותו בבית חמיו בבין הזמנים בחו"ל, מצא שם 'מטבע של כסף' מונח במקום צדדי. ושאלתו בפיו, האם בשלשת המקרים הנ"ל היה מותר לו ליקח הממון כפריעת החוב שלדעתו חמיו חייב לו.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, שנכון ויפה עושה במה שאינו תובע את חמיו לדין תורה, שכבר כתב בזה טובא זקה"ק הכת"ס זיע"א בתשובה (י"ד סי' קז) על גודל האיסור והעונש של חתן לחלוק על

חמיו בשער בת רבים ולבזות אותו בדין תורה וכדומה. וכן עליו להזהר טובא לא להראות לב"ב גנות על חמיו, שזה בבחינת מעוות שלא יוכל לתקון, ומוחה ה' את שמו למען השלום בין איש לאשתו. ואם הוא אברך ת"ח בן עליה, יש עליו חיוב לנהוג לפנים משורת הדין כהוראת הגר"א זי"ע להלכה למעשה ממש, ואשרי מי שזוכה לזה ורחמות למי שעובר בזה.

ומעיקר הדין מותר לחתן לגבות מחמיו הממון שהוא יכול להוכיח בבי"ד שחייב לו, ולקיים דין "עביד איניש דינא לנפשיה". אלא שבמקרה הראשון אינו יכול לגבות מהמעות, כיון שניתנו לו עבור בית הכנסת וזכה להם, ולא נחשב עוד כממון של חמיו. וכן במקרה השלישי אינו יכול לגבות מהמעות שבבית חמיו, כיון שאינו יכול לידע בודאות של מי הכסף ולמה הוא מיועד, ושמא הוא של אחד מבני המשפחה המורחבת שהניחו שם וכיוצ"ב ועכ"פ הוא לא יצא מגדר ספק גזל. ורק במקרה השני שחמיו שכח אצלו בבית מטבע של כסף, אז קשה לקבוע שאסור לו לעשות דין לעצמו ולגבות מהמעות, ובפרט אם כבר לקח מעות אלו, קשה לחייבו להחזירם³³.

נג. א) כתב השו"ע (חו"מ סי' ד סעיף א) "יכול אדם לעשות דין לעצמו, אם רואה שלו ביד אחר שגזלו יכול לקחתו מידו וכו', והוא שיוכל לברר ששלו הוא נוטל בדין".

והנה, איתא בגמרא (ב"ק כז:): "בן בג בג אומר אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל". ובשער המשפט (סי' שמח סק"א) כתב דכן קי"ל ותמה מדוע השמיטו הרמב"ם והטוש"ע דין זה. ועיין מנחת חינוך (מצוה רכד), ועכ"פ נראה שאיסור זה הוא רק בעושה מעשה בדרך גניבה שנכנס בלא רשות וכיוצ"ב, אבל אם החפץ הגיע לידו בהיתר ושלא בדרך גניבה, בזה אין חשש איסור.

(ב) ובשעורי עץ ארז (ב"ק סי' יח) ביארנו בגדר דין 'עביד איניש דינא לנפשיה', דבשענה שעושה כן חשיב כדיין עצמו. דהנה ברמ"א (חומ"ס סי' ד' ס"א) כתב: "א דלא מקרי עביד דינא לנפשיה אלא כשמזיק לחבירו כגון שמכהו ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יוכל לברר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכון יכול לעשות בכל ענין ויורד עמו אח"כ לדין". וכתב הש"ך (ס"ק ז) "כגון שמכהו - ועושה עצמו כדיין עיי"ש במהרי"ק".

ומבואר בדבריו, דחלוק עביד דינא לנפשיה מתפיסה בעלמא, דכאשר עבד תפיסה אי"צ להגיע לדין עביד איניש, ומשא"כ כאשר בא להכות חבירו דבזה צריך לעשות עצמו כדיין. והביאור בזה, דיסוד הדין דעביד איניש דינא לנפשיה, הוא עשיית מעשה ביי"ד, ואשר ע"כ באופן שעושה מעשה ביי"ד, היינו מכה חבירו, בזה בעינן להדין דעביד איניש דינא לנפשיה. אכן באופן שבא לתפוס, דבזה לא בעינן כלל למעשה ביי"ד, כה"ג אי"צ להדין דעביד איניש דינא לנפשיה.

ונראה מבואר דיסוד הדין דעביד איניש דינא לנפשיה, הוא דכלפי אותן הדינא דעביד לנפשיה חשיב כדיין, ודין בית דין איכא עליה, ואית ליה כח ביי"ד לנפשיה. ונראה דמבואר כן בדברי הנתיבות (סי' כ"ח סק"ב) דבגוונא

שאינן הבי"ד יכולים לעשות דין להוציא מידו, כמו"כ איהו גופיה לא יכול לעשות דין לעצמו. ומבואר לכאן דדין דעביד איניש דינא לנפשיה הוא משום דהוה כבי"ד. אך דעדיין צ"ב לשון הגמ' דהוה כשליח בי"ד.

[ובשיעורי פנקס רש"י עמ"ס קידושין מב ע"א וכן בדרשת שבת שובה בשנה זו, ביארנו בס"ד ביסוד וגדר כח שליח בית דין שאפילו אם טעה בשומא וכדומה אין מחזירין המקח, דהוי מעשה בית דין ממש, ויש בזה כמה תנאים ומחלוקת ראשונים בהגדרת הענין ואכמ"ל].

ג) כתב זקה"ק הכתב סופר זיע"א בשו"ת (י"ד סי' לו) בענין תביעת חתן לחותנו בבית דין, דמעיקר הדין דוקא לבזותו ולצערו אסור, אבל לתובעו בדין מותר. אבל "הנני קורא בקול קן קולמסי, ישמור נפשו וירחק מכזה וכיוצא בו לפגוע בכבוד חותנו שחייב בכבודו כמבואר בסי' רמ"א, ובדור הזה יש חילול השם גדול אם ישמעו קרובים ורחוקים מה יאמרו ראו זה שלמד תורה מבזה ומוריד כבוד חותנו, וכתוב ואהבת את ה' אלקיך שיהיה שם שמים מתאהב על ידך, יכנוס בפושרים בינו לבינו ואל יכווה בחמי חמין ר"ל, אקוה כי יעשו דברי רושם ויכו שורש והשומע יונעם ותבוא עליו ברכת טוב".

ומצינו במדרש (פרשת וילך) שקודם פטירת משה רבינו נסתלק הדיבור ממשה ונאמר ליהושע, ביקש משה לידע מה היה הדיבור עם יהושע, ואמר לו יהושע תלמידו שלא מש מאוהלו דמשה, הרי ארבעים שנה לא שאלתי אתכם מה נאמר לכם באוהל מועד, ומיד הרגיש משה שמיתה עדיף לו מקנאה. וקשה, הרי אמרו חז"ל "אין אדם מתקנא בבנו ותלמידו" ואיך נתקנא משה ביהושע תלמידו, ו"משה קיבל תורה ומסרה ליהושע" הוא היסוד לכל רב ותלמיד, והוא פלא ממש. ונ"ל בס"ד דתלמיד קרוי

תלמיד רק בשעה שהוא נוהג במנהג תלמיד, אבל אם כבר אין לו את ההכנעה והדרך ארץ של תלמיד לרבו, באותו רגע פוקע ממנו שם תלמיד, וכן היוד בבן כלפי אביו, שאם מורד ומתגאה ואינו נוהג כבן, פקע ממנו שם בן ואביו, ושפיר שייך בהם קנאה.

והנה, אם החתן הוא תלמיד חכם, יש לו לנהוג לפניו משורת הדין ולמחול לחמיו, וכמוש"כ רבינו הגר"א (אבן שלמה פ"א אות יד) "תלמיד חכם צריך להתנהג בענין 'לפנים משורת הדין' יותר משאר העם, למשל, למחול דמי ההזק שעשה לו הפועל שלו - זה דרך הרבה בני אדם, אבל התלמיד חכם, לבד מחילת ההיזק צריך לשלם לו עוד שכר פעולתו בעבור הדבר שהזיקו".

(ובגליונות עץ ארז כת"י הסתפקנו בענין מי שהזיקוהו בשעה שהיה ת"ח, ושוב שנה ופירש רח"ל, האם נשאר עליו חיוב לנהוג לפניו משורת הדין על הנזק שנעשה בשעה שהיה ת"ח, וצ"ע חסיד שבכהונה הגרד"ק מטבריה שליט"א אמר שאזלינן בתר השתא, והוסיף שזה תלוי באיזה מצב הוא נמצא עכשיו אם ההרגשה שהוא באמת ת"ח שעושה עבירות של עם הארץ או שכבר פירש לגמרי ואין לו רגש פנימי בדרגה הרוחנית שהיה בו קודם, ויש להאריך, ובספרים הוא מוגדר "אם עדיין יש לו אור המקיף או שהוא בלי האור המקיף", עכ"ד. ושוב נסתפק לומר שתפיסה תועיל בכה"ג ואכ"מ. וכן יש להסתפק אם חוזר בתשובה ונעשה צדיק, אם מתעורר לו חיוב לנהוג לפניו משורת הדין למפרע בכל מה שהיה קודם ברשעותו. ועוד יש לברר אם ת"ח שחייב לנהוג לפניו משורת הדין יכול לומר "מעתה אינני ת"ח" או לא, דמה לי דיבורו לכאן או לכאן אם המציאות שהוא משובח).

ד) ולמעשה נראה, שבמקרה הראשון אינו יכול לגבות מהמעות, כיון שניתנו לו עבור בית הכנסת וזכה להם, ולא נחשב עוד כממון של חמיו. וכן במקרה השלישי אינו יכול לגבות מהמעות שבבית חמיו, כיון שאינו

יכול לידע בודאות של מי הכסף ולמה הוא מיועד, ושמא הוא של אחד מבני המשפחה המורחבת שהניחו שם וכיוצ"ב והוא ספק גזל. ורק במקרה השני שחמיו שכח אצלו בבית כסף, אז קשה לקבוע שאסור לו לעשות דין לעצמו ולגבות מהמעות, ובפרט אם כבר לקח מעות אלו, קשה לחייבו להחזירם. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

ואם אינו גובה חובו מחמיו, יש לו למחול על החוב כדי שלא ישובו בגלגול הוא וחמיו יחד, וכמו שכתב הגר"א בספר אבן שלמה (פ"ג אות ח, ומקורו בפירוש משלי יד, כה) "הגזול מחבירו ולא החזיר לנגזל עד כלות ימיהם, מוכרחים לבא בגלגול", והיינו לא רק הגזלן, אלא אף הנגזל שאינו מוחל צריך לבא בגלגול כדי שיהיה אפשר לקיים בו את ההשבה.

ה) כבוד הגאון רש"ז גרוסמן שליט"א רב אב"ד אלעד בעל שו"ת שערי שלמה (על שו"ע חו"מ, ד' חלקים) אמר לי, שבמקרה הראשון בודאי אי אפשר לגבות מכספי הבית מדרש, דהוה נדרי מצוה של חמיו ונקנה להבית מדרש. אבל הכסף שהשאיר בבית החתן, ואפילו הכסף שנמצא בביתו, אפשר לגבות ממנו מדין 'עביד איניש דינא לנפשיה'.

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי, לענין הכסף של הבית מדרש בודאי כבר זכו בזה בעצם מה שכיון להקנות להם. אולם הכסף שמצא בבית חמיו אסור לקחתו בדרך גניבה [אבל כשכבר לקח יל"ע אם צריך להחזיר], ואם הוא שלא בדרך גניבה, כגון שנמצא בחדר מסויים ברשות והכסף מונח על השולחן בהיסח הדעת ולא ניתן לדעת שלקחו, אז מותר לו לעשות דין לעצמו וליטול הממון. והוסיף ואמר, שכל כסף הנמצא בבית חמיו הוא בחזקת של חמיו ואין לחשוש שהוא של אחרים, היות שיש חזקה מה שתחת יד אדם שלו. אלא אם כן זה סכום גדול שאינו

רגיל להיות שם, ובאופן שמסתבר שאינו שלו או שכבר הקנה אותו לצורך מסויים, ואז יש לחשוש לאיסור. והכסף שהשווער שכח בבית חמיו, אם ברור לחתן שהוא חייב לו ממון ויכול להוכיח כן בבי"ד (ואינו תובעו רק משום כבודו וכבוד ביתו) יכול ליטלו ואין צריך להחזיר לחמיו.

כותבי ספרים

יש חכם שכותב ספר וזכות הרבצת
תורה עומד לו בזה ובבא בכל עת
ובכל שעה שאחרים לומדים בו. ויש
חכם שיקבל עונש בכל עת ובכל שעה
שילמדו בספריו היות שכוונתו היה
לפאר שמו.

מיוסד על לשון רבינו יהודה הכסיד בספר חסידים וכן מפורש בדרשות
זקה"ק החמ"ס זללה"ה.

תשובה נד

נגיעת חתן בכלה קודם חופה וקידושין

רב שהוזמן לחתונה של אחד מקרוביו, שנשא יתומה כמה חודשים אחרי פטירת אמה, והחתונה נעשתה עם אוכל כשר למהדרין ומחיצה כדין, ומבקשים ממנו לברך ברכה בחופה. אולם בשעת החופה רואה הרב הנ"ל איך שהחתן מקבל הכלה בשתי ידיו ומנשקה על ראשה קודם חופה וקידושין. האם מותר לו להשאר שם כדי שלא לבזות את החתן והכלה ומשפחותיהם, או שמוטל עליו לעזוב את החופה מיד במחאה על העבירה שנעשתה שם, ובפרט שהמשתתפים בוחנים לראות את תגובתו ומדשתקי רבנן ש"מ ניחא להו רח"ל.

תשובה: נראה לענ"ד בס"ד, דכיון שמדובר בחתונה שיש לחוש מעיקרא שלא תהיה על טהרת הקודש וההלכה, הרי מוטל עליו ועל כל מסדר קידושין לברר קודם שעת מעשה שינהגו כדין, [ובעוה"ר לאחרונה נפרץ ענין זה במשפחות כאלו, ואין פוצה פה ומצפצף כיון שחוששים על כבוד החתן והכלה]. ואם הופיע שם

בלא לברר קודם, אינו יכול לטעון טענת אונס, ואסור לו ליתן יד למעמד פריצות כזה. ולכן עליו לעזוב את המקום מיד במחאה, ולהודיע מה הטעם שהוא עוזב, ולכה"פ לומר למשפחות ובחון היטב אם אפשר לעורר המשפחות שעל ידי מעשה כזה מתעורר קטרוג גדול על החתן והכלה ולא תהא שכינה ביניהם. אולם, אם המסדר קידושין לא ידע מעיקרא, וגם תש ידו מלמחות כעת אפילו במקצת, עדיף שיעשה סידור קידושין כדיון, שלא יהיה חלילה גם מעשה קידושין מפוקפק. והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית^{נד}.

נד. א) כתב השו"ע (אה"ע סי' כ סעיף א) "הבא על אחת מן העריות דרך איברים, או שחבק ונשק ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה וחשוד על העריות". והנה, פנויה שהיא נדה בודאי אסורה כשאר כל העריות, והנגיעה בה היא בכלל גילוי עריות והוי ירהג ואל יעבור. ומצינו בשו"ע גבי איסור נדה (יו"ד סי' קצה סעיף ב) "לא יגע בה אפילו באצבע קטנה", וכתב הרמ"א (יו"ד סי' קפג סעיף א) "אין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה". וכן כתב רבינו החפץ חיים זיע"א במשנ"ב (או"ח סי' עה סק"ז) "כתבו הפוסקים דבתולות דידן בכלל נידות הם משיגיעו לזמן ווסת ובכלל עריות הם".

אולם בנידו"ד הכלה קודם החופה היא פנויה טהורה שאינה נדה, שהרי טבלה במקוה, ובכ"ז גם בה אסורה הנגיעה מדרבנן, דהא אסור לבא על פנויה טהורה, והנגיעה נאסרה הרחקה לביאה.

וכבר הזהיר על כעין מעשה דידן ממש, השל"ה הקדוש (שער האותיות, קדושת הזיווג אות שנח), וז"ל, "הזהרו במאד, שקודם החופה לא ישב החתן אצל הכלה כנהוג בדור הרע הזה. ולא זו שמושיבין החתן אצל הכלה, אלא אף מחבק ומנשק אותה, אוי לעינים שכך רואות ואוי לאזנים שכך שומעות. ותמה אני על חכמי הדור, שסובלין את העון הגדול הזה, ובידם למחות ואינם מוחים. לא מיבעיא אם הבתולה באה לכלל נדות, שיש לה וסת, הנה עברי אדאורייתא 'ואל אשה בנדת [טומאתה] לא תקרב' (ויקרא יח, יט), דאסור אפילו קריבה. ואפילו רב פדת ועולא בפרק קמא דשבת (יג ע"א) לא סבירא להו דאורייתא, מכל מקום אמר עולא, לך לך אמרין לנזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב. אלא אפילו עדיין היא קטנה, מכל מקום החתן בתוקף אהבתו יצרו מתגבר, ובא לידי קרי, וגורם להוצאת זרע לבטלה. ואפילו לא יצא ממנו זרע, מכל מקום אי אפשר שלא יבא לידי קישוי, ורבותינו ז"ל נידו על זה, כמו שאמרו (נדה יג ע"ב), המביא עצמו לידי קישוי הוא בנידוי, נוסף על האיסור שעושה. על כן אתם בנים בני יצ"ו, וכל הסרים למשמעתי, הנני מזהיר בתוקף אזהרתי, שבל יראה ובל ימצא תועבה זו, והחתן לא ישב אצל הכלה, ולא יגע בה כלל".

ב) והנה, גם לעשות קירבה כזו אחרי החופה וקידושין, הוא איסור, וכמו שכתב הרמ"א (אה"ע ס"ב כא סעיף ה) "אין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חבה בפני אחרים". ולאחרונה מצוי בעוה"ר במעמד 'מצוה טאנץ' שהחתן והכלה מתחבקים וכדומה (עם השטריימל החדש והגארטל הגדול), ועומדים שם בין חמישים למאה אנשים ואין פוצה פה. ובודאי מי שיודע שעתידיים לעשות כן, אסור לו לעמוד שם, ובודאי לא לקחת כיבוד במעמד כזה. והנהגה כזו לא רק שאינה מביאה את כל ההשפעות הטובות, אלא אדרבה,

היא מבריחה את כל הצדיקים והצדקניות שהגיעו לחתונת בניהם ונכדיהם כמובא בחז"ל. וכן הסכים מו"ר הגאב"ד הגר"מ גרוס שליט"א.

[ומה שמצינו נוהגים ליקח הכלה בידה מהחופה לחדר יחוד, וכמו שכתב כבוד ראב"ד ירושלים הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ד סי' רפו אות ב) "המנהג בעיה"ק שמקפידים כשמגיעים לד' אמות שלפני חדר הייחוד שהחתן מחזיק בהכלה והוא מוליכה בדוקא לחדר ייחוד, וכלשון חז"ל 'מכניסה לחופה', ולא שנזדמנו להיות ביחד אלא שמכניסה למטרת נישואין" (וכן מובא בעוד ספרים וקדמונים). זה רק באותו שעה ולצורך מצוה, אבל מלבד מעשה זה בודאי אסור לנהוג שום חיבה באשתו בפני אחרים וכמוש"כ הרמ"א].

ג) ואשרי מי שזוכה לבעל או אשה שיש להם מוח להבין שמה שמסתירים את האהבה ביניהם בצניעות ונזהרים מרוחות זרות, גורם להשיג את שלימות האהבה אחוה שלום ורעות ביניהם תמיד. וכלשון הגר"א באדרת אליהו (בראשית ב, ט) "כי כל הנעשה לבעל התאוה אחר רוב ההשתדלות בענין רע, נעשה לתמימי דרך בענין טוב בלי עמל ואון" (וראה מה שביארנו בזה בגליונות על אבן שלמה פרק ב' אות י').

ולא שייך כאן טענת אונס שמוכרח לנהוג כמו אחרים וכיוצ"ב, שגם על אונס מקבלים עונש, וגם יש בזה 'עבירה גוררת עבירה' לאיסור חמור יותר וכמו שכתב רבינו הגר"א (משלי כ, כה). [ובגליונות לאבן שלמה (פרק ד אות ז) כתבנו בזה, שהוא תלוי במחלוקת הרא"ה בספר החינוך ורבי יהודה החסיד בספר חסידים אם יש עונש על ראיית מראה אסור באונס, דמחד מתגלה בזה שהאדם אינו אוחז במדרגה שצריך להיות בה, ומאידיך יתכן שהבריאה נבראה באופן שאי אפשר להימלט מראיה לאונסו, ואכמ"ל].

וכבוד גאב"ד סקווירא ירושלים שליט"א אמר לי שעדיף להישאר שם ולא ללכת, משום שבעלי תשובה צריכים חיזוק והשפעה על העתיד, ובפרט אם מדובר בחתונה של יתומה שצריכה חיזוק, ועכ"פ לא יהיה תועלת ממה שהולך משם. עכ"ד.

חינוך הבנים

יש אדם שנעשה כגדול בתורה, בעבודה,
בפרישות, בטהרה ובדביקות. ובזכות
זה איבד את כל ילדיו וגרם בכיה לזרע
אחריו לדורות עולם.

מיוסד על דברי זק' הקדוש הכתב סופר ז"ל בספרו עה"ת פרשת ויגש, ד"לדיו
של אדם זה כל האדם, ולכן אין לאדם לעשות מעלות שאין ילדיו יכולים לעמוד
בניסיונות ודרגות כמוהו.

תשובה נה

כח בית דין בד' מינים

ראובן בעל פרדס אתרוגים רחב ידיים במרכז ארץ ישראל, נפטר לב"ע. היורשים שהניח אחריו הם יתומים קטנים. ונהגו בהם בית דין כדין המפורש בשו"ע (חומ"ס' רצ ס"א) "מי שמת והניח יורשים קטנים וכו', בית דין חייבים להעמיד להם אפוטרופוס עד שיגדילו, שבית דין הוא אביהם של יתומים".

האפוטרופוס ראה שהיתומים קטנים ואינם שייכים בטיפול בפרדס האתרוגים, והחליט שהנכון ביותר עבורם הוא למכור את הפרדס כולו עם האתרוגים שבתוכו, ובממון שיקבל ישקיע עבורם ולא יאבד הרווח של השנים הקרובות. וכן עשה, מכר את הפרדס עם כל האתרוגים שבתוכו לאדם אחר, והיתה המכירה סמוך ונראה לחג הסוכות.

לאחר כמה ימים התברר למפרע שיש אפשרות להפשיר את הקרקע לבניה לאחר כמה ימים התברר למפרע שיש אפשרות להפשיר את הקרקע לבניה ולקבל "היתר בניה" לפרדס, ונמצא שהשווי שלה בשעת

המכירה היה מליונים לאין ערוך יותר מהמחיר שקיבל עבור הפרדס. וכן התברר שבמחסני הפרדס היו אלפי אתרוגים מהודרים ומובחרים, וכן עוד אלפים כדוגמתם המחוברים לאילנות, שניתן למוכרם בסכום גדול יותר מכספי המכירה.

ויש לברר: א. האם המקח קיים או בטל, בין כלפי הקרקע ובין כלפי האתרוגים. ב. אותם אנשים שרכשו אתרוגים אלו מהלוקח ונטלו אותם בסוכות, האם קיימו המצוה כדת, ביו"ט ראשון וביו"ט שני, ובשאר הימים.

תשובה: לענ"ד בס"ד נראה, היות שבי"ד צריכים לדקדק במכירת קרקעות היתומים, בין בשומא ובין בהכרזה, בנידו"ד חשיב שלא דקדקו כדת, ועל כן המקח בטל ויד היתומים על העליונה. אולם כלפי האתרוגים המקח קיים, משום שאם יבטל המקח יהיה להם חוב והפסד בדבר*.

א. מתוך דרשת שבת שובה התשפ"ג.

(א) כתב השו"ע (חו"מ סי' קט סעיף א) "כשבאים למכור מנכסי יתומים, שמין בית דין הקרקע, ואח"כ מכריזין עליה שלוש יום רצופים" וכו'. ועוד שם (סעיף ג) "בית דין שמכרו שלא בהכרזה, נעשו כמו שטעו בדבר משנה, וחוזרים ומוכרים בהכרזה. ובית דין שהכריזה כראוי, ובדקו יפה ודקדקו בשומא, אף על פי שטעו ומכרו שוה מנה במאתים, או מאתים במנה,

הרי מכרן קיים. אבל אם לא בדקו בשומא ולא כתבו אגרת בקורת, שהיא דקדוק השומא וההכרזה, וטעו והותירו שתות או פחתו שתות, מכרן בטל; פחות משתות, מכרן קיים". וכן הוא ברמב"ם (מלוה ולוה פ"ב ה"א).

ויל"ע מהו כח הבית דין לעשות מכירה בנכסי היתומים, ומ"ט כשהכריזו כראוי ודקדקו בשומא אין המקח בטל ואפילו מכרו שוה מאתים במנה, והלא יש כאן אונאה גמורה.

וביותר, דמבואר בגמ' (ב"ב פד ע"א) דזכות ביטול המקח בעת אונאה של שתות היא ביד הלוקח ולא ביד המוכר, ופירש רשב"ם ד"ייפו חכמים את כוחו לחזור אם ירצה ונתנו ידו על העליונה". והקשו תוספות (ד"ה אי) מ"ט באונאה של יותר משתות גם המוכר יכול לבטל המקח, ותירצו וי"ל לפי שהוא רחוק מן המקח יותר מדאי, וכאילו לא מכר כלל, שאין ראוי מקח כזה להתקיים". והם ג' לשונות חריפים על ביטול גמור של המקח באופן כזה. ומעתה צ"ב, מ"ט בבי"ד שמכרו נכסי יתומים בהכרזה, אפילו שוה מאתים במנה אין המקח בטל, והוא "רחוק מן המקח יותר מדאי", ו"כאילו לא מכר כלל", ו"אין ראוי מקח כזה להתקיים".

(ב) והנראה בזה, דכח הבית דין לעסוק בנכסי הקטנים, הוא לא מדיני חושן משפט והלכות הקניינים הרגילים, אלא כולו הוא מיסוד תקנת הקהילות שבית דין הם "אביהם של יתומים", והוא פרשת "מעשה בית דין" שאין לו ביטול מחמת דיני אונאה וכיוצ"ב.

ויסוד לדבר זה יש ללמוד מדברי אחד מן הראשונים, בשו"ת הרשב"ש (סי' תקסו) לענין קהל שמכרו גביית מס באופן מסויים, וכתב שם "כבר כתבו הרא"ש ז"ל והרשב"א ז"ל בתשובותיהם דאלים כחא דצבורא בלא קנין כיחיד בקנין. ואני סמכתי דבריו בתשובתי דמשום הפקר בית דין נגעו בה,

אם כן צבור אפילו בלא קנין ובדבר שלא בא לעולם ולמי שלא בא לעולם מכירתם מכירה וכו'. וצא וראה בכל הקהלות הקדש איך הם מתנהגים בענין זה שלעולם אינם חוזרים לא משום דבר שלא בא לעולם ולא משום הונאה, ועל כל כיוצא בזה אמר הירושלמי כל הלכה שהיא רופפת בידך ראה איך הצבור נוהגים ונהג כמותם, וכן כתב על כיוצא בזה הרשב"א ז"ל בתשובותיו. ועוד שנעשה כאומר להם על מנת שאין לכם עלי אונאה. ועוד שגנאי הוא לצבור לומר מוטעים היינו, דאי אפשר דליכא חד מנייהו דגמיר, ומסתמא גמירי וידעי אפילו יש בו הונאה ואלים כחא דצבורא כח ב"ד, ואם באנו לבטל מכירתם אם כן מה כח בית דין יפה".

ג) ונראה דאף כשבי"ד ממנים אפוטרופוס לעסוק בנכסי היתומים, אין הוא פועל כאדם בעלמא, אלא בכח ה"מעשה בית דין" של שולחיו. וכן מתבאר בדברי רש"י (גיטין לד ע"א ד"ה כח) "כח בית דין - שמינו להם האפוטרופוס וכו', והפקר בית דין הפקר". פירוש, דעצם מינוי האפוטרופוס על ידי הבי"ד, הוא מסירת הכח מעשה בי"ד בידיו, ומכוחו הוא פועל את המכירות והקניינים בקרקעות ובנכסי היתומים.

וזהו פשר אריכות והפלגת הלשון שכתב הרמב"ם (נחלות פי"א ה"ד) בביאור כוחו של האפוטרופוס בנכסי היתומים, "כשמעמידן בית דין להן אפוטרופוס מוסרין לו כל נכסי הקטן הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו, והוא מוציא ומכניס, ובונה וסותר ושובר ונוטע וזורע, ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים, ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון וכפי הראוי להן". ולא כתב בקיצור, "עושה כפי מה שטוב ליתומים", אלא האריך והפליג בלשונו לבאר כוחו הגדול של האפוטרופוס לפעול ככח מעשה בית דין ממש.

והנה, כתב הרמב"ם (מכירה פ"ג ה"ט) "השליח שטעה בכל שהוא בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר, ונראה לי שכן הדין באפוטרופוס שטעה בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר, ואינו דומה לבית דין מפני שהוא יחיד". אולם כבר חילק שם הלחם משנה וכתב, "יש לחלק בין שליח בית דין לאפוטרופוס, דשליח ב"ד בית דין שולחין לדבר זה בפרטות, אבל אפוטרופוס מינוהו בית דין על כל עסקי היתומים בכללות ואין כחו יפה כל כך". פירוש, דכשהאפוטרופוס נתמנה על כל נכסי היתומים, הרי הוא כשליח בעלמא. אבל כשמינוהו בית דין על מכירה זו בפרטות, הרי הוא כידא אריכתא של הבית דין, וכח של "מעשה בית דין" בכל דבריו, ואזי אפילו כשטעה, אם נהג בסדר המכירה כדת, אין המקח בטל.

(ד) והנה, אם נימא דכח המעשה בית דין הוא משום כללא ד"הפקר בית דין הפקר", א"כ צ"ב כיצד יתקיים דין זה בבית דין בזמנינו, והרי אין בכוחם להפקיר. ונראה דאין צריך לזה כח הפקר בזמן הזה דייקא, אלא דעצם תקנת ישראל שהבית דין יהיו "אביהם של יתומים" (כלשון הרמב"ם) ויטפלו בנכסיהם, הוא מכח בית דין הראשון עד האחרון, ומעתה לכל מינוי של ב"ד על נכסי היתומים כח אחד.

ומו"ר עמוד ההוראה הגר"נ גשטטנר זללה"ה בשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' פה) הביא מכמה ראשונים דכח בית דין בגירות הוא משום דאנן שלוחי דקמאי, וביאר בדבריהם דאין זה רק שליחות בעלמא, אלא הדורות הראשונים נתנו כח פעולה בזה לבית דין עד סוף כל הדורות, ומעתה הוי בגדר "כח מעשה בית דין", והן הן הדברים.

וזקה"ק החת"ס זיע"א בחידושו (כתובות יא ע"א) נקט שכח פעולת הבית דין בנכסי היתומים הוא מעין פרשת "בעלות" בנכסיהם. והוא גם כן

על דרך מה שכתבנו, דהוא בעלות מחודשת של "מעשה בית דין", ולא בדרכי הקניינים שבסדר חושן מפשט הרגיל. וזהו גופא החידוש שנתחדש בפרשת "אביהם של יתומים". והדברים בס"ד נכונים, מאירים ושמחים.

(ה) איתא בגמרא (קידושין מב ע"א) "מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן, שבית דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות. לחוב אמאי, אלא לחוב על מנת לזכות, ת"ל: ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו". ופירש רש"י, "לחוב אמאי - אי פשיטא לן שיבא לחובתם מה לנו להעמיד אפוטרופוס לכך". וצ"ב אריכות לשונו, וכן צ"ב מה הס"ד דגמ' שמעמידים אפוטרופוס לחוב ממש.

ונראה דזה גופא הוקשה לרש"י, מה הס"ד דהגמ' דיעמידו אפוטרופוס לחוב ליתומים. ולכן ביאר דודאי לא מיירי כאן באופן שהאפוטרופוס מבקש לעשות חוב גמור ליתומים. אלא כדקדוק לשון רש"י "שיבא לחובתם", פירוש, שכעת הוא זכות ליתומים, ורק שבעתיד הרחוק יכול לצאת מזה חוב, דבחשש כזה סגי כדי שלא נעמיד אפוטרופוס לזה. ואף אם אדם רגיל היה עושה מעשה כזה, אך ב'מעשה בית דין' בתורת אביהם של יתומים מוכרח להיות זכות גמור.

ועוד כתב רש"י, "אלא לחוב ע"מ לזכות - אנו נעמידו לדון ולערער בשבילם לזכותם ולהנאתם, ואם יתחייבו בדין מה שעשו עשו". ויש לדקדק מהו כפילות הלשון "לזכותם ולהנאתם". ונראה דבזה נתחדש על דרך הנ"ל, דכללא דהמעשה בית דין הוא דמעמידים אפוטרופוס ליתומים רק באופן שהוא "בשבילם לזכותם ולהנאתם", ואם יהיה להם רק זכות ולא הנאה, וכגון שמבקש לעשות עסקה שהרווח יהיה בזמן שכבר לא יהנו

ממנו, אף שהוא זכות לשאר אינשי, אין לנהוג כן בשל היתומים, דבעינם דוקא "זכותם והנאתם" ממש.

ויסוד כללים אלו הוא מהא דהאפוטרופוס בא מכח ה"מעשה בית דין", דאינו שליח בעלמא, אלא שם ותורת מעשה בית דין על כל מעשיו. ובית דין אינם נכנסים למנות אפוטרופוס בכדי, אלא רק כשמתקיים בודאות זכות והנאה גמורים. וכדקדוק לשון רש"י הנ"ל "מה לנו להעמיד אפוטרופוס לכך" [והוא מעין יסוד זקה"ק הכת"ס שהבאנו במקו"א לענין אם לספר לבעל שאשתו זינתה עפ"י עד אחד, דאין לבי"ד להכנס לזה, ובמקו"א הארכנו].

ו) והנה, בעיקר מקחן של קטנים, ייסד הקצות החושן (סי' רלה סק"ד) דהא דאמרו דמהני בהם "דעת אחרת מקנה" אין פירושו דעל ידי הדעת אחרת הקטן עצמו פועל קנין, אלא דהקנין כולו נעשה ונגמר רק על ידי הדעת אחרת, והוא מדין זכין, דהדעת אחרת מזכה להקטן כל מה שזכות הוא לו. וזקה"ק הכתב סופר כתב בתשובה (או"ח סי' קכח) עפ"י יסוד זה, דקטן שביקש לקנות אתרוגים ולסחור בהם, והרי יש חסרון שיש לו קנין דאורייתא ואינו יכול להקנות לאחרים, וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' תרנח סעיף ו) "שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה". אולם עפ"י יסוד הקצוה"ח י"ל שכלל זה הוא רק באופן שהקטן קונה לעצמו לצאת בו, דאז הזכות לו היא לקנות בקנין גמור מן התורה, והדעת אחרת מקנה לו מדאורייתא ושוב אינו יכול להקנות לאחרים. אולם באופן שרצון הקטן הוא לקנות על מנת להקנות ולמכור לאחרים, ורצונו להיות כמתווך בעלמא, אז הזכות לו היא לקנות רק בקנין דרבנן ולא בקנין דאורייתא, ורק בצורה כזו יהיה בידו להעביר הבעלות לאחרים כדת, ואז הדעת אחרת אינה מקנה לו יותר מזה.

וז"ל שם, "יש לחלק אם קנה אתרוג לעצמו, או קנה אתרוג או כמה וכמה אתרוגים כדי למכרם, דאם קנה לעצמו בוודאי זכות הוא שיהיה שלו מדאורייתא לכל דבר וכ"ש בדבר זה שקנה לעצמו לצאת בו לצאת ידי חינוכו כאינו מצווה ועושה בוודאי זכות לו שיהיה שלו מדאורייתא לעשות המצוה כתקונה באופן דגדול יוצא בו, ואם רוצה למכרו מאיזה טעם שיהיה כיון שהוא קנהו מדאורייתא א"א לקונה ממנו בקנין דרבנן לצאת בו ביו"ט ראשון. - אבל כשקנהו מתחלה כדי למכרו ולהרויח בו, ואם הוא קנה מדאורייתא א"א לו למכור לצאת בו י"ח דאורייתא, בוודאי חוב הוא לו שיהיה שלו מדאורייתא, דעי"ז נפסד טובא, וממילא לא זכה לו המוכר ואוקמי אעיקר הדין דלא קנה רק מתק"ח והוא נשכר, משא"כ אם יהיה שלו מדאורייתא, ובמה יזכה הנער וע"י מי כיון שחוב הוא לו". ומסיים הכת"ס ז"ל אחר חידושו זה וכותב "כן נראה לפע"ד אחר העיון היטב" (והוא לשון שנמצא פחות מעשרה פעמים בכל השו"ת).

(ז) והנה, מרן הגר"ח הלוי זללה"ה ייסד בספרו (מכירה פט"ו ה"א) בגדר הונאה בשטות דהמקח קיים ומעות חוזרות, דאין כאן כלל ביטול מקח, אלא המקח קיים לגמרי, ורק די שגזירת הכתוב של דין "החזרת מעות", ולכן אין צד של עקירת המקח כלל.

ומעתה נראה בנידו"ד, דאמנם כלפי מכירת הקרקע קשה לומר שהיה כאן הכרזה ודקדוק בשומא כדת וכראוי, ולא הבחינו בעליית ערך הקרקע באופן גדול כזה, והוא סיבה גדולה לביטול המקח. ולא ניתן הכח לאפוסטרופוס ולא העמידוהו על דעת זה.

אולם כלפי מכירת האתרוגים נראה דהמקח קיים והקונים יצאו ידי חובתם, ואף אם יהיה מוטל עליהם להתפייס עם היתומים ולהוסיף ממון בשווי

האתרוגים כפי שיפסקו בי"ד, אך המקח עצמו לא יתבטל. ומשום דהא אנן עבדינן רק מה שהוא זכות ליתומים וכפי שייסד זקה"ק הכת"ס זיע"א, ואם יתבטל כאן המקח לגמרי, הא לא יצאו הלקוחות ידי חובה בנטילתם, והאתרוגים יהיו 'אתרוגים לאחר סוכות' שאינם שוים מאומה, ומה להם ליתומים בביטול מקח כזה. ולכן אדרבה, הזכות להם היא שלא יתבטל המקח, ויהיה רק דין 'החזרת מעות', וכיסודו דהגר"ח הלוי זללה"ה.

[ויש להוסיף בענין זה מה שאמר לי כבוד ראב"ד ירושלים שליט"א הגר"מ שטרנבוך שליט"א בענין שינוי מחיר בארבעת המינים, דלא שייך בזה אונאה, היות שאין מחיר קבוע בשוק לד' מינים, ו'אתרוגים זה כמו 'הלומים' שכל אחד קובע מחיר עפ"י הקונה והמוכר והזמן וכו'. ועכ"פ בנידו"ד בודאי לא נימא ביטול מקח כשעיי"ז יפסידו היתומים כל ממונם].

ובשיעור הארכנו בזה עוד.

זקן לבן

אמר החכם: יכול להיות שאתה
באמת חכם יותר, אבל לי יש זקן
לבן...

מיוסד על לשון נר המערבי ארי שצבצב מו"ר הגרא"ד וואכטפויגל
שליט"א ראש ישיבת סאוט-פולסברג ארה"ב, שאמר לתלמיד שלא
רצה לקבל את ענתו. וכן הוא צהריפות לשון זקה"ק הכת"ס זע"א
בשו"ס (יו"ד סו"ס קו) "מהנסיון למדנו" ע"ש.

הספרים שי"ל עד עתה ע"י המכון:

- ♦ עץ ארז על התורה חלק א, נדפס שנת תשנ"ח
- ♦ עץ ארז על התורה חלק ב, נדפס שנת תש"ס
- ♦ פסקי כת"ס - עץ ארז, או"ח, יור"ד, נדפס שנת תשס"ג
- ♦ ערל לב, קונטרס על זהירות במעשה המילה, ע"פ תקנת החת"ס, נדפס שנת תשס"ג
- ♦ שירת סופר, עץ ארז, על פרק שירה, דברי רבותינו החת"ס והכת"ס, נדפס שנת תשס"ד
- ♦ חידושי כת"ס עמ"ד גיטין, ב' חלקים, ע"י חברי ורבני המכון, נדפס שנת תשס"ה
- ♦ ברכת כהן קונטרס אחרון עה"ת, תורתו של הגר"ש הכהן דויטש שליט"א. נדפס שנת תשס"ה
- ♦ ארזים עלי מים עה"ת, תורתו של הגרמ"ש שפירא זללה"ה, נדפס ימי הספירה תשס"ו.
- ♦ שיעורי עץ ארז, שבת, נדפס מג"א תשס"ז
- ♦ חוט המשולש על ענייני ספר תורה, תורתו של רע"א, חת"ס וכת"ס, נדפס יט טבת תשס"ח
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס בבא קמא, נדפס אדר שנת תשס"ט
- ♦ שירת הלויים - עץ ארז, משנתם של הגרע"א, החת"ס והכת"ס, נדפס שנת תשס"ט
- ♦ עץ ארז, קידושין, שיעורי הגר"י הלוי הורוויץ שליט"א
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס סוכה, נדפס יט טבת שנת תש"ע
- ♦ קובץ כארי בלבנון ישגה, ליקוטי תורה מוסר והשקפה, נדפס תמוז תש"ע
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, פסח, נדפס ערב פסח תשע"א
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, בענייני ר"ה ויוה"כ, נדפס שנת תשע"א
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס חולין, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תשע"א
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס חולין, נדפס כלסיו שנת תשע"ב
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס זבחים, מכות, נדפס שנת תשע"ג
- ♦ קובץ מפרשים עמ"ס תמורה, ערכין, מעילה, תשס"ח
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, פורים, ובסופו קונטרס זבח תודה, בענייני קרבן תודה, נדפס אדר תשע"ב
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, בין המצרים, נדפס מג"א תשע"ב
- ♦ קובץ שיחות עץ ארז קונטרס בענייני הימים הנוראים
- ♦ פניני עץ ארז, קונטרס על סדר פרשיות התורה

- ♦ קובץ מעלה התורה ש"ל חברי לשכת הבר"ץ מעלה אדומים
- ♦ סדר היום, של הקדמון רבי משה בן יהודה מכיר ז"ל, י"ל שבט תשע"ה
- ♦ סידור היעב"ץ עמודי שמים עם גליונות עץ ארז, שנת תשע"ו
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס זבחים, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה נדפס שנת תשע"ג
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס מכות, שנת תשע"ג
- ♦ חוט המשולש עמ"ס מכות, שנת תשע"ג
- ♦ קובץ תלמידי הכתב סופר כתובות שנת תשע"ד
- ♦ שיעורי הרמ"ם עמ"ס זבחים. שנת תשע"ה
- ♦ משיעורי הגרא"ז עמ"ס זבחים, שיעורי הגרא"ז איינשטיין שליט"א
- ♦ כתבי התלמידים, איזהו מקומן, שיעורי הגר"ש פישר שליט"א
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, כוכב מיעקב, עמ"ס ברכות, פרק אין עומדין ותפלת השחר, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תשע"ו.
- ♦ אגרת מוסר לרבינו עקיבא איגר זללה"ה עם גליונות עץ ארז. נדפס שנת תש"פ.
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס נדה וראש השנה, ד"ת מחכמי ורבני הישיבה, נדפס תש"פ.
- ♦ גליונות עץ ארז על ספר נאות מרדכי - הרחקות, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ פסקי הלכות בצל הקורונה, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ פנקס רש"י עם גליונות עץ ארז, עמ"ס סוכה, נדפס שנת תשפ"א
- ♦ תורת עץ ארז, ענייני טהרה, שובבים, תשפ"א
- ♦ חוט המשולש על פרק שילוח הקן, ערב פורים, תשפ"א
- ♦ פנקס רש"י עם גליונות עץ ארז, מצה ומרור, נדפס ניסן תשפ"א
- ♦ ודרשת וחקרת, בירור בענין חיסון הקורונה לילדים, נדפס חשון תשפ"ב
- ♦ שו"ת פסקי הלכות ח"א, תשובות מבד"ץ מעלה אדומים, טבת תשפ"ב
- ♦ שו"ת פסקי הלכות ח"ב, תשובות מבד"ץ מעלה אדומים, שבט תשפ"ב
- ♦ שו"ת פסקי הלכות ח"ג, תשובות מבד"ץ מעלה אדומים, שבט תשפ"ב
- ♦ חוט המשולש על מסכת חולין, מהדורת שטראסער, ניסן תשפ"ב
- ♦ חידושי הכתב סופר על מסכת גיטין, מהדורת שטראסער, ניסן תשפ"ב
- ♦ . . .
- ♦ על"ל בס"ד, פנקס רש"י נשים נזיקין, (ב"ק, ב"מ, ב"ב, סנהדרין, מכות), תשפ"ג